

A
ACADEMIA ROMÂNĂ
BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ
BUCUREȘTI

COTA

29952

INVENTAR

27857

COORDONATOR: PROF. NIȚA DOBROT

**A.B.C.-ul
ECONOMIEI DE PIAȚĂ MODERNE**

- concepte
- mecanisme
- aplicații practice

II 29952

A.B.C.-ul ECONOMIEI DE PIAȚĂ MODERNE

- concepte
- mecanisme
- aplicații practice

DICȚIONAR —

27857

CASA DE EDITURĂ ȘI PRESĂ «VIAȚA ROMĂNEASCĂ»
București — 1991

Colectivul de autori:

Profesori universitari doctori: Niță **DOBROTĂ**, Costache **SANDU**, Constantin **ENACHE**, Ileana **STĂNESCU**; Conferențieri universitari doctori: Coralia **ANGELESCU**, Ilie **GAVRILĂ**, Aurora **GOGONEAȚĂ**, Constantin **POPESCU**; Lector universitar doctor: Iuliana **CETINĂ**; Asistenți universitari: Cornel **TĂRHOACĂ**, Luminița **NICOLESCU**, Emil **TEȘLIUC**.

COORDONATOR: NIȚĂ DOBROTĂ.

Referent științific: Prof.univ.dr. Constantin **MANOLESCU**.

Coperta de: **ADRIAN IONESCU**

CUVÎNT INTRODUCTIV

Consacrată unei probleme deosebit de actuale și de complexe, lucrarea de față este structurată în patru părți distincte și, în același timp, unitare, prin scopul de ansamblu urmărit: familiarizarea marelui public cu problematica economiei de piață moderne.

Pornindu-se de la constatarea că literatura de specialitate, ca și limbajul cotidian al oamenilor au fost «invadate» pur și simplu de aspectele concrete ale tranziției României la economia de piață, autorii prezintă principalele procese ale economiei de piață moderne, mecanismul ei de funcționare. Pe baza realităților din țările cu economie de piață consolidată, se fac caracterizări ample și riguroase, se analizează comparativ, din perspectivă contemporană, fenomenele și procesele specifice economiei de piață, tip de economie pentru care poporul român a optat definitiv. În acest context, au fost formulate trăsăturile economiei de piață moderne de tip european, așa cum se conturează aceasta la orizontul celui de al III-lea mileniu.

În cea de a doua parte a lucrării, care are caracter de dicționar-breviar conținând circa 350 de termeni, au fost clarificate conținutul principalelor noțiuni economice, care sînt abordate și explicate prin prisma economiei de piață și a mecanismului ei de funcționare. În contrapunere cu modul de explicare a conținutului diferitelor procese, fenomene și noțiuni economice în cadrul învățămîntului și în diferite lucrări de specialitate, apărute în perioada anterioară Revoluției din Decembrie 1989, unde accentul se pune pe latura politico-ideologică a acestora, în lucrarea de față ele sînt tratate pe fondul realității lumii contemporane, al respectării adevărului științific.

De aceea, este util și meritoriu efortul autorilor lucrării de a explica, sub forma unor mici sinteze, conținutul unor procese și noțiuni economice de largă utilizare, cum sînt: capital, profit, concurență, bursă, proprietate privată, societate pe acțiuni, salariu, inflație, șomaj, productivitate marginală, management, agent economic, marketing etc. Utilitatea lucrării se amplifică prin luarea în considerare a necesității eliminării unor confuzii și abordări necorespunzătoare a proceselor tranziției spre economia de piață în țara noastră.

Este un adevăr axiomatic că prefacerile radicale din țara noastră, într-un timp cit mai scurt, sînt condiționate hotărîtor de formarea unei gândiri economice avansate și dinamice la toți agenții economici, la toți participanții la viața economică. În acest sens, consider că efortul făcut de colectivul de autori pe linia realizării unui minim de consens teoretic și metodologic în ceea ce privește abordarea și înțelegerea trăsăturilor esențiale ale economiei de piață, este nu numai meritoriu sub raport științific, dar și util pentru practica economică din țara noastră.

În lucrare, într-un capitol special — al treilea —, sînt prezentate un număr important de instrumente de calcul (indicatori, indici, ecuații ale cererii și ofertei, funcții de producție etc.), precum și metodologia de elaborare și de folosire a acestora de către cei interesați. Pe bază de date ipotetice, sînt prezentate modalități practice de soluționare a uneia sau alteia din problemele cu care sînt confrunțați agenții economici: calculul costului, calcularea impozitului pe profit etc. .

Prin sfera ei de cuprindere, prin conținutul tratării, lucrarea se adresează marelui public, cadrelor didactice de toate gradele, elevilor și studenților de la toate formele de învățămînt, tuturor acelor care se interesează de problematica complexă a economiei de piață și a mecanismului ei de funcționare.

Prof. univ. dr. ing. Constantin Bărbulescu
Rectorul Academiei de Studii Economice

I. ECONOMIA DE PIAȚĂ MODERNĂ ȘI MECANISMUL EI DE FUNCȚIONARE

În ansamblul noțiunilor și conceptelor cu care sînt analizate economia de piață și mecanismul ei de funcționare, piața ocupă un loc de maximă importanță. Într-adevăr rețeaua contemporană a piețelor și favorabilitățile pieței în general stau la baza economiei de piață moderne și eficiente.

1. PIAȚA: ORIGINI, REALITATE ACTUALA ȘI PERSPECTIVE

Succintă prezentare a evoluției pieței. Dintre fenomenele și procesele specifice economiei de piață contemporane, *pieța are istoria cea mai îndelungată.* Ea a apărut cu multe secole în urmă ca punte istorică de legătură între producătorii și consumatorii autonomizați. Între producție și consumație, ca două universuri complementare ale vieții economice, «s-a strecurat — remarca F. Braudel — un al treilea, îngust, dar viu ca un fir de apă, lesne de recunoscut și el, de la întia privire, schimbul sau, dacă vrei, economia de piață imperfectă, discontinuă, dar impunîndu-și constrîngerile și, în mod sigur, revoluționară».) Abordînd fenomenul schimbului, Alvin Toffler remarca: «Piața a avut ca premisă sciziunea dintre producător și consumator, ea devenind necesară abia atunci cînd funcția consumului s-a separat de funcția productivă.»

De-a lungul secolelor, schimburile dintre producători și consumatori s-au dezvoltat atît în lărgime, cît și în profunzime. Noi și noi teritorii au fost atrase în sfera pieței, produse din ce în ce mai numeroase și în cantități sporite au intrat în procesul schimbului. În același timp, modalitățile de schimb, tehnicile și instrumentele acestora au devenit tot mai rafinate. Orice observator contemporan al fenomenului rămîne uimit de imaginația creativă a înaintașilor pe calea creării facilităților monetare — marfare (au fost create, de pildă, noi instrumente monetare, au apărut și s-au perfecționat variate forme de piețe, au fost omologate forme de credit tot mai variate etc).

În antichitate și în evul mediu relațiile de schimb s-au extins cu încetineală; în unele intervale și zone ele au cunoscut chiar însemnate refluxuri. O asemenea evoluție s-a aflat în deplină concordanță cu dinamica lentă a factorilor de producție, cu caracterul primitiv al aparatului productiv și nivelul scăzut al productivității, toate acestea fiind explicate prin interesul redus al producătorilor direcți (sclavi și iobagi) în sporirea producției și ridicarea calității acesteia.

De aceea, atunci când a început revoluția industrială, relațiile de piață erau, chiar în țările din Europa occidentală, destul de firave. În țările din celelalte continente, astfel de relații erau cu totul periferice. Diversele rețele de comis-voiajori, de distribuitori angrosiști, de negustori cu amănuntul, rețelele de bănci comerciale, ca și diverse alte facilități obligatorii ale pieței erau puține și destul de rudimentare.

Timp de peste trei secole, în țările care au pășit primele pe calea transpunerii în viață a exigențelor revoluției industriale, s-au investit energii enorme pentru constituirea și modernizarea sistemului pieței. Negustorii s-au răspândit pe tot globul, antrenând noi categorii de populație în sfera producției pentru schimb. Tot mai multe bunuri au devenit mărfuri, s-a extins rapid ponderea schimbului de mărfuri în ansamblul vieții oamenilor, viața lor depinzând hotărâtor de piață și mecanismele ei. Tranzacțiile s-au amplificat. A crescut, de asemenea, numărul intermediarilor și s-a complicat hățișul conductelor din rețeaua schimbului. Populația ocupată în sfera circulației mărfurilor deține ponderi de circa o treime în totalul celor ocupați în viața economico-socială a țărilor avansate economic.

Piața contemporană; realitate și concept. Tradițional, noțiunea de piață desemnează un moment distinct al vieții economice, o rețea de activități și funcții ce se interpun între producție și consumație. Pentru a desemna conținutul sferei economice care acoperă rețelele de schimb, ca și timpul tra-seului pe care-l parcurg bunurile economice de la încheierea procesului de producție propriu-zis pînă la ajungerea lor în sfera consumului final, unii autori au optat pentru noțiunea de *distribuție*.

În prezent, prin noțiunea de piață sînt exprimate relații de schimb foarte ample și în continuă diversificare. În genere, piața exprimă raportul dintre oferta și cererea de bunuri economice (corporale și incorporale), prima fiind forma de manifestare a producției în condițiile economiei de piață,

a doua exprimînd nevoile umane solvabile, însoțite de capacitatea oamenilor de a cumpăra mărfurile oferite și care se dovedesc a fi convenabile pentru ei. Este vorba, mai întii, de *cererea și oferta de bunuri de consum personal* (de satisfactori, cum le numesc unii specialiști), începînd cu bunurile corporale de folosință zilnică (pîinea, carnea, apa), continuînd cu cele de folosință îndelungată (frigidere, autoturisme), pînă la bunurile incorporale, pînă la serviciile de orice fel necesare oamenilor pentru a fi consumate individual (serviciile telefonice personale, serviciile culturale etc). De asemenea, în sfera cuprinzătoare a pieței contemporane se includ relațiile multiple dintre *cererea și oferta de factori de producție*. În acest sens, există piața capitalului, ca cerere și ofertă de bunuri investiționale, de titluri de proprietate pe termen lung, piața financiară, ca sistem de relații, prin care resursele bănești temporar disponibile sînt oferite acelor agenți economici care au nevoi suplimentare de astfel de resurse. *Piața resurselor naturale* (a petrolului și gazelor naturale, de pildă) a devenit cu mult timp în urmă o piață de interes general, universal. Deosebit de complexe sînt relațiile de pe *pieța monetară*, inclusiv cea valutară. În angrenajul rețelei schimbului, se include și *pieța muncii*, adică raportul dintre cererea și oferta de resurse de muncă. Prezintă numeroase particularități *pieța informației*, a rezultatelor cercetării științifice (vînzarea — cumpărarea de brevete și invenții, de documentații științifice), piața serviciilor manageriale, de marketing, a tuturor serviciilor tehnice, științifice, juridice etc., prestate pe baze comerciale.

Pentru a evidenția caracterul extrem de complex al relațiilor de schimb, este important de precizat că piața în ansamblul ei se prezintă în două ipostaze strîns legate între ele: *pieța reală* și *pieța fictivă*. Dacă piața reală exprimă cererea și oferta de bunuri de consum și de factori de producție, care se prezintă ca rezultate efective ale activității economice și ca entități identificabile ce satisfac direct sau indirect nevoi umane de consum personal sau productiv, piața fictivă presupune confruntarea dintre cererea și oferta de titluri de proprietate asupra acestor bunuri, vînzare-cumpărare de semne bănești ale bunurilor corporale.

De pildă, la bursa de mărfuri din Chicago se vînd și se cumpără adesea cerealele aflate în lan, tranzacțiile respective repetîndu-se înainte de recoltare, una și aceeași cantitate oferită de unul și același producător fiind vîndută — cumpărată de mai multe ori. În ceea ce privește bursele de valori, aici tranzacțiile repetate sînt și mai numeroase.

În timp ce capitalul real din cadrul societății pe acțiuni, de pildă, își derulează rotația sa unică, specifică fiecărei activități în parte, la bursă acțiunile sînt vîndute-cumpărate de zeci de ori.

Din cele de mai sus, rezultă caracterul deosebit de complex al relațiilor multiple de schimb, pe care le numim cu un singur cuvînt — piață.

Piața este deci un mod specific de confruntare dintre producători și consumatori, procese care ia forma unor relații specifice dintre vînzători și cumpărători, dintre creditori și debitori, dintre cererea și oferta de bunuri economice. «Piața — afirmă economistul francez M. Didier — apare ca un ansamblu de mijloace de comunicație prin care vînzătorii și cumpărătorii se informează reciproc despre ceea ce ei au, despre ceea ce aceștia au nevoie, despre prețurile pe care le cer și pe care le propun pentru ca tranzacțiile dintre ei să se încheie. Deci, piața este înainte de toate «un contract social», mai mult sau mai puțin spontan, care definește locul economiei în ansamblul vieții sociale.

Conceptul de piață desemnează adesea ansamblul acelor fenomene și procese care, concomitent în spațiu și consecutiv în timp, asigură realizarea punților de legătură între producători și consumatori, cum sînt: fluxurile de bunuri corporale și incorporeale care ies din cadrul autoconsumului și intră în rețeaua schimbului; formele și tehnicile de comerț, începînd cu cele elementare și terminînd cu cele mai sofisticate forme de desfacere a mărfurilor; suprafețele comerciale privite după criteriul teritorialității (urbane, naționale, zonale, mondiale) în cadrul cărora se negociază; segmentele specializate privind schimbul de mărfuri pe categorii de bunuri, pe forme de magazine; formele reale și formele fictive ale vînzării — cumpărării factorilor de producție; structurile specifice ale derulării comerțului, adică rețelele de unități comerciale de vînzare cu ridicata, cu amănuntul etc.

Perspectivile pieței. Problema dezvoltării, în continuare, a relațiilor de schimb se pune în termeni foarte diferiți pe țări și grupe de țări. Pe baza observării situației din cele mai multe țări dezvoltate industrial, unde în ultimele decenii ponderea pieței s-a menținut sau chiar a scăzut, unii specialiști au ajuns la concluzia că, în aceste țări, au apus vremurile eroice ale extinderii relațiilor de schimb și ale edificării unor noi rețele și mecanisme de desfacere a mărfurilor. Cel mai puternic indiciu al limitelor extinderii pieței și mecanismelor ei constă în dimensiunea costului ei social. De pildă, costul schimbului de mărfuri — măsurat prin eta-

Ionul convențional al numărului de ore de muncă cheltuită — depășește, în unele țări, costul producției materiale. Cu alte cuvinte se consumă mai mult timp social pentru schimbul bunurilor materiale și a serviciilor decât pentru producerea lor.

În aceste țări, problema care se pune în prezent este cea a trecerii la o nouă calitate a pieței, la o nouă fază în relațiile de schimb. Întreținerea, renovarea și modernizarea pieței — iată care sînt problemele de mare actualitate în țările avansate economic. În marea majoritate a țărilor lumii, piața are însă numeroase rezerve de dezvoltare atît în lărgime, cît și în adîncime.

În țara noastră, de pildă, problema realizării unor rețele moderne de schimb presupune atît făurirea de noi structuri, extinderea sferei distribuției, cît mai ales modernizarea celor existente, astfel încît să se ajungă la acel sistem de piețe capabil să faciliteze relațiile dintre producătorii tot mai eficienți și consumatorii din ce în ce mai îndestulați și civilizați.

Evidențiind limitele sociale și economice ale extinderii pieței, specialiști de mare autoritate în probleme de viitorologie consideră că «ceea ce este astăzi în joc înseamnă mai mult decât alternativa politică, mai mult decât problemele energiei, alimentației, populației, capitalului, materiilor prime sau locurilor de muncă; în joc este rolul pieței în viețile noastre și însuși viitorul civilizației, o civilizație capabilă să se îndrepte spre alte preocupări, tocmai pentru că piața a fost deja edificată și desăvîrșită.»

Pe baza celor afirmate mai sus, se pot face anumite considerații principiale cu privire la conținutul general, la sfera de cuprindere și dinamica istorică a pieței. Schimbul de mărfuri cu ajutorul banilor — una din marile creații ale geniului uman — s-a efectuat, se efectuează și se va efectua sub cele mai diverse sisteme economice și regimuri politice (în timp de pace, ca și în timp de război, în regimuri democratice, ca și în regimuri totalitare, fie ele de dreapta sau de stînga).

Piața s-a extins și s-a diversificat în concordanță directă cu dezvoltarea factorilor de producție și cu creșterea productivității și randamentului utilizării acestora. La un anumit nivel al dezvoltării economice, au fost create condițiile pentru instaurarea sistemului economic de piață, ale cărui trăsături fundamentale s-au identificat, o bună perioadă de timp, cu cele ale sistemului economic capitalist. Deci, fără producția pentru piață, mai mult sau mai puțin generalizată,

nu poate exista economia de piață. Dar, generalizarea pieței nu este suficientă pentru a exista economia de piață. Sistemul economic capitalist s-a dovedit a fi doar o formă istorică de economie de piață, cea mai semnificativă pînă în prezent. Dar, nici în trecut și nici în prezent, piața și regulile ei generale — cizelate cu atîta migală de-a lungul mileniilor — nu au definit conținutul vreunui sistem economic. În prezent, continuă A. Toffler, piața nu este nici capitalistă, nici socialistă.

În condițiile statului totalitar de tip stalinist, piața apărea ca o amenințare la adresa socialismului și de aceea lupta împotriva sistemului economic capitalist s-a dus mai ales prin ofensiva asupra pieței, ale cărei reguli de funcționare erau identificate cu cele ale regimului burghez. Efortul factorilor politici și administrativi din fostele dictaturi de stînga era orientat în direcția convertirii regulilor implacabile ale pieței în disimulatori ai constrîngerii extraeconomice. De aceea, se poate spune că în aceste țări au existat relații de piață, evident pe măsura nivelului lor de dezvoltare, relații puse în slujba conducerii planificate centralizat. Lipsea însă economia de piață și, cu atît mai mult, lipseau mecanismele libere ale economiei de piață.

Logica implacabilă a evoluției istorice a progresului favorizează concluzia, conform căreia este posibilă instaurarea unei autentice economii de piață contemporane, fără a se recurge la sisteme economice anacronice.

2. ECONOMIA DE PIAȚĂ CONTEMPORANĂ: CONCEPT ȘI TRĂSĂTURI CARACTERISTICE

Activitatea economică s-a desfășurat de-a lungul timpului în variate forme. Diferitele forme de economie s-au deosebit și se deosebesc între ele în funcție de civilizațiile construite de omenire, de condițiile naturale în care au apărut și existat aceste civilizații, de circumstanțele istorice și tradiționale, de voința colectivităților umane și opțiunea lor politică, de capacitatea oamenilor de a elabora proiecte și strategii de dezvoltare. Disponibilitatea popoarelor de a pune în mișcare sisteme funcționale și eficiente de producție, schimb, repartiție și de consum ocupă un loc aparte în acest proces.

Pe o anumită treaptă a dezvoltării societății, atunci cînd au fost create condițiile tehnice, economice și sociale necesare, omenirea a trecut — în momente diferite și în forme specifice — la economia de piață.

Există însă autori care neagă acest adevăr istoric, considerînd că economia s-a desfășurat dintotdeauna pe baza regulilor economiei de piață. Cei mai aprigi susținători ai acestui tip de economie afirmă adesea că aceasta a apărut odată cu societatea umană însăși, doctrina acestui sistem economic găsindu-și izvoarele în Biblie. Exagerate sînt și acele idei care identifică economia de piață cu piața însăși.

Informațiile științifice actuale, bazate pe variate probe istorice, atestă că nimeni și niciodată nu i-a considerat pe faraonii egipteni și pe sclavii lor participanți la economia de piață. De asemenea, nu se poate susține cu temei că grecii antici, așa cum ne-au fost prezentați de marele Homer, au trăit în condițiile sistemului economic respectiv, chiar dacă în toate cetățile grecești au existat numeroși comercianți puternici. Apropiindu-ne de timpurile noastre, nici economiile domeniiale închise și nici corporațiile meșteșugărești din Evul Mediu nu se încadrează în structurile și mecanismele economiei de piață. Dimpotrivă, majoritatea covârșitoare a specialiștilor în istoria economică consideră că sistemul economic de piață a reprezentat de fapt negația acestor forme de economie medievală, preponderent naturală, în care relațiile de piață aveau o pondere redusă.

Sistemul economic de piață reprezintă un sistem economic modern, contemporan, ale cărui începuturi au fost marcate de apariția sistemului capitalist în Europa Occidentală. Cu toată istoria sa relativ îndelungată, în prezent, doar circa un sfert din populația globului trăiește în țări care pot fi considerate a avea economie de piață modernă. Sistemul economic de piață are încă mari rezerve de extindere pe plan mondial.

Rezultă deci că economia de piață poate fi delimitată prin comparații succesive cu: economiile precapitaliste, în care era predominantă economia naturală; economiile naționale dominate de regimuri totalitare (fie ele de dreapta, fie de stînga); economiile contemporane ale țărilor slab dezvoltate și în curs de dezvoltare.

Cele mai multe dintre modelele teoretice surprind și redau conținutul sistemului economic de piață, folosindu-se de trei planuri conceptuale: ideologic — spiritual; formal — instituțional; tehnic — substanțial.

Sub raport *ideologic*, gîndirea socială și filosofia secolului al XVIII-lea, ca și economia politică clasică — dezvoltate și adaptate continuu la noile condiții — au așezat la temelie sistemului economic de piață primordialitatea individului na-

turalmente bun și inteligent. *Individualismul* și principiul *liberalismului*, în cadrul căruia liberalismul economic ocupă un loc central, sînt fundamentele ideologice ale economiei de piață, apărută ca negație, a sistemului medieval, în care dependența oamenilor față de stăpîinii feudali era baza însăși a sistemului.

Instituțional — economia de piață se bazează pe instituții juridice și economice adecvate (dreptul de proprietate individuală, deplina egalitate între oameni, întreprinderea privată individuală sau colectivă, piața cu rolul hotărîtor al regulilor ei în desfășurarea activității economice, statul ca agent economic autonom).

Tehnic — substanțial, economia de piață are la temelie tehnologiile moderne care permit producției de serie mare, în care se integrează noile cuceriri ale științei și care permit înlăptuirea revoluțiilor industriale, atunci cînd acestea devin necesare și posibile pe plan mondial.

«Economia de piață reprezintă deci o formă modernă de organizare și funcționare a activității economice, în care oamenii acționează în mod liber, autonom și eficient, în concordanță cu favorabilitățile și regulile universale și dinamice ale pieței, nu după obiceiuri și practici zonale și nici sub autoritatea vreunei comenzi din afară, fapt ce face posibilă valorificarea maximă a resurselor limitate existente pentru satisfacerea nevoilor și dorințele umane nelimitate.

«Conținutul economiei de piață contemporană este pus în evidență prin caracteristicile ei esențiale. În ansamblul elementelor definitorii ale economiei de piață, un rol esențial ocupă *componenta sa tehnică substanțială*. Numai la un anumit nivel al dezvoltării și pe baza unei anumite structuri tehnologice, de ramură și teritoriale se poate edifica și consolida, prin voința adînc resimțită a tuturor indivizilor organizați în cadrul a diferite sociogrupuri, structurile instituționale economice și juridice specifice economiei de piață. În aceste condiții, apar și se dezvoltă noile concepții și mentalități, favorabile sistemului economic de piață. Starea și dinamica activității economice — desfășurate pe baza tehnicii și tehnologiilor avansate — volumul și evoluția rezultatelor obținute reprezintă criteriul cel mai sigur de apreciere a funcționalității instituțiilor economiei de piață, a rolului jucat de gîndirea social-economică, care propagă libera inițiativă, egalitatea oamenilor în fața legilor și democrația.

Mobilul combinării și utilizării factorilor de producție, al modernizării lor în concordanță cu noile cuceriri ale ști-

inței și tehnicii, constă în obținerea de cantități mari de produse (bunuri economice), de calitate superioară și cu costuri cât mai mici, toate acestea însemnând câștiguri, profituri cât mai mari. Economia de piață ridică *profitul* la rang de mobil principal al activității economice. Mărimea și dinamica profitului sînt criterii de apreciere a modului de combinare și folosire a factorilor de producție. Fiind *economie monetară*, aceasta presupune combinarea factorilor de producție nu doar în unități naturale. Se combină, în fond, prețurile acestor factori, rezultatul final al activității economice fiind exprimat, de asemenea, în unități bănești.

Proprietatea individuală reprezintă o caracteristică de bază a economiei de piață, indiferent de formele de organizare a modului de folosire a obiectului proprietății. În nici una din societățile antice și medievale nu s-a acordat, prin lege, tuturor persoanelor dreptul de a fi proprietari. Inviolabilitatea dreptului de proprietate al fiecărei persoane și apărarea acestui drept sînt principii de acțiune a statului democrat în condițiile economiei de piață. Proprietatea individuală este premisa fundamentală a liberei inițiative, a manifestării tuturor celorlalte libertăți economice.

O altă caracteristică esențială a economiei de piață este *egalitatea deplină a participanților* independenți și autonomi la viața economică. Proclamată juridic și susținută de statul democratic, egalitatea economică între oameni și sociogrupurile, legal constituite are la bază principiul autonomiei lor de voință și se concretizează în libera alegere a profesiei, în posibilitatea legală a fiecărui individ de a se angaja într-o afacere pe cont propriu, de a se asocia cu alte persoane în vederea producerii sau vînzării de bunuri, de a dispune de capacitatea lui de muncă cum dorește etc.

Întreprinderea privată — individuală sau colectivă — este entitatea economică de bază a economiei de piață, aceasta constituind locul de combinare și substituire a factorilor de producție, de folosire eficientă a acestora. *Întreprinzătorul* (individual sau colectiv) este promotorul raționalității economice în condițiile economiei de piață. El promovează interesele producătorilor, ale unei anumite unități producătoare în raporturile ei cu alți producători, cu cele ale consumatorilor, ale băncilor și administrațiilor publice.

Existența unei ample rețele unitare de piețe constituie o altă trăsătură esențială a economiei de piață. Este vorba aici de saltul calitativ în evoluția procesului istoric de dezvoltare a pieței, caracterizat prin realizarea unității dintre piețele factorilor de producție și cele ale bunurilor de consum

personal, dintre piețele reale și cele fictive, dintre piețele monetare, financiare și ale capitalurilor.

Statul democrat de drept este garantul bunei funcționări a instituțiilor economice și juridice specifice economiei de piață. În particular, statul legiferează și apără structurile economice globale, care răspund intereselor generale ale cetățenilor, ale națiunii. În acest context, el consacră și apără proprietatea individuală, asigură cadrul juridic al contractelor economice. Statul de drept se manifestă și prin aceea că reglementează raporturile asociațiilor și ale acționarilor cu societățile din care fac parte, relațiile între cumpărători și vânzători, pe cele între debitori și creditori. Statul adoptă, în mod democratic, Codul Comercial și supraveghează aplicarea lui.

O altă caracteristică a economiei de piață pune în evidență faptul că acest sistem a luat naștere și s-a dezvoltat având la bază *tehnica mașinistă și tehnologiile moderne de fabricație*. Revoluțiile industriale și progresul tehnico-științific au fost factorii hotărâtori ai sporirii continue a ofertei de mărfuri, ai menținerii nivelului ei ridicat, ca regulă de bază a funcționării normale a sistemului economic de piață.

Băncile, instituțiile financiare și de asigurări au devenit un agent economic autonom indispensabil al economiei de piață. Fără rețeaua relativ atotcuprinzătoare și dinamică de instituții bancar-financiare nu s-ar putea asigura mobilizarea resurselor bănești temporar disponibile și orientarea lor, pe bază de interes economic, spre unitățile care, la un moment dat, au nevoi suplimentare de resurse financiare. Pe de altă parte, nu poate fi vorba de economie de piață modernă fără mecanisme financiare operative și active.

Sistemul economiei de piață și mecanismul de funcționare a acestuia s-au dovedit a fi excelente stimulatoare ale creșterii economice. Stau dovadă concludentă în acest sens remarcabilele rezultate economice ale țărilor care au evoluat consecvent pe temelile economiei de piață. Prin undele sale de progres economic, sistemul economic de piață a antrenat ameliorarea generală a bunăstării oamenilor, marcând astfel efectul său de antrenare în planul progresului social.

Specialiștii în problemele economiei de piață apreciază că aceasta generează unele *fenomene economico-sociale negative*. Astfel, regulile de joc ale economiei de piață favorizează pe cei puternici economic și îi penalizează pe cei slabi (falimentele fac parte din aceste reguli). De asemenea, lupta pentru profitul maxim implică minimizarea costurilor factorilor de producție, inclusiv a cheltuielilor cu

factorul muncă, producătorii proprietari tinzînd să reducă salariile sau să le mențină la niveluri mai joase decît cele care ar deveni posibile pe baza creșterii productivității. În ciuda sloganurilor de genul «consumatorul — suveran», «clientul — stăpîn», numeroși consumatori sînt dominați de producătorii — vînzători, nevoile lor legitime fiind limitate drastic prin sporirea prețurilor etc.

Funcționarea normală a economiei de piață este întreruptă periodic de crize. Societatea în ansamblu și, îndeosebi, anumiți membri ai ei sînt nevoiți să suporte costurile sociale ale disfuncțiilor — inflația, șomajul etc.

Economia de piață modernă se caracterizează prin existența unor *agenți economici* specifici, prin funcțiile lor autonomizate, ca și prin relații determinate între aceștia.

Noțiunea de agent economic este folosită adesea cu sensuri variate. Astfel, el apare ca: persoană participantă la viața economică; om, care — individual sau în colectiv — transformă mediul său natural și produce bunuri materiale și servicii; subiect al proprietății; persoană juridică producătoare pentru piață. În ultimul timp, termenul este nu numai extrem de frecvent utilizat, dar lui i se atribuie și un conținut specific. Agentul economic este abordat atît dinspre individ și subiect de proprietate, cît și dinspre mecanismul macroeconomic și fluxurile economice naționale.

Agentul economic reprezintă o persoană sau o grupare de persoane fizice și/sau juridice dintr-o economie națională care exercită funcții specifice, autonomizate în cadrul diviziunii muncii, folosindu-se în acest scop de mijloace și instrumente adecvate domeniului.

Deci, agenții economici se delimitează între ei prin funcțiile ce le revin în cadrul activității economice și prin instrumentele pe care le pot utiliza. De pildă, unii agenți economici se ocupă cu producerea de bunuri materiale și servicii pentru piață, aceștia prezentîndu-se sub toate formele de proprietate și ca subiecți de proprietate diverși. Invers, indivizii ca subiecți de proprietate se manifestă în toate domeniile activității economice, acești subiecți îndeplinind atît funcții de producție, cît și de consumație, atît de administrație, cît și de redistribuire financiară.

Între agenții economici și subiecții de proprietate există mai multe deosebiri. În primul rînd, subiecții de proprietate au existat dintotdeauna și vor exista întotdeauna, comparativ cu agenții economici, care sînt legați de economia de piață modernă. În al doilea rînd, abordarea și analiza su-

biecțiilor de proprietate trebuie să înceapă de la fiecare om, de la individ, în timp ce agentul economic își are punctul de pornire în fluxurile economice din cadrul unei țări. În al treilea rând, delimitarea unui subiect de proprietate de altul se realizează în raport de bunuri identificabile și măsurabile, fiecare bun aflându-se numai în posesia cuiva; în cazul agentului economic această delimitare se face pe baza funcțiilor majore din activitatea economică, funcții privite din punctul de vedere al economiei de piață.

În economia de piață modernă se manifestă următorii agenți economici principali: întreprinderile; menajele; administrațiile; băncile, instituțiile financiare și societățile de asigurări; restul lumii sau exteriorul.

Desigur, caracteristicile economiei de piață are mai ales funcția de a contura modelul teoretic al acestui sistem economic, care în practică n-a existat niciodată și în nici o țară. Importanța cunoașterii acestui model și înțelegerea faptului că el reprezintă doar un model și nimic mai mult este însă enormă. Pe o asemenea bază teoretico-principială pot fi delimitate tipurile concrete de economie de piață existente în lume, ca premisă a analizei mecanismelor lor de funcționare.

3. MECANISMUL ECONOMIEI DE PIAȚA

Realitățile economice dintr-o țară sau alta, din diferitele ei perioade de dezvoltare atestă că economia de piață integrează două laturi inseparabile: sistemul economic și mecanismul ei de funcționare. Indiferent de modul de abordare a acestor două laturi și de opticile autorilor, ele își găsesc reflectarea chiar și în cazul când se operează doar cu conceptul de sistem economic.

Caracterizarea economiei de piață se face, de regulă, pe baza a trei întrebări simple, pe care și le pune orice om matur care încearcă să înțeleagă viața economică la care obligatoriu participă într-un fel sau altul. Aceste întrebări sînt extrem de simple, și poate, tocmai de aceea, ele sînt esențiale, așa cum se poate constata.

Cine este subiectul principal al vieții economice, deci cui îi aparține inițiativa și responsabilitatea în economie? •

În ce scop se desfășoară activitatea economică, care este finalitatea ei social-umană?

Cu ce metode și procedee se organizează și se conduce economia, cu ce forme juridice sînt puse în mișcare eforturile umane și sub ce formă sînt ele recompensate?

Oricît de sumară ar fi reflecția asupra sensurilor întrebărilor, se poate constata că ele vizează atît structurile economiei, sistemul acesteia, cît și mecanismele ei de funcționare. În funcție de structurile tehnico-științifice și economico-sociale, de modul în care personalitatea umană și libera inițiativă a oamenilor se manifestă, sistemele și mecanismele economice pot fi diferite ca tip fundamental (liber sau de comandă), dar și ca formă concretă de manifestare a unuia sau altuia dintre tipuri.

Tipul de acțiune economică se definește, se delimitează atît printr-o seamă de caracteristici care se referă la sistemul economic, cît și la mecanismul lui de funcțiune.

Clasicii economiei politice, de pildă, comparînd economia de piață cu cea a Evului Mediu și cu regimurile absolutiste feudale, o caracterizau în felul următor:

1. Subiectul vieții economice este individul — spun ei —, de unde denumirea de sistem individualist, în care inițiativa revine fiecărui ins sau unor sociogrupuri, în cadrul cărora oamenii intră în mod liber, fiind egali între ei.

2. Scopul activității este utilitatea individuală, motiv pentru care sistemul este numit utilitarist, deviza «totul pentru individ» traducîndu-se prin dreptul lui de a lupta pentru bani și de a realiza un profit cît mai mare.

3. Procedeele și mijloacele de realizare a scopului oricărei acțiuni economice își au originea în libera inițiativă a individului, mecanismul economiei de piață fiind de tip liberal, nu de comandă, de subordonare a unor oameni față de alții.

Fiind latura dinamizatoare a acțiunii economice, mecanismul trebuie abordat și analizat în continuarea acestei acțiuni, ale cărei trăsături definitorii sînt raționalitatea și eficiența.

Conținutul mecanismului acțiunii economice depinde hotărîtor de tipul activității umane practice, al activității economice.

Activitatea economică implică, pe de o parte, raportarea oamenilor la nevoile, interesele și țelurile lor (conștiința semnificației activității economice), iar, pe de altă parte, la procesul istoric al activității, așa cum se desfășoară el pe baza condițiilor naturale, tehnico-științifice (relația dintre existența socială, dintre lupta pentru satisfacerea trebuințelor umane și natură, respectiv mediul înconjurător). Este vorba aici de o anumită îmbinare și confruntare a scopurilor individuale cu cele sociale.

Măsura realizării raportului dintre scopul, mijlocul și efectul acțiunii economice este *raționalitatea economică*, care s-ar putea traduce prin faptul că economia se desfășoară cu participarea oamenilor și pentru oameni. Deci, sensul și finalitatea acțiunii economice are atât determinări obiective, cât și condiționări subiective, omul cu nevoile sale constituindu-se în scopul economiei.

Mecanismul economiei de piață constă tocmai din modalitatea specifică de realizare a raporturilor, a legăturilor sau corelațiilor dintre activitățile desfășurate în vederea satisfacerii nevoilor umane și resursele solicitate în acest scop, respectiv de modificare a acestor raporturi pe baza schimburilor ce survin atât în existența socială, cât și în volumul, structura, calitatea și dinamica resurselor.

Pornind de la viziunea praxeologică asupra activității economice, conform căreia aceasta este formată din două componente esențiale — starea sau situația, pe de o parte și realizarea, pe de alta — mecanismul acțiunii economice poate fi identificat cu realizarea. Aceasta are loc pe baza condițiilor tehnico-științifice existente și prin intervenția în domeniul dreptului sacru la proprietatea particulară în numele intereselor general-sociale.

Mecanismul acțiunii economice pune, deci, în evidență modul în care are loc reglarea realizării vieții economice în dinamica ei, prin conexiunea reciprocă a elementelor ei structurale, prin schimbarea pozițiilor acestora și a modificării raporturilor lor de dependență pe baza disponibilităților și favorabilităților pieței. Mai mult, conceptul de mecanism economic are mai ales sens de evoluție a vieții economice, ceea ce presupune implicarea elementelor obiective și subiective ale acestuia, schimbarea pozițiilor acestora și reevaluarea raporturilor de dependență, trecerea de la un anumit echilibru relativ la altul.

Mecanismul economiei de piață constă din ansamblul mijloacelor și metodelor de antrenare a resurselor, ca și din pîrghiile de susținere a activităților prin care economia în ansamblul ei și fiecare verigă a acesteia sînt puse în mișcare cu raționalitate și eficiență economică.

Ca mecanism liber, spontan al acțiunii economice, mecanismul economiei de piață se caracterizează prin:

— libera inițiativă a agenților economici pe baza proprietății private și în condițiile legii, aceasta fiind modalitatea de asigurare a echilibrului relativ între resursele limitate și nevoile umane nelimitate;

— fiecare agent economic agregat (producătorii, con-

sumatorii, băncile etc.) și fiecare agent economic individual, fiecare subiect de proprietate își apără interesele cu forțele lui economice;

— schimburile de bunuri materiale și de servicii, de factori de producție și de bunuri de consum personal se desfășoară pe baze economice, mobilul acestora fiind profitul obținut în condiții de concurență loială;

— echilibrul dintre producție și consum se asigură cu ajutorul pîrghiilor economice, pe baza legii cererii și ofertei și a mecanismului prețurilor;

— statul democrat de drept — prin funcțiile sale de agent economic autonom și prin politicile economice duse — are un rol tot mai notabil în ansamblul mecanismului economiei de piață.

Mecanismul economiei contemporane îmbină, în maniere specifice și în proporții diferite, mai multe submecanisme, cele mai importante fiind mecanismul pieței și mecanismul planificării. Avînd determinări obiective diferite și deținînd ponderi variate pe țări și perioade, piața și planul au caracter complementar. Nici piața și nici planul nu sînt în măsură să asigure, fiecare separat, realizarea raporturilor dintre existența socială și resursele atrase și folosite în acest scop. Atît piața, cît și planificarea reprezintă cîte un reglator cu funcție imperfectă al economiei moderne. Este o descoperire istorică a anilor de după al doilea război mondial că destinul economic al unei națiuni poate fi dirijat. Telul este o dirijare conștientă și rațională a vieții economice prin instituirea de planificare sub control democratic și pe baza favorabilității pieței.

Combinarea concretă a celor două submecanisme, eficiența fiecăruia și a ambelor depind de sistemul economic real, ca și de factori sociali, tehnologici, de mediul internațional etc.

Mecanismul economic de piață este un *mecanism concurențial* sau al *pieței concurențiale*. Aceasta înseamnă că în mecanismul respectiv și prin intermediul lui se confruntă producătorii și consumatorii, vînzătorii și cumpărătorii, dar și producătorii între ei, consumatorii între ei. Mecanismul prețurilor, confruntarea cererii și ofertei pe toate tipurile de piețe scoate la suprafață toate acele aspecte profunde ce țin de libera inițiativă, de apărarea proprietății cu propriile forțe ale subiectului de proprietate.¹

Baza obiectivă a concurenței o formează producția și circulația mărfurilor, respectiv condițiile acestora, specializarea tot mai puternică a producătorilor de mărfuri, con-

comitent cu creșterea și diversificarea trebuințelor umane, autonomia acestor producători și vânzători pe baza preponderenței proprietății private, a dreptului fiecărei persoane de a fi proprietar asupra unor factori de producție, indiferent de forma de folosire a obiectului proprietății (individuale, prin angajarea de salariați, asociativă). Prin concurență, se transpune în plan economic principiul liberei inițiative a întreprinzătorilor, oricare ar fi forma de întreprindere, se realizează dreptul de proprietate al oamenilor, se testează calitățile lor de proprietar.

Concurența reprezintă confruntarea dintre producătorii de bunuri materiale și prestatorii de servicii pentru a acapara segmente cât mai mari ale diferitelor piețe, pentru a atrage cumpărătorii de partea lor, a spori volumul afacerilor în vederea realizării de câștiguri, profituri cât mai mari și mai sigure. Ea exprimă comportamentul specific al agenților producători de bunuri materiale și prestatori de servicii în condițiile pieței, un raport dinamic de forțe între participanții la actele de vânzare-cumpărare.

Obiectivele luptei de concurență se urmăresc (unii le și ating) pe căi, cu instrumente diverse de natură economică și de natură extraeconomică. Deci, mecanismul luptei concurențiale exprimă unitatea acțiunilor subiective ale agenților economici concurenți și a cerințelor și exigențelor obiective ale vieții economice în ansamblu.

Dintre *instrumentele economice*, cele mai semnificative sînt: reducerea costurilor de producție, producerea de bunuri la costuri mai mici decît ale concurenților direcți, ca punct esențial și cert de asigurare a competitivității produselor și serviciilor oferite; practicarea de reduceri temporare de prețuri în vederea atragerii clientelei și, apoi, ridicarea prețurilor pentru a obține pe ansamblu câștiguri superioare, față de perioada anterioară și de foștii concurenți egali etc.; acordarea de condiții favorabile clienților (credite de consum; asigurarea service-ului la bunurile de folosință îndelungată etc.), comparativ cu cele oferite de ceilalți vânzători.

Dintre *instrumentele extraeconomice* se detașează ca importanță următoarele: presiunile morale sau chiar politice asupra firmelor concurente; violarea secretelor de fabricație, comerciale sau bancare; crearea unor situații artificiale pe diferite piețe, pe care le folosesc în scopuri speculative.

În funcție de instrumentele luptei de concurență, aceasta a fost departajată în loială și neloială. *Concurența loială* se caracterizează prin folosirea nediscriminatorie de către

vînzători a unora dintre instrumentele economice amintite, în condițiile accesului liber pe piață și ale deplinei posibilități de cunoaștere a mijloacelor de reglementare a relațiilor de vînzare-cumpărare. *Concurența neloială* constă în mărirea artificială a forței concurențiale a propriilor produse, în stimulente deosebite acordate unor clienți, în utilizarea unor mijloace extraeconomice de pătrundere și menținere pe piață etc.

În țările cu economie de piață, s-au adoptat reglementări speciale, care încredințază actele de concurență neloială, cum sînt: faptele de natură a crea confuzie în legătură cu activitatea industrială sau comercială a unui concurent, afirmațiile false în exercitarea comerțului pentru a discredită produsele concurentului etc. De aceea, concurența neloială este cunoscută sub denumirea de concurență incorectă sau ilegală.

Concurența și mecanismele concurențiale diferă de la o etapă la alta, de la o țară la alta, de la un tip de piață la altul. Delimitarea diferitelor forme de luptă concurențială se face pe baza următoarelor criterii:

— numărul, dimensiunea și puterea economică a vînzătorilor și cumpărătorilor;

— gradul de omogenitate sau de diferențiere a mărfurilor;

— posibilitatea de a intra într-o ramură sau într-un sector, facilitățile sau limitările în acest sens;

— gradul de transparență a pieței, respectiv de informare reciprocă a vînzătorilor și cumpărătorilor;

— mobilitatea sau rigiditatea prețurilor;

— gradul de libertate în ceea ce privește determinarea prețurilor, raportul dintre prețurile libere și cele administrate.

Conținutul concurenței și formele ei au evoluat o dată cu modificările în structurile tehnologice, în cele de ramură și zonale ale țărilor. Relațiile de condiționare arătate pot fi observate mai ales în țările avansate economic, în acele țări care au parcurs numeroase etape istorice de fluxuri și refluxuri ale mecanismelor economice concurențiale.

Diferitele modalități de confruntare a agenților economici, a participanților la actele de vînzare-cumpărare pot fi sintetizate ca în schema de mai jos:

CEREREA	OFERTA		Un mare nr. de vânzatori	Un mic număr de vânzatori	Un singur vânzător
	Cerere fluidă (elastică)	Cerere rigidă	Produse omogene	Produse diferențiate	
Un mare număr de cumpărători			Concurență perfectă		Monopol
			Concurență monopolistică	Oligopol (duopol, ca formă specială)	
Un mic număr de cumpărători			Oligopson (duopson, ca formă specială)	Oligopol-oligopson bilateral	Monopol contrariat (limitat)
Un singur cumpărător			Monopson	Monopson contrariat (limitat)	Monopol monopson bilateral

Genurile de concurență care au semnificații teoretice și practice mai deosebite sînt: concurența perfectă, concurența monopolistică, concurența tip monopol și cea imperfectă (această formă de piață concurențială este contrapusă adesea celei perfecte, toate celelalte tipuri de piețe fiind încadrate în aceasta).

Concurența perfectă sau pură (adică purificată de orice intervenție monopolistă) presupune ca toți producătorii, toți ofertanții să fie capabili să vîndă toată producția, toate mărfurile pe care le pot oferi la prețul pieței, fără a-l influența în mod hotărîtor. Totodată, ea presupune că toți cumpărătorii pot cumpăra ceea ce doresc și cît doresc la prețul pieței, fără a-l putea influența hotărîtor.

Premisele acestui tip de piață sînt următoarele: atomicitatea participanților, omogenitatea produselor, accesibilitatea producătorilor în ramură, fluiditatea atît a ofertei cît și a cererii, transparența pieței, mobilitatea factorilor de producție.

După doctrina liberală, piața cu concurență perfectă are menirea de a asigura funcționarea cea mai eficientă a sistemului economiei de piață. Ea este «corolarul» suveranității consumatorului și al echilibrului ideal. În căutarea profitului, producătorul se supune voinței consumatorilor. În aceste condiții prețul de echilibru este cel care rezultă din confruntarea liberă a producătorilor și consumatorilor, preț care se formează la intersecția curbei cererii cu cea a ofertei, ambele avînd caracter elastic în raport de preț.

Acest gen de concurență este o abstracție științifică, în realitatea economică neîntîlnindu-se nici măcar în linii generale o asemenea confruntare între vânzători și cumpărători. Totuși, concurența perfectă a servit ca model teoretic de analiză a mecanismului pieței, pe baza lui ușurîndu-se înțelegerea concurenței reale.

O variantă a pieței cu concurență pură este *piața cu concurență monopolistică*. În această formă de piață se păstrează trăsăturile definitorii (premisele) concurenței perfecte cu excepția aceleia care se referă la omogenitatea produselor. Dimpotrivă, în concurența monopolistică capătă pondere *diferențierea produselor*. Cumpărătorii pot alege din multitudinea vânzătorilor pe cei care le oferă mărfurile care corespund dorințelor și posibilităților lor materiale, veniturilor de care dispun. Existînd conștient diferențierea produselor și un mare număr de vânzători, piața cu concurență monopolistică asigură o bună satisfacere a cererii — cumpărătorul avînd posibilitatea să aleagă. Acest tip de piață îmbină forma de piață perfectă cu cea de monopol. Mizîndu-se pe o clientelă fidelă, diferențierea produselor va face ca cererea să nu mai fie infinit elastică față de preț, ea devenind rigidă. Pe de altă parte, întreprinderile au o oarecare latitudine în alegerea cuplului preț-cantitate. De aceea, prețul de echilibru al concurenței monopolistice este mai ridicat decît prețul de echilibru al concurenței perfecte și mai ridicat decît costul marginal.

Concurența monopolistică permite punerea în evidență a importanței concurenței prin produs, prin calitățile variate ale acestuia. În prima etapă, producătorul este preocupat îndeosebi de alegerea produsului pe care urmează să-l vîndă; în a doua etapă el va alege simultan între cantitatea de producție și prețul mediu al produsului.

Prin antiteză cu piața avînd concurență perfectă, *piața cu concurență de monopol* se caracterizează prin situații distorsionate între vânzători și cumpărători. Fie unii, fie alții reușesc să-și impună condițiile în raport cu ceilalți. Acest tip de piață presupune încălcarea aproape a tuturor premiselor pieței pure sau perfecte. Această dominație a pieței poate veni atît dinspre producători cît și dinspre consumatori. Cele mai răspîndite piețe sînt cele avînd caracter de oligopol, cînd pe piață domină cîțiva producători-vînzători.

Pentru a evita o seamă de riscuri spre care ar putea fi împins de consumatorul-suveran, întreprinzătorul va încerca să domine piața bunurilor produse și vîndute de

el. De aceea, monopolurile, oligopolurile sau semimonopolurile caută să orienteze consumul în funcție de ceea ce ele pot să producă și le este mai avantajos.

Printre mijloacele utilizate de oligopoluri și monopoluri în lupta lor de concurență cu partenerii lor nemonopoliști pot fi enumerate: privarea de materiile prime și energia necesară; utilizarea dumpingului, respectiv practicarea unor prețuri scăzute pentru ruinarea întreprinderilor mai mici și apoi impunerea de prețuri ridicate la mărfurile aduse la piață de firmele monopoliste; crearea de restricții artificiale de acordare a creditului pentru firmele incomode; boicotul și corupția etc. În mai toate țările dezvoltate economic, există reglementări speciale prin care se stabilesc măsuri de limitare a tendințelor obiective spre monopolizarea uneia sau alteia dintre piețe; pe baza acestora, organele de stat specializate caută să țină sub control monopolul.

Concentrarea producției și acordurile dintre întreprinzători vor avea efecte deosebite asupra mecanismului pieței. Astfel, prețul nu va mai fi rezultatul singular al echilibrului dintre cererea și oferta de bunuri. Dimpotrivă, el va fi mai ales expresia gradului de dominație exercitată de o întreprindere sau un grup de întreprinderi pe piețele bunurilor de consum personal și pe cele ale factorilor de producție.

Concurența imperfectă desemnează acea situație pe piață când firmele sau menajele (vînzătorii-cumpărătorii) sînt capabile să influențeze prin acțiunile lor prețul produselor. Această formă de concurență este predominantă în lumea contemporană.

În acest caz, una sau mai multe din condițiile concurenței perfecte sînt încălcate, ele prezentîndu-se astfel: variația numărului de participanți la actele de vînzare-cumpărare (există — fie puțini vînzători și mulți cumpărători; fie puțini cumpărători și mulți vînzători etc.); diferențierea reală sau imaginară a produselor, accentuarea acesteia; crearea de condiții pentru ca diferiții agenți economici să exercite un efectiv control asupra prețurilor; apariția de dificultăți în ceea ce privește intrarea de noi producători în una sau alta din ramuri; manifestarea de rivalități în relația cu publicul în privința calității etc.

Modalitățile de desfășurare a luptei de concurență imperfectă sînt o întrepătrundere specifică a instrumentelor tuturor formelor de concurență arătate mai sus.

În plus, în cadrul procesului este implicat și statul. Luînd în considerare restricțiile impuse de etapa istorică prin care trece fiecare țară, *statul democratic modern* adoptă legi

corespunzătoare pentru a asigura concurenței condiții normale de manifestare. Totodată, el ia măsuri pentru a preveni tendințele monopoliste în economie și a controla monopolul dacă acesta a apărut. Prezența statului în mecanismul concurențial este multiplă: ca legiuitor, ca apărător al legilor adoptate în acest domeniu, ca agent economic autonom.

Mecanismul pieței concurențiale asigură atât alocarea resurselor corespunzător nevoilor consumatorilor, cât și consumarea lor cu eficiență sporită. Acest mecanism — concurențial și competitiv — este intolerant cu lipsa de eficiență, a cărei cauză principală este lipsa de competență a întreprinzătorilor și managerilor.

Concurența «efectivă» (adică acea concurență care rezultă din întrepătrunderea tuturor formelor acesteia) reprezintă condiția prealabilă cea mai sigură pentru inovație și progres. În sistemul economic de piață, ea este singurul mecanism prin care se asigură dezvoltarea tehnicii, reducerea costurilor, diversificarea produselor, creșterea productivității muncii etc. Din efectele economice ale tuturor acestor procese, consumatorii au de câștigat.

În același timp, concurența generează o serie de confruntări neloiale între parteneri, risipă de resurse, îndeosebi de muncă, sacrificarea intereselor unora dintre consumatori, stimularea unor consumuri neraționale etc. De aceea, adesea a fost nevoie de negocieri și concilieri între producători și consumatori, administrațiile de stat fiind chemate să intervină pentru aplanarea conflictelor.

În realitatea vieții economice din țările democratice nu există nici concurență pură, așa cum este ea descrisă în teoria economică, nici monopol absolut, așa cum fusese el instaurat în economiile comuniste, ci o combinație de concurență imperfectă și monopol controlat.

4. TRANZAȚIA LA ECONOMIA DE PIAȚA ÎN ROMÂNIA

Aspecte principial metodologice

Poporul român a optat definitiv pentru economia de piață și mecanismul ei funcțional. Revoluția din Decembrie 1989 are meritul de a-l fi ajutat să înțeleagă rapid, aproape instantaneu, că sistemul economic bazat pe monopolul absolut al proprietății «socialiste» de stat s-a dovedit a fi falimentar, că mecanismul economic de comandă nu mai putea asigura orientarea energiilor creatoare ale națiunii pe făgașul lor normal, spre satisfacerea nevoilor nelimitate și în continuă diversificare. Opțiunea țării noastre pentru un asemenea tip de economie s-a bazat deci, în primul rînd, pe experiența nemijlocită a maselor, care au ajuns la concluzia că sistemul ce-i fusese impus nu răspundea criteriilor de raționalitate și eficiență. Ruptura hotărîtă cu trecutul economiei «socialiste» s-a făcut pe baza constatărilor directe ale lipsei de funcționalitate a vechiului mecanism, constatări făcute pe viu de către fiecare dintre cetățenii acestei țări și de toți laolaltă. Calea de urmat pentru a lichida structurile vechi și a crea cadrul instituțional necesar opririi căderii economiei naționale aflate într-o profundă criză și deschiderii ei spre o evoluție normală pe traiectoria progresului nu mai poate fi găsită spontan, pe baza sumei entuziasmului revoluționar al tuturor. Economia de piață contemporană este deosebit de complexă și de variată, interesele agenților economici sînt nu numai foarte diferite, ci și divergente. De aceea, fundamentarea științifică a unei strategii de înfăptuire a economiei de piață în România s-a dovedit a fi obligatorie, problemă ce a presupus analize și dezbateri ample.

Pentru a se opta pentru genul de economie de piață care se potrivește cel mai bine țării noastre la orizontul mileniului al III-lea, a fost necesară cunoașterea experienței mondiale în acest domeniu, experiență privită atît în plan istoric, cît și prin prisma realităților național-statale variate actuale.

Economia de piață se manifestă astăzi într-o mare varietate de tipuri concrete. Dacă problema este privită istoric, diversitatea este și mai puternică, deoarece în fiecare țară au existat mai multe asemenea tipuri de economii de piață. Dacă ar fi să ne raportăm și la modelele teoretice de analiză a economiilor reale de piață, atunci se poate spune într-adevăr că există o infinitate de economii de piață, de mecanisme

funcționale ale acesteia.

Specialiștii au făcut însă eforturi de sinteză, ajungînd la un anumit consens în a susține că economia de piață modernă se prezintă cel puțin sub forma următoarelor tipuri: *anglo-saxon* (neoliberal, cu cea mai mare reticență față de intervenția statului în economie); *vest-european*, îndeosebi cel francez (cu pronunțată tentă dirijistă); *paternalist de piață* (cu puternice elemente tradiționale și naționale, ca în Japonia); *social de piață* (care tinde spre îmbinarea exigențelor pieței cu armonia socială în țară); *nordic-european* (cooperare între sectorul privat producător de bunuri economice și cel public producător de servicii sociale); *orientată spre și dependentă exterior* (își propune depășirea stării lor de subdezvoltare prin valorificarea resurselor lor naturale pe piețele internaționale).

Desigur această tipologie a economiilor de piață este foarte generală și relativă. În fond, fiecare țară cu economie de piață și-a creat de-a lungul deceniilor un tip al ei de economie, de mecanism economic general.

Pentru țara noastră este mai important de știut acum care sînt elementele distinctive ale unui anumit tip față de celelalte, respectiv care este criteriul esențial ce stă la baza acestora. Delimitările între tipurile de economie de piață se fac nu atît în funcție de calitatea vieții economice — echilibrată sau dezechilibrată, eficientă sau ineficientă —, cît mai ales după mecanismul general de funcționare a acesteia, după raportul dintre mecanismul pieței și rolul administrației publice în cadrul acestuia.

Mai concret, economiile de piață actuale se diferențiază între ele după:

— locul și rolul proprietății particulare în ansamblul economiei naționale, care rămîn preponderente și care în ultimii ani au avut tendințe de creștere;

— structura generală a sistemului de piațe și mecanismele concrete de funcționare a fiecăreia dintre ele;

— natura intervenției statului democratic în economie, caracterul politicii economice, al politicii fiscale, monetare, bugetare (în favoarea tuturor subiecților de proprietate sau în favoarea unora și în detrimentul altora);

— măsura în care statul acționează alături de mecanismele pieței (ale prețurilor — motivație, ale echilibrului cererii și ofertei etc.) sau, dimpotrivă, se implică în aceste mecanisme, fie în favoarea mersului lor normal, fie în detrimentul acestora;

— ponderea proprietății publice în ansamblul economiei și pe sectoarele de activitate, precum și după criteriile de folosire a obiectului acestei proprietăți (asigurarea unor resurse economice general — necesare, prestarea de servicii sociale nonmarfare, favorizarea sectoarelor private, sau, pur și simplu, obținerea de profituri);

— măsura în care statul — ca agent economic autonom — se interferează cu ceilalți agenți economici, îndeosebi cu cei producători privați (dacă aceștia merg în întâmpinarea reciprocă, dacă formează întreprinderi mixte puternice în sectoarele de interes general sau, dimpotrivă, stau pe poziții opuse, de concurență de tip monopol);

— delimitarea, respectiv aprecierea rolului unuia sau altuia dintre submecanismele economice, ca și a sensurilor lor de evoluție, sînt influențate de acele curente de gândire economică care exercită un rol mai mare în adoptarea politicii economice guvernamentale.

Dacă sîntem de acord că manifestările concrete ale economiei de piață în lumea contemporană se delimitează mai ales în raport de mecanismele de funcționare a ei, trebuie să constatăm, în continuare, că aceste mecanisme diferă de la o țară la alta în ceea ce privește modul de adoptare și promovare a *deciziilor macroeconomice*. Maniera de luare a deciziei economice la nivelul țării și felul cum prin aceasta se ține seama de interesele indivizilor, ale unităților economice de bază, ca și impactul efectiv al deciziei asupra activităților economice în general, reprezintă un indiciu distinctiv al unei anumite economii de piață față de alta.

Aflată în fața adoptării unei strategii de tranziție la economia de piață și luînd cunoștință de experiența țărilor avansate în acest domeniu, țara noastră, ca și celelalte țări din Europa de est, a avut cel puțin următoarele posibilități:

— de a prelua un model elaborat și folosit (aplicat) cu succes într-una din țările lumii (s-ar fi putut avea în vedere, în alegerea modelului, eventualele similitudini ale dezvoltării lor istorice, ca și ale structurilor de ramură, ale resurselor naturale etc.);

— de a încerca să conceapă o strategie proprie, cu totul originală, pe care să o aplice prin metode, de asemenea, întrutotul specifice (s-ar fi putut susține o asemenea linie prin inexistența unei experiențe istorice de trecere de la socialism la capitalism și prin trăsăturile caracteristice ale economiei românești astăzi după o evoluție de cîteva decenii sub regim de comandă);

— de a realiza o sinteză a unor aspecte pozitive din

experiențele mai multor țări, îndeosebi europene. Aceasta urmînd a se realiza pe baza a cel puțin următoarelor criterii: încadrarea în cerințele revoluției tehnico-științifice actuale (deci orientarea procesului cu fața spre viitor); valorificarea experienței pozitive a țării noastre din perioada interbelică (mai ales în ceea ce privește constituirea instituțiilor economice și juridice corespunzătoare economiei de piață); preluarea și implementarea doar a acelor experiențe ale altor țări și popoare care au șanse mari de a fi asimilate creator de noii agenți economici (cu nivelul lor actual, cu interesele pe care le au, pornind de la starea dezvoltării economice a țării, e la marile dezechilibre tehnico-economice «așezate și consolidate» într-o perioadă relativ îndelungată, de la nivelul cultural al populației etc.).

Pornind de la asemenea posibilități de principiu și urmărind optica generală a specialiștilor din țara noastră, sîntem în acord cu cei care consideră că între a imita pe cineva și a fi original cu orice chip este nevoie de altceva. Multiplele mijloace de legătură dintre popoare au făcut să se impună un ansamblu unitar de trăsături ce definesc economia contemporană — modernă și eficientă —, un fel de spirit al sfîrșitului veacului și al începutului mileniului al III-lea. Imitația și adaptarea, creatoare la acest «spirit», aplicarea a ceea ce în cultură s-a numit sincronism, este calea sigură prin care un popor își poate regăsi identitatea în universalitate. Tipul său propriu de economie de piață și fixarea lui în contextul experiențelor mondiale trebuie să rezulte dintr-o asemenea operă creatoare.

Numai printr-un efort concertat al tuturor economiștilor — teoreticieni, metodologi, epistemologi, practicieni — vor putea fi abordate problemele actuale ale țării și numai astfel vor putea fi date răspunsurile adecvate la noile confruntări ale poporului pe tărîm economic. Altfel, vom asista, în continuare, la propagarea a fel de fel de modele teoretice și practice luate la repezeală din vreo lucrare, fie ea și de mare prestigiu, din experiența uneia sau alteia din țările avansate, oricît de valoroasă s-ar fi dovedit pentru țara respectivă. S-ar putea ca poporul nostru să se încline cu venerație în fața unor asemenea experiențe, fără a se putea angaja în soluționarea concretă a problemelor lui cotidiene pe baza acesteia. Deci nu de modele imaginate și prezentate frumos are nevoie țara acum, pentru că nici unul din cele experimentate în alte părți ale lumii nu i se potrivește. Ea are nevoie să găsească liniile de forță ale oricărei economii moderne și contemporane, pe care să le înțeleagă în ceea

ce au ele fundamental, general valabil. Lucrarea de față tocmai acest lucru și l-a propus.

*Reforma economică — componentă esențială a tranziției
la economia de piață*

Trecerea la economia de piață reprezintă, așa cum s-a arătat, opțiunea fermă a poporului român, opțiune fără echivoc, adînc resimțită de toți cetățenii patriei noastre și avînd determinări obiective în exigențele revoluției tehnico-științifice și în capacitatea de performanță a sistemului economic de piață în lumea actuală. Deși există numeroase puncte de vedere referitor la economia de piață ce urmează a fi promovat în țară, totuși se poate vorbi de un consens (minim) între partidele politice, între diferite sindicate, între agenții economici în sensul opțiunii lor pentru o economie de piață modernă, eficientă de nuanță europeană.

Orientarea spre tipul european de economie de piață are numeroase motivații. În primul rînd, țara noastră are relații economice tradiționale cu celelalte țări europene. Acestea s-au păstrat, în pofida vicisitudinilor istoriei postbelice, tocmai în virtutea unor cauze care s-au dovedit a fi mai puternice decît confruntările politico-ideologice. În al doilea rînd, România are mai multe elemente economice comune cu țările europene, cu cele vecine îndeosebi, comparativ cu ale țărilor de pe alte continente. Îmbinarea dintre sectorul particular și cel public din Franța, de pildă, numeroasele schimbări de ponderi și de sensuri ale evoluției lor interesează țara noastră mai mult decît ofensiva permanentă împotriva proprietății publice dusă în țări de pe alte meridiane. De asemenea, prezintă interes politicile de protecție socială promovată cu succes decenii de-a rîndul în țările nordice ale Europei. Ținînd seama de existența, în continuare, a unui important sector public, îndeosebi sub forma regiilor autonome, prezintă interes pentru țara noastră metodele moderne de planificare orientativă, folosite într-o serie de țări europene. La toate aceste considerente de ordin economic se adaugă, cu ponderea lui deosebit de însemnată, considerentul politic, interesul României de a fi acolo unde îi este locul — în Europa unită, prosperă și pașnică.

În țara noastră, în prezent, tranzația la economia de piață se identifică cu înfăptuirea reformei economice, prin care economia românească — puternic centralizată și distorsionată sub raport tehnico-științific și economic — va evolua către o structură liberalizată, cu mecanisme de piață

bine definite și corelate cu funcțiile economice ale statului de drept democratic, spre rentabilitatea tuturor activităților prin valorificarea eficientă a posibilităților economice pe baza favorabilităților pieței și prin implementarea tehnologiilor avansate, folosite în mod curent pe plan mondial.

În condițiile actuale, țara este confruntată cu cea mai profundă criză economică din istoria sa: industria funcționează cu jumătate din randamentul de dinaintea Revoluției din Decembrie; sute de întreprinderi continuă să lucreze cu pierderi; câștigurile salariaților au fost scăpate de sub controlul organismelor competente, acestea evoluând haotic și rupt de legăturile firești cu dinamica productivității; investițiile, în cea mai mare parte, au înghețat practic în punctele unde se aflau, pierzându-se și materialele folosite la obiectivele începute; aprovizionarea populației cu bunuri de consum personal este adesea sub nivelul decenței minime etc.

Iată de ce, reforma economică are drept funcție inițială oprirea crizei în care se află economia națională și asigurarea intrării vieții economice în normal. Oprirea declinului, realizarea unei stabilități relative și reluarea creșterii economice reprezintă sarcina momentului. În cadrul acestui proces va începe și va continua gradual tranziția la economia de piață, al cărei obiectiv major este înfăptuirea economiei de piață moderne și a mecanismului ei funcțional, liber și eficient.

Înfăptuirea reformei economice trebuie să se bazeze pe *lichidarea monopolului absolut al proprietății de stat, pe dezvoltarea și consolidarea proprietății particulare*. Au fost adoptate unele reglementări juridice în sensul sprijinirii procesului privatizării. Legea fondului funciar are valențe deosebite pe această linie. Decretul lege care stă la baza procesului «micii privatizări» a creat cadrul necesar de acțiune. Dar, poate mai important decât cadrul juridic asigurat este modul concret de aplicare a normelor juridice, care poate să sacrifice concepția generoasă ce a stat la baza legii. Dacă pe baza titlului de proprietate particulară nu se va asigura o foarte eficientă folosire a obiectului proprietății, nu se vor crea gospodării țărănești viabile și înfloritoare, nu vor apărea ateliere meșteșugărești și mici întreprinderi producătoare de bunuri materiale și prestatoare de servicii, care să potențeze oferta de bunuri economice, înseamnă că funcția economică a micii privatizări nu s-a realizat la nivelul așteptărilor.

În ceea ce privește «marea privatizare», lucrurile sînt, din anumite puncte de vedere, mult mai complexe. Progra-

mele existente conțin elementele necesare unei reușite economice de răsunet, care ar putea deveni un miracol românesc. Deocamdată, marele public pare mai mult derutat de multitudinea variantelor posibile — unele susținute cu prea mult zgomot — decît hotărît să se angajeze în procesul greu, dar necesar, de așezare a regiilor autonome pe principiile economiei de piață, de folosire a capacităților existente în mod eficient.

Una din coordonatele principale ale reformei economice de tipul celeia care are loc și în țara noastră se referă la mecanismul prețurilor. Unii specialiști consideră că, de fapt, momentul trecerii de la economia condusă centralizat la cea de piață este marcat de începutul transformării funcțiilor prețurilor din prioritar informaționale în motivaționale. Desigur, foarte important este aici factorul psihologic. Existența unor șiruri intermediabile de așteptare la magazinele de produse agroalimentare ale căror prețuri au fost sporite nu a incitat deloc sau aproape deloc pe producători în sensul sporirii producției. Formula ideală din punctul de vedere al transformării prețului din informație și repartitie așa-zis echitabilă într-o puternică pîrghie motivațională — spun unii specialiști — este cea a unor prețuri suficient de ridicate, care să ducă la situația în care marfa să aștepte pe cumpărătorii cu bani, iar producătorii să înceapă efortul de reducere a costurilor și, pe această bază, să se reducă prețurile.

Judecate în termeni strict economici, relațiile arătate sînt adevărate teoretic, ele fiind aplicate cu succes în țările cu economii avansate în anumite perioade. În țara noastră, în prezent, nivelul de trai este așa de scăzut iar mecanismul prețurilor libere este așa de «blocat» iar cel al prețurilor administrate atît de amplu folosit, încît este obligatoriu ca liberalizarea prețurilor în sensul arătat (nu doar creșterea lor) să fie însoțită de măsuri concepute judicios de protecție socială (nu de asistență socială și nici de repartitie favorizată a venitului național). Altfel, prețurile rămîn tot instrumente de repartitie.

În ansamblul procesului reformei economice un loc aparte îl ocupă conceperea și introducerea noilor mecanisme bancare, financiare și de asigurări. Reglementările adoptate deja pun temelie unui sistem bancar activ, ca instrument al statului de drept, democratic, prin care urmează să fie gestionată moneda națională și finanțele țării. Examenul de maturitate al noului mecanism va fi dat în procesul controlului inflației și al trecerii leului la statutul de monedă

convertibilă în concertul monedelor europene. Este încă prematur să se formuleze aprecieri de un fel sau altul. Ceea ce se poate recomanda deocamdată este fundamentarea cât mai profundă (fără tergiversări interesate) a fiecărei măsuri financiar-bancare, asigurarea coerenței necesare între ele și punerea tuturor acestora în slujba intereselor economiei naționale și ale fiecărui agent economic.

Se cochetează adesea, nu numai în țara noastră, cu tipul suedez de economie de piață, care, în mare, ar putea fi definit printr-un solidarism social echitabil și bazat pe o justiție socială testată de-a lungul mai multor decenii de dezvoltare economică susținută. Aici, echitatea și justiția socială, noua etică a muncii sînt urmărite în dinamica lor normală, prin raportarea permanentă la progresul economic al țării, exprimat prin creșterea productivității naționale. Numai atunci cînd și în măsura în care sporește productivitatea, se pune și problema ridicării veniturilor tuturor categoriilor socio-profesionale, a ridicării salariilor atît în sectorul privat (producător), cît și în cel public (mai ales prestator de servicii sociale). Ambele sectoare sînt profund angajate în susținerea productivității naționale: cel privat în maximizarea producției și a veniturilor (sporul de venit național se împarte oarecum proporțional între membrii societății); cel public în minimizarea costurilor serviciilor și în ridicarea calității acestora.

Pentru a începe valorificarea experienței suedeze nu trebuie așteptată atingerea nivelului economic al acestei țări. Se poate acționa într-o asemenea direcție încă de pe acum. Pentru aceasta este nevoie de un alt mod de a înțelege și a gîndi problemele economice, în și din perspectiva unei economii de piață moderne, a cărei latură socială are valențe din ce în ce mai puternice.

Reușita reformei economice depinde, în mare măsură de schimbarea în modul de a gîndi al oamenilor, fiind obligatorie regîndirea diferitelor aspecte ale vieții fiecăruia în termenii economiei de piață.

Pornind de la adevărul devenit, în ultimul timp axiomatic, conform căruia teoria economică este mai degrabă o metodă de gîndire decît o doctrină, în capitolul următor, consacrat explicării a peste 350 de noțiuni specifice, se încearcă inițierea marelui public în modul de a gîndi independent asupra economiei prin însușirea principiilor de bază ale științei economice ca instrumente de analiză.

A

ABILITATE A ÎNTREPRINZATORULUI, resursă umană specială, neofactor de producție, caracterizat prin capacitatea acestuia de a combina, în condiții de eficiență, factorii de producție de care dispune, de a-și manifesta inițiativa și de a se adapta rapid cerințelor pieței, de a produce noi bunuri economice, de a găsi cele mai avantajoase surse de aprovizionare și piețe de desfacere, de a-și asuma oportunitățile și riscurile luării și apoi ale realizării diferitelor decizii economice. V. și *factor de producție*.

ACCELERATOR, v. principiul ~

ACCEPT. 1. Declarație de voință prin care se exprima consimțământul pentru realizarea unei condiții economice a unui contract, primirea unei donații etc. 2. Asumarea obligației de a plăti o sumă de bani înscrisă pe un titlu de credit, la data scadenței sau garantarea de către altă persoană a plății acesteia. Dacă **a.** este făcut de către o bancă, poartă denumirea de **a. bancar** și reprezintă garantarea de către bancă a plății sumei de bani înscrisă în documentul de credit respectiv. În economia de piață, o largă răspândire o are **a.** în materie cambială, care constă din acordul scris pe fața unei *cambii* (v.) prin care *trasul* (v.) numit de emitentul *trăgător* (v.) își asumă obligația de a achita beneficiarului, la scadență, suma înscrisă pe respectivul titlu de credit. **A. cambiei** se face la domiciliul trasului, care devine principalul debitor. Dacă la prezentarea cambiei trasul refuză plata sau o acceptă parțial, ori pune anumite condiții, posesorul ei întocmește un protest, în temeiul căruia acționează împotriva *giranților* (v), *avaliștilor* și *trăgătorului* pentru achitarea cambiei. V. și *aval*.

✶ **ACORD**, înțelegere între două sau mai multe părți, având ca obiect schimburi comerciale, cooperare economică, științifico-tehnică, raporturi financiare între ele. *A. comercial internațional*, convenție între două sau mai multe guverne cu privire la schimbul reciproc de mărfuri pe o anumită perioadă de timp. El reprezintă baza juridică generală a schimburilor comerciale și include asumarea de

obligații reciproce, precum și unele înlesniri pe care țările le acordă reciproc, cum ar fi: instituirea sistemului de plăți prin clearing sau devize libere, reduceri și scutiri de taxe vamale, instituirea sau eliminarea de contingente, clauza națiunii celei mai favorizate etc. *A.c.i.* se poate încheia pe termen scurt (anual), mediu și pe termen lung. *A. de barter*, reglementează tranzacția în care două părți stabilesc să schimbe între ele mărfuri de valori echivalente, conform condițiilor înscrise în contractul de schimb. Reglementarea financiară se face prin contrapartidă de marfă, neefectuându-se transferuri de sume bănești. *A. de clearing*, reglementează decontarea sumelor provenite din operațiile de comerț exterior și din alte operații externe prin compensarea reciprocă a creanțelor și obligațiilor înscrise în conturi speciale, deschise la băncile centrale sau la instituții speciale. *A. de credit sau de împrumut*, reglementează cuantumul și condițiile primirii și restituirii creditelor între părțile contractante. *A. de plăți sau de decontare*, reglementează modalitățile de plată, de decontare, moneda de cont, tehnica de evidență și derulare a plăților externe, precum și instituțiile bancare prin intermediul cărora se efectuează plățile.

ACORD GENERAL PENTRU TARIFE ȘI COMERT (G.A.T.T.), tratat interguvernamental privind liberalizarea schimburilor comerciale internaționale, în principal, în domeniul tarifelor vamale. Este o instituție specializată, ce întreține relații cu O.N.U., fondată pe baza adeziunii a 23 de state semnatare și care a început să funcționeze de la 1 ianuarie 1948. În prezent, numărul țărilor participante la A.G. pentru T. și C. se ridică la peste 125. România participă la activitatea acestui organism încă din 1957, devenind membră cu drepturi depline din 1971. Participanții la G.A.T.T. se întrunesc anual în sesiuni: între sesiuni, conducerea se asigură de către Consiliul reprezentanților părților contractante; activitatea curentă se desfășoară în cadrul unor comitete specializate pe probleme și al unor grupuri de lucru. Secretariatul GATT are sediul la Geneva și este condus de un director general. Obiectivul principal îl constituie eliminarea discriminărilor din comerțul internațional prin restructurarea și reducerea treptată a taxelor vamale, a restricțiilor cantitative privitoare la *contingente* (v.), licențe etc., în vederea liberalizării și stimulării schimburilor comerciale internaționale. Principiile fundamentale ale desfășurării activității A.G. pentru T. și C. sînt: reciprocitate în *acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate*

(v.); interzicerea, în principiu, a restricțiilor cantitative practicate la import, protejarea economiilor naționale făcându-se numai prin intermediul taxelor vamale; consultări permanente între membrii organizației pentru a se evita prejudicierea unei părți în probleme de comerț; adoptarea deciziilor prin consens general și, numai în mod excepțional, prin vot, fiecare țară dispunând de un singur vot. Periodic au loc conferințe tarifare, ultima, a opta, în curs de desfășurare, fiind cunoscută sub denumirea de runda Uruguay.

ACOPERIRE. 1. Suma de bani transferată de o persoană (debitor) altei persoane (creditor) pentru a stinge o obligație. 2. Suma de bani depozitată la *tras* (v.), pe baza căreia deponentul poate emite un titlu de credit (cambie sau cec) pe care depozitarul sumei este obligat să-l achite la scadență. 3. Garanție depusă de cumpărători și vânzatori la agențiile oficiale de schimb sau la bănci pentru realizarea unei *operațiuni de bursă* (v.). **A. bancară**, garantarea parțială a *bancnotelor* (v.) prin *polițe comerciale* (v.), acceptate de bancă, devize, portofolii ale hîrtilor de valoare proprii și celor în *gaj* (v.), cupoane de obligațiuni ajunse la scadență. **A. monetară**, stocul de valori certe (rezerva de aur, valute convertibile, alte active) deținut de băncile de emisiune, într-un anumit procent din suma totală a bancnotelor emise, prin care se limitează emisiunea acestora la strictul necesar, prevenind astfel inflația și deprecierea monedei și asigurînd garantarea convertibilității și încrederea în bancnotele emise. În prezent, băncile de emisiune nu mai au obligația de a deține **a.m.**, continuînd însă să dispună de o anumită rezervă de aur și de valută.

ACREDITIV. 1. Document bancar, pe temeiul căruia banca efectuează plăți la cererea clientului său, în favoarea unui furnizor, pe măsură ce acesta prezintă acte ce confirmă livrarea bunurilor materiale, executarea lucrărilor sau prestarea de servicii, în condiții de cantitate și calitate stipulate anterior printr-un contract. Deschiderea *a.* se face prin dispoziția dată de unitatea beneficiară, care are cont deschis la banca respectivă sau solicită credite pentru a stinge obligațiile față de furnizor. **A.** are o largă răspîndire în schimburile economice internaționale. Pe baza **a.**, firma importatoare dă dispoziție băncii la care își păstrează disponibilitățile bancare să plătească firmei exportatoare, prin intermediul unei bănci componente, contravaloarea bunuri-

lor economice în momentul în care exportatorul dovedește cu acte livrarea sau prestarea lor, în concordanță cu cerințele înscrise în contractul încheiat în prealabil. 2. **A.**, instrument de economisire de către populație la unitățile Casei de Economii și Consemnațiuni.

ACTIVITATE ECONOMICA, componentă principală, inseparabilă a acțiunii sociale, proces complex, constând din ansamblul comportamentelor oamenilor, al reacțiilor și deciziilor lor variate pentru a produce bunurile pe care natura nu le oferă direct, pentru a schimba și repartiza aceste bunuri în funcție de nevoile și interesele acestora și a le consuma în vederea satisfacerii trebuințelor umane. **A.e.** se folosește în mod sinonim cu noțiunile de economie, realitate economică, viață economică. Principiul esențial al **a.e.** constă în asigurarea existenței sociale, în satisfacerea trebuințelor umane nelimitate prin atragerea, combinarea, substituirea și folosirea efectivă a resurselor relativ rare. **A.e.** se desfășoară în strînsă legătură de intercon condiționare cu procesele și fenomenele naturale, tehnologice, social-umane în general. Oamenii participă la viața economică numai în și prin intermediul instituțiilor sociale existente și la care se raportează creator. De-a lungul timpului, **a.e.** a cunoscut un amplu proces de diversificare, specializare și integrare. Ca urmare, anumite funcții ale economiei s-au autonomizat, devenind sfere distincte, cum sînt: *producția* (v.), *circulația* (v.), *repartiția* (v.) și *consumul* (v.). Complexitatea **a.e.** contemporane se reflectă și în separarea diferitelor genuri de activități pe ramuri (industrie, agricultură, construcții, transporturi, comerț, învățămînt, ocrotirea sănătății etc.), pe subramuri (industrie extractivă, industrie prelucrătoare, industrie energetică, industrie alimentară etc.), pe sectoare (primar, secundar, terțiar). **A.e.** se desfășoară în condițiile și pe baza unor multiple legături de intercon condiționare între faptele și actele autonome specifice.

ACTUALIZARE 1. Acțiune prin care ceva efectuat într-o anumită perioadă (trecută, prezentă) se aduce în situația de a corespunde unei alte perioade (prezentă, viitoare), de a prezenta interes în noile condiții. 2. Procedeu de calculare a valorii «actuale», adică a «valorii la zi» a unei resurse bănești care va deveni disponibilă și va fi utilizabilă ulterior; operațiune care constă în a diminua o încasare viitoare grație aplicării unui coeficient — rată de **a.** —, al cărui efect se mărește în funcție de mărimea ori-

zontului de timp pentru care se face **a**.

Prin acest coeficient se ține seama de amplexarea riscului la care este expusă încasarea respectivă, precum și de evoluția costurilor resurselor financiare, de evoluția puterii de cumpărare a banilor. **A**. se calculează cu ajutorul formulei:

$$V = R \frac{1}{(1 + i)^n}, \text{ în care: } V = \text{valoarea actualizată}$$

(imediată); **R** = suma disponibilă la sfârșitul unei perioade de timp, ce este actualizată; **n** = perioada de timp (exprimată în unități de timp); **i** = rata de **a**. (rata dobânzii, rata inflației etc).

A. permite măsurarea «deprecierii» viitorului în raport cu prezentul, ca urmare a scăderii puterii de cumpărare așteptate a banilor.

O variantă aparte de **a**. se referă la sumele investite. În orice sistem economic au loc întârzieri, prelungiri ale timpului care separă efectul de stimulentele care l-a precedat; acestea sînt desemnate prin noțiunile: decalajul în timp, lagul de întârziere sau, pur și simplu, lagul. În modelele economice se iau în considerație lagurile dintre adoptarea deciziei de conducere și realizarea ei, dintre cheltuirea fondurilor de investiții și darea lor în funcțiune, dintre descoperirea științifică și aplicarea ei tehnologică, dintre livrarea unei mărfi la export pe credit și încasarea sumei cuvenite etc. În afara multor alte probleme pe care le ridică existența lagurilor, de mare importanță este și acțiunea de **a**. Investirea fiind o afacere cu multe elemente incerte, întreprinderile reduc profiturile viitoare scontate, le actualizează cu o cotă proporțională cu riscul asumat și cu evoluția prezizibilă a puterii de cumpărare a banilor (în genere, scădere a acesteia). Pentru estimarea acestei **a**., a cotei de reducere a profitului așteptat se utilizează metode diferite. În fond, acestea se reduc, în ultimă instanță, la corectarea, diminuarea reurselor viitoare cu un coeficient, zis de **a**., care este cu atît mai mare cu cît încasarea creditului, încasarea profitului așteptat este mai îndepărtată.

★ **ACȚIONAR**, persoană fizică sau juridică care are în proprietatea sa una sau mai multe *acțiuni* (v.), ce atestă participarea sa ca societar la constituirea și funcționarea unei societăți pe acțiuni. În baza acțiunilor deținute, **a**. are dreptul de a participa la împărțirea dividendelor, proporțional cu valoarea acțiunilor ce le posedă, și la adunările generale ale societății. Drepturile **a**. sînt determinate de natura acțiunilor pe care le deține: ele pot fi *egale*, dacă acestea sînt

ordinare, sau diferențiate, dacă acțiunile sînt privilegiate sau preferențiale. Legislația din țara noastră privind societățile comerciale prevede că acționarii exercită dreptul lor de vot în adunarea generală proporțional cu numărul acțiunilor ce le posedă, exceptînd cazul cînd contractul de societate sau statutul nu prevede altfel. V. și *societate comercială*.

x ACTIUNE, înscris, titlu de valoare care atestă participarea deținătorului de capital social al unei societăți pe acțiuni. **A.** reprezintă și o fracțiune de capital social ce conferă posesorului ei calitatea de societar, cu drepturile și obligațiile aferente. Posesorul **a.** are dreptul să primească o parte din profitul societății sub forma de *dividend* (v.), să participe la administrarea acesteia, la adunările generale, la controlul gestiunii etc. La societățile comerciale pe **a.** cotele părți sociale sînt egale; la cele în comandită simplă pot fi și inegale. **A.** emise de societățile comerciale de capitaluri în funcție de modul de transmitere pot fi: a) *nominale*, cînd poartă înscris pe ea numele posesorului, în care caz **a.** se transferă numai prin înscrierea tranzacției într-un registru special. Aceste **a.** pot fi concesionate, operațiunea fiind menționată în registrul societății; b) la «*purtător*», cînd nu are înscris pe ea numele beneficiarului, drepturile aparținînd celui care o deține. Din punct de vedere al conținutului și întinderii drepturilor conferite, **a.** pot fi: a) *ordinare*, dau deținătorului dreptul să obțină un venit ce oscilează în funcție de mărimea profitului societății și să participe la adunarea generală a acțiunilor; orice acțiune dă dreptul la un vot în adunările societății. Prin contractul de societate sau prin statut se poate limita numărul voturilor aparținînd acționarilor, care posedă mai mult de o acțiune; b) *a. privilegiate*, conferă posesorului lor drepturi pe care nu le au ceilalți acționari (posesori ai celor ordinare). **A.** pot fi: de *prioritate*, care au dreptul la distribuirea unui dividend anual fix, indiferent de volumul profitului obținut de societate; *de folosință*, care dau acționarului dreptul la rambursarea valorii lor nominale, ca urmare a amortizării capitalului; *cu drept plural sau dublu* etc. **A.**, fiind valori mobiliare, pot fi vîndute și cumpărate la bursa de valori. **A. industriale**, emise de societățile comerciale de capitaluri în favoarea unora dintre membrii lor, care aduc o contribuție sub formă de muncă la constituirea și desfășurarea activității lor. Ele nu reprezintă părți ale capitalului social, dar dau titularilor drepturi la dividende. Potrivit Legii privind societățile comerciale din

1990, în țara noastră valoarea nominală a unei a. nu este mai mică de 1 000 lei și cuprinde următoarele date: denumirea și durata societății; data contractului de societate; numărul din registrul comerțului sub care se află înmatriculată societatea; capitalul social; numărul acțiunilor în ordine cronologică; valoarea nominală a acțiunilor și vărșămintele efectuate; avantajele acordate fondatorilor. A. poartă semnătura a doi administratori, cînd sînt mai mulți, sau a unui administrator. V. și *curs al acțiunii, dividend, parte socială, societate comercială*.

ADJUDECARE, atribuire a unui bun, de regulă, pe baza unei hotărîri judecătorești, persoanei care, în cadrul unei *licitații publice* (v.) a oferit cel mai mare preț. Cîștigarea de către o persoană fizică sau juridică în cadrul unei licitații internaționale, ca urmare a oferirii celui mai ridicat preț, a unei oferte privind livrarea de utilaje, echipamente și tehnologie, construirea unui obiectiv economic sau social, prestarea unor servicii etc.

∞ AFACERE, v. business.

∞ AGENT ECONOMIC, persoană sau grupă de persoane fizice sau juridice, care dispune, controlează sau utilizează factori de producție, participă la viața economică, are funcții și comportări asemănătoare în cadrul acestora. A.e. sînt: a) *gospodăriile familiale (menajele)*, care îndeplinesc în principal funcția de consumator de bunuri și servicii; ele efectuează operațiuni legate de viața personală. Menajele includ și întreprinderi individuale nonfinanciare; b) *întreprinderile (firmele)*, indiferent de forma de proprietate și de organizare, au ca funcție principală producerea de bunuri materiale și servicii nonfinanciare destinate pieței, scopul urmărit fiind maximizarea profitului; c) *administrațiile* (publice și private), în principiu exercită funcții de redistribuire a veniturilor pe baza serviciilor nonmarfare prestate; veniturile lor se constituie prin prelevări de venituri ale altor a.e.; d) *instituțiile de credit și companiile de asigurări* (private, publice și mixte), îndeplinesc rolul de intermediar financiar între ceilalți a.e.. Ele mobilizează economiile temporare ale unor unități și le acordă sub formă de credite altora; e) *sectorul exterior (străinătatea)*, reprezintă un a.e. specific, care influențează activitatea economică internă prin fluxurile de venituri și cheltuieli generate de activitatea

desfășurată de a.e. străini pe teritoriul țării, precum și prin activitatea de export și import, de acordare și primire de împrumuturi etc.

AGIO, câștig rezultat din diferența pozitivă dintre nivelul mai mare al cursului unei monede sau hîrtii de valoare înregistrat la bursă și valoarea nominală a acestora. V. și *disagio*.

AGREGAT MONETAR, parte constitutivă a masei monetare și semimonetare dintr-o țară cu economie de piață, a lichidităților de plată în totalitatea lor. *Primul a.m.* cuprinde mijloacele bănești în sensul strict al termenului monetar: biletele emise de banca centrală, monedele divizionare, depunerile la vedere în monedă națională (documentele doveditoare), sumele din conturile caselor de economii aparținînd agenților rezidenți nonfinanciari, diferite depuneri la vedere la Trezorerie, o parte a hîrțiilor de valoare deținute de societățile comerciale în capitaluri variabile, ca și o parte a hîrțiilor de valoare deținute de societățile ce gestionează fondurile comune de plasament. *Al doilea a.m.* cuprinde, în plus, toate plasamentele la vedere în conturi pe librete de economii. *Al treilea a.m.* include, în plus, diferitele averi în devalize, plasamentele pe termen, cum sînt bunurile de casă și de economii, certificatele de depuneri emise de băncile și societățile financiare deținute de agenți nonfinanciari; titlurile pieței monetare emise de instituțiile de credit bancar. *Al patrulea a.m.* cuprinde în plus, economiile contractuale și diferite alte lichidități pe termen scurt negociabile, cum sînt titlurile de valoare emise de instituții de credit non-bancare și de agenții economici nonfinanciari. Acest ultim a.m. se află, prin ceea ce are el specific, cel mai departe de regulile circulației bănești.

AGROBUSINESS, sistem informal de relații, bazat pe interese comune, între agenții economici agricoli și agenții economici din avalul și amonte agricole, cuprinzînd operațiuni ce privesc întregul circuit economic al produsului agroalimentar, de la asigurarea fermelor agricole cu bunuri de proveniență industrială (îngrășăminte, biostimulatori, medicamente, furaje combinate, mașini și tractoare etc.), la desfășurarea producției, prelucrarea materiilor prime, prestarea de servicii, stocarea, distribuția, comercializarea produselor și pînă la consumarea colectivă sau individuală a acestora. În cadrul sistemului a., unitățile își păstrează

autonomia gestionară, legăturile dintre ele realizându-se prin intermediul contractelor, asocierii sau combinării orizontale sau verticale.

AMANETARE, v. *gaj*.

AMENDĂ, sancțiune bănească, reglementată prin acte normative, suportată de agenți economici sau persoane pentru neexecutarea sau pentru executarea incorectă — premeditată sau din neștiință — a unor obligații cu caracter administrativ, fiscal sau civil, ori pentru săvârșirea unor infracțiuni (dacă legea nu prevede privațiunea de libertate). **A.** se plătește în favoarea administrațiilor locale sau centrale, fiind o sursă de venituri pentru bugetele acestora.

AMORTIZARE 1) Parte din prețul unui bun material considerat capital fix, care corespunde deprecierei fizice și bănești, ca urmare a uzurii fizice și morale în procesul de producție. **A.** este o cheltuială inclusă în costurile fixe, se recuperează din prețul de vânzare al producției și se concretizează în fondul de amortizare. Suma recuperată, parte cu parte, servește la reînnoirea, modernizarea și sporirea capitalului fix. Se disting mai multe modalități de **a.**: **a. accelerată**, formă de recuperare în mod rapid a prețului capitalului fix, în vederea evitării uzurii morale, ce necesită o aprobare din partea statului; **a. liniară (proporțională)**, utilizarea aceleiași cote de **a.** pe toată durata de funcționare a capitalului fix; **a. progresivă**, când cotele de **a.** se stabilesc în funcție de ritmul uzurii efective a capitalului fix, luându-se în considerare frecvența reparațiilor capitale la care este supus un anumit element al acestuia; **a. regresivă**, utilizarea unei cote de **a.** mai mari la începutul perioadei de funcționare a capitalului fix și descreșterea acestuia în partea finală a perioadei de funcționare a lui. Prin această formă se evită uzura morală a capitalului fix și se formează surse financiare de achiziționare a noi elemente de capital fix. Suma anuală a amortizării (**A**) se determină pe baza relației:

$$A = \frac{V}{T} \quad \text{în care}$$

V = prețul capitalului fix supus amortizării; **T** = durata de funcționare a capitalului fix. Cota procentuală de amortizare

(C) se calculează prin raportarea amortizării anuale la prețul capitalului fix ce se amortizează (V.), adică:

$$C = \frac{A}{V} \cdot 100$$

2) Plata periodică anuală pînă la rambursarea completă a unui capital împrumutat și a dobînzii aferente.

ANDOSARE, înscrierea pe verso-ul unui titlu de credit (bilet la ordin, cambie, cec, etc.) care atestă transferul creanței către altă persoană. *Andosantul*, persoana care face **a.**, răspunde solidar pentru plata sumei înscrisă pe titlul de credit.

ANDOSAMENT, v. *gir*.

ANGAJAMENT STAND BY — v. *stand by*

ANUITATE, sumă de bani plătită anual într-o anumită perioadă de timp, de către debitor, în vederea rambursării unui împrumut. **A.** cuprinde suma de bani ce urmează a fi restituită în anul respectiv plus dobînda anuală. După perioada de rambursare, **a.** pot fi de: *amortizare* (de rambursare sau ordinare), se plătește la sfîrșitul anului; de *depunere* sau *plasament*, se plătește la începutul anului. După mărimea sumei, **a.** se grupează în: **a. constantă** și **a. variabilă**. Se mai clasifică în: **a. viageră**, cînd plata depinde de existența sau inexistența în viață a uneia sau a mai multor persoane; **a. temporară**, cînd plata se efectuează într-un anumit număr de ani și nu este condiționată de evenimente; **a. perpetuă**, cînd se plătește o perioadă îndelungată de timp. În relațiile economice internaționale, **a.** reprezintă serviciul datoriei publice.

ARBITRAJ. 1) Soluționarea litigiilor patrimoniale apărute între persoane fizice sau juridice, de către persoane autorizate sau instituții specializate. 2) Operațiunea comercială utilizată în scopul de a găsi și folosi acea modalitate de stingere sau de încasare a unei datorii, care să permită obținerea celui mai mare cîștig posibil sau evitarea riscurilor generate de operațiunile de bursă pe termen.

ARENDARE, cedare a dreptului de folosință a unor bunuri, pe un anumit termen, în schimbul unei sume bănești, denumită *arendă* (v.). În țara noastră, **a.** intră sub incidența Legii privind reorganizarea unităților de stat ca *regii autonome* (v.) și *societăți comerciale* (v.)

ARENDAȘ, agent economic care preia de la proprietarul funciar, în schimbul unei *arende* (v.), dreptul de a folosi pe termen determinat pământul acestuia și de a organiza procesul de producție agricolă.

ARENDA, suma de bani plătită proprietarului funciar pentru transmiterea pe termen limitat a dreptului de folosință a terenului său unei alte persoane, numită *arendaș* (v.). Principala parte a arende este *renta funciară* (v.), la care se mai adaugă și alte elemente: amortismentul pentru investițiile făcute în diverse lucrări legate de teren, precum și dobânda la capitalul investit. **A.** se exprimă în sumă absolută sau sub formă procentuală față de venitul brut al arendașului.

ASANARE, măsuri luate de stat pentru prevenirea falimentului unor întreprinderi, firme, instituții financiare, bancare etc. și asigurarea rentabilității acestora. **A.** se realizează prin emiterea de noi acțiuni sau obligațiuni, majorarea creditelor bancare, micșorarea dobânzii pentru creditele acordate unităților și instituțiilor aflate în pragul falimentului, prelungirea termenelor de rambursare a împrumuturilor, acordarea de subvenții, lichidarea unităților insolubile și crearea de noi întreprinderi puternice etc. **A.** se realizează, în principal, prin efortul propriu al unităților în cauză, precum și prin utilizare de credite. **A. monetară**, măsură de revigorare a monedei naționale prin reevaluarea sau stabilizarea banilor.

ASIGURARE. 1. Măsură de prevedere pentru conservarea anumitor bunuri, recuperarea unor pagube, ocrotirea persoanelor fizice. 2. Procesul de constituire în comun de către persoane fizice sau juridice prin contribuția acestora, sub forma primelor de **a.**, a unui fond bănesc destinat acoperirii unor daune ce pot surveni datorită producerii unor evenimente nesigure, dar posibile. Motivul **a.** este riscul de a se produce în viitor un eveniment probabil. **A.** intervine între asigurat (persoană fizică sau juridică) și *asigurător* (de regulă o instituție de **a.**), care se obligă ca în schimbul primelor de **a.**, plătite periodic de asigurat, să-l despăgubească în cazul producerii evenimentului care face obiectul **a.** (riscul **a.**). Primele de **a.** plătite de asigurat depind de mărimea sumei **a.** și natura riscului **a.** Relațiile de asigurare ce intervin între agenții economici devin tot mai complexe pe măsură ce se extinde aria și genul bunurilor asigurate. După obiect, **a.** sînt: a) de *bunuri*, cînd obiectul **a.** este

format din diverse obiecte; b) de *persoane*, care vizează evenimente în legătură cu persoane; c) de *răspundere civilă*, prin care se repară prejudicii aduse unor persoane prin accidentare, avariere etc. După modul de înfăptuire: a) prin *efectul legii* (obligatorii) și b) *facultative* (contractuale). După sfera de cuprindere spațială: a) *interne* și b) *externe*. După natura riscului sînt mai multe forme: contra calamităților, incendiilor, accidentelor, avariilor, furtunilor, a asigurării bunurilor gospodărești, a navelor, a creditelor de export, invaliditate etc. După modul de organizare: a) *mutuale*, prin care se realizează ajutorarea reciprocă a unui număr de persoane, asiguratul fiind în același timp și asigurator; b) *sociale*, sistem de ocrotire a lucrătorilor în caz de pierdere a capacității de muncă, a pensionarilor și a familiilor lor etc.

ASOCIAȚIE ECONOMICĂ, grupare de persoane reunite printr-un interes comun și pe baza liberei inițiative, a liberului lor consimțămînt. Ea constituie o formă de organizare a utilizării în comun a tuturor factorilor de producție aflați în proprietate individuală sau a unei părți a acestora în vederea satisfacerii în condiții mai bune a cerințelor de bunuri și servicii ale populației, prin folosirea eficientă, a resurselor de materii prime și materiale, îndeosebi locale, precum și prin creșterea gradului de utilizare a resurselor de muncă. **A.e.** se deosebesc între ele prin modul de constituire a patrimoniului, prin forma conducerii, prin modul în care asociații își asumă riscurile activității economice desfășurate în comun, ca și prin modul în care se face împărțirea profitului sau a altor avantaje obținute. Obiectul activității **a.e.** este foarte variat și variabil de la o perioadă la alta: producerea de bunuri materiale; prestarea de servicii economice; aprovizionarea cu materii prime; desfacerea mărfurilor produse de asociații; amenajarea unor teritorii pentru introducerea sistemelor locale de irigații etc. În țara noastră, potrivit Decretului-lege nr. 54/1990, se pot organiza asociații cu scop lucrativ și asociații familiale. De asemenea, potrivit Legii Fondului Funciar, pe baza opțiunilor titularilor dreptului de proprietate privată asupra terenurilor, aceste terenuri pot fi exploatate și în cadrul diferitelor forme de asociere privată. Cea mai cunoscută unitate economică individual-asociativă este *cooperativa* (v.).

AUTOCONSUM, utilizarea de către un agent economic pentru producerea de noi bunuri economice sau pentru consumul său personal a rezultatelor propriei activități. Un **a.** ridicat caracterizează o economie agrară tradițională. Prin specializarea agenților economici, **a.** are o tendință de reducere; prin accentuarea procesului de integrare a diferitelor activități autonome se manifestă o tendință de creștere a **a.** În prezent, în **a.** dobîndesc ponderi mai mari bunurile agroalimentare produse în cadrul familiilor, precum și lucrările de ameliorare și întreținere a locuințelor de către cel care le ocupă.

AUTOFINANȚARE, satisfacerea nevoilor curente de producție, a celor de investiții și a altor necesități din resursele proprii, fără a apela la împrumuturi. **A.** pune în evidență dependența directă dintre rezultatele economice și financiare și fondurile proprii ale întreprinderii, firmei. Dezvoltarea întreprinderii depinde de posibilitățile ei de **a.**, care cresc pe măsura sporirii profitului. **A.** este o condiție a autonomiei unității economice. **V.** și *autonomie*.

AUTONOMIE, independența agentului economic de a dispune și beneficia de toate avantajele ce decurg din activitatea desfășurată. Se caracterizează prin libertatea alegerii domeniului și dimensiunilor activității economice, a modului de constituire și gestionare a patrimoniului firmei, prin relații directe cu partenerii din țară și din străinătate etc. În sectorul public, **a.** este un ansamblu de atribuții economico-organizatorice în gestionarea fondurilor și resurselor puse la dispoziție de către stat. Prin Legea privind societățile comerciale, în țara noastră se reglementează și funcționarea regiilor autonome care aparțin statului, acestea avînd o largă **a.** **A.** crește odată cu capacitatea de *autofinanțare* (**v.**).

AVAL, mențione înscrisă pe un efect comercial, prin care o persoană denumită *avalist* garantează plata la scadență a titlului de credit. **A.** poate fi dat de către un semnatar al *cambiei* (**v.**), *biletului la ordin* (**v.**) sau *cecului* (**v.**), precum și de o altă persoană; se poate avea în vedere întreaga sumă înscrisă pe *efectul comercial* (**v.**) sau mai mică. **A.** este deseori folosit pentru garantarea plăților sub forma documentelor spre acceptare. Efectul comercial acceptat și avalizat poate fi scontat, constituind astfel o sursă de credit.

AVUȚIE, stocul de bunuri existente, la un moment dat, în proprietatea persoanelor fizice sau juridice. Aceste bunuri au utilitate, sînt comensurabile, au o ofertă limitată și fac obiectul tranzacțiilor interne și internaționale. **A. individuală**, bunuri aflate în proprietate particulară, acțiuni, bani și titluri de creanță, mai puțin datoriile contractate. **A. obștească**, bunuri care aparțin întreprinderilor asociative, cooperativelor, diferitelor organizații obștești (uniuni de creație, asociații sportive, sindicate, fundații etc.). **A. publică**, bunurile aparținînd administrațiilor locale și centrale. **A. națională**, stocul de bunuri materiale și spirituale existente la un moment dat într-o anumită țară. În structura **a.n.** se includ: resursele umane; resursele naturale utilizate și utilizabile în producție; bunurile materiale acumulate prin muncă sub forma capitalului fix, a stocului de capital circulant, a investițiilor neterminate; potențialul creativ sub forma stocului de cunoștințe științifice, de învățămînt, de informații, patrimoniului cultural etc.. În **a.n.** nu se includ banii de hîrtie. Volumul, calitatea și ponderea elementelor **a.n.** evidențiază nivelul general al dezvoltării economice. Totalitatea elementelor **a.n.** intrate sau care pot fi atrase în circuitul economic în calitate de factori de producție constituie *potențialul economic* (v.). V. și *factor de producție*.

B

BALANȚA COMERCIALĂ, tablou statistico-economic în care se înregistrează și se compară, în formă bănească, exportul și importul de bunuri economice efectuate de o anumită țară, de regulă, pe durata unui an. Ea reprezintă o componentă importantă a *balanței de plăți* (v.). **B.c.** are două componente: *exportul* (v.) care formează activul și *importul* (v.) care formează pasivul. În funcție de raportul dintre cele două componente ale sale, **b.c.** este *activă* (excedentară), dacă exportul depășește importul; *pasivă* (deficitară), dacă importul depășește exportul; *echilibrată*, atunci cînd acestea sînt egale. **B.c.** poate fi *generală*, atunci cînd cuprinde ansamblul legăturilor externe ale unei țări sau *parțială*, cînd conține relațiile import-export ale unei țări cu o altă țară sau grup de țări. **B.c.** reprezintă un instrument de cunoaștere a nivelului de dezvoltare economică a unei țări, a structurii economiei acesteia.

BALANȚA DE PLAȚI, tablou statistico-economic în care se înscriu și prin care se compară totalul plăților și încasărilor efectuate de o țară, rezultate din relațiile sale economice cu alte țări, pe o perioadă de timp determinată, de regulă un an. **B. de p.** constituie un instrument de bază prin care se înfăptuiește politica valutară și de comerț exterior a unei țări, oferind informații revelatoare asupra situației diferitelor posturi care o compun, ca și asupra evoluției nivelurilor prețurilor. **B. de p.** cuprinde următoarele posturi principale: a) *balanța comercială* (v.); b) *balanța serviciilor* (transporturi externe, turism, servicii bancare, asigurări, telecomunicații etc.); c) *balanța transferurilor* (dividende, dobânzi, beneficii etc.); d) *balanța investițiilor directe și a investițiilor indirecte* (de portofoliu); e) *balanța creditelor sau împrumuturilor*; f) *balanța mișcărilor de capital pe termen scurt*; g) *modificări în rezervele oficiale de aur și devize*. De regulă, posturile **b. de p.** sînt grupate în două mari categorii: **b. plăților (conturilor) curente**, care cuprinde primele trei elemente și **b. capitalurilor**, care include celelalte elemente. Fiecare componentă a **b. de p.** poate fi *excedentară (activă)*, cînd încasările din străinătate depășesc plățile către străinătate; *deficitară* (pasivă), cînd încasările sînt mai mici decît plățile; *echilibrată*, în situația de egalitate a încasărilor cu plățile. Factorii principali care influențează soldul **b. de p.** sînt: creșterea sau micșorarea importului și exportului de mărfuri; mișcarea soldului dintre datoriile și creanțele rezultate din importuri și credite (mișcarea capitalului); modificarea cursului de schimb al valutei, mai ales al acelor care servesc la plățile internaționale; devalorizarea și revalorizarea monedelor.

BALANȚA ECONOMICA, tablou statistico-economic în care se înscriu indicatorii economici ce oglindesc sintetic corelarea formării resurselor materiale, resurselor de muncă și financiare cu utilizarea acestora, fluxurile de bunuri, interdependențele dintre activitățile economice. **B.e.** servește la aprecierea stării economiei naționale, a gradului de concordanță dintre resurse și necesități, dintre ofertă și cerere, dintre venituri și cheltuieli, precum și la alegerea mijloacelor adecvate pentru obținerea rezultatelor dorite, de reducere a riscurilor întreprinzătorului. În țările cu economie de piață, principalele categorii de **b.e.** sînt: *bugetul de stat* (v.), **b. comercială** (v.), **b. de plăți** (v.).

BALANȚA PATRIMONIALĂ, situație financiară a unei întreprinderi la un moment dat, de regulă, la sfârșitul unui an fiscal. **B.p.** conține trei elemente principale: activul, pasivul și activul net. *Activul* (A.) cuprinde bunurile — capital (stocul de bunuri — capital circulant, stocul de bunuri — capital fix și numerarul) de care dispune întreprinderea în momentul întocmirii balanței; *pasivul* (P.) reflectă creanțele asupra întreprinderii, iar activul net (An) drepturile de proprietate asupra activelor. Între aceste elemente există o relație fundamentală $A = P + An$.

BANCA, agent economic cu scop lucrativ specializat în mobilizarea resurselor bănești temporar disponibile, acordarea de credite, mijlocirea decontărilor fără numerar, emiterea instrumentelor de plată, plasarea, păstrarea și alte operațiuni cu titluri de valoare, servicii de consultanță și plasament pentru resursele bănești ale clienților și a fondurilor proprii, selecționarea și susținerea proiectelor de investiții etc. Pentru creditele acordate ele percep dobânzi, iar pentru celelalte servicii prestate clienților primesc comisioane. Pentru sumele atrase, în principal, la termen, ele însele plătesc dobânzi. Forma modernă de organizare bancară a fost prefigurată de Banca din Amsterdam (1609) și apoi de Banca Angliei (1694). După domeniile și genurile de operațiuni, **b.** se grupează în: industriale, agricole, populare, de depozit, ipotecare, de emisiune (centrale). În ultimul timp, se tinde spre universalizare în activitatea **b.** Ansamblul **b.** și al instituțiilor asimilate lor dintr-o țară formează sistemul bancar și de credit, detașându-se, prin importanță, **b. centrală**. Cea mai generală grupare a **b.** constă în clasificarea lor în **b. de emisiune** și **b. comerciale**. La rîndul lor, **b. comerciale** se împart în comerciale *de depozit* și comerciale *ipotecare*. **B. de emisiune** (centrală) definește și promovează politica monetară a unei țări avînd față de guvern grade de autonomie diferite de la o țară la alta. Reglementează masa monetară prin emisiuni sau retrageri de numerar și monedă scripturală. Emisiunile **b. de e.** se efectuează pentru acoperirea nevoilor suplimentare de bani generate de creșterea volumului de bunuri materiale și servicii, acoperirea deficitului bugetului de stat, oferirea de monedă națională în schimbul celei străine, acordarea de credite celorlalte bănci pentru a face față obligațiilor de plăți și a altor angajamente. **B. de e.** controlează și influențează volumul de credite acordate de celelalte **b.**, funcții îndeplinite prin rezervele obligatorii pe care fiecare **b.** le păstrează în

conturi deschise la **b.** de **e.** Prin intermediul creditului se realizează emisiune monetară suplimentară de către orice **b.**, care se menține din momentul acordării creditului pînă la rambursarea lui. De aceea, politica de credit, volumul creditului care se acordă de către **b.** trebuie supus unui control strict de către **B.** de **e.** ca un mijloc pentru a menține puterea de cumpărare a banilor și a stăpîni procesul inflațional. **B.c.** de *depozit* îndeplinesc funcții active și funcții pasive, folosindu-se de capitalurile proprii și de soldul dintre resursele atrase și cele împrumutate. Ele primesc în depozit sumele clienților lor și acordă împrumuturi celor care solicită și îndeplinesc condițiile pentru a fi creditați. Funcțiile **b.c.** se împletesc cu cele ale altor instituții financiare și companii de asigurări (bănci mutualist-cooperatiste, credit mutual agricol, bănci populare). **B.** sînt un agent economic esențial în funcționarea economiei de piață, iar piața creditului se constituie într-o piață de bază în mecanismul pieței. Activitatea oricărei **b.** este guvernată de principiul raționalității, al obținerii profitului bancar. *V. și bani, credit, titlu de valoare.*

BANCNOTA, v. *bilet de bancă.*

BANCRUTĂ, situație în care se află persoane fizice sau juridice, cărora li se constată comiterea de fraude, nereguli financiare, neglijență făcute în dauna creditorilor etc. și declarate insolvabile de către instanța de judecată. Întreaga activitate a acestor persoane este supusă controlului, bunurile lor sînt sechestrate și apoi scoase la licitație publică în vederea stingerii obligațiilor față de creditorii. **B. frauduloasă**, faptă comisă de un comerciant privind gestionarea incorectă a patrimoniului său (sustragerea și falsificarea registrelor, distrugerea, tănuirea sau diminuarea activului, declararea frauduloasă a pasivului etc.), care duc la păgubirea creditorilor prin încetarea plăților și la declararea stării de *faliment* (v.).

BANI, instrument social, general acceptat, de măsurare și comparare a schimburilor, de mijlocire directă și indirectă a acestora, de transferare a titlurilor de proprietate de la o persoană la alta. **B.** exprimă dreptul deținătorilor lor de a cumpăra bunuri sau alte monede naționale pe teritoriul țării emitente. Ei sînt o formă particulară, ușor mobilizabilă a diferitelor resurse bănești, o întruchipare transmisibilă și omnivalentă a puterii de cumpărare. Trăsăturile esențiale

ale **b.** sînt: caracterul obiectiv necesar al instrumentului monetar, ca un dat social acceptat de generații; dependența naturii **b.** de funcțiile sociale îndeplinite de aceștia, nu de corpul lor material; sensul pozitiv al evoluției **b.**; unitatea indestructibilă a funcțiilor de măsură și de mijlocire a schimburilor în caracterizarea naturii **b.** Inițial, rolul de **b.** a fost îndeplinit de anumite bunuri, de regulă cele mai căutate într-o anumită zonă, la anume popoare. În urma unui proces istoric de selecție, metalele prețioase au preluat rolul de mijlocitor al schimbului datorită proprietăților lor intrinseci.

De la **b.**—*aur* s-a trecut la **b. monede** din *aur*. În secolul al XVII-lea, au apărut *biletele de bancă* (v.) care erau convertibile în aur. În secolul nostru, rezerva de aur a băncilor centrale și-a pierdut caracterul de stoc de acoperire a biletelor emise de bancă, iar bancnotele au devenit neconvertibile. S-a ajuns astfel la **b. de hirtie**. Aceștia sînt semne (simboluri) ale **b.** cu valoare deplină. **B. de h.** au curs forțat și se emit, de regulă, de către state, prin banca centrală de emisiune. Băncile au creat în ultimul secol **b. de credit**, formați din toate instrumentele ce mijlocesc tranzacțiile de bunuri economice pe credit. A fost creată, de asemenea, moneda scripturală sau **b. de cont**. **B. de c.** constau din disponibilitățile bănești aflate în conturile bancare. Circulația lor între conturile clienților băncii are loc prin virament sau prin transferuri făcute pe baza dispoziției date de proprietarii lor. În ultimele decenii, circulația monetară s-a bazat exclusiv pe bancnotele convertibile și neconvertibile în aur și pe **b. de c.** În prezent, **b. de c.** dețin ponderea cea mai mare. **B.** îndeplinesc o serie de funcții: de *măsurare a valorii* (a volumului schimbului) și de *etalon al prețurilor*. Pentru a măsura bunurile economice nu este obligatorie prezența reală a **b.**; de *mijloc de circulație*, **b.** îndeplinesc rolul de intermediar general al actelor de vânzare-cumpărare. Pentru a îndeplini această funcție, este necesară prezența efectivă a **b.**; de *mijloc de plată* apare ca urmare a amînării achitării mărfii cumpărate, deci, în continuarea vânzării pe credit, a creditului în general, a plății impozitelor etc.; de *rezervă* și *mijloc de economisire*, este cea care face din aceștia o putere de cumpărare în așteptare; de *transmitere de valoare-capital* de la o persoană la alta. În schimburile internaționale, **b.** devin valută și sînt folosiți pentru măsurarea și mijlocirea acestora, îndeplinind funcția de **b. universali**. Funcția de **b.u.** este îndeplinită de unele monede naționale (dolarul S.U.A., lira sterlină, francul francez, francul elvețian, marca germa-

nă, yenul japonez etc.), precum și de unități monetare convenționale (DST-ul, ECU-ul). V. și *D.S.T.*

BENEFICIAR, persoană fizică sau juridică care, în virtutea unui contract, are dreptul de a primi bunuri, sau sume de bani, de a i se presta servicii. **B. cambial**, persoană care are dreptul să-și încaseze la scadență sau anticipat, prin negociere, suma înscrisă pe un *efect de comerț* (v.). **B. de acreditiv**, persoana în contul căreia se deschide un acreditiv (v.) **B. de asigurare**, persoană care în baza legii sau a unui contract încasează o sumă de bani dacă se produce evenimentul asigurat. **B. de investiții**, persoană fizică sau juridică în folosul căreia se execută lucrări de investiții.

BENEFICIU, v. *profit*.

BILANȚ AL INVESTIȚIEI, reprezintă creditul maxim ce poate fi contractat de la o bancă în vederea realizării unui proiect de investiții. În determinarea **b. al i.** se pleacă de la ipoteza că profiturile ce se vor obține, ca efect al funcționării obiectivului rezultat în urma investiției, vor fi achitate integral băncii în contul creditului contractat inițial. Astfel, în cazul achiziționării unui echipament al cărui preț este *I*, **b.i.** (*B*) este:

$$B = \frac{P_1}{1+d} + \frac{P_2}{(1+d)^2} + \dots + \frac{P_n}{(1+d)^n},$$

unde *d* este rata anuală a dobânzii, *n* este durata economică de funcționare a echipamentului, iar $P_1, P_2 \dots P_n$ reprezintă profiturile anuale ce se vor obține în urma funcționării echipamentului. Dacă $B < I$, atunci achiziționarea echipamentului nu este rentabilă, întrucât profiturile anuale nu vor putea asigura achitarea creditului necesar și a dobânzilor aferente, cât și obținerea unui câștig net. Raționamentul bazat pe **b.i.** este valabil și în cazul în care finanțarea investiției se face din surse proprii.

BILET DE BANCA, inițial, înscris special dat de o bancă deponentului de lingouri sau monede de aur prin care acesta certifică existența aurului în depozitul său. Cu timpul, **b. de b.** a început să mijlocească schimbul de mărfuri, fără a se mai recurge la aurul pe care-l reprezenta. Mai târziu, statul și-a instaurat monopolul în domeniul emiterii **b. de b.**, avînd circulație pe întreg teritoriul țării. Statul a dat

mandat unei anumite bănci, de regulă băncii centrale de emisiune, să îndeplinească această funcție. **B.** de **b.** erau convertibile în metalul prețios la cererea deținătorului lor. În secolul nostru, rezerva de aur a băncilor centrale și-a pierdut rolul de stoc pentru acoperirea biletelor emise de ele, iar **b. de b.** au devenit neconvertibile în aur. **V.** și **bani, bancnotă.**

BILET LA ORDIN, titlul de credit negociabil, utilizat ca instrument de plată, prin care o persoană numită emitent (subscriitor) își asumă obligația de a plăti, într-un anumit loc și la un termen stabilit, altei persoane, numită beneficiar, sau la ordinul acesteia, o sumă de bani. Spre deosebire de cambie, în **b.** la **o.** nu figurează numele *trasului* (**v.**), deoarece *trăgătorul* (**v.**) și *trasul* se identifică cu persoana emitentului. **B.** la **o.** poate fi transmis prin *gir* (**v.**) și poate fi garantat prin *aval* (**v.**). **V.** și *cambie*.

BON DE TEZAU, titlu de credit emis de stat pentru plasarea unui împrumut pe termen scurt, în vederea acoperirii unei cheltuieli bugetare urgente. **B.** de **t.** este transmisibil, scontabil și purtător de dobândă. **B.** de **t.** sînt bani de hîrtie neconvertibili emiși de stat, în paralel cu biletele de bancă emise de Banca de emisiune, totalitatea lor constituind datoria publică flotantă a statului. **V.** și *datorie publică*.

BONIFICAȚIE, compensare în bani a prejudiciului cauzat cumpărătorului, consimțită de vânzător la cererea cumpărătorului, pentru ca acesta din urmă să fie de acord cu recepționarea unor bunuri a căror calitate este inferioară celei prevăzute în contract. Compensarea se face prin reducerea obligației de plată a prețului sau prin restituirea unei părți din suma deja plătită. **B.** are caracter penalizator și intervine în urma reclamației întemeiate primite de la clienții externi în legătură cu ambalajul, marcajul, sortimentele mărfii livrate, calitatea acesteia etc.

BONITATE FINANCIARĂ, capacitatea economică a unei persoane fizice sau juridice de a restitui, la scadență, creditele contractate împreună cu dobînzile aferente, încrederea pe care o inspiră un solicitant de credite. **Aprecierea b.f.** se face pe baza bilanțului, precum și a modului în care au fost onorate, în trecut, obligațiile contractuale. **B.f.** a unei țări constă în capacitatea acesteia de a onora serviciul

datoriei externe, oportunitatea contractării de noi împrumuturi externe. Mărimea **b.f.** se apreciază pe baza indicatorilor datoriei externe: ponderea datoriei externe în totalul exporturilor; raportul tranșelor datoriei scadente față de volumul disponibilităților de economisire în perioada dată; etc.

BOOM ECONOMIC, evoluție pozitivă a volumului tranzațiilor favorizată de intensitatea cererii. **B.e.** se referă la ansamblul economiei sau la anumite ramuri, unități economice, produse etc. (**b.** petrolier, **b.** produselor electrocasnice, **b.** construcțiilor etc.); **B.e.** constituie o etapă a ciclului decenal, care include înviorarea și expansiunea, caracterizând o situație favorabilă, cu perspective bune pentru activitatea economică, creșterea producției, a investițiilor, a salariilor, a profiturilor, a cursurilor acțiunilor etc. și reducerea șomajului, a inflației etc.. Un **b.e.** prelungit poate fi preludiul unor dezechilibre economice și, în primul rând, al intensificării inflației. Pentru a preveni astfel de situații, autoritățile monetare adoptă măsuri pentru frînarea **b.e.**, în principal, prin politici restrictive monetare și de credit.

BREVET DE INVENȚIE, titlu eliberat de o instituție de stat competentă, prin care se confirmă caracterul de invenție a obiectului său și se conferă inventatorului o serie de drepturi, principalul fiind dreptul exclusiv, temporar al acestuia de a utiliza *invenția* (v.). **B.** de **i.** poate fi transmis altei persoane prin contract de cesiune. Dreptul de utilizare a invenției se transmite prin contract de *licență* (v.).

BUGET DE FAMILIE, sistem de evidență prin care se înregistrează sistematic și cronologic, de regulă pe o perioadă de un an, veniturile unei familii, după natura lor, iar cheltuielile și consumul după destinație (hrană, locuință, transport etc.). **B.** de **f.** se întocmesc pe diferite categorii socioprofesionale și tipuri de familii reprezentative, fiind un mijloc important pentru cunoașterea costului vieții, puterii de cumpărare, nivelului de trai.

BUGET DE STAT, balanță cuprinzând veniturile și cheltuielile statului, fiecare dintre acestea fiind detaliate pe capitole, respectiv pe surse de venituri și obiective de cheltuieli, pe o perioadă dată, de obicei un an. *Veniturile bugetare* cuprind: impozite asupra veniturilor legate de producție, im-

pozite și taxe pe salarii, impozite pe venitul gospodăriilor, impozite pe avere, încasările fiscale din impozite asupra consumului etc. *Cheltuielile bugetare* cuprind: investiții în întreprinderile din sectorul public, cheltuieli pentru funcționarea administrației publice, învățământ, sănătate, asigurări și asistență socială, locuințe, cheltuieli pentru apărare etc. **B. de s.** poate fi: *deficitar*, cheltuielile depășesc veniturile, *echilibrat*, cheltuielile egale cu veniturile; *excedentar*, veniturile depășesc cheltuielile. **B. de s.** reprezintă un instrument principal al forței publice prin care se influențează cererea globală, volumul producției, nivelul general al prețurilor și asigurarea protecției sociale.

BULETIN DE BURSA, publicație periodică în care se înscriu cursul hârtiilor de valoare și prețul bunurilor economice. **B. de b.** cuprinde date privind: variațiile cursului sau ale prețurilor; denumirea hârtiilor de valoare și a bunurilor economice; mărimea dividendelor și a dobânzilor pentru fiecare acțiune și respectiv, obligațiune; termenele finale de răscumpărare a obligațiunilor; numărul hârtiilor de valoare și cantitatea de bunuri vândute într-o zi; cursurile maxime, minime și cele din momentul încheierii bursei; diferența dintre prețurile zilei curente și cele ale zilei precedente etc.

∅ **BUN**, element al activului patrimonial, identificabil și măsurabil, corporal sau incorporeal, care satisface o anumită trebuință individuală sau socială. În sens general, **b.** se împart în **b. libere**, care se găsesc în cantități nelimitate (aerul, lumina solară etc.) și **b. economice**, care au un caracter limitat, existente și desprinse din mediul natural sau produse de oameni și care satisfac necesitățile oamenilor. **B.e.** se manifestă numai în legătură cu nevoia umană, au caracter de disponibilitate (există posibilități tehnice și economice pentru producerea lor) și de raritate relativă. **B.e.** se grupează în **b. materiale** (corporale) și **servicii** (incorporale). **B.m.**, potrivit destinației lor, se divid în **b.** sau **factori de satisfacție (b. de consum)**, care satisfac nemijlocit nevoile umane și **b. de investiții (factori materiali de producție sau mijloace de producție)**, care concură la producția de noi **b.e.** **B.m.** se mai grupează în **b. directe** sau de *consum final cum sînt laptele, pîinea, îmbrăcămintea, locuința etc.*, și *indirecte* sau de *producție*, cum sînt materiile prime brute, utilajele și instrumentele de muncă etc. După posibilitatea de a se înlocui unele pe altele în

procesul executării unor obligații, **b.** se împart în **b. fungibile** și **b. nefungibile**. **B. f.** sînt cele care prin caracteristicile lor se pot înlocui cu alte **b.** de același fel (cereale, petrol, bumbac, cafea etc.). **B.n.**, **b.** care prin caracteristicile lor individuale nu se pot înlocui cu altele în executarea unei obligații (ex.: un exemplar dintr-o anumită carte). După gradul lor de prelucrare, **b.m.** se împart în: **b. primare**, cele desprinse direct din natură de către om; **b. intermediare**, cele aflate în diferite faze de prelucrare; **b. finale**, cele ajunse în ultimul stadiu al circuitului lor economic și pot fi consumate. *Serviciile*, în sens larg, sînt rezultatul activității umane, obținute în cadrul activității economice sau neeconomice. În sens restrîns, ca **b.e.**, ele sînt rezultatul numai activității economice și se concretizează într-o utilitate de consum pentru producție sau personal, cu caracter material sau nematerial. **B.** care formează obiectul tranzacțiilor de piață se numesc **b. comerciale**, mărfuri, iar cele ce nu fac obiectul vânzării-cumpărării se numesc **b. colective, nemărfare** (**b.** destinate autoconsumului, serviciilor publice și particulare cu caracter nelucrative, serviciilor legate de păstrarea ordinii și securității naționale, de securitatea socială etc.). Din punct de vedere juridic, se clasifică în **b. imobiliare**, privesc terenurile de orice fel, clădirile, diversele construcții etc. și **b. mobiliare**, parte a patrimoniului național sub formă de bani, hîrtii de valoare, polițe de asigurare, metale și pietre prețioase, bijuterii, opere de artă etc.

BUN ECONOMIC, v. *bun*.

BURSA, instituție specifică economiei de piață, formă de piață în cadrul și prin intermediul căreia se încheie tranzacții cu titluri de valoare (acțiuni, obligațiuni, titluri de creanță, bonuri de stat etc.), se negociază mărfuri fungibile, se efectuează operațiuni cu valute. **B.** sînt organizate de principalele cercuri de afaceri și sau de către stat, activitatea lor desfășurîndu-se în locuri special destinate acestui scop. În țările cu economia de piață dezvoltată se întîlnesc, în prezent, două forme principale de **b.**: **b. de mărfuri** (**b. de comerț**) și **b. de valori** (**b. de efecte**). Alături de aceste forme există și **b. de valute** care, de regulă, funcționează fie în cadrul **b. de valori**, fie în cel al băncilor. **B. de m.**, piață specială pe care se fixează cursul anumitor mărfuri fungibile (grîu, bumbac, cafea, țitei, metal etc.), prin confruntarea liberă a cererii și ofertei, sub supravegherea strictă a autorităților desemnate în acest scop. Se tranzacționează de

fapt titlurile de proprietate asupra bunurilor respective. **B. de v.** — piața publică organizată special, unde se efectuează operațiuni de vânzare-cumpărare a valorilor mobiliare introduse de către emitenți sau propuse de către deținători. Este o componentă a pieței financiare, prin intermediul căreia întreprinderi private și colectivități publice își procură capitaluri bănești de care au nevoie prin emisiunea și plasarea valorilor mobiliare. Funcționează după reguli clare, diferite de la o țară la alta, în ceea ce privește: condițiile ce trebuie îndeplinite pentru ca titlurile unui emitent să aibă acces la **b.**; regulile la care se supun operatorii; genurile de operațiuni și mecanismul regularizării acestora; organismele de conducere. În majoritatea țărilor, **b.** sînt organizate ca societăți pe acțiuni, organismul ei de conducere operativă fiind *Consiliul b.* Indiferent de forma de organizare și obiectul tranzacțiilor, operațiunile de **b.** se împart în: *operațiuni la vedere* și *la termen*. **O. la v.** constau în livrarea efectivă, imediată, în limitele regulamentului, a titlurilor (mărfurilor) la cursul (prețul) zilei acceptat de agenți în schimbul sumei corespunzătoare. **O. la t.** sînt cele la care numărul titlurilor și cursul lor se stabilesc la o anumită dată, efectuarea acestora avînd însă loc la o dată ulterioară, convenită de părți, de regulă o lună, dar nu mai mare de 3 luni.

Operațiunile de **b. la t.** sînt, în principiu, de două feluri: *la termen fix* și *cu premii*. În ansamblul tranzacțiilor de **b.**, cele la termen, care sînt în fond fictive, dețin pînă la 80% din totalul operațiunilor. Ele sustrag de la activități economice reale, importante capitaluri bănești constituite în «bani fierbinți» sau «capitaluri speculative». **B.** sînt o componentă organică a economiei de piață, asigurînd formarea unor cursuri libere, apropiate potențial cel mai mult de modelul pieței cu concurența liberă. **B. de valori** facilitează: migrarea rapidă a capitalurilor dintr-o ramură (întreprindere) în alta; transformarea operativă a capitalului real în capital bănesc și invers; mobilizarea rapidă a unor fonduri pentru investiții. **B.** este și un barometru sensibil al vieții economice, ea favorizînd preluarea controlului asupra unor societăți pe acțiuni ale cărei titluri sînt cotate la **b.** Aceasta se realizează prin achiziționarea treptată a titlurilor oferite spre vânzare de către deținători, operațiune lentă și însoțită de riscul de a provoca variația artificială a cursului. Mai recent s-au adoptat mecanisme care accelerează și reglementează acest proces cunoscut sub numele de *ofertă publică de cumpărare*. **B. neagră**, tranzacții clandestine sau la prețuri mai mari decît cele practicate în mod obișnuit pentru

mărfuri, titluri de valoare, la care cererea depășește oferta. *V. și bani, bun, joc de bursă, marfă, titlu de valoare.*

BURSA A MUNCII, formă specială a pieței muncii. Inițial a funcționat ca loc de întâlnire între lucrătorii care nu aveau slujbă și patroni, în vederea încheierii contractelor de muncă, jucând rolul de birouri de plasare a șomerilor. În prezent, **b.m.** are rolul de a asigura salariaților și șomerilor o serie de servicii, cum ar fi: plasarea șomerilor, ajutoare în caz de accidente, organizarea de cursuri profesionale și de pregătire generală, elaborarea de studii statistice și economice, acordarea asistenței de specialitate pentru crearea de sindicate, societăți cooperatiste, organizarea grevelor locale și ajutor în caz de grevă etc. Prin **b.m.** sînt desemnate, de regulă, imobilele puse la dispoziția sindicatelor de către municipalitate, administrate de reprezentanții tuturor organizațiilor dintr-o localitate și folosite ca loc de reuniune a tuturor sindicatelor dintr-o localitate sau zonă geografică, pentru a organiza și apăra interesele salariaților, dispunînd de o dotare care să permită și efectuarea unor servicii în favoarea acestora. *V. și piață.*

BUSINESS, afacere exercitată de unități producătoare, comerciale, financiare, din sectorul privat sau public. Unitățile de **b.** pot fi de diferite feluri și dimensiuni, de la cele mici pînă la conglomerate internaționale cu filiale în toată lumea. **B.** poate aparține unui singur întreprinzător, care își asumă riscul întregii afaceri sau mai multor persoane asociate, care se înțeleg să împartă într-un mod specific drepturile și obligațiile. **B.** este foarte răspîndit în sfera serviciilor financiare. **Marele b.** este format de mari firme sau întreprinderi, care dețin uriașe resurse materiale și financiare, dominînd lumea afacerilor. *V. și activitate economică.*

C

CALITATE (a mărfurilor), gradul de utilitate a bunului economic (produs, servicii, informație etc.), măsura în care prin ansamblul caracteristicilor sale tehnice și economice satisface nevoia pentru care a fost creat. **Aprecierea c.** se face pe baza unui ansamblu de caracteristici, definitorii fiind cele: *tehnice*, concretizate prin proprietățile intrinseci ale bunului economic (fizice, chimice, biologice, mecanice etc.) determinate de concepția constructiv-funcțională și structura bunului economic; *economice și tehnico-economice* (randament, consum specific, cheltuieli specifice, directe, indirecte

și conexe pentru funcționare și întreținere etc.); *psihosenzoriale, ergonomice și estetice*, care vizează aspecte de ordin estetic, organoleptic, grad de finisare, design, grad de confort și securitate în utilizare, incidența asupra mediului prin emanații și remanențe rezultate din procesul consumului etc.; *de disponibilitate*, reprezentative mai ales pentru bunuri de folosință îndelungată, de complexitate tehnică ridicată (capital fix, bunuri de folosință îndelungată individuale și sociale). Aceste caracteristici definesc capacitatea bunului economic de a-și disponibiliza funcțiile utile de-a lungul duratei de viață, exprimându-se prin fiabilitate și mentenabilitate. *Fiabilitatea*, capacitatea de a funcționa fără defecțiuni o anumită perioadă de timp prin respectarea normelor tehnice de utilizare. *Mentenabilitatea*, proprietatea de a remedia fără dificultăți defecțiunile, de a fi repus în funcțiune cât mai rapid și cu cheltuieli mici, comparativ cu prețul de achiziție. Importanță prezintă și caracteristicile *sociale*, care evaluează efectele pe care utilizarea bunului economic le are asupra mediului natural, stării de sănătate fizică și psihică pe termen lung. Complexitatea caracteristicilor care definesc *c.* pune în evidență și faptul că aceasta este rezultatul acțiunii concertate a tuturor activităților și etapelor pe care le parcurge bunul economic, atât în sfera producției cât și a circulației și consumului: cercetare-proiectare, asimilare, fabricație propriu-zisă, instalare și întreținere în procesul exploatării (consumului) etc. *C.* este o categorie *dinamică*, se raportează la un nivel dat de dezvoltare a științei și tehnicii, la condițiile concrete din societate, la exigențele consumului față de bunurile economice. Ridicarea *c.* este condiție hotărâtoare a introducerii progresului tehnic, economisirii factorilor de producție, competitivității interne și internaționale, accelerării vitezei de rotație a capitalului.

CALITATE A VIETII, ansamblul condițiilor naturale, tehnice, economice, sociale, politice, culturale, etice etc., care asigură integritatea biologică, socială și spirituală a ființei umane. Principalele componente ale *c.v.* sînt: *c.* mediului înconjurător; starea demografică; *c.* condițiilor de muncă; mărimea și structura veniturilor populației; mărimea și structura consumului de bunuri materiale și servicii; starea de sănătate a populației; accesul la instruire, educație, cultură, sport etc.; mediul social-politic. Fiecare componentă are un rol distinct în satisfacerea trebuințelor umane, aprecierea *c.v.* avînd în vedere totalitatea acestora, unitatea și interdependențele dintre ele. *C.v.* este un proces dinamic

și influențat de o multitudine de factori cum sînt: mărimea, structura și dinamica populației; mărimea, diversitatea și calitatea bogățiilor solului și subsolului; progresul științific, tehnic și economic; mărimea, structura și dinamica avuției naționale, a venitului național sau a produsului intern brut; mărimea veniturilor diferitelor categorii ale populației; starea mediului natural; gradul de acces la drepturile și libertățile cetățenești, la conducerea socială etc. **C.v.** se evidențiază printr-o multitudine de indicatori, care se grupează în: a) *factoriali sau ai mijloacelor* — volumul vânzărilor de bunuri alimentare, nealimentare și al serviciilor prestate populației; rețeaua de învățămînt, sănătate, cultură, artă, pe total și în profil teritorial, precum și nivelul înzestrării acesteia; rețeaua de transport și gradul ei de dotare etc.; b) *rezultativi sau ai stării* — consumul pe locuitor la principalele produse alimentare, nealimentare și servicii; consumul zilnic de calorii pe locuitor; gradul de alfabetizare a populației, numărul de studenți la 10.000 de locuitori; numărul de locuitori ce revin la un medic; numărul de locuințe date în folosință la 1.000 de locuitori; durata medie a vieții etc. În cadrul sistemului de indicatori prin care se apreciază **c.v.**, importanță deosebită are *costul vieții* (v.). **V.** și *nivel de trai, protecție socială, progres.*

CAMBIE (comercială), titlu de credit folosit ca instrument de plată, care atestă o obligație pe termen scurt, restituibilă la scadență. În virtutea acestui drept de creanță, o persoană numită *trăgător* (v.) dă dispoziție altei persoane numită *tras* (v.) să plătească necondiționat la scadență o sumă de bani unei a treia persoane numită *beneficiar* (v.) sau la ordinul acestuia. După modul de emitere, **c.** poate fi transmisă prin *gir* (v.) sau prin acceptare el, trasul devenind obligat cambial alături de trăgător, *giranți* (v.) și *avalisti* (v.). Trasul, își asumă obligația de a plăti, ceilalți avînd numai obligația de a face să se plătească. **C. financiară** («de bronz») este emisă de agenți comerciali în vederea obținerii unui credit bancar. **V.** și accept, *efect comercial.*

* **CAPITAL. 1. Factor de producție** (v.), totalitate a resurselor materiale acumulate și reproductibile, care, prin asociere cu ceilalți factori de producție, participă la producerea de noi bunuri economice în scopul obținerii unui *profit* (v.). În această calitate mai este cunoscut și prin denumirile de **c. real, c. tehnic** sau *fizic, bunuri investiționale,*

bunuri — c., *bunuri instrumentale*, c. *echipament* etc. După modul în care diferitele componente ale c.r. participă la producție, se consumă și se înlocuiesc, acesta se divide în c. *fix* și c. *circulant*. C.f., parte a c. concretizată în bunuri materiale, utilizate în mai multe cicluri de producție, care se consumă treptat, fiind înlocuite, după o anumită perioadă de timp. În cadrul acestuia se includ *construcțiile* (clădiri, hale, depozite, magazine comerciale etc.) și *echipamentele de producție* (utilaje, mașini-unelte, agregate, instalații de lucru, mecanisme și dispozitive de reglare, mijloace de transport etc.). *Importanță deosebită în accelerarea creșterii economice* (v.) prezintă partea activă a c.f. (mașini, instalații, utilaje, agregate, etc.). C.c., parte a c.r. concretizată în resurse materiale, care se consumă în întregime într-un ciclu de producție și se înlocuiește după fiecare circuit economic. În cadrul acestuia sînt cuprinse materiile prime, materialele de bază și auxiliare, energia, combustibilul, apa, semifabricatele, resursele bănești etc. În mișcarea sa, c. îmbracă *forma bani*, *forma bunuri-capital* (productivă) și *forma marfă*. Numai forma *bunuri-capital* reprezintă c. *real*, funcționînd direct în calitate de factor de producție. 2. În condițiile economiei de piață, c. se mai manifestă sub următoarele forme: c. *bancar*, *bănesc*, *fictiv*, *de împrumut*, *de rezervă*, *nominal*, *social*, *statutar*, *subscris*, *vărsat*. C. *bănesc*, sumă de bani ce asigură deținătorului un *profit* (v.) prin folosirea lui (investiții, împrumut etc.); c. *bancar*, format din fondurile proprii ale băncilor, cît și din fondurile obținute din depunerile diferiților agenți economici și este folosit pentru acordarea de credite, purtătoare de dobînză, diferiților agenți economici; c. *fictiv*, titlu de proprietate, existent sub forma hîrțiilor de valoare (acțiuni, obligațiuni, titluri financiare, cambii etc.) și care dă posibilitatea deținătorilor lor să obțină un venit sub formă de *dividend* (v.) sau dobîndă (v.). C.f. are un circuit separat de cel al c. *real*; c. de *rezervă*, parte din capitalul societății pe acțiuni ce se alimentează anual din profitul societății și servește la completarea capitalului de bază (cînd se devalorizează) și la plata dividendelor (dacă nu e suficient profitul); c. *nominal* este constituit din elementele pozitive ale patrimoniului (bunuri, bani, creanțe), inclusiv c. *fictiv*; c. *social*, c. unei firme sau societăți comerciale format din acțiuni și alte titluri de valoare, sume în cont la bancă. C.s. este divizat în părți sociale la societățile cu răspundere limitată, ori în acțiuni la societățile de capitaluri; c. *statutar* aparține unei societăți, bănci etc. și se formează prin

contribuția membrilor societari care fac vărsăminte în acest scop; *c. subscris*, totalitatea subscrierilor efectuate de participanți la o societate comercială; *c. vărsat*, cota parte de *c. depusă* de fiecare asociat, poate fi egal cu cel subscris sau mai mic decât acesta, dacă vărsămintele se fac parțial și la termenele prevăzute de statut. *V. factor de producție.*

CARTEL, tip de situație oligopolistică, acord între producători prin care se înțeleg de manieră relativ perfectă în ceea ce privește nivelul prețurilor și împărțirea piețelor. Producătorii cartelați își păstrează individualitatea lor în celelalte aspecte ale activității economice.

CASH, *v. disponibilități bănești.*

CEC, titlu de credit utilizat ca instrument de plată prin care o persoană numită *trăgător* (*v.*) dă ordin altei persoane numită *tras* (*v.*) să plătească la vedere o anumită sumă de bani *beneficiarului* (*v.*) sau de a o trece în contul acestuia. Calitatea de *tras* este exercitată de bancă sau o altă instituție de credit, la care trăgătorul (și beneficiarul) are disponibilități bănești suficiente pentru a onora diferitele plăți scadente. Spre deosebire de *cambie* (*v.*) sau *bilet la ordin* (*v.*), *c.* nu implică existența unui credit. *C.* este transmisibil prin *andosare* (*v.*). *V. și efect de comerț, titlu de credit.*

CERERE, cantitatea totală de bunuri materiale și servicii pe care cumpărătorii sînt dispuși s-o procure în funcție de ansamblul condițiilor existente la piață, la un moment dat. *C.* depinde de mai mulți factori: nivelul prețurilor; nivelul veniturilor cumpărătorilor; nivelul prețurilor celorlalte mărfuri care intră în concurență cu venitul cumpărătorilor; preferințele cumpărătorului; numărul de cumpărători; cantitatea și structura ofertei etc. *C.* nu se confundă cu *consumul* (*v.*). *C.* reflectă intențiile de cumpărare puse în corelație cu factorii de care depinde, ea reprezentînd un consum potențial. *C.* apare sub diferite forme: *c. de mărfuri*; *c. de servicii*; *c. de consum*; *c. solvabilă*; *c. complexă*; *c. curentă*; *c. periodică*; *c. efectivă*; *c. potențială* etc. Există o *lege generală a cererii*, care exprimă raporturile de cauzalitate dintre modificarea prețului și schimbarea *c.* Creșterea prețurilor determină o contracție, iar reducerea prețurilor determină o extindere a acesteia. Dacă populația se

• așteaptă la o majorare a prețurilor, c . va cunoaște o extindere înaintea creșterii prețurilor; dacă se prevede o reducere a prețurilor, c . se contractă în perioada de timp care durează pînă în momentul scăderii propriu-zise a prețurilor. Elasticitatea c . evidențiază modul în care c . reacționează în contact cu modificarea factorilor săi de influență. Pentru determinarea modificării c . sub influența acestor factori se folosește *coeficientul de elasticitate* (E_{ci}) care se bazează pe relația:

$$E_{ci} = \frac{\Delta C_i}{C_i} : \frac{\Delta P_i}{P_i},$$

unde C_i = modificarea pentru marfa i ; C_i = c . pentru marfa i ; ΔP_i = modificarea prețului mărfii i ; P_i = = prețul mărfii i . În funcție de elasticitatea c ., aceasta cunoaște următoarele forme: c . *elastică* cînd $E_{ci} > 1$; c . *inelastică* cînd $E_{ci} < 1$; c . cu *elasticitate unitară* cînd $E_{ci} = 1$; c . *perfect elastică* cînd E_{ci} tinde spre infinit; c . *perfect inelastică* cînd $E_{ci} = 0$.

✓ **CICLICITATE A DEZVOLTĂRII ECONOMICE**, mod specific de evoluție a fenomenelor economice, caracterizat prin alternanța, într-o anumită succesiune, a fazelor de expansiune și contracție, fiecare cu trăsături distincte și care se regăsesc în cadrul unor cicluri economice diferite, prin a căror înlănțuire se asigură continuitatea și progresul economic; evoluția ondulatorie a activității macroeconomice, repetarea în timp, într-o anumită succesiune și regularitate a unor trăsături distincte ale acesteia. Dezvoltarea economică nu este liniară, ascendentă, ci ondulatorie, cu perioade de expansiune evidentă urmate de încetiniri, stagnări și chiar regrese. Dincolo de unele fluctuații întâmplătoare, **c.d.e.** este expresia unei evoluții legitime, obiective pe o anumită treaptă a maturizării aparatului de producție al societății și se manifestă în forme, intensități și consecințe diferite în timp și spațiu; este rezultanta suprapunerii și întrepătrunderii a mai multor tipuri de cicluri: a) *cicluri lungi* («seculare») cu o durată de 40—60 de ani; b) *cicluri medii* (decenale, propriu-zise), cu o durată de la 4—5 ani la 10—12 ani; *cicluri scurte cu o durată de 6 luni pînă la 3 ani* (de pildă, *c. inflaționist*, *c. variației stocurilor* etc.). C.I. evidențiază tipul dezvoltării economice într-o perioadă îndelungată de timp în care se afirmă și apoi decade un anumit sistem de tehnici, tehnologii și model de pregătire a resurselor de muncă. Acesta cuprinde două faze — ascendentă și descendentă — fiecare cu o durată de

20—30 de ani. *Faza ascendentă* se caracterizează prin preponderența anilor de prosperitate economică, ritmuri relativ înalte de creștere a producției, venitului național, investițiilor și nivelului de trai; aparatul de producție existent își dezvoltă capacitățile de progres, printr-o eficiență înaltă; *faza descendentă* caracterizează o perioadă prelungită de încetinire a ritmurilor de creștere a producției, investițiilor, profiturilor și venitului național; anii de *depresiune economică* (v.) sînt numeroși, se accentuează persistența în economie a unor fenomene negative (șomaj, inflație etc.). În această fază se intensifică cercetarea științifică în vederea găsirii unor soluții, care să permită ieșirea economiei din starea dificilă și prin extindere, să se pună treptat, bazele trecerii la o nouă undă de prosperitate. În faza ascendentă a c.1. se generalizează, în economie, descoperirile tehnice realizate în faza descendentă a c.1. precedent, cercetării științifice acordîndu-i-se o atenție mai redusă. Fiecărui c.1. îi corespund ramuri caracteristice; trecerea de la un c.1. la altul marchează și o criză structurală a cărei durată se prelungește practic pe parcursul fazei descendente. C.m. (*decenal*) se derulează pe fondul c.1., în desfășurarea lui «ideală» manifestîndu-se patru faze: *expansiunea* (v.) *criza* (v.), *depresiunea* (v.) și *înviorarea* (v.). Fiecare fază caracterizează o anumită stare a economiei și a procesului creșterii economice, îndeplinind funcții specifice în dezvoltarea de ansamblu. Experiența istorică atestă că în țările dezvoltate, o fază a c.1. cuprinde, de regulă, 2—3 c. *decenale*, fiecare cu o configurație și amplitudine proprie. Astfel, în faza ascendentă a c.1. pentru c.m. sînt preponderente fazele de expansiune și înviorare, cele de criză și depresiune fiind reduse ca timp și ca amplitudine. În schimb, în faza descendentă a c.1., fazele de înviorare și expansiune ale c.m. manifestă fragilitate, nesiguranță, fenomenele care le caracterizează împletindu-se cu cele specifice crizei și depresiunii: șomaj și inflație persistente, procese profunde și de lungă durată de restructurare și redimensionare a unor ramuri și subramuri, ale consumului de bunuri investiționale și de uz personal.

CICLU ECONOMIC, v. *ciclicitate a dezvoltării economice*.

y CIFRA DE AFACERI, indicator sintetic economico-financiar, care exprimă volumul veniturilor obținute de o unitate economică, de o firmă pe baza operațiunilor comerciale efec-

tuate într-o perioadă de timp dată, de obicei un an. **C. de a.** însumează toate încasările rezultate din acte de comerț: vânzări de bunuri materiale, prestări de servicii, depuneri la bănci și instituții financiare, acordarea de credite, joc la burse, inclusiv la cele valutare. În limbajul contabil-financiar, **c.a.** mai este cunoscută sub denumirea de «vânzări» sau de «venituri brute». Servește ca indicator de apreciere a mărimii unei întreprinderi, unități economice, a puterii ei economico-financiare. **C. de a.** stă la baza impunerii fiscale.

¶ **CIRCUIT ECONOMIC MONDIAL**, totalitate a fluxurilor economice interțări, a schimburilor de bunuri economice materiale și spirituale care au loc între agenții economici din diferitele state ale lumii. **C.e.m.** include importurile și exporturile de mărfuri, creditele și împrumuturile acordate și, respectiv, primite de agenți economici din țări diferite, investițiile de capital în alte țări decât țara de origine, migrația internațională de forță de muncă, transporturile și expedițiile internaționale, circulația monedelor naționale convertibile pe plan internațional, asistența tehnică, ajutoarele internaționale la prețuri reduse etc. **C.e.m.** este determinat obiectiv — ca mărime, structură, forme și efecte — de diviziunea internațională a muncii. România participă activ la **c.e.m.**, înțelegând că pe baza acestuia își poate potența factorii interni de creștere economică. Legea privind regimul investițiilor străine în țara noastră prevede facilități ale plasamentului de capital.

¶ **CIRCULAȚIE**, sferă a activității economice caracterizată prin mișcarea continuă a bunurilor economice și a banilor, capitalurilor între vânzători și cumpărători. **C. mărfurilor**, schimb de mărfuri prin intermediul banilor, cuprinde activități de aprovizionare, de transport, depozitare, păstrare, conservare, de comerț interior și comerț exterior etc. **C. banilor**, ansamblul operațiunilor de încasări și plăți determinate de fluxurile de mărfuri, servicii, informații, capitaluri; cuprinde mișcarea numerarului sub formă de bancnote, monedă divizionară și transferuri între conturi (viramente) a *banilor de cont*. Viteza de **c.** a *banilor*, exprimă numărul de tranzacții la care servește o unitate monetară într-o perioadă de timp. **C. capitalurilor**, totalitatea fluxurilor de capital, credite, acțiuni și alte hîrtii de valoare. **V. și activitate economică.**

CLAUZA, prevedere stipulată într-un tratat, acord privind condițiile de desfășurare a unor tranzacții economice, financiare, de credit etc. și care trebuie respectate de ambele părți sau numai de o anumită parte. **C. națiunii celei mai favorizate**, principiu de politică economică practicat de unele țări în relațiile lor economice, financiare etc. cu alte țări, înscris în tratate, convenții, acorduri comerciale. Potrivit **c.n.c.m.f.** se acordă partenerului (partenerilor) o serie de avantaje și facilități care au fost sau vor fi acordate și celorlalți. Cea mai largă aplicare a acestui principiu se realizează prin **G.A.T.T.** (v.).

CLEARING. 1) Modalitate de plată prin care obligațiile reciproce survenite între participanți, ca urmare a operațiilor comerciale sau de altă natură, se efectuează prin compensarea creanțelor și a datoriilor înregistrate în conturi special deschise, fără să fie nevoie de deplasare de numerar. 2) Sistem de decontare utilizat de unele state în scopul compensării globale, centralizate a tuturor creanțelor și angajamentelor unei țări față de străinătate, fără transfer de valute. La baza c. stă *acordul de clearing* (v.).

CLIENT, persoană fizică sau juridică în calitate de cumpărător ori beneficiar potențial sau efectiv al unor bunuri materiale și servicii oferite spre vânzare de către un agent economic (firmă, bancă, magazin, cabinet medical etc.) numit *vînzător* (v.). **C.** pot fi: *interni* sau *externi*. Totalitatea c. formează *clientela internă* sau *externă* a vînzătorului. Pentru atragerea c., vînzătorii utilizează o serie de mijloace cum sînt: acordarea de diferite facilități, stimulente, publicitate, reclamă etc. **V.** și *furnizor*.

COMANDITAR, societar al unei societăți comerciale în comandită simplă sau pe acțiuni, care contribuie la formarea *capitalului social* (v.) cu părți sociale ce pot fi transmise numai cu acordul tuturor asociaților. Acțiunile pe care le posedă dă dreptul c. la *devidend* (v.). **C.** au o răspundere limitată față de datoriile societății, pînă la cuantumul părților sociale subscrise la capital. **C.** nu participă la conducerea societății, iar numele său nu se include în denumirea firmei. În țara noastră, drepturile și obligațiile c. sînt înscrise în Legea privind societățile comerciale din 1990. **V.** și *capital, societate comercială*.

COMANDITAT, societar în cadrul unei societăți comerciale în comandită simplă sau pe acțiuni, care are deplină libertate de gestionare a patrimoniului societății, numele său putînd fi inclus în denumirea firmei. Pentru activitatea sa, primește dividend și alte drepturi prevăzute în statutul de funcționare a societății comerciale respective. **C.** răspunde solidar și nelimitat pentru datoriile asumate de societate. În țara noastră, activitatea **c.** se desfășoară potrivit Legii privind societățile comerciale din 1990. **V.** și *comanditar, societate comercială.*

✓ **COMBINARE A FACTORILOR DE PRODUCȚIE**, unire specifică sub aspect cantitativ, structural și calitativ a factorilor materiali și umani, în raport cu natura activității economice. **C.f. de p.** este impusă de caracterul relativ limitat al acestora, de amplificarea și diversificarea crescîndă a trebuințelor, de existența mai multor posibilități de a ajunge la aceleași rezultate economice, din cadrul cărora se adoptă cea care asigură cea mai înaltă eficiență economică posibilă, în condițiile date. *Abilitatea întreprinzătorului* (**v.**) asigură o astfel de **c.f. de p.** care să permită adaptarea activității la cerințele pieței și realizarea unui profit înalt. **C.f. de p.** este expresia a două laturi — *tehnică și economică*. Sub aspectul *laturii tehnice* se pot combina numai factori de producție caracteristici, adică unirea resursei de muncă de o anumită calificare cu materii prime, materiale și echipamente de producție specifice pentru producerea unui anumit bun economic. Asocierea de natură tehnică a factorilor de producție este condiționată de cea mai favorabilă combinație a lor din punct de vedere economic, reflectată într-un cost de producție avantajos, care să permită obținerea unui profit cît mai ridicat. **C.f. de p.** are loc pe baza a două procese, organic legate între ele *complementaritatea și substituibilitatea* (interșanjabilitatea). *Complementaritatea* are în vedere, cu prioritate, latura tehnică a **c.f. de p.**, reprezentînd procesul prin care se stabilesc raporturile cantitative, structurale și calitative ale factorilor de producție, care participă la producerea unui anumit bun economic. La o producție dată, o anumită cantitate dintr-un factor de producție se asociază doar cu o cantitate determinată din ceilalți factori, luîndu-se în considerație structura și calitatea lor, atît latura tehnică cît și cea economică a **c.f. de p.** Procesul de complementaritate se află sub influența permanentă a progresului științific și tehnic, care provoacă modificări permanente în raporturile cantitative dintre factorii de producție asociați,

inclusiv în structura și calitatea lor, cu consecințe asupra nivelului costurilor de producție și respectiv al profitului. Pe bază de calcule economice, agenții economici iau decizii privind *substituirea factorilor de producție* (v.), care să le asigure condițiile cele mai favorabile de profit.

COMISION. 1. Delegarea unui agent specializat sau unei persoane de a vinde, cumpăra sau transporta bunuri materiale, de a intermedia sau a presta servicii. 2. Recompensă bănească cuvenită persoanei care a efectuat operațiunea de c.

COMPETITIVITATE, capacitate a agenților economici de a câștiga, în condiții de concurență, competiția pe piața internă sau externă. Ea este legată de obținerea de bunuri economice sau de desfășurarea unor operațiuni comerciale ori financiare de o înaltă calitate și la costuri reduse, comparativ cu concurenții, ceea ce asigură pătrunderea, menținerea și consolidarea poziției pe o anumită piață, în raport cu alte bunuri economice similare. În condițiile unei puternice concurențe pe piața mondială, asigurarea c. constituie un obiectiv strategic primordial al agenților economici producători. V. și *concurență*.

CONCESIUNE, modalitate juridică prin care activități sau bunuri ale statului sînt date, pe timp îndelungat, în posesia, folosința și exploatarea unei persoane fizice sau juridice, autohtone sau străine, contra unui preț care se numește *redevență* (v.). Condițiile de c. sînt stipulate într-un acord sau contract. În țările angajate pe linia tranziției la economia de piață, c. este o cale de folosire a obiectului proprietății publice de către persoane particulare în mod individual sau în asociații, din țară și străinătate. Legea nr. 15/1990 privind concesionarea, locația de gestiune și închirierea în țara noastră are drept principiu esențial, liberalizarea activităților care au format monopolul statului. Dar, această liberalizare se face sub un control riguros al guvernului în ceea ce privește gestionarea avuției publice și apărarea interesului public. V. și *societate comercială*.

CONCURENȚA, trăsătură esențială a economiei de piață, motiv pentru care aceasta din urmă este apreciată ca un sistem competitiv și ca un mecanism concurențial. C. reprezintă confruntarea între agenții economici pentru a atrage de partea lor clientela consumatoare prin prețuri mai

convenabile, prin calitatea mai bună a bunurilor materiale și serviciilor în vederea obținerii unor profituri cât mai mari. **C.** exprimă comportamentul specific al agenților economici în condițiile liberei inițiative și a proprietății individuale. Existența și intensitatea **c.** atestă raportul dinamic de forțe între participanții la actele de vânzare-cumpărare. **C.** este o confruntare deschisă, loială, în cadrul căreia agenții economici, în calitatea lor de vânzători sau cumpărători, învață printr-un proces continuu de «tatonări» și «erori» să-și îmbunătățească situația. **C.** și mecanismele concurențiale diferă de la o etapă la alta, de la o țară la alta, în funcție de numeroși factori și de variate condiții: numărul și puterea economică a vânzătorilor și cumpărătorilor în economia națională, în una sau alta dintre ramuri; gradul de diferențiere a produselor; facilitățile sau limitările posibilităților noilor producători de a intra într-o ramură sau alta; gradul de transparență a pieței; mobilizarea sau rigiditatea prețurilor; nivelul dezvoltării economice; conjunctura politică internă și internațională; cultura economică a populației, a diferiților agenți economici etc. În țările cu economie de piață consolidată s-au impus trei tipuri de situații concurențiale: **c. perfectă**, **c. de monopol**, **c. imperfectă**. a) **C.p. (pură)**, care exclude orice intervenție din afara agenților care se confruntă; ea presupune un asemenea raport de piață încît toți vânzătorii (producătorii) sînt capabili să-și vîndă toată producția, toate mărfurile oferite la prețul pieței, fără a-l putea influența hotărîtor, iar cumpărătorii (consumatorii) să poată cumpăra ceea ce au nevoie și cît doresc la același preț al pieței, de asemenea, fără a-l modifica după bunul lor plac. Premisele **c.p.** sînt: *atomicitatea participanților* (număr mare de agenți economici, de talie sau putere concurențială egală sau apropiată, astfel încît nici unul din ei nu poate influența hotărîtor în favoarea sa producția și prețul); *omogenitatea produselor*, ceea ce înseamnă că agenților cumpărători să le fie aproape indiferent de la care dintre vânzători cumpără bunurile de care au nevoie; *accesibilitatea* în ramură, libera intrare pe piațe a noilor vânzători și cumpărători (producători și consumatori); *fluiditatea*, adaptarea ofertei fără piedici monopoliste, la cerere și invers; *transparența perfectă a informațiilor*. **C. monopolistică**, atunci cînd produsele pe care le desfac pe piață numeroșii producători de dimensiuni diferite sînt neomogene. Diferențierea calitativă a produselor face posibilă poziția monopolistică a unuia sau altuia dintre producătorii aceleiași produs. b) **C.** cu caracter de monopol se caracterizează

prin acea situație de piață cînd unul, doi sau cîțiva producători (vînzători), respectiv, unul, doi sau cîțiva consumatori (cumpărători) își impun condițiile lor în raporturile cu partenerii de piață. c). *C. imperfectă* desemnează acea situație de piață cînd agenții economici, în calitatea lor de vînzători sau cumpărători, pot să influențeze, prin acțiunile lor unilaterale, raportul dintre cererea și oferta de mărfuri și mărimile prețurilor. În cazul c.i., una sau mai multe din premisele c.p. sînt încălcate. De pildă, în ceea ce privește numărul participanților la activitățile de piață, există fie puțini vînzători și mulți cumpărători, fie puțini cumpărători și mulți vînzători; produsele sînt diferențiate real sau doar imaginar; există condiții pentru ca diferiți agenți economici să exercite un control efectiv asupra prețurilor; apariția de dificultăți în ceea ce privește intrarea de noi producători în ramuri și sectoare, rivalități manifestate în relația cu publicul în ceea ce privește calitatea produselor, frustrarea pe diferite căi a consumatorului etc. Statul democratic modern, luînd în considerare restricțiile impuse de condițiile istorice prin care trece fiecare țară, adoptă legi corespunzătoare pentru a asigura și menține condiții normale de desfășurare a luptei de c. În realitate, c. rezultă din întrepătrunderea tuturor formelor arătate, este mecanismul economiei de piață prin care se asigură dezvoltarea cercetării, a tehnicii și tehnologiilor, creșterea productivității și randamentului factorilor, reducerea costurilor, diversificarea produselor etc. În același timp, c. generează și confruntări neloiale între parteneri, sacrificarea intereselor unor consumatori, stimularea unor consumuri neraționale de resurse etc. Potrivit legislațiilor în vigoare, se încriminează și se pedepsește ca infracțiune de c. neloială. În țara noastră, pentru a preveni c. neloială a fost adoptată o lege specială, prin care se reglementează cadrul de desfășurare a c.

CONCURS COMERCIAL, acțiune declanșată în urma declarării stării de insolvabilitate a debitorului, prin care organul de conducere a c.c. stabilește ordinea de prioritate privind satisfacerea pretențiilor creditorilor, în limita sumei realizate din vînzarea bunurilor scoase la *licitație* (v.). De regulă, rolul principal în conducerea c.c. îl dețin băncile, ordinea de stingere a obligațiilor debitorului falimentar fiind legiferată.

CONJUNCTURA ECONOMICA, totalitate a factorilor, fenomenelor sau a evenimentelor care caracterizează starea economică internațională sau internă, la un moment dat, ce dă posibilitatea conturării tendințelor pe termen mediu și lung în domeniul economic și fundamentarea deciziilor ce se impun. Principalii indicatori sintetici care caracterizează c.e. sînt: dinamica producției industriale și agricole; evoluția produsului intern brut, a investițiilor, a stocurilor de capital; a volumului și structurii consumului; dinamica prețurilor, a desfacerilor de mărfuri și a prestațiilor de servicii, a ocupării resurselor de muncă etc.

CONOSAMENT, document emis de comandantul, armatorul sau de agentul navei, care certifică primirea spre încărcare sau descărcarea anumitor produse pentru a fi transportate și predate la destinație potrivit clauzelor înscrise contra unei taxe numită navlu. **C.** îndeplinește rolul de act de transport al bunurilor și de act financiar, atestînd achitarea taxei de transport. **C.** este un *titlu de credit* (v.) reprezentativ al bunurilor care se transportă, cel care-l posedă considerîndu-se a fi proprietarul acestora; prin acest document se transmite și dreptul de proprietate asupra bunurilor materiale menționate. **C.** este numit și *cambia mărilor*.

CONSIGNAȚIE, unitate comercială (consignatar) care mijlocește vînzarea anumitor bunuri ce aparțin unor persoane fizice sau juridice (consignant). Obiectele sînt primite în **c. pe baza unui contract de c.**, urmînd a fi vîndute la un preț dinainte stabilit. Prin contractul de **c.** nu se transmite dreptul de proprietate asupra mărfurilor sau bunurilor încredințate, ele rămînînd în proprietatea consignantului pînă în momentul vînzării și încasării contravalorii lor.

CONSULTING, activitate de serviciu practică pe plan intern și internațional care constă din prestarea de consultații, elaborarea de studii, prezentarea de informații, sugestii etc. către agenți economici în legătură cu aspectele tehnice, economice și juridice cu care aceștia se confruntă în activitatea lor. Activitatea de **c.** este organizată în cadrul unor mari firme, sau prin instituții specializate.

CONSUM, act final al activității economice care constă din folosirea bunurilor economice de către oameni, inclusiv stat, în scopul satisfacerii trebuințelor lor economico-sociale.

le. C. verifică utilitatea acestor bunuri și concordanța lor cu nevoia și dorințele oamenilor, ale societății în general. În funcție de conținutul și efectele sale, c. poate fi: de *bunuri* și *servicii*, în care caz oamenii, agenții economici apar în postura de *cumpărător-consumator* și c. de *factori de producție*, când agentul economic se manifestă ca întreprinzător, adică *cumpărător-investitor*. Această grupare se prezintă și sub forma de c. *intermediar*, adică folosirea bunurilor economice pentru producerea altor bunuri și c. *final* (personal și social), prin care se asigură existența oamenilor, satisfacerea unor nevoi generale ale societății, dezvoltarea personalității umane. În funcție de bunurile care fac obiectul c. distingem: c. de *produse alimentare*, c. de *produse nealimentare* și c. de *servicii*. În funcție de modul de procurare a bunurilor și serviciilor consumate distingem: c. de *mărfuri* și *autoconsum* (v.). Un indicator statistic prin care se caracterizează nivelul mediu al c. de bunuri și servicii este c. *pe locuitor*. Acesta se calculează prin raportarea c. total, pe grupe de produse și produse principale, la numărul mediu al populației pe o perioadă de timp determinată. Acest indicator servește la caracterizarea generală a pieței, la determinarea capacității acesteia, a modificărilor structurale ce pot interveni în cadrul populației. În multe țări, c. de *bunuri* și *servicii* este studiat cu ajutorul *bugetelor de familie* (v.). În evoluția c. se constată: scăderea ponderii cheltuielilor pentru alimente, pe fondul diversificării structurii, îmbunătățirii calității și sporirii consumului produselor cu valoarea nutritivă ridicată; menținerea relativ constantă a cheltuielilor pentru îmbrăcăminte și confort personal; creșterea ponderii cheltuielilor pentru servicii, în mod deosebit cele care contribuie la ridicarea nivelului de cultură și civilizație.

CONT DE EXPLOATARE (*cont de venituri și cheltuieli*), reflectă sub formă bănească, tranzacțiile realizate de o întreprindere în decursul unei perioade de timp care coincide, de regulă, cu un an fiscal. În c. de e. se înregistrează numai acele fluxuri de venituri și cheltuieli generate nemijlocit de activitatea întreprinderii în anul fiscal respectiv; tranzacțiile legate de finanțarea formării brute a capitalului nu sînt incluse. Structura de principiu a c. de e. este următoarea: 1) venituri; 2) costuri; 3) profit.

CONTINGENTARE, măsură de politică comercială protecționistă utilizată de către unele state ale lumii pentru protejarea propriilor lor economii naționale, prin care volumul importului și sau exportul este limitat printr-un plafon maxim denumit *contingent*. Prin c. se urmărește limitarea și frînarea concurenței partenerilor străini și creșterea puterii concurențiale a agenților economici naționali, stimularea dezvoltării noilor ramuri de producție sau a celor ce prezintă o deosebită importanță pentru economia națională. Fixarea unei cote maxime a volumului de produse destinat importului sau exportului duce la creșterea prețurilor pe ambele piețe ale partenerilor de tranzacții comerciale.

CONTRACT ECONOMIC, acord de voință a două sau mai multe persoane fizice sau juridice, realizat în scopul nașterii, modificării, transmiterii sau stingerii unor drepturi sau obligații. C.e. se încheie între agenți economici interni sau între aceștia și agenți economici externi și privește schimburi de bunuri economice.

CONVERTIBILITATE, schimbarea liberă, fără restricții și discriminări a banenotelor în etalon monetar (aur, devize, D.S.T. etc), la paritatea legală sau la un curs de schimb valutar, în raport de cererea și oferta de valută. Inițial, în perioada etalonului aur, c. era asigurată în aur, orice deținător al biletelor de bancă (bancnote) le prezenta la banca emitentă, primind în schimb o anumită cantitate de aur; în perioada etalonului aur-devize, bancnotele se schimbau în valute convertibile, excepție făcând, pe planul relațiilor externe, dolarul american, pînă în 1971; suspendarea c. în aur a dolarului, s-a trecut de la c. oficială la c. de piață. În domeniul bursier, c. se referă la schimbarea titlurilor de credit sau a valorilor mobiliare cu altele. Avantajele c. depind de potențialul economic al țării, de competitivitatea agenților economici pe piața internă și externă, de raportul dintre prețurile interne și cele mondiale, de puterea de cumpărare a monedelor, a valurilor preschimbate. C. stimulează derularea activităților de comerț și turism, deplasările de capital, dezvoltarea relațiilor economice cu alte state etc.

COOPERARE ECONOMICA, sistem de relații de lucrare reciproc avantajoasă în cele mai diverse laturi și aspecte ale activității economice între doi sau mai mulți agenți economici, aparținînd aceleiași țări sau unor țări diferite.

Pe plan intern, c.e. vizează aspecte privind aprovizionarea, desfășurarea producției și desfacerea bunurilor economice, cercetarea științifică, relații de credit, financiare etc. C.e. *internațională*, formă relativ nouă, complexă a relațiilor economice dintre state. C.e.i. este expresia adâncirii diviziunii internaționale a muncii și a accentuării, pe această bază, a interdependențelor dintre state. Ea este o componentă de bază a relațiilor economice internaționale. Raporturile ce se dezvoltă în cadrul c.e.i. depășesc comerțul tradițional, cuprinzând o mare diversitate de domenii și acțiuni. C.e.i. prezintă avantajul că facilitează asimilarea și promovarea progresului științific și tehnic în țările partenere care nu dispun de suficiente resurse investiționale, asigură o mai mare stabilitate relațiilor economice dintre state și deschide calea dezvoltării schimburilor reciproce atât în domeniile tradiționale, cât și în cele noi, moderne. C.e.i. se realizează într-o multitudine de forme și domenii: a) în *sfera producției*, construirea în comun de obiective industriale, agricole comerciale etc., organizarea coproducției sau subproducției, crearea de societăți mixte ș.a. b) în *sfera comercializării*, oferta comună de mărfuri, acțiuni comune de marketing, vânzări în comun pe terțe piețe etc.; c) în *sfera serviciilor*, activități de consulting, realizarea în comun de obiective turistice; d) *cooperarea științifică și tehnică*, schimb de informații tehnice și științifice, elaborarea de programe comune de cercetare, realizarea de institute de cercetare științifică comune. V. și *diviziunea muncii*.

COOPERATIVA, formă de unitate economică prin care mai multe persoane particulare, avînd anumite interese comune, constituie o întreprindere unde drepturile fiecăruia la gestiune sînt egale și unde profitul obținut este împărțit doar între membrii asociați, proporțional cu activitatea lor. C. își desfășoară activitatea economică pe baza resurselor aduse de asociați și sau pe baza celor cumpărate din rezultatele nete ale acesteia folosite pentru dezvoltare. După obiectul activității lor, c. sînt de mai multe feluri: c. de *consum*, care se ocupă de facilitarea aprovizionării cu bunuri de consum personal a membrilor asociați; c. de *producție*, în care se desfășoară activități de producție agricolă, pe terenurile proprietate privată utilizate în comun; c. de *desfacere*, care au ca obiect organizarea și efectuarea vânzării bunurilor produse individual de către membrii asociați etc.

✎ COST (cost de producție). 1. Cheltuială exprimată în bani, suportată de către agenții economici pentru producerea și vânzarea mărfurilor sau pentru prestări de servicii. 2. Indicator economic, prin care se măsoară efortul privind consumul de materii prime, materiale, combustibil și energie, de mașini, utilaje, instalații, plata salariilor, dobânzii, penalizărilor, chiriei, a diferitelor impozite și taxe, contribuției pentru asigurări sociale, ajutorului de șomaj, cheltuieli pentru prevenirea sau înlăturarea poluării mediului natural etc. 3. Parte a prețului de vânzare, pe care agenții economici și-o recuperează, spre a-și acoperi cheltuielile efectuate cu producerea de bunuri economice. În țările cu economia de piață se calculează următoarele categorii de costuri: *cost global* (fix, variabil și total), *cost marginal* și *cost mediu* sau *unitar* (fix mediu, variabil mediu și total mediu).

a) C.g., totalitatea cheltuielilor aferente unui anumit volum de bunuri economice. C. *fix* cuprinde cheltuielile care nu depind de volumul producției (amortizarea unor elemente ale capitalului fix, dobânzi, chirii etc.); c. variabil include cheltuielile a căror mărime depinde de volumul producției (materii prime, salariile directe etc.). C. *total*, include c. fix și c. variabil. b). C. *marginal* (C_{tm}), mărimea sporului de c. necesar pentru producerea unei unități suplimentare de bun economic. Se determină prin raportarea creșterii c. total (ΔCt) la creșterea producției (ΔQ). c.C. *mediu* (unitar), c. pe unitatea de bun economic. Categoriile c. total și cele ale c. unitar în funcție de modificările volumului producției au o evoluție diferită. De pildă, în condițiile creșterii volumului producției, c. fix rămâne constant, în timp ce costul fix mediu se micșorează cel mai mult; c. variabil crește, iar c. variabil mediu se reduce; c. total se mărește, c. total mediu se poate micșora. Ca urmare a interesului crescând al agenților economici pentru calculul economic, în teorie și în practică se utilizează și noțiunile: c. muncii, c. vieții, c. informației, c. ecologic, c. științei, c. instruirii, c. sănătății, c. administrației, c. re tehnologizării, c. risipei, c. tranziției la economia de piață, c. crizei etc. Reducerea c. pe unitatea de produse are un rol determinant în maximizarea profitului; la un nivel dat al prețului de vânzare, reducerea c. duce la creșterea profitului. Micșorarea c., în condițiile unei producții de calitate superioară, stă la baza prețului competitiv, pe piața internă și pe cea externă. Reducerea c. depinde, în mare măsură, de *comportamentul întreprinzătorului*, al fiecărui agent economic, de abilitatea acestuia de a găsi soluții de combinare și substituie a fac-

torilor de producție, căi și modalități de desfacere a bunurilor economice pe piața internă și externă, care să-i permită obținerea de bunuri economice cu c. minime, care la un anumit nivel al prețurilor de vânzare să-i asigure profitul așteptat. În activitatea nemijlocită de reducere a c. se impune, ca direcție fundamentală de acțiune, *creșterea randamentului factorilor de producție* în procesul de utilizare al acestora, adică: a) *sporirea eficienței utilizării mijloacelor materiale* prin: micșorarea consumurilor specifice de materii prime, materiale, combustibil, energie.; recuperarea și valorificarea materialelor refofosibile; creșterea eficienței utilizării capitalului fix (prin punerea în funcțiune a tuturor mașinilor, utilajelor, instalațiilor de care dispune fiecare întreprindere, eliminarea întreruperilor și imobilizărilor nejustificate, folosirea lor la întreaga capacitate și cu randament maxim); b) creșterea *productivității muncii* sau a eficienței utilizării forței de muncă. V. și *eficiență economică, productivitate a muncii.*

COST AL VIETII, indicator al *nivelului de trai* (v.), care exprimă nemijlocit mărimea consumului de bunuri materiale și servicii, pe individ, grup socio-profesional și pe totalul populației. Mărimea c.v. depinde de nivelul cheltuielilor curente efectuate, într-o anumită perioadă de timp, de regulă un an, pentru preocuparea de bunuri alimentare, nealimentare și servicii necesare consumului populației. Dimensiunile cheltuielilor curente depinde de cantitatea de bunuri materiale și de servicii cumpărate, incluse într-un «coș», stabilite de instituțiile specializate și nivelul prețurilor și tarifelor practicate, pentru aceste bunuri economice. Evoluția c.v. este exprimată prin indicele c.v. (I_{cv}), care exprimă modificarea medie a prețurilor bunurilor materiale și tarifelor serviciilor pentru populație (p). Se determină prin relația:

$$I_{cv} = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1 p_0}, \text{ unde } q_1 = \text{cantitatea de bunuri și}$$

servicii; p_0, p_1 nivelul prețurilor și tarifelor în perioada de bază și cea curentă.

COST DE OPORTUNITATE, efortul necesar aferent unui factor de producție cu multiple utilizări alternative pentru atragerea lui într-o activitate economică. În determinarea c. de o, întreprinzătorul ia în considerare, pe lângă rata de o. și salariul care l-ar obține dacă nu ar participa la

respectiva activitate economică, angajându-se ca salariat în altă parte; dobînda care i-ar reveni dacă ar depune suma bănească la bancă; profitul ce l-ar realiza dacă ar înființa o întreprindere în alt domeniu de activitate. V. și *investiție*.

COȘ VALUTAR, un număr de valute alese selectiv, utilizate în operațiunile financiar-valutare internaționale exprimate în media cursurilor valutare și care are o mai mare stabilitate, *oscilațiile* în plus sau în minus ale valutilor respective compensîndu-se reciproc. Pe baza **c.v.** se determină cursul valutar al unei valute aparținînd țărilor membre ale *Fondului Monetar Internațional* (v.). Inițial, **c.v.** al *D.S.T.* (v.) a fost format din 16 valute; din 1981, numai din cinci valute — dolarul S.U.A., lira sterlină, marca germană, francul francez și yenul japonez.

CRAH, ansamblul de fenomene și procese specifice economiei de piață, care se manifestă prin dezorganizarea profundă a vieții economice și financiare, prin amplificarea stărilor de faliment în domeniul producerii de bunuri economice, al comercializării lor și al instituțiilor bancare. În condițiile c. se simte o acută criză de credite și de lichidități bănești, are loc o scădere substanțială a cursurilor hîrtilor de valoare și devalorizarea accentuată a monedei naționale.

CREANȚA, act prin care se certifică dreptul *creditorului* (v) de a primi, la un anumit termen, o sumă de bani sau alte bunuri economice ori valori, de la *debitor* (v). **C.** constituie un activ pentru creditor și un pasiv pentru debitor. **C.** conferă titularului dreptul de gaj (v) general al creditorilor asupra patrimoniului debitorului în concurs cu ceilalți creditori chirografari. V. și *bilet de ordin, cambie, cec, concurs comercial, credit*.

CREDIT. 1. Împrumut în bani, acordat de agenți economici (creditori) unor persoane fizice sau juridice (debitori) cu condiția de a fi rambursat la un anumit termen (scadență), împreună cu plata unei dobînzii. **C.** permite agenților economici ca, folosind capitalul altora, să-și acopere în mod operativ și la momentul oportun necesitățile temporare, care le depășesc resursele proprii. **C.** servește ca factor de producție, fiind un factor indispensabil în desfășurarea activității economice-sociale. 2. Vinderea de măr-

furi și prestarea de servicii pe credit, în cadrul cărora suma convenită nu se primește simultan cu realizarea acestora, ci la o dată ulterioară, la scadență. C. poate fi: c. *bancar*, ce se acordă de către bănci, sub formă de împrumuturi; c. *comercial*, pe care întreprinzătorii industriali și comerciali și-l acordă reciproc, în schimbul unor titluri de credit; c. *bugetar*, acordat de la bugetul de stat; c. *public*, acordat statului prin subscripție publică de *titluri de credit* (v). Din punct de vedere al duratei împrumutului, c. poate fi: pe *termen scurt* (pînă la un an), ce se acordă pentru necesități curente de producție și circulație; c. pe *termen mediu* (între 1—5 ani); c. pe *termen lung* (de peste 5 ani) pentru lucrări de investiții, introducerea progresului tehnic etc., precum și populației pentru construirea de locuințe proprietate personală. Din punct de vedere al garanțiilor: c. *real*, acordat pe baza unei garanții mobiliare sau imobiliare (c. *ipotecar*); c. *personal*, acordat fără garanție reală, pe baza încrederii. După obiectul creditării: c. de *producție*, pentru activități legate de producția industrială, agricolă, de transporturi etc.; c. de *comerț* pentru derularea schimburilor de mărfuri și de servicii; c. de *consum*, pentru vînzarea în rate sau cu plată amînată a bunurilor de satisfacție. Din punct de vedere al spațiului geografic, se disting: c. *intern*, cînd debitorul și creditorul sînt cetățeni ai aceleiași țări și c. *internațional*, cînd debitorul și creditorul aparțin unor țări diferite.

✓ CREDITOR, persoană fizică sau juridică, titular al unui drept de creanță, generat de acordarea unui împrumut, de vînzarea unor bunuri materiale sau prestarea de servicii pe credit unei alte persoane, denumită *debitor*. La scadență, obligațiile asumate de debitor se sting prin restituirea sumelor de bani împrumutate, la care se adaugă *dobînda* (v). Calitatea de c. o au agenții economici interni sau externi, persoane particulare, firme, întreprinderi, societăți comerciale, băncile, instituțiile financiare, statul etc. C. a cărui creanță nu este însoțită de garanția reală sau personală este denumit c. *chirograf*; dacă creanța este garantată printr-un privilegiu, c. *privilegiat*; cînd creanța este garantată prin gaj sau *ipotecă*, c. *gajist*, respectiv c. *ipotecar*. V. și *debitor*.

CREȘTERE ECONOMICĂ, proces de sporire a dimensiunilor economiei naționale, exprimate prin rezultatele economice sub aspectul lor cantitativ, determinate de com-

binarea și folosirea factorilor de producție și relieveate prin indicatori macroeconomici specifici, sub forma venitului național sau a produsului intern brut pe locuitor. Principalii factori care influențează c.e. se grupează în: a) factori direcți, care influențează c.e. în mod nemijlocit — potențialul uman, resursele naturale și capitalul, privite sub aspect cantitativ, structural și calitativ și b) factori indirecți, care acționează prin intermediul factorilor direcți, potențind sau diminuând efectele acestora — rata investițiilor, progresul științific și tehnic, capacitatea de absorbție a pieței, schimburile economice internaționale. Factorii c.e. sînt priviți sub două aspecte: *cantitativ*, al volumului lor și *calitativ*, al eficienței sau randamentului folosirii lor. Acțiunea prioritară a unui aspect sau altul diferă de la o țară la alta și de la o perioadă la alta. În condițiile în care sporirea indicatorilor macroeconomici este rezultatul influenței prioritare a laturii cantitative, al extinderii utilizării factorilor de producție, c.e. este de *tip extensiv*; în situația inversă, cînd latura calitativă influențează preponderent *sporul de venit național* sau de *produs intern brut pe locuitor*, c.e. este de *tip intensiv* și este suportul progresului economic în condițiile contemporane. Factorii c.e. acționează în unitatea lor, se interferează. Expresia schematică a sistemului de factori, care surprinde legăturile funcționale dintre ei și sporirea dimensiunilor indicatorilor macroeconomici constituie modelul c.e. Modelul c.e. este o construcție logico-matematică, care concordă structurii logice a teoriei c.e. și reliefează dependența funcțională dintre ansamblul factorilor c.e. și sporirea indicatorilor macroeconomici utilizați prin intermediul unui sistem de ecuații. Fiind limitat la un anumit sistem de ecuații, modelul c.e. reflectă doar parțial complexitatea vieții economice.

CRIZA ECONOMICA, stare de dereglare a economiei, expresie a încălcării flagrante a unor corelații necesare desfășurării activității economice. Declanșarea c.e. marchează și momentul începerii unor schimbări calitative ale condițiilor și factorilor creșterii economice, structurilor și creării unor corelații necesare pentru o nouă fază ascendentă în activitatea economică. Pînă la începutul secolului al XIX-lea au fost tipice c. de *subproducție*. Aceste c. au fost provocate de fenomene naturale extraordinare (secetă, mari inundații etc.) ori de împrejurări social-politice deosebite (războaie, epidemii, migrații masive de populație etc.). Ele se concretizau în scăderea considerabilă a volumului pro-

ducției, antrenînd în zonele afectate înrăutățirea vieții oamenilor. C. de *subproducție* nu sînt excluse nici în prezent mai ales în țările slab dezvoltate din punct de vedere economic. Economiilor de piață bazate pe tehnica mașinistă le-au fost și le sînt caracteristice c. *ciclice de supraproducție*, ca fază a ciclului decenal. C.e. de s. se manifestă la anumite intervale de timp; ele au intensități, forme de manifestare și durate diferite, atît în aceeași țară cît și de la o țară la alta, în funcție de nivelul de dezvoltare al fiecăreia, de condițiile istorice concrete, naționale și internaționale. Numitorul lor comun este scăderea produsului intern brut, a producției unor ramuri importante, a cursurilor titlurilor de valorare, creșterea șomajului și a prețurilor. C.c. de s. sînt un moment care marchează începutul unui nou ciclu decenal, întrerupînd tendința de reducere a eficienței și, în primul rînd, a ratei profitului, creînd condiții de relansare economică. Adeseori, c.c. de s. se întrepătrund cu cele *neciclice*, parțiale și intermediare, care nu prezintă o periodicitate cît de cît conturată în declanșarea lor. C.e. *parțiale* cuprind o anumită ramură de activitate (industria siderurgică, carboniferă, construcțiile navale etc.), care marchează reducerea nivelului producției și ocupării forței de muncă. Ele sînt urmarea modificărilor în volumul și structura factorilor de producție sau în sistemul de combinare a acestora, precum și în structura consumului populației. În categoria c.e.p. se includ și c. *agrare*, care au o durată mai mare și se manifestă mai ales în țările mari exportatoare de produse agricole. C. *intermediare* cuprind mai multe ramuri conexe, întrerup temporar faza de expansiune sau de relansare a creșterii economice; ele nu marchează începerea unui nou ciclu decenal. În categoria c. *neciclice* se includ și crizele energetice, de materii prime, valutar-financiare etc. care se manifestă prin insuficiența unor asemenea resurse în raport cu posibilitățile de acces spre procurarea și consumul lor de către anumite țări sau categorii de agenți economici; se pot manifesta și prin creșterea prețurilor, nejustificată din punct de vedere economic, prin restricții arbitrare în producerea și livrarea lor. În sens larg, c.e. includ și pe cele de credit, structurale și mondiale. C.e. de orice natură au consecințe negative asupra economiei naționale și a populației, afectează creșterea economică, condițiile de muncă și de viață ale oamenilor, care suportă, în proporții și în intensități diferite, costul social al restabilirii corelațiilor necesare funcționării sistemului economic național, a raporturilor economice dintre diferitele state ale lumii. V. și

boom, creștere economică, depresiune, progres, recesiune.

✕ **CURS AL ACȚIUNILOR**, prețul la care se vînd și se cumpără acțiunile unei societăți comerciale sau alte titluri de valoare la un moment dat; el poate fi mai mare sau mai mic decît valoarea lor nominală. **C.a.** se stabilește la bursă și este influențat de numeroși factori, care țin atît de situația economico-financiară a firmei emitente, cît și de condițiile mai generale, cum sînt: evoluția raportului dintre cererea și oferta acțiunilor, mărirea dividendului, rata dobînzii creditului bancar, conjunctura economică internă și internațională, perspectivele de dezvoltare ale firmei, factori psihologici, sociali etc. Pentru acțiunile ce aparțin marilor firme, **c. a.** se formează prin *cotații bursiere*, în cadrul tranzacțiilor ce se efectuează între operatorii de bursă. La bursa din Wall Street (New York) cel mai reprezentant indice al **c.a.** este Dow Jones, iar la bursa din Londra, Financial Times, aceștia fiind considerați barometrii ai situației conjuncturale. **C.a.** societăților neadmise la bursă se formează prin cotații directe, la libera înțelegere și într-un cadru restrîns între vînzătorii și cumpărătorii de acțiuni **V.** și *bursă*.

✕ **CURS DE SCHIMB VALUTAR**, prețul unei unități monetare dintr-o țară exprimat în unități monetare din alte țări. **C.** de **s.v.** poate fi *oficial*, stabilit de către Banca centrală pentru valutele neconvertibile și oscilează în jurul parității monedelor care se compară și *liber (c. bursier)* pentru valutele convertibile, care se stabilesc la bursa valutară, în raport de cererea și oferta de valute străine, precum și de puterea lor de cumpărare. Acest **c.** este fluctuant în timp și pe diferite piețe valutare, fiind sub incidența conjuncturii economice și politice interne și internaționale, a situației balanței de plăți. Cînd *balanța de plăți (v)* este pasivă, **c. de s.v.** scade, stimulînd atragerea de capital străin și invers. În unele cazuri, banca centrală intervine pe piața valutară pentru a menține **c.** în anumite limite, pentru a asigura o mai mare stabilitate. **C. de s.v. forțat, c. oficial stabilit de stat în condițiile limitării tranzacției valutei naționale cu o altă valută. V. și bani, piață.**

D

DATORIE, obligația asumată de o persoană (debitor) față de o altă persoană (creditor) atestată într-un raport juridic, privind restituirea la un anumit termen a unei sume de bani sau bunuri, prestarea unor lucrări, servicii etc. **D. arierată**, **d. publică** și dobânda aferentă acesteia, neplătită creditorului la scadență de către debitor. **D. publică**, totalul obligațiilor bănești sub formă de *obligațiuni* (v.) și *rente* existente la un moment dat, ce revin statului, administrațiilor locale, instituțiilor financiare și de credit, în urma lansării unor împrumuturi interne sau externe. **D.p.** constă, de regulă, din emisiunea *titlurilor de credit* (v.) ale statului (*bonuri de tezaur, obligațiuni de stat, rente* etc.). **D.p. externă**, suma împrumuturilor contractate de stat cu alte state sau instituții financiare internaționale și nerambursate, exprimată în valută liberă. În statistică internațională este înregistrată numai **d.p.e.** contractată de guvern sau cea privată garantată de stat, avînd o scadență mai mare de 1 an.

DEBITOR, persoană fizică sau juridică care primește din partea altor persoane (creditori) bunuri economice sau anumite sume de bani avînd obligația de a le restitui la scadență, plătind în plus și o dobîndă. V. și *creditor*.

DECALAJ ECONOMIC, discrepanțe cantitative care evidențiază aspecte calitative, în timp și spațiu, între componente interdependente ale relațiilor economice (ramuri, subramuri, țări). Mărimea **d.e.** dintre diferitele țări ale lumii se stabilește prin compararea unor indicatori macroeconomici pe locuitor; *produsul național net* (v), *produsul intern net* (v.), producția industrială, agricolă, investiții, consum, producția unor produse reprezentative pentru etapa dată. **D.e. absolut**, diferență între nivelul unor indicatori macroeconomici; **d.e. relativ**, raportul dintre nivelurile unor indicatori macroeconomici din țări diferite. În ultimă instanță, **d.e.** reflectă diferențele în condițiile de muncă și de viață ale diferitelor popoare, nivelul diferit al eficienței economice. **D.e.** pot fi privite ca **d.** industriale, agrare, financiar-valutare, de instruire etc. O semnificație aparte prezintă **d.** științifico-tehnic, expresie a nivelului de dezvoltare și utilizare a științei și tehnicii, a gradului de înzestrare tehnică a muncii, a dotării cu tehnică avansată. Acest **d.e.** se apreciază prin cheltuielile pentru cercetare-dezvoltare pe locuitor și prin ponderea acestora în produsul național net al di-

feritelor țări sau prin ponderea producției automatizate, robotizate în totalul producției naționale (sau al unor ramuri) din țări diferite. **D.e.** dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare și subdezvoltate cunosc în general o tendință de accentuare. Baza atenuării lor o constituie efortul propriu al fiecărui popor, susținut și de o colaborare internațională neîngrădită, reciproc avantajoasă.

DECIZIE ECONOMICA, act de conducere prin care se exprimă adoptarea unei hotărâri privind declanșarea unei activități economice, extinderea, restrângerea sau lichidarea acesteia, stabilirea unor măsuri legate de desfășurarea proceselor de aprovizionare, producție și desfacere a bunurilor economice, executarea unor investiții sau cooperarea cu alți agenți economici etc. **D.e.** se fundamentează pe calcule economice, care țin seama de o serie de criterii, prioritare fiind cele de natură economică, în speță profitul.

DECONTARE BANCARĂ, efectuare de încasări și plăți prin virament, între agenții economici care au disponibilități bănești la aceeași bancă sau la alte bănci, prin trecerea, de la un cont bancar la altul, a sumelor bănești, fără folosirea banilor în numerar.

DEFICIT. 1. Dezechilibru financiar care constă din depășirea încasărilor de către cheltuielile efectuate de agenții economici. Pentru echilibrare se apelează la emisiuni suplimentare sau la împrumuturi. 2. Lipsă de materii prime, energetice, bunuri de satisfacție, resurse bănești etc., cererea fiind mai mare decât oferta. *V. excedent.*

DEFLAȚIE, situație pe piețele monetar-marfare, caracterizată prin scăderea prețurilor sau încetinirea creșterii lor, prin reducerea masei monetare, prin scăderea ocupării populației active, în genere, prin încetinirea generală a activităților economice. Ca antidot al inflației, politica deflaționistă este promovată prin măsuri monetare (majorarea ratei dobânzii, reducerea masei monetare etc.) și sau prin măsuri fiscale (majorarea impozitelor, reducerea cheltuielilor guvernamentale etc.).

DEPOZIT, sume de bani, hîrtii de valoare sau obiecte de valoare depuse la instituții de credit în vederea păstrării și sau valorificării lor, garantării sau achitării unor obli-

gațiuni, restituibile la cererea deponentului. Pentru sumele bănești depuse, la termen sau la vedere, deponentul primește *dobîndă* (v).

DEPRESIUNE ECONOMICA, stare a activității economice, perioadă în care dezechilibrele din faza de criză se difuzează în sistemul economic; numeroase întreprinderi dau faliment, iar altele întâmpină dificultăți crescînde datorită diminuării cererii și sau creșterii costurilor. Se diminuează profiturile și, pe această bază, se reduce gradul de autofinanțare; scade cererea pentru bunurile de consum și pentru bunurile de capital; se reduc volumul producției, masa monetară, nivelul de trai și dimensiunile stocurilor nevandabile. Pentru a face față concurenței tot mai acute și dificultăților cu care se confruntă, agenții economici adoptă măsuri hotărîte de reducere a costurilor, în special prin înlocuirea și modernizarea masivă a capitalului fix activ, tehnologiilor și sortimentului etc. Acestea, alături de unele măsuri de politică economică, favorizează depășirea **d.e.** și trecerea la o fază ascendentă a ciclului.

DEVALORIZARE, reducerea oficială a valorii unei monede naționale față de etalonul în care este exprimată. În sens larg, **d.** înseamnă orice scădere a cursului de schimb al unei monede pe piețele valutare; în acest caz, procesul este identificat cu deprecierea monetară. În sens restrîns, **d.** se limitează la reducerea valorii paritare a monedei.

DEVER, v. *cifra de afaceri*.

DEVIZE, mijloace de plată utilizate în relațiile internaționale, constînd din documente de plată (trată, cec, biletul la ordin, ordin de plată), din hîrtii de valoare (acțiuni, obligațiuni, titluri de proprietate etc.) exprimate într-o valută străină, precum și din valutele efective și în cont. **D.** pot fi negociate la bursă sau scontate înainte de scadență la bancă, obținîndu-se moneda națională corespunzătoare. **D. aur**, termen utilizat pentru a caracteriza valutele unor țări cu potențial economic și financiar ridicat, care realizau convertirea monedelor lor în aur. După al II-lea război mondial nu s-a mai practicat în nici o țară convertibilitatea în aur. **D. forte**, *devizele exprimate într-o monedă națională puternică. După suspendarea convertibilității în aur, d.f.*

au devenit acele devize exprimate în monedele care au o largă circulație internațională și care se bazează pe economii naționale dezvoltate (dolarul SUA, moneda germană, francul francez, yenul japonez, lira sterlină etc.).

DISAGIO, pierdere rezultată din diferența de mărime dintre nivelul mai mic al cursului unei monede sau hîrtii de valoare stabilit la bursă, comparativ cu valoarea nominală a acestora. *V. agio.*

DISCONT, cotă parte, procent din valoarea titlurilor de credit încasat de către bănci ca urmare a scontării (cumpărării) acestora înainte de scadență. *V. poliță.*

DISPONIBILITATE MONETARĂ, capacitatea unei persoane fizice sau juridice de a transforma diferite componente ale agregatelor monetare în bani cash, fără pierderi și în timp cât mai scurt. *V. agregat monetar.*

DISPONIBILITAȚI BANEȘTI, masa monetară (banca-ră) existentă la dispoziția unei persoane fizice sau juridice. **D.b.** sînt bani cash (bani gheață sau bani lichizi).

DIVIDEND, parte a profitului net al unei societăți comerciale, care revine posesorului de acțiuni, în raport cu valoarea lor nominală. În funcție de felul acțiunilor deținute, **d.** poate fi *fix* sau *variabil*. **D.f.** est încasat de posesorii acțiunilor preferențiale; fiind o mărime stabilă, nu se modifică în funcție de evoluția profitului societății. **D.v.** este o mărime ce diferă în dependență directă de modificarea masei profitului. Plata **d.** se face imediat sau la o dată fixată de adunarea generală sau consiliul de administrație prin prezentarea cuponului atașat acțiunii.

DIVIZIUNE A MUNCII, I). Pe plan intern, proces obiectiv și permanent de desprindere, diferențiere și separare a diferitelor genuri de activități și fixarea acestora, prin funcțiile îndeplinite, ca domenii distincte, de sine stătătoare. Ca rezultat al dezvoltării societății, al creșterii și modernizării factorilor de producție, anumite funcții ale economiei s-au autonomizat, constituindu-se în sfere distincte, cum sînt: *producția (v.), circulația (v.) repartiția (v.), consumul (v.)*. Adîncirea **d.m.** s-a concretizat și în apariția de noi ramuri și subramuri economice, în specializarea și integra-

rea zonelor și teritoriilor administrativ-teritoriale, în apariția de noi profesii și meserii, concomitent cu dispariția altora. 2). *Diviziunea internațională a muncii*, proces istoric obiectiv de specializare a statelor lumii în producția și comercializarea pe piața mondială a unor bunuri economice; indiciu al locului și rolului fiecărei țări în *circuitul economic mondial*. În condițiile dezvoltării inegale a factorilor de producție pe glob, ale repartiției neproporționate a resurselor materiale, umane, financiare între țări, ale exigențelor revoluției științifico-tehnice, universale, participarea rațională și eficientă a fiecărei țări la **d.i.** a **m.** reprezintă o condiție esențială a dezvoltării ei în continuare.

DOBÎNDA, sumă de bani plătită de către debitor creditorului pentru folosirea capitalului împrumutat, ca factor de producție sau în alte scopuri. **D.** este prețul la care se vinde sau se cumpără capitalul de împrumut pe piața capitalului, constituind o recompensă pentru riscul pe care și-l asumă creditorul prin cedarea temporară a capitalului său. **D.** se plătește și pentru depunerile făcute de diverși agenți economici la instituții financiar-bancare, pentru obligațiunile emise de stat sau diverse societăți comerciale etc. Sursa **d.** o constituie o parte din rezultatele financiare ce se obțin prin investirea capitalului împrumutat în activități economice. În cazul creditului de consum, de care beneficiază în principal populația, **d.** este suportată din veniturile personale ale debitorului. **D.** se exprimă în mod absolut, ca masă a **d.** și relativ ca rată a **d.(d)**. **R.d.**, raportul dintre masa **d.** (**D**) dintr-o perioadă, de regulă un an, și capitalul împrumutat (**K**), adică:

$$d = \frac{D}{K} \cdot 100.$$

Mărimea **r.d.** depinde de cererea și oferta de capital de împrumut, de rata profitului (**v.**), de gradul de depreciere a monedei, de politicile guvernamentale în domeniul **d.**, de conjunctura economică. În perioadele de relansare a economiei, pentru stimularea investițiilor, **r.d.** scade, în timp ce în perioade de recesiune, aceasta crește. *Inflația* (**v.**) influențează contradictoriu asupra evoluției **r.d.** Ea duce la creșterea cererii de capital de împrumut, **r.d.** având o tendință de creștere, de regulă egală sau apropiată de indicele de creștere. Aceasta poate duce și la sporirea ofertei capitalului de împrumut, **r.d.** având tendință de scădere.

DREPTURI SPECIALE DE TRAGERE (D.S.T.), unități monetare de cont, cu funcții limitate de activ internațional de rezervă, emise de F.M.I. (v) pe baza încrederii reciproce dintre membrii acestuia, destinată în special echilibrării lichidităților internaționale, care au început să fie utilizate de la 1 ianuarie 1970. Mărimea D.S.T. se determină pe baza unui *coș valutar* (v) format din 5 valute, aparținând unor țări cu pondere ridicată în comerțul internațional (1 DST = circa 1,25 dolari). Cantitatea anuală de **D.S.T.** se stabilește de F.M.I. și se împarte între membrii acestui organism, în raport cu mărimea participării lor la constituirea fondului. Din sumele alocate în D.S.T., 30% sînt distribuite țărilor membre cu titlu de credit și sînt rambursabile, iar 70% sînt acordate gratuit, cu titlu definitiv. Destinațiile principale ale **D.S.T.** sînt: completarea rezervelor valutare, procurarea de valută convertibilă dintr-o țară membră, indicată de F.M.I., răscumpărarea monedei naționale aflată în străinătate, reducerea datoriei publice externe a statului, plata dobînzilor și comisioanelor F.M.I.

D.S.T., v. *drepturi speciale de tragere*.

DUOPOL, situație de piață, caracterizată prin aceea că concurența se exercită între doi vînzători (producători) și o multitudine de cumpărători (consumatori). Există mai multe forme de **d.**: **d. pur** al ofertei (există doi ofertanți și mulți solicitanți); **d. ofertei de bunuri concurente** (cînd bunurile oferite sînt neomogene, diferențiate); **d. ofertei de bunuri complementare**.

E

ECHILIBRU ECONOMIC, stare de concordanță relativă dintre diferitele procese și laturi ale activității economice, dintre subsistemele economiei naționale, dintre efectele obținute și eforturile depuse etc., pe baza căruia se asigură stabilitatea dezvoltării economice, progresul economic și social. În funcție de evoluția și intensitatea factorilor creșterii economice, în viața economică domnește fie o stare de echilibru, fie o stare de dezechilibru economic. Prin depășirea dezechilibrelor economice, ca expresii reale ale realității economice, economia națională se înscrie într-o tendință de **e.e. general**. **E.e. general** se caracterizează prin depășirea permanentă a dezechilibrelor economice dintre resursele eco-

nomice limitate și nevoile sociale crescînde, dintre cererea și oferta de bunuri economice, prin compatibilitatea proceselor și sistemelor economice, precum și a intereselor economice ale agenților economici, a deciziilor lor. Din confruntarea pe piață a agenților economici cu forțe concurențiale diferite, asigurarea e.e. depinde de raportul dintre cererea și oferta de bunuri economice. Piața se va afla în stare de echilibru atunci cînd curba crescîndă a ofertei se intersectează cu curba descendentă a cererii sau invers, stabilindu-se un punct de echilibru, adică prețul de vînzare al mărfii tinde să devină egal cu costul marginal al întreprinderilor care creează oferta. Acest preț se impune tuturor vînzătorilor și cumpărătorilor și asigură egalizarea, prin concurență, a ofertei cu cererea atît pe piața bunurilor de satisfacție, cît și pe cea a factorilor de producție. Economia este în stare de e. dacă pe toate piețele este îndeplinită această condiție, iar deciziile corespund criteriilor de maximizare a utilităților și/sau a profitului. După modul de manifestare în timp e.e. este privit static și dinamic. E.e. *static* este doar o ipoteză, nu se manifestă în viața economică. În cadrul unui astfel de e.e. schimbările din diferite procese sau subsisteme economice sînt ne semnificative, tendința domi-

nantă a economiei naționale nemodificîndu-se. Acțiunea conjugată a factorilor creșterii economice provoacă însă schimbări importante în viața economică, raportul dintre oferta și cererea de bunuri economice, imprimînd e.e. un caracter *dinamic*. E.e.d. se manifestă pe *termen scurt* și pe *termen lung*. E.e.d. pe t.s. se realizează în condițiile unor modificări în restricțiile procesului creșterii economice, presupunînd alinierea imediată a acestuia la evoluția celui mai deficitar factor al producției, ceilalți fiind insuficient utilizați. Drept urmare, creșterea economică este lentă. E.e.d. pe t.l. se realizează prin depășirea limitelor impuse de factorul de producție restrictiv, a dezechilibrelor temporare, prin utilizarea unor elemente de compensare existente în economie sau atrase din afara ei. În raport cu nivelele de agregare ale economiei naționale, e.e. se manifestă prin trei forme: micro, mezo și macroeconomic. E. *microeconomic* privește nivelul verigilor primare ale economiei naționale și al unităților administrativ-teritoriale de bază (comuna, orașul etc.). E. *mezoeconomic* se referă la structurile de ramură și la zonele teritoriale (județe, landuri, federații etc.). E. *macroeconomic* sau general privește ansamblul economiei naționale și întregul teritoriu național. Posibilitățile îndeplinirii practice a acestor forme de e.e. sînt diferite. La nivel

microeconomic, aceste posibilități sînt mai largi, pe treptele superioare de agregare a economiei naționale ele se restrîng. Dificultățile de realizare a *e. macroeconomic* sînt generate de accentuarea caracterului divergent al deciziilor economice, în raport cu celelalte nivele de agregare. De aceea, cu toate perfecționările ce se vor aduce mecanismului de funcționare a pieței, *e.e.g.* trebuie privit pe o perioadă mai lungă de timp, ca o tendință a sistemului economic de a se adapta la schimbările din viața economică. În funcție de conținutul proceselor economice și modul de exprimare a rezultatelor economice, *e.e.* îmbracă următoarele forme: *material, valoric*, și al *resurselor de muncă*. *E.e.m.* se referă la starea de concordanță dintre oferta și cererea totală de bunuri economice, privite sub aspect cantitativ, structural și calitativ. *E.e.v.*, în cadrul căruia distingem *e. bănesc, e. financiar, e. bugetar* și *e. valutar*, exprimă concordanța dintre diferitele structuri valorice ale rezultatelor economice, între acestea și eforturile depuse. *E. resurselor de muncă* exprimă concordanța dintre cantitatea, structura și calitatea factorului uman utilizat și necesitățile activităților umane, în primul rînd ale celor economice. Alături de aceste forme de *e.e.* o importanță crescîndă prezintă *e. ecologic*. *E. ecologic* exprimă concordanța dintre comunitatea biotică (ființe vii) și cadrul natural (atmosfera, pămîntul, flora, fauna, aerul etc.) și care condiționează existența și progresul societății omenești. *V.* și *cerere, creștere economică, mecanism al economiei de piață, ofertă, piață, preț.*

ECONOMIE, v. *activitate economică*.

* ECONOMIE DE PIAȚĂ, formă modernă de organizare a activității economice, în care oamenii acționează în mod liber, autonom și eficient, în concordanță cu favorabilitățile și regulile pieței, fapt ce face posibilă valorificarea maximă a resurselor rare existente pentru satisfacerea nevoilor și dorințelor nelimitate ale oamenilor. *E. de p.* are multiple trăsături definitorii: este legată de marile cuceriri tehnice și științifice începute cu prima revoluție industrială; mecanismul ei s-a impus pe plan mondial ca un excelent stimulator al creșterii economice; proprietatea (particulară) reprezintă postulatul ei de bază; *întreprinderea privată individuală sau colectivă* este entitatea economică principală; *profitul* (v.) este mobil principal al oricărei activități economice; existența unei *ample rețele de piețe*, caracterizate prin unitatea lor; *băncile, instituțiile financiare și societățile*

de asigurări au devenit agenți economici autonomi; statul democratic este garantul bunei funcționări a instituțiilor economice și a celor juridice specifice acestei economii. Existența e. de p. și funcționalitatea ei depind hotărâtor de mecanismele democratice de punere în funcțiune a angrenajului economic complex prin stimularea liberei inițiative, prin valorificarea valențelor proprietății particulare. La pasivul funcționării e. de p. pot fi trecute: favorizează pe cei puternici și îi penalizează pe cei slabi; orientează spre minimizarea costurilor de producție, deci și spre reducerea costurilor salariale; unii producători puternici au tendința de a sacrifica interesele consumatorilor; generează asemenea fenomene social-economice, ca inflația și șomajul. Țara noastră se află în prezent în perioada de tranziție la e. de p. modernă și eficientă, pornind de la realitățile noastre social-economice și ținând seama de experiența pozitivă a țărilor avansate economic.

ECONOMIE DE TRANZIȚIE, stare a unei economii ce se caracterizează prin trecerea la noi structuri de proprietate, la noi forme de organizare, conducere, funcționare și dezvoltare etc., care se extind și se consolidează concomitent cu restrângerea și înlăturarea treptată a celor vechi.

ECONOMIST, specialist în științele economice, în studierea și analizarea fenomenelor și proceselor economice, în găsirea regulilor de funcționare a economiei, în fundamentarea și explicarea căilor de asigurare a raționalității și eficienței activității economice, în organizarea și conducerea proceselor economice. În procesul adâncirii diviziunii muncii, al autonomizării și integrării diferitelor științe economice, profesia de e. își modifică conținutul și se diversifică, dobândind semnificații deosebite acele specializări care sînt mai direct legate de procesele majore ale economiei contemporane. În prezent, asemenea domenii de vîrf sînt: managementul, marketingul, informatica economică și de gestiune, finanțele publice și private, relațiile valutare etc.

EFACT COMERCIAL, denumire generică dată unor *titluri de credit* (v.), folosite în operațiuni comerciale și de credit pe termen scurt, creanță negociabilă și transmisibilă al cărei debitor este un comerciant, fiind denumit și «moneda comercianților». Prin intermediul e.c. debitorul stinge la scadență anumite obligațiuni ce le are față de creditor. Principalele e.c. sînt: *cambia* (v.), *biletul la ordin* (v.), *cecul* (v.), *mandatul* (v.).

EFACT ECONOMIC, v. rezultate economice.

EFACT PUBLIC, titlul de credit ce consemnează fie o datorie a statului, administrației federale și locale, corporațiilor publice, societăților comerciale, fie o participare la capitalul unei societăți. Sînt considerate **e.p.** *titlurile de rentă, obligațiunile administrațiilor de stat și ale societăților industriale, scrisurile funciare, (v.), acțiunile, părțile sociale (v.)*. În afacerile bancare și de bursă, *e.p.* se numesc *valori mobiliare* sau *bunuri mobiliare*. V. și bun.

EFICIENȚA ECONOMICĂ, forma concretă de manifestare a principiului raționalității în viața economică atît la nivelul fiecărui agent economic, cît și pe ansamblul economiei naționale. **E. e.** exprimă necesitatea ca la nivelul fiecărui agent economic, factorii de producție existenți la un moment dat să fie folosiți în condiții de *raționalitate economică* (v.), ceea ce înseamnă că pe ansamblul economiei naționale se asigură satisfacerea unor nevoi nelimitate cu resurse tot mai limitate. **E.e.** pune în balanță relația dintre efectele obținute (rezultate) și eforturile (cheltuielile) depuse într-o activitate economică, într-o anumită perioadă de timp. **E.e.** se exprimă fie sub forma randamentului combinării și utilizării factorilor de producție, fie sub forma consumului specific de factori de producție pentru obținerea efectelor scontate. În primul caz, **e.e.** oglindește efectele economice obținute la o unitate de efort depus; în al doilea caz, consumul de factori de producție ce revine pe o unitate de efect economic util. În raport de aceste două modalități de exprimare a **e.e.**, sporirea ei presupune fie mărirea efectelor economice utile la o unitate de efort, fie micșorarea eforturilor pe o unitate de efect economic. **E.e.** este apreciată prin următoarele criterii de raționalitate: concordanța ofertei cu cererea pentru fiecare agent economic; încadrarea resurselor folosite în restricțiile obiective ale momentului, precum și a costului factorilor de producție, în limitele a ceea ce concurența admite ca normă competitivă; obținerea unui profit care să stimuleze interesul agentului economic pentru continuarea și dezvoltarea activității economice pe care o desfășoară; dobîndirea de către agentul economic, în calitate sa de producător și cumpărător a avantajelor scontate în timpul cel mai scurt posibil. Principalele forme ale **e.e.** sînt următoarele: a) *forme de bază: e. utilizării factorului muncă (productivitatea ei); e. utilizării capitalului; e. acumulării (investițiilor); e. progresului tehnic; rentabili-*

tatea factorilor de producție; b) *forme speciale*: e. activității din industrie, agricultură, construcții, transporturi și telecomunicații, servicii, învățămînt, ocrotirea sănătății etc. c) *forme sectoriale*: e. sectorului primar, secundar, terțiar și cuaternar; d) *forme general-sintetice*: e. producției, a circulației, a reparației, a consumului; e. protecției mediului natural, ect. Forme e.e. se află într-o strînsă interdependență la toate nivelurile de referință ale economiei naționale, inclusiv la nivelul economiei mondiale. Mărimea e.e. depinde, în principal, de dimensiunile acesteia la nivelul formelor sale de bază, de cea realizată de fiecare agent. economic. Prin integrarea lor la celelalte niveluri de agregare se obține, în final, e.e. pe ansamblul economiei naționale. Criteriul individual de apreciere a e.e. este *rentabilitatea* (v.), în timp ce criteriul național îl constituie *productivitatea națională*. Sporirea e.e. se realizează printr-o multitudine de factori și căi legate de utilizarea factorilor de producție, de perfecționarea activității manageriale, de natura mecanismelor economice, de politicile economice și sociale practicate de puterea guvernamentală etc. V. și *mecanism economic, mecanism al economiei de piață, productivitate, raționalitate economică, rentabilitate*.

x EMISIUNE MONETARA, (în sens tehnic), crearea semnelor bănești și stocarea lor la emitent în vederea punerii lor în circulație. În sens economic, procesele prin care, pe baza cărora banca centrală pune în circulație banii în numerar (monede, bancnote, bani de hîrtie). E.m. înseamnă și crearea de bani scripturali prin acte bancare corespunzătoare. Masa e.m. depinde în principiu de nevoile circulației, de legea cererii și ofertei de monedă. Dacă se creează monedă peste acest necesar apar dezechilibre monetaro-marfare. V. și *bănci*.

ETALON AUR, bază a sistemului monetar național și internațional, specifică unei anumite perioade, ce s-a caracterizat prin aceea că aurul a funcționat ca echivalent general unic (monometalism aur) sau împreună cu argintul (bimetalism). Funcționarea acestui sistem a presupus: stabilirea prin lege a conținutului aur al fiecărei monede naționale; baterea liberă a monedelor de aur destinate circulației bănești interne și internaționale; circulația liberă a aurului atît în interiorul țării, cît și în exterior. Alături de monedele principale de aur, s-au aflat în circulație și semne ale aurului (banconte, monede de argint), acestea

din urmă fiind convertibile în aur, direct sau indirect. Circulația liberă a aurului în exterior a exercitat un rol hotărâtor în dezvoltarea schimburilor comerciale externe (insuficiența aurului, de pildă, provoca o scădere a prețurilor). Intervenția statului asupra masei monetare era limitată și indirectă (prin folosirea rezervei de aur de la banca de emisie). În România, e.a. a fost adoptat în 1867, sub forma bimetalismului, pentru ca în anul 1890 aurul să devină singura bază a sistemului bănesc. După primul război mondial, e.a. a fost înlocuit cu etalonul aur-devize. Unele încercări postbelice de reintroducere a e.a. au eșuat, noile condiții economice și politice fiind potrivnice circulației libere a aurului și îndeplinirii funcțiilor lui din trecut.

ETALON AUR-DEVIZE, bază a unui anumit sistem monetar național și internațional, adoptat prin Conferința monetară și financiară internațională de la Bretton Woods — 1944, în cadrul căruia aurul rămâne pivotul întregului sistem, alături de el îndeplinind rolul de etalon și unele monede naționale, ca reprezentante ale acestuia. În principiu, în cazul e.a.d. monedele naționale sînt convertibile în aur sau în valute reciproc convertibile ale altor țări, la cursul oficial sau foarte apropiat de el. În realitate numai dolarul S.U.A. a fost convertibil în aur la prețul de 35 dolari uncia (doar pînă în 1971 și cu numeroase restricții). Caracteristicile acestui sistem etalon au fost: unele monede naționale erau folosite ca instrumente de plată în relațiile economice internaționale, precum și în calitate de rezerve valutare ale altor țări; masa lichidităților internaționale nu s-a mai putut regla automat, prin mecanismele interne ale circulației banilor, asupra acestora punîndu-și amprenta politicile monetare ale țărilor avînd monede convertibile; stocul rezervei valutare se constituia din aur din devize străine convertibile; a presupus cursuri valutare oficiale fixe sau variabile, în anumite limite controlate, caracteristică ce a intrat în contradicție cu însăși funcția esențială a sistemului valutar, aceea de a servi schimburile economice internaționale extrem de mobile. Funcționarea e.a.d. a fost compromisă în mare măsură în timpul crizelor valutare din anii '60 și '70.

ETATIZARE, trecere a unui bun, a unei întreprinderi, instituții și administrații private în proprietatea statului sau în administrarea lui; au fost etatizate, în deosebi, sectoare și domenii de interes general. În ultimii ani, are loc, mai ales, un proces de dezetatizare, de *privatizare* (v.).

EURODOLARI, dolari care circulă în afara teritoriului SUA. V. și *eurovalute*.

EUROVALUTE, monede naționale convertibile care circulă în afara sistemelor bancare ale țărilor de origine, de regulă, pe europiețe. Ponderea principală a e. o dețin eurodolarii (circa 80 la sută din totalul e.). E. servesc la operațiuni financiare de formare, transformare și transferare a depozitelor bancare. Rata dobânzii la depozitele reciproce constituite de băncile din circuitul eurovalutelor (numită *libor*) este considerată reprezentativă, fiind luată ca bază de negociere a ratelor dobânzii la creditele internaționale pe termen mediu și lung.

EVAZIUNE FISCALĂ, sustragere de la plata obligațiilor fiscale prin transmiterea unor date eronate privind sursele și veniturile impozabile.

EXCEDENT. 1. În sens general, surplus de venituri comparativ cu cheltuielile sau de încasări în raport cu plățile. 2. Depășirea cererii de bunuri economice în raport cu oferta acestora. V. și *balanță comercială, bilanță de plăți, buget de stat*.

EXPANSIUNE, fază a ciclului decenal caracterizată prin creșterea considerabilă a investițiilor, sporirea veniturilor, mărirea gradului de ocupare a resurselor de muncă, ridicarea nivelului de trai etc. În această fază, în partea sa finală, se manifestă fenomene ce inversează *conjunctura economică* (v.), se epuizează cauzele care au stat la baza e., încep să se creeze condițiile pentru trecerea la *criză* (v.) V., și *ciclicitate a dezvoltării economice*.

EXPORT, totalitate a operațiilor cu caracter comercial prin care produsele unei țări sînt vîndute în alte țări sau prestarea de servicii altor state contra plată. E. de *mărfuri* reprezintă operațiunile prin care mărfurile produse sau prelucrate într-o țară se vînd pe piața externă. E. *invizibil* cuprinde prestările de servicii pentru străinătate (turism internațional, transporturi internaționale, asigurări, licențe de export și de import, operațiuni bancar-financiare etc.). Sub aspectul modului în care este organizat se disting două categorii de e.: a) e. *direct*, organizat și derulat direct de întreprinderea producătoare pe contul și riscul ei, avînd relații cu piața externă, stabilind legături directe cu clienții

externi; b) *e. indirect*, organizat și derulat de întreprinderi de comerț exterior, de mijlocitori și agenți comerciali specializați.

F

FACTOR DE PRODUCȚIE, resursă umană sau materială atrasă și utilizată efectiv într-o activitate economică în vederea producerii de noi bunuri economice. **F. de p.** se clasifică în: *tradiționali* (pământul, munca și capitalul), care, într-o proporție sau alta, sînt comuni tuturor genurilor de activități economice și *neofactori*, (întreprinderea, abilitatea întreprinzătorului, invenția, informația, progresul științific și tehnic, statul etc.). **F. de p.** formează o unitate, se află în interdependență; acțiunea lor determină particularitățile activității economice și dimensionează aspectele ei cantitative, structurale și calitative. *V. abilitate a întreprinzătorului, invenție, progres, resursă informațională, statul* — agent economic.

FACTURA, document justificativ cu date amănunțite privind vînzarea-cumpărarea de mărfuri (felul mărfurilor, cantitatea, calitatea, prețul etc.), darea în păstrare sau în custodie a unor bunuri, executarea unor lucrări sau prestarea de servicii.

FALIMENT, stare de *insolvabilitate* (v.) a debitorului, imposibilitatea acestuia de a mai onora obligațiile de plată față de creditorii, declarată de instanța judecătorească. În principal, **f.** este rezultatul concurenței, care înlătură agenții economici necompetitivi. De aceea, în condițiile economiei moderne de piață, unitățile economice aflate în pragul **f.** sînt, în prealabil, sprijinite, pe baza unui concordat, omologat de tribunal, prin măsuri care să permită revigorarea activității economice prin mijloace și facilități acordate de creditorii și de instituțiile bancare. În cazul în care măsurile de *asanare* (v.) nu dau rezultatele scontate, se procedează la lichidarea acestor unități, declarîndu-le oficial în starea de **f.** În condițiile **f.**, patrimoniul debitorului insolubil este evaluat și supus lichidării prin licitație publică sub supravegherea unor persoane desemnate de tribunal, numite *curatori*. Din sumele încasate, într-o anumită ordine stabilită legal, creditorii sînt despăgubiți în limita creanțelor lor. **F.** are multiple efecte negative, acesta afectînd și starea economică și socială a salariaților. Pentru a preîntîmpina astfel de efecte, în legislația din majoritatea țărilor lumii sînt incluse clauze de asigurare a salariilor și a altor drepturi similare contra riscului de **f.** *V. și bancrută.*

FENOMEN ECONOMIC, forma exterioară a realității economice, respectiv acele aspecte, laturi și legături dintre actele economice care apar și se manifestă la suprafața acesteia și pot fi cunoscute de oameni în mod direct. El se caracterizează printr-o mare bogăție de elemente individuale, de aspecte exterioare și vremelnice. **F.e.** este accesibil cunoașterii oamenilor. Acesta poate fi observat și cercetat în mod empiric, pe bază de experiență. De pildă, în condițiile economiei de piață, orice persoană observă actele de vânzare-cumpărare, prețurile, făcându-și o părere despre nivelul și corelațiile lor cu banii, cu cererea și oferta de mărfuri. *V. și proces economic.*

FINANȚARE, în sens larg, alocarea de resurse bănești, cu titlu rambursabil sau nerambursabil în condiții determinate, unor persoane fizice sau juridice în vederea acoperirii unor nevoi economice sau sociale. În sens restrâns, **f.** reprezintă un transfer de fonduri bănești, de la bugetul de stat sau din alte surse, cu titlu nerambursabil, pentru subvenții, acoperirea cheltuielilor publice privind investiții în domeniul producției, construcțiilor de locuințe sau edificii cultural-sociale, agricole, învățământ, ocrotirea sănătății, protecția socială și alte acțiuni de interes general. Principalele forme de **f.** sînt: **f. bancară**, acordată de bănci sub forma împrumuturilor pe termen scurt, mediu și lung și care este rambursabilă la scadență, fiind purtătoare de dobînză; **f. bugetară**, alocarea de fonduri de la bugetul de stat și care poate fi rambursabilă sau nerambursabilă; dimensiunea ei depinde de rolul ce i se atribuie statului în economie; **f. externă**, sub forma creditelor acordate de instituții bancare și financiare internaționale sau de guvernele altor țări. *Autofinanțarea* reprezintă o formă a **f.**, unitatea economică utilizînd resursele proprii de care dispune în diferite scopuri.

FIRMĂ (în sens juridic), nume în care o persoană fizică sau juridică exercită o activitate economică și sub care trebuie să se înscrie în registrul de comerț. Înregistrarea obligă întreprinderea să respecte normele înscrise în registru. **F.** poate fi un nume care definește domeniul de activitate al întreprinderii sau un nume aleatoriu, care să servească la identificarea ei. Dreptul de **f.** este protejat prin reglementări care prevăd: imposibilitatea de înregistrare pe un anumit teritoriu a altei firme cu o denumire identică sau foarte apropiată de cea a unei **f.** deja înregistrate, dacă urmează

să desfășoare o activitate asemănătoare; urmărirea f. care utilizează ilegal numele unor f. înregistrate. F. poate fi *individuală*, cuprinzând numele unei singure persoane și *socială*, cuprinzând numele mai multor persoane (ce formează o societate comercială). F. trebuie să fie înscrisă în toate actele, facturile, adresele, enunțurile emise de întreprinderea respectivă, în caz contrar, abaterea se sancționează. V. și *întreprindere*.

FIRMA DE AFACERI, organizație economică, uniune de întreprinderi sub o singură conducere și o singură gestiune financiară; ea cuprinde mai multe unități (filiale), care efectuează activități identice în mai multe spații geografice (zone comerciale) sau care fac afaceri de genuri diferite în una și aceeași zonă. Întreprinderea cu ponderea cea mai mare sau cu marca cea mai cunoscută definește f. de a.

F.M.I. v. *Fondul Monetar Internațional*.

FOND FUNCİAR, principalul factor de producție în agricultură și silvicultură, fiind o componentă esențială a *avuției naționale* (v.). Potrivit Legii fondului funciar din țara noastră, în funcție de destinație, f.f. cuprinde terenuri cu destinație agricolă (arabile, vii, livezi, pepiniere vitipomicole, pășuni, fânețe etc.), terenuri cu destinație forestieră, terenuri aflate permanent sub ape, terenuri aferente localităților urbane și rurale și terenuri cu destinație specială (căi de comunicație rutiere și căi ferate, construcții navale și aeriene, hidrotehnice, exploatări miniere, rezervații naturale ș.a.). F.f. aparține fie *domeniului public* (terenurile afectate unor utilități publice), fie *domeniului privat* și se află în proprietatea diverselor persoane fizice sau juridice. În țara noastră, pot deține terenuri numai cetățeni români care au domiciliul în România. V. și *proprietate*.

FONDUL MONETAR INTERNAȚIONAL (F.M.I.), instituție interguvernamentală specializată și autonomă din sistemul Organizației Națiunilor Unite cu statut propriu, care stipulează responsabilități în domeniul economic, monetar și financiar-valutar. F.M.I. a început să funcționeze de la sfârșitul anului 1945, numărul țărilor membre fiind în prezent de peste 140. Țara noastră a aderat la acest organism la sfârșitul anului 1972. Conducerea F.M.I. este

asigurată de *Consiliul guvernatorilor* (organul superior de conducere format din reprezentanții tuturor țărilor membre), *Consiliul de administrație* și *Directorul general*. Principalul scop al acestui organism este asigurarea desfășurării normale și eficiente a cooperării internaționale monetare, facilitarea dezvoltării comerțului internațional, prin stimularea stabilității monedelor naționale și eliminarea restricțiilor valutare care frânează derularea acestuia, acordarea de sprijin tehnic și economic țărilor membre cu potențial economic mai redus în condiții avantajoase față de piața mondială. Prin intermediul F.M.I. se asigură: a) gestionarea ordinii monetare internaționale, prin menținerea stabilității raporturilor valutare, fixarea unui preț uniform pentru aurul monetar, instituirea unui anumit regim de convertibilitate monetară; b) garantarea ordinii monetare internaționale pe baza resurselor proprii considerabile deținute, participarea directă la înlăturarea cauzelor care provoacă devalorizări monetare, acordarea de credite pentru echilibrarea bilanțelor de plăți, tratament nediscriminatoriu în regimul plăților internaționale, finanțarea de acțiuni economice și sociale etc.; c) controlul ordinii monetare internaționale, prin comunicarea de informații și date de către țările membre, misiuni de anchetă, consultații, aprobări speciale etc. Resursele financiare ale F.M.I. sînt constituite din subscripțiile și vărsămintele de capital ale țărilor membre, efectuate integral în momentul aderării lor, sub formă de aur, valute convertibile sau cele acceptate, precum și în drepturi speciale de tragere, completate cu împrumuturi sau vânzări de aur. Cota de participare este fixată de Consiliul guvernatorilor în funcție de venitul național, rezervele de aur și devaloare, volumul importului și exportului. Sumele stabilite se virează la depozitele F.M.I., 25% sub forma de aur și 75% în monedă națională. Cotele de participare se revizuiesc periodic, la fiecare cinci ani, în sensul majorării lor, în funcție de evoluția indicatorilor valorici menționați. Din anul 1970, F.M.I. a introdus un nou sistem de creare a lichidităților internaționale sub forma *drepturilor speciale de tragere* (v.).

FRACHT, act care însoțește un transport autorizat de bunuri materiale, de la furnizor spre cumpărător, avînd și rolul de document financiar-contabil, care atestă achitarea taxelor de transport. V. și *scrisoare de trăsură*.

FRANCO, modalitate utilizată în operațiuni comerciale prin care se specifică plata cheltuielilor aferente unui bun economic pînă în momentul expedierii acestuia. Prin această uzanță comercială, cheltuielile de încărcare, asigurare și de transport pînă la un anumit loc, stabilit prin contractul de vînzare-cumpărare, se includ în prețul de vînzare al bunurilor respective. *F. cheu*, obligația vînzătorului de a pune la dispoziția clientului bunurile cumpărate de acesta într-un anumit port și la o anumită dată, stabilite prin contract, suportînd toată cheltuiala aferentă expedierii lor.

FUNCȚIE DE PRODUCȚIE, relația funcțională de natură cantitativă între intrările de factori de producție și ieșirile din procesul de producție (producția), bazate pe un raport tehnologic specific. Cu ajutorul *f.* de *p.* se evaluează eficiența relativă a factorilor de producție, contribuția fiecăruia la creșterea producției, posibilitățile lor de substituie. Se utilizează pentru ramurile cu producție omogenă, care presupun stabilitate în timp în ceea ce privește combinarea specifică a factorilor de producție. *F.* de *p.* reprezintă un model de regresie și a fost construită prima oară de Cobb și Douglas (1929) și are o largă aplicare practică. *F.* de *p.* Cobb-Douglas se prezintă sub următoarea formă:

$$Y = q L^{\alpha} K^{\beta}$$

unde Y = producția; K = capitalul;

L = factorul muncă, α și β coeficienți de elasticitate a producției în raport cu fiecare din factorii de producție utilizați; q = o constantă specifică fiecărei economii naționale. Între α și β se manifestă următoarele relații: a) $\alpha + \beta = 1$, adică o creștere a producției proporțional cu totalul creșterii celor doi factori de producție; b) $\alpha + \beta < 1$, adică eficiența factorilor de producție utilizați descrește; c) $\alpha + \beta > 1$, adică eficiența factorilor de producție crește. În cadrul acestor relații, progresul tehnic este considerat neutru, ceea ce contrazice realitatea economică. De aceea, în analiza substituirii factorilor de producție trebuie să se țină seama și de progresul tehnic, *f.* de *p.* prezentîndu-se astfel: $Y = qL^{\alpha} \cdot K^{\beta} \cdot e^{\lambda t}$, unde t este timpul; λ = parametru ce reprezintă ritmul progresului tehnic; e = baza logaritmilor naturali. *V.* și combinare a factorilor de producție, substituie a factorilor de producție.

FURNIZOR, persoană fizică sau juridică care livrează bunuri economice altor persoane. Deseori f. se identifică cu producătorul bunurilor economice. În activitatea de comerț exterior se întâlnesc: f. *interni*, care asigură mărfurile ce urmează a fi comercializate pe piața externă, fie pe baza unor contracte economice de livrare pentru export, fie pe baza contractelor de comision încheiate cu întreprinderile de comerț exterior; f. *externi*, care livrează mărfurile ce fac obiectul importului pe baza contractelor comerciale internaționale.

G

GAJ. 1. Bun mobil depus de către debitor la dispoziția creditorului, pe baza căruia se garantează plata la scadență a unei obligații. În condițiile în care debitorul nu plătește la timp obligația asumată, creditorul poate vinde bunul depus drept g. Din suma încasată, acesta își acoperă paguba înaintea altor creditori. 2. Contract de gaj prin care debitorul transferă creditorului său un bun mobil pentru garantarea acestei datorii.

GARANT, persoană fizică sau juridică care garantează personal sau cu bunuri ale sale obligații ale unui debitor față de creditor. G. răspunde de daunele la care poate fi expusă persoana garantată.

GARANȚIE, contract prin care o parte (garantul) garantează celeilalte părți (beneficiar) executarea unei obligații. G. dă dreptul creditorului ca în caz de neexecutare a obligației de către debitor să ceară să scoată la licitație bunurile sau hîrțiile de valoare, pentru ca din sumele încasate să se achite obligația față de creditorul respectiv. G. *bancară*, girul (v.) băncii pentru un client al său, care permite obținerea unui credit de la o altă persoană. Banca își asumă obligația ca, în caz de neplată la termen a creditului acordat, să restituie acest împrumut din resursele ei.

G.A.T.T., v. *Acordul General pentru Tarife și Comerț*.

GESTIUNE, ansamblu de operațiuni care asigură gospodărirea, administrarea, valorificarea etc. a patrimoniului unei unități economice, încredințat unei persoane numită

gestionar. Se referă la activitățile de primire, păstrare, minuire, eliberare, folosire a bunurilor date în administrare. Încredințarea **g.** unei persoane se face printr-un contract în care se stipulează obligațiile, atribuțiile și garanțiile necesare, conform legii. Gestionarul răspunde material, disciplinar, convențional civil sau, după caz, penal, pentru modul cum își desfășoară activitatea de **g.** Legea sancționează **g. frauduloasă**, care constă în cauzarea cu rea credință a unei pagube altei persoane, cu ocazia administrării sau conservării bunurilor acesteia, săvârșită de către persoane care au în grijă aceste bunuri.

GIR, operațiune de transfer a unui titlu de credit (bilet la ordin, cambie, cec, trată, conosament etc.), pe baza înscrierii pe versoul acesteia a dorinței actualului titular de a-l transmite și remite altei persoane, numită girator. Persoana care semnează transferul (*girantul*) își asumă obligația stingerii creanței în caz că debitorul nu o execută la scadență. **G.** poate avea loc înainte, după acceptarea cambiei sau, în anumite condiții, după scadență. **V.** și *andosament*.

GIRANT, persoana care transferă titlul de credit unei alte persoane numite *giratar* (**v.**) prin andosarea (girarea) acestuia și prin care își asumă răspunderea să execute plata acestuia în cazul în care debitorul nu achită obligația la scadență.

GIRATAR, persoană căreia i se transmite un titlu de credit de către *girant* (**v.**) prin gir și care devine beneficiarul acestuia.

H

HEDGING, modalitate de contractare, utilizată în operațiuni comerciale și financiar-valutare internaționale, privind riscurile ce pot rezulta din oscilațiile prețurilor la bursele de mărfuri sau și ale titlurilor de credit la bursele de valori, ori ale prețurilor practicate în comerțul exterior. **H.** protejează pe exportatori sau deținătorii de creanțe.

HÎRTIE DE VALOARE, titluri de proprietate și titlurile de credit (pe termen scurt și lung, cu venit fix sau variabil), negociabile și nenegotabile la bursă sau pe piața

capitalului. În cadrul **h. de v.** se includ cambia, acțiunea, obligațiunea, cecul, certificatul de depozit, bancnota etc. **H. de v.** este parte a capitalului fictiv, care atestă participarea la formarea unui capital sau la acordarea unui credit, posesorul acesteia avînd dreptul de a-și însuși *dividend* (*v.*) sau *dobînda* (*v.*). *V. și capital, titlu de credit, valori mobiliare.*

HÎRTIE MONEDA, instrument de schimb, mijloc legal de circulație și de plată. **H.m.** are curs forțat și se emite, de regulă, pentru acoperirea deficitelor bugetare. Apariția **h.m.** decurge din particularitățile funcției banilor ca mijloc de circulație (caracterul trecător al lor în mâinile participanților la schimb). Dacă **h.m.** este emisă în cantitățile cerute de procesul obiectiv al schimbului, ea își îndeplinește funcția la fel ca și banii cu valoare deplină. În situația în care este emisă și pusă în circulație o cantitate mai mare de **h.m.** acestea se depreciază și se creează premisele *inflației* (*v.*). *V. și bani.*

HOLDING. 1) Societate care controlează, datorită participațiilor sale financiare, o grupă de întreprinderi de aceeași natură, legate între ele printr-un interes comun; situație oligopolistă de piață, **h.** avînd posibilitatea de a controla și direcționa activitatea mai multor societăți comerciale. 2) **H. trust** (trust de investiții), societate de plasament de fonduri, care are drept obiect gestiunea unui portofoliu de valori imobiliare.

IMPORT, totalitatea operațiilor cu caracter comercial prin care se aduc într-o țară bunuri sau servicii din alte țări contra plată. Din punct de vedere al obiectului, **i.** poate fi: a) **i. de mărfuri**, care constă în procurarea de pe piața externă a unor mărfuri; b) **i. invizibil**, care cuprinde diverse prestații de servicii de către persoane fizice sau juridice străine (transporturi internaționale, operațiuni de asigurare, asistență tehnică internațională, licențe și brevete, turism etc.). Din punctul de vedere al modalităților de efectuare, se disting: **i. directe**, consumatorii finali își procură mărfurile și serviciile necesare în mod nemijlocit, direct de la producătorii, respectiv prestatorii străini; b) **i. intermediare, indirecte**, procurarea mărfurilor și serviciilor din străinătate prin intermediul unor persoane fizice sau juridice naționale și sau străine specializate (agenți, case de comenzi etc.).

IMPOZIT, plată bănească obligatorie făcută de persoane fizice sau juridice, fără contraprestație directă și imediată, nerambursabilă. Obligația de plată decurge din lege și are ca scop formarea veniturilor administrațiilor publice, centrale și locale. **I.** constituie o pîrghie importantă de redistribuire a veniturilor în societate, constituind în același timp, aportul agenților economici la susținerea cheltuielilor statului. După modul de percepere, **i.** sînt: **i. directe**, care se încasează nemijlocit de la persoane fizice sau juridice pentru veniturile sau bunurile impozitate și **i. indirecte**, care se includ în prețul mărfurilor și al serviciilor și sînt suportate de consumatorii acestora. După natura obiectelor impozitate, **i.** se prezintă în mai multe forme: **p. pe venit**, care se calculează și se percepe asupra veniturilor persoanelor fizice sau juridice. **I. pe v.** se realizează sub forma **i. pe salarii**, **i. pe profit**, **i. pe beneficii**, **i. pe valoarea adăugată** ș.a.; **i. agricol**, care se percepe de la producătorii agricoli; **i. pe terenuri**, plătit de deținătorii de terenuri în mediul urban; **i. pe clădiri**, care se plătește de persoane fizice sau juridice ce posedă clădiri în mediul urban sau rural; **i. pe servicii**, suportate de persoanele care obțin venituri din spectacole și diverse prestații. În țara noastră, **i. pe v.** sînt reglementate prin Legea privind impozitul pe profit, Legea salarizării etc.

IMPUNERE, acțiune a organelor financiare de aplicare a legislației fiscale privind stabilirea, calcularea și perceperea impozitelor, precum și a înlesnirilor de plată. După modul de aplicare, **i.** este **normativă**, cînd calcularea impozitului se face pe baza unor norme medii de venituri stabilite prin lege; **progresivă**, impozitul se calculează prin aplicarea de cote progresive asupra veniturilor; **proporțională**, cînd impozitul rezultă din aplicarea unor cote progresive la venitul impozabil; **regresivă**, impozitul se stabilește cu ajutorul unor cote regresive aplicate la venitul supus **i.**

INDEXARE, metodă de corelare a dinamicilor mai multor mărimi economice relative (indici), astfel încît tendința uneia să se reflecte și în tendința celeilalte. Cel mai adesea, **i.** se folosește pentru a oglindi dinamica veniturilor din muncă, a salariilor în raport de evoluția prețurilor, îndeosebi a celor de consum personal, respectiv pentru corelarea creșterii salariilor în funcție de inflație (reflectată prin sporirea prețurilor). În toate țările cu economie de piață, au fost adoptate legi prin care mărimea salariilor de bază crește

automat, proporțional cu indicele creșterii prețurilor, indice devenit oficial, după ce a fost negociat între sindicate, patronat și puterea de stat. Se folosește și pentru analiza relației dintre dinamica salariilor și cea a productivității. Pe plan internațional, i. are o anumită utilizare în urmărirea și analiza corelației prețurilor produselor de bază (exportate mai ales de țările slab dezvoltate economic) cu cele ale produselor manufacturate (care fac obiectul exportului țărilor avansate economic).

INDICATOR ECONOMIC, expresie numerică prin care se caracterizează latura cantitativă a fenomenelor și proceselor economice, sociale, financiare, bancare etc., la un moment dat sau și în dinamica lor, în condiții de spațiu și de timp. I.e. se exprimă în mărime absolută, relativă sau medie și reliefează nivelul, dinamica și structura fenomenelor analizate, precum și factorii care au influențat evoluția lor.

INDICE ECONOMIC, expresie numerică a cărei mărime rezultă din compararea a două niveluri diferite ce caracterizează un anumit fenomen economic, social etc. și prin care se evidențiază schimbarea medie a acestuia, în condiții de timp și spațiu. I.e. se calculează prin raportarea mărimii (absolute, relative sau medii) a unui fenomen economic, din perioada curentă, la mărimea aceluiași fenomen, din perioada cu care se face comparația. De regulă, i.e. se exprimă în procente. După natura fenomenelor pe care le reliefează, i.e. pot fi ai costului, prețului, salariului, costului vieții etc.

INFLAȚIE, dezechilibru structural al mecanismului economic, monetar și financiar, care exprimă existența în circulație a unei mase monetare ce depășește nevoile economiei, ceea ce conduce la deprecierea banilor și la creșterea sensibilă, generalizată și durabilă a prețurilor. Proces deosebit de complex, cu manifestări în timp și spațiu, extrem de variate și în diversificare, i., în condițiile contemporane, se caracterizează prin: a) continuă să rămână un proces obiectiv de depreciere a banilor neconvertibili în aur, de scădere a puterii lor de cumpărare în procesul de circulație (acest proces nu se identifică cu devalorizarea banilor prin măsurile adoptate de agenții economici specializați); b) este o creștere generală și durabilă a prețurilor, creștere care este însă diferențiată pe categorii de mărfuri și pe diferitele

piețe, ceea ce înseamnă că procesul antrenează dezechilibre și redistribuiri de venituri între ramuri economice și socio-grupuri; c) exprimă un sens anume al evoluției masei monetare, adică sporirea mai rapidă a acesteia față de nevoile economiei, respectiv diminuarea ei mai lentă, comparativ cu cât ar cere legea circulației bănești; d) adâncește dezechilibrele economice, orientează economiile populației spre activități speculative aducătoare de profituri pe termen scurt, sustrăgîndu-le de la investițiile în acele ramuri ce pot avea efecte benefice asupra cantității și calității ofertei; e) reprezintă un proces structural macrosocial, efectele ei fiind dependente de sensurile evoluției *i.* (creștere, diminuare, stagnare). Adesea se pune la baza *i.* emisiunea excesivă de semne bănești (*i. prin monedă*); alteori, se consideră că *i.* este generată de excesul de cerere solvabilă (*i. prin cerere*); insuficiența producției (a ofertei) este apreciată, în alte condiții, drept cauza principală a *i.*, respectiv cea sporire a salariilor care nu este însoțită de o creștere mai puternică a producției (*i. prin ofertă*), mulți considerînd că această *i.* este singura reală; *i. prin costuri* este cea *i.* care este generată de creșterea salariilor într-o măsură mai mare decît cea a productivității, de creșterea prețurilor internaționale la materiile prime și la energie (*i. de import*). Indiferent de forma inițială a *i.* și de perioada manifestării ei, desfășurarea *i.* nu poate fi explicată printr-o singură cauză. Dimpotrivă, *i.* are determinări multifactoriale care se referă atît la deficitele bugetare și emisiunea de masă monetară pentru acoperirea lor, cît și la ascuțirea unor contradicții sociale, la lipsa de consens social, la tendința agenților economici de a-și însuși o cotă cît mai mare din venitul total; *i.* are atît cauze interne cît și cauze externe (comerciale, valutare). În funcție de condițiile desfășurării ei, *i.* se prezintă sub mai multe forme: *i. moderată*, cea care nu depășește 3—5 procente și care este însoțită de o creștere economică într-o măsură mai mare; *i. rapidă*, care atinge 10 procente și este însoțită de creșteri economice mai reduse sau chiar de stagnări și scăderi ale producției naționale; *i. galopantă* sau *hiperinflația*, cînd ritmul mediu anual de creștere a prețurilor și de reducere a puterii de cumpărare a banilor depășește 10%, ajungînd la peste 100 la sută; *i.g.* antrenează dezechilibre generale în economia națională cu efecte sociale dureroase pentru majoritatea populației: descurajează investițiile și orientează resursele bănești spre acțiuni speculative curente; redistribuie veniturile în favoarea unor agenți economici puternici și în

defavoarea celor relativ slabi, cu venituri fixe. Măsurile antiinflaționiste îndreptate îndeosebi împotriva i. de mare amploare se grupează în *economice* (monetare, fiscale etc.) și *neeconomice*. Politica antiinflaționistă se duce prin măsuri monetare și de credit (majorarea dobânzilor, sporirea rezervelor obligatorii, contingentarea creditului, reducerea masei monetare) și prin măsuri fiscale (majorarea impozitelor, reducerea cheltuielilor guvernamentale, realizarea unor excedente în bugetul statului etc.). Principalele măsuri antiinflaționiste de natură noneconomică sînt cele care privesc politicile de protecție socială. V. și *bani, politică socială, preț*.

INOVAȚIE, realizare de natură tehnică, tehnologică sau organizatorică ce constituie o noutate pentru întreprindere, firmă etc. I. contribuie la perfecționarea procesului de muncă, prin folosirea sau adaptarea unor mijloace tehnice, modalități tehnologice ori a unor principii de organizare și conducere. V. și *invenție*.

INSOLVABILITATE, neputința debitorului de a stinge la scadență o anumită obligație față de creditor. I. este declarată, pe cale juridică, la cererea creditorului.

INTEGRARE ECONOMICA, proces complex de accentuare a interdependențelor dintre ramurile economiei naționale și dintre economiile diferitelor țări, caracteristic economiei contemporane. La baza i.e. se află adîncirea *diviziunii muncii* (v.) interne și mondiale și accelerarea progresului științifico-tehnic. Pe plan intern, i.e. constă din intensificarea legăturilor dintre unități din aceeași ramură sau din ramuri diferite de producție. I.e. se realizează în diverse forme: i.e. *orizontală*, în care sînt cuprinse unități cu același profil sau a căror activitate este complementară; i.e. *verticală*, care cuprinde unități din diferite ramuri a căror activitate constituie verigi succesive în circuitul economic al procesului-producție, prelucrare stocare, distribuție etc. Pe plan extern, i.e. se concretizează în crearea de grupări regionale, subregionale, zonale etc. cu caracter economic, în scopul dezvoltării colaborării economice și tehnico-științifice dintre statele membre. Una din cele mai reprezentative grupări de acest gen este *Comunitatea Economică Europeană* (C.E.E.). O formă a i.e. este *integrarea agroindustrială*. I.a., proces de intensificare a legăturilor de cooperare dintre unitățile agricole și industriale în scopul eliminării verigilor

intermedifre inutile și a sporirii eficienței economice a activității de producere și realizare a produselor agroalimentare. Uneori procesul de i.a. cuprinde și unități de comercializare. I.a. vizează operațiuni de aprovizionare, producere prelucrare, depozitare, distribuție, comercializare, service, marketing etc., care definesc sistemul agroalimentar. Ea se realizează prin crearea de complexe sau combinate agroindustriale sau societăți comerciale, care grupează unități al căror profil reprezintă diverse verigi ale circuitului produsului agroalimentar. Exemplu, combinate de creștere și îngrășare a animalelor care integrează fabrici de furaje combinate, unități de prelucrare industrială, magazine de desfacere unități de cercetare și proiectare etc., sau combinate viticole care cuprind și activități de vinificație. V. și *agrobusiness*.

• **INVENȚIE**, creație științifică sau tehnică, aplicată în domeniul vieții sociale (economie, cultură, sănătate, apărare etc.), concretizată într-o noutate tehnică, tehnologică sau producere de noi bunuri economice, care prin însușirile lor constructive și economice se deosebesc esențial de cele existente și care nu au mai fost brevetate sau făcute public în țară sau străinătate. Recunoașterea paternității i., ca și drepturile generate de aceasta, se face prin brevetare. V. și *licență*.

INVESTIȚIE, plasarea unei părți a economiilor deținute de persoane fizice sau juridice în vederea creării și achiziționării de noi echipamente de producție, perfecționării celor existente, creșterii stocului de capital, construirii de locuințe proprietate personală, cumpărării unor suprafețe de teren, achiziționării de titluri de valoare etc., menite să asigure dezvoltarea și desfășurarea mai bună a activității economice, financiare, bancare, culturale etc. În sens restrins, i. constă din adaosul la capitalul sau la patrimoniul personal existent, rezultat din folosirea unei părți a economiilor obținute din activitatea perioadei respective, indiferent dacă se referă la capitalul fix, circulant, lichid sau la bunurile aflate în posesiunea menajelor. În sens larg, i. reprezintă cumpărarea unui bun economic nou sau vechi, ori a hîrtilor de valoare de către o persoană fizică sau juridică. Sînt considerate i. și cheltuielile privind exploatarea, prospectarea, cercetarea științifică, proiectarea, împăduririle, plantațiile, îmbunătățirile funciare, demontarea, transportul și remontarea echipamentelor de producție și alte lucrări. După

modul de formare a capitalului, *i.* se împart în: a) *i. netă*, parte a profitului sau venitului economisit destinată numai sporirii volumului capitalului fix și al stocurilor de capital, fiind deci sursa formării nete a capitalului și b) *i. brută* constituită din investiția netă și amortizarea capitalului fix, fiind sursa formării brute a capitalului, adică a sporirii dimensiunilor capitalului fix și ale stocului de capital, precum și a refacerii și înlocuirii capitalului fix consumat. Luarea unei decizii de *i.* se fundamentează pe *studii de oportunitate financiară*, prin care se stabilesc o serie de indicatori cum sînt: *rata rentabilității i.*, *rata rentabilității minime*, *perioada de rambursare*. **R.r.i.** se determină fie pe baza principiului dobînzii compuse, fie al actualizării. În prima situație aceasta se calculează prin relația $S_n = S_0(1+d)^n$, unde S_n = suma ce poate fi obținută după *n* ani; S_0 = suma plasată în perioada curentă, cu dobîndă compusă la prețul *d*; în a doua situație se determină prin relația

$$S_0 = \frac{S_n}{(1+d)^n},$$

din care rezultă mărimea actuală (S_0) a unei sume bănești ce nu era disponibilă în perioada inițială (t_0). **R.r.m.** reprezintă plafonul minim stabilit, de regulă la un prag ridicat, pe care investitorul așteaptă să-l obțină și care motivează *i.* Perioada de *r.*, durată în timp în care va avea loc rambursarea costului inițial al *i.*, ce urmează a fi executată, investitorul acceptînd pe cea mai scurtă. Analiza oportunității financiare este completată cu studii de natură psihologică, sociologică și economică (gradul de acoperire a *i.* cu fonduri proprii etc.), cu considerații de interes colectiv etc. Adoptarea unei decizii de *i.* presupune ca aceasta să aducă satisfacție investitorului, dar și prestigiu și securitate întregii colectivități.

INVESTIȚIE DE PORTOFOLIU, procesul de plasare a acumulărilor (economiiilor bănești) ale unui agent economic în scopul obținerii unui cîștig maxim cu riscuri minime. Principalele alternative ale *i.* de *p.* ordonate crescător, în raport cu mărimea cîștigului potențial, sînt: *balanțe lichide* (numerar, depozite la vedere și eventual, depozite la termen); *hîrtii de valoare cu venit fix* (obligatoriu); *hîrtii de valoare cu venit variabil* (acțiuni). Pentru a re-

compensa asumarea riscului, câștigul potențial este în principiu direct proporțional cu gradul de risc. Din punct de vedere teoretic, identificarea structurii *i.* de *p.* reprezintă o problemă de maximizare a câștigului potențial în condițiile unui nivel dat al gradului de risc.

IPOTECA, dreptul creditorului de a dispune asupra bunurilor imobiliare (terenuri, clădiri etc.), uneori și mobile, proprietate a debitorului, ca garanție asupra stingerii la scadență a unei datorii. Comparativ cu *girul* (*v.*), în perioada ipotecării debitorul nu-și pierde dreptul de proprietate asupra bunului ipotecat. În cazul în care obligația nu se stinge la scadență, potrivit condițiilor stipulate în contractul de *i.*, creditorul poate deveni proprietarul bunului respectiv sau deschide pe cale judiciară procedură de execuție silită, urmînd ca din suma obținută la licitația publică să-și recupereze, cu prioritate, față de alți creditori, suma împrumutului acordat pe *i.*

Î

ÎMPRUMUT, *v. credit.*

ÎNCHIRIERE, dare în folosință temporară a unui bun (teren, locuință, autoturism etc.) unei anumite persoane fizice sau juridice, în schimbul unei sume de bani. În țara noastră, Legea privind constituirea regiilor autonome reglementează închirierea obiectului proprietății de stat. *V. și concesiune, locație în gestiune, arendare.*

ÎNSCRIS, document, act emis de o persoană fizică, juridică sau de puterea publică, prin care se confirmă dreptul de creanță asupra unor bunuri economice sau sume bănești. *V. titlu de credit, efect comercial.*

ÎNTREPRINDERE, unitate economică care se concretizează prin genul său specific de activitate, prin aceea că își manifestă funcționalitatea prin organizarea tehnologică specifică, prin capacitatea ei de a produce anumite bunuri, prin conducerea și gestiunea economică unică, ca și prin unitatea sa financiară. Fiind o unitate multifuncțională și desfășurîndu-și activitatea într-un mediu deosebit de complex, *î.* este obligată să asigure coerența deciziilor sale pri-

vitoare la piața bunurilor materiale și a serviciilor de consum personal, la piața capitalurilor, la piața muncii, ca și la organizarea sa internă. Luarea unei decizii la nivelul î. este condiționată de concurența altor î. De asemenea, î. trebuie să țină seama de restricțiile fiscale și legale pe care i le impune statul. Legislația socială joacă, de asemenea, un rol important în activitatea unei î. I. se raportează și la forța de presiune a sindicatelor. Are loc o concentrare economică, care ar putea fi caracterizată ca o diminuare a numărului î. și o sporire a puterii economice a fiecăreia dintre ele. Concentrarea economică se realizează, în primul rând, prin folosirea unei părți a profitului pentru dezvoltare, prin emisiunea sau vinderea de noi acțiuni către vechii acționari. Sporirea dimensiunilor unei î. se poate realiza și prin fuziuni, prin achiziționarea unor î. mai mici sau mai slabe de către cele puternice. Dintre formele de concentrare trei sînt principale: *concentrarea orizontală* generează noi stabilimente ale î. ce fabrică același produs și vizează o specializare în termeni tehnologici; *concentrarea verticală* este aceea care reunește î. complementare, ajungîndu-se în situația ca unitatea să devină un întreg circuit economic, de la aprovizionarea cu materii prime pînă la controlul piețelor de desfacere; *concentrarea prin conglomerat* înseamnă o regrupare a unor activități care tehnic sînt independente, dar sînt legate între ele, mai ales financiar, în sensul că riscurile sînt repartizate asupra mai multor sectoare. În funcție de mărimea factorilor de producție folosiți și, mai ales, de dimensiunile rezultatelor economico-financiare, î. pot fi mici, mijlocii și mari. În continuarea formelor de proprietate, î. se împart în particular-individuale, individual-asociative, private, privat-asociative, publice și mixte. I. *individuală* este acea unitate producătoare al cărui patrimoniu aparține unei singure persoane și care folosește direct factorii săi de producție. Proprietarul conduce direct activitatea î. Cea mai cunoscută unitate de producție individual-asociativă este *cooperativa* (v.). I. *privată* (de familie, persoană fizică) se caracterizează prin aceea că proprietarul privat individual angajează salariați, care utilizează direct factorii de producție. Conducerea unei asemenea I. este realizată de proprietar sau prin reprezentanții săi specializați, denumiți manageri. I. *privat-asociativă* și *individual-asociativă* sînt persoane juridice și se prezintă sub forma *societăților comerciale* (v.). I. *publică* se caracterizează prin faptul că resursele ei aparțin integral sau în majoritate statului central, ca și unor administrații publice locale.

ÎNTEPRINZATOR. 1. În sens generic, o persoană fizică sau juridică care dă dovadă de inițiativă, de operativitate, capacitate organizatorică în abordarea unei acțiuni sociale, într-o profesie oarecare. 2. În sensul economiei de piață, persoană ce inițiază individual sau în asociere o afacere, o întreprindere, care investește capital și acționează în industrie, agricultură, transporturi, comerț, servicii etc. El poate utiliza numai capital propriu și sau capital împrumutat. În primul caz, întregul câștig revine î., în cel de al doilea, el împarte câștigul cu bancherul, căruia îi revine dobânda. În fond, î. este acela care pune în mișcare capitalul inactiv, care își asumă riscul unei afaceri și conduce în așa fel întreprinderea încît să obțină maximum de profit. V. și *abilitate a întreprinzătorului, întreprindere, manager, proprietar.*

INVIOARE, fază a ciclului decenal caracterizat prin revigorarea procesului investițional, stimularea cererii de bunuri economice și de resurse de muncă, creșterea producției, a veniturilor și nivelului de trai etc. În cadrul î. se creează condiții de trecere la *expansiune* (v.). V. *ciclicitate a dezvoltării economice.*

J

JOC DE BURSA, operațiune desfășurată la bursa de mărfuri sau de valori, prin care se urmărește obținerea unui câștig, rezultat din diferența dintre cursul (prețul) hîrtilor de valoare sau al bunurilor materiale din momentul cumpărării și cel realizat în momentul vînzării lor. Pentru efectuarea acestei operațiuni, jucătorul de bursă nu dispune de hîrțile de valoare sau bunurile respective și nici de suma acestora pentru a le achita; acesta mizează doar pe diferența de curs, care o dorește pozitivă, ce se poate realiza în momentul închiderii **j.** la **b.** În caz că această diferență este negativă (*à la baisse*), jucătorul de bursă va plăti diferența de curs (preț) și va încasa această diferență, dacă este pozitivă (*à la hausse*).

L

LEASING, operațiune de finanțare indirectă a investițiilor, care constă din închirirea de către agenți economici, pe bază de contract, a unor echipamente de producție (utilaje, mașini etc.) ce se află în proprietatea unor societăți specializate, în schimbul unei chirii. Nivelul chiriei se stabilește în așa fel încît să asigure recuperarea prețului de achiziționare a echipamentelor de producție respective, dobînda la capitalul investit și profitul societății de l. Operațiunile de l. au un rol important în extinderea utilizării tehnicii și tehnologiilor moderne, cu eforturi financiare relativ mai reduse din partea utilizatorilor; permit evitarea uzurii morale a capitalului fix. Contractul de l. se încheie pe o perioadă de 2—5 ani, la expirarea lui, unitatea beneficiară poate să aleagă una din următoarele posibilități: să reînnoiască contractul de închiriere, să-l rezilieze prin înapoierea echipamentelor de producție închiriate sau să le cumpere.

LEGE ECONOMICA, expresie a relațiilor esențiale constante și necesare, cauzale și/sau funcționale între diferitele acte economice sau între laturile acestora, care se caracterizează prin repetabilitate și relativă stabilitate. În condițiile economiei de piață, legile economice sînt cunoscute și prin termenul de regularități ale pieței. Caracterul necesar al legilor economice nu intră în contradicție cu libertatea indivizilor. Astfel, în prezența statornicirii anumitor condiții, acționează o lege economică sau alta. Aceasta nu înseamnă însă că indivizii sînt obligați să se raporteze la legea economică respectivă; ea nu obligă pe nimeni, ci îi orientează pe toți. De pildă, indivizii trebuie să se raporteze la legea cererii și ofertei, așa cum li se înfățișează ea la piață, dar ei nu sînt forțați să vîndă bunurile lor economice sau să cumpere bunurile oferite de alți producători, dacă nu obțin un anumit avantaj din actul liber al vînzării-cumpărării. În raport cu anumite criterii, legile economice sînt structurate în mai multe categorii. După criteriul modului lor de descoperire, în *legi abstracte* (formulate prin metode științifice de investigare) și *legi empirice* (formulate pe baza experienței și a cunoașterii empirice). După durata de manifestare, se disting *legi generale*, care acționează pe tot parcursul vieții social-economice și *legi specifice*, care acționează numai în cadrul anumitor perioade istorice ale unei

economii naționale. Prin esența lor, legile economice nu se contrapun și nici nu limitează inițiativa oamenilor. Importanța lor constă în aceea că raportarea indivizilor la exigențele lor este o condiție a desfășurării unei activități economice utile și eficiente, respectându-se reglementările juridice adoptate democratic.

LEGISLAȚIE ECONOMICA, ansamblul normelor juridice, consfințite prin legi, hotărîri, decizii etc., prin care se reglementează, pe baza drepturilor de proprietate, structurile organizatorice și funcționale ale economiei, precum și relațiile dintre agenții economici cu privire la raporturile dintre producători și consumatori, dintre vânzători și cumpărători, dintre debitori și creditori etc. pe linia producției, circulației, repartiției și consumului. În condițiile economiei de piață, Codul comercial constituie cadrul juridic fundamental al desfășurării vieții economice.

LIBERALIZARE A PREȚURILOR, proces de formare a prețurilor în condițiile mecanismului concurențial de piață, neîngrădit prin nici o restricție cu caracter de monopol. **L.p.** nu înseamnă «libera» creștere a prețului, ci asigurarea cadrului pentru ca acestea să reflecteze raporturile reale dintre eforturile făcute de producători și utilitatea bunurilor economice acordată de consumatori, să asigure, pe lângă recompensarea factorilor de producție consumați, un profit normal.

LIBERTATE ECONOMICA, principiu fundamental al economiei de piață în virtutea căruia oamenii sînt liberi să desfășoare orice activitate economică, în limitele îngăduite de normele de ordine publică și de regulile de conviețuire socială. Începînd cu Declarația drepturilor omului și cetățeanului, proprietatea și **l.e.** au fost ridicate la înălțimea drepturilor naturale și imprescriptibile în toate documentele fundamentale ale țărilor democratice. Latură esențială a libertății, în general, **l.e.** se concretizează în: libera inițiativă de a fi întreprinzător individual; libera alegere a profesiei și locului de muncă; dreptul de a se angaja prin contract sau prin convenție în acte de schimb; libertatea de a se asocia benevol în diferite afaceri colective. **L.e.** postulează dreptul de proprietate în toate formele de manifestare a *subiectului proprietății* (v.) și în toate elementele structurale ale raportului economic de proprietate. V. și *proprietate*.

LIBERĂ INIȚIATIVĂ, modalitate specifică de manifestare a *libertății economice* (v.) bazată pe dreptul de proprietate, care se concretizează în capacitatea agenților economici de a lua pe cont propriu o anumită afacere, de a dezvolta, menține sau restrânge acțiunile lor, de a se manifesta ca întreprinzători, de a se angaja în mod liber în acte de schimb, în asociații sau societăți cu caracter lucrativ.

LICENȚĂ. 1) În domeniul folosirii rezultatelor cercetării în producție reprezintă contractul prin care posesorul unui brevet de invenție, al unei mărci de fabrică sau de comerț acordă dreptul altei persoane fizice, juridice sau statului, în schimbul unei sume de bani, de a folosi integral sau parțial, de a valorifica în mod liber sau limitat brevetul său. 2) În domeniul comerțului, o autorizație specială eliberată, în anumite condiții, de organele competente, prin care se acordă unei persoane fizice sau juridice dreptul de a importa, exporta sau a tranzita anumite mărfuri. **L.** se eliberează pe un termen fix, indicându-se țara de origine a mărfii și țara de destinație, precum și cantitatea și prețul ei.

LICHIDITATE 1. **L. monetară**, capacitatea unei unități economice de a transforma imediat sau într-un anumit interval de timp, fără pierderi, mijloacele materiale și sau creanțele de care dispune în mijloace lichide de plată, în bani de cont și în bani numerar. 2. **L. bancară**, capacitatea băncii sau altei instituții asimilate ei de a efectua în orice moment plățile prin virament (în și din conturile titularilor) sau în numerar la solicitarea titularilor deponenți. 3. **L. financiară**, expresia calității activității economice, manifestată prin capacitatea unității de a onora plățile la termen; ea se măsoară prin coeficientul de **L.f.** (raportul dintre disponibilitățile bănești, proprii și împrumutate și plățile exigibile, cu scadență imediată). 4. **L. patrimonială**, raport între componentele patrimoniale active (disponibil în cont la bancă, în casă, titluri de credit, obligațiuni, acțiuni ale diferitelor societăți, recipise-warrant, debitori solvabili, materii prime, produse finite vandabile etc.) și elemente patrimoniale pasive pe termen scurt (credite bancare, furnizori, salarii, impozite etc.). 5. **agregat monetar, bani, disponibilități bănești.**

LICHIDITATE INTERNAȚIONALĂ, mijloacele de plată utilizate în relațiile economice internaționale, aflate la dispoziția guvernelor și a altor deținători publici și sau particulari. Instrumentele de plată la care pot apela statele sînt diverse: rezervele de aur și devize; creditele acordate de F.M.I.; disponibilitățile de valute convertibile rezultate din acordurile de *swap* (v.); D.S.T.; împrumuturile interguvernamentale; împrumuturile acordate în cadrul diferitelor organizații internaționale care au și funcții valutare.

LICITAȚIE. 1) Modalitate de vînzare-cumpărare a unor bunuri economice, de construire a unor obiective economice și sociale, de executare a unor lucrări de construcții de drumuri, poduri, porturi de asistență tehnică etc. Pe baza ofertelor primite se alege cea mai avantajoasă, încheindu-se contractul de livrare, de construcție sau de prestare de servicii. 2) Modalitate de vînzare publică a unor bunuri (opere de artă și alte obiecte de colecție, blănuri etc.) și care intră în proprietatea cumpărătorului, care oferă și plătește prețul cel mai ridicat. 3) Modalitate de vînzare publică a bunurilor unui debitor falit ce nu-și poate achita datoriile la scadență; constituie o procedură de executare silită în scopul acoperirii totale sau parțiale, prin echivalent bănesc, a creanțelor valorificate de creditor. V. și *faliment*.

LOCAȚIE DE GESTIUNE, modalitate prin care se transferă de către o persoană (locatorul) unei alte persoane (locatarul) posesia, folosința și exploatarea unor clădiri, terenuri sau bunuri. Spre deosebire de *închiriere* (v.), relația între locatorul și locatarul gestiunii este mai funcțională, mai complexă. Ea presupune prestații și angajări reciproce, astfel ca întreaga activitate a unității din care o parte este dată în l. de g. să aibă de cîștigat. În țara noastră, l. de g. este reglementată prin Legea 15/1990, ca modalitatea cea mai flexibilă și cea mai simplă de atragere a unor manageri privați sau gestionari — individual sau colectiv —, specialiști în turismul sau comerțul de stat, spre folosul clientelei, al societății comerciale și al întreprinzătorului — locatar însuși.

LOMBARD, împrumut bancar garantat cu *hirtii de valoare* (v.) îndeosebi rente de stat sau bunuri de valoare depuse în *gaj* (v.). Posesorii titlurilor de credit respective le

pot negocia la bursă, băncile încasînd o *taxă* de l. mai mare decît *taxa scontului* (v.). Instituția care desfășoară operațiuni de l. se mai numește și «casă de amanet», care emite *bilete* de l. persoanei care garantează împrumutul acordat. V. și *scont*.

M

MACROECONOMIE, nivel de structurare economică, reprezentată de ansamblul formelor de economie, desfășurate în unitatea și interdependența lor — la nivelul unităților, ramurilor și zonelor teritoriale — agregate pe plan orizontal și vertical în cadrul unui anumit teritoriu național. Economia națională sau **m.** constă din sistemul activităților economico-sociale, istoricește constituit, care exprimă conținutul și sensul economiei din punct de vedere al intereselor național-statale. Ea reprezintă cadrul optim de utilizare a resurselor economice în vederea satisfacerii cît mai bune a nevoilor oamenilor. Între coordonatele de bază ale economiei naționale, un rol de seamă revine populației și teritoriului național, care include și resursele naturale. În lumea contemporană, activitatea economică se desfășoară într-o mare diversitate de condiții național-statale. Populația globului este grupată în aproape 200 de țări și teritorii independente. Fiecare dintre acestea se deosebesc de toate celelalte prin: dimensiunea suprafeței, numărul populației, condițiile pedoclimatice, bogățiile solului și subsolului, forme de organizare social-statală, nivelul dezvoltării, structurile economice ale acesteia etc.

MANAGEMENT, știința conducerii și conducerea științifică la nivel microeconomic, arta organizării și conducerii unei întreprinderi, firme, companii etc. **M.** are drept obiectiv fundamental creșterea gradului de competitivitate a agenților economici în confruntarea lor concurențială cu alți agenți, sporirea profitului. Pe baza studierii fenomenelor și proceselor microeconomice, **m.** fundamentează strategia dezvoltării unităților lucrative. În sfera **m.** sînt cuprinse probleme multiple ce fac obiectul de studiu al mai multor științe sau discipline științifice (teorie economică, conducere, organizare și planificare, economiile de ramură, contabilitate, finanțe, informatica, sociologia și psihologia organizațională etc.), pe care le abordează în strînsă legătură cu cele

ale conducerii științifice, într-o optică pragmatică. Studiile de **m.** stau la baza formării și perfecționării profesiei de *manager* (v.) sau de conducător, administrator modern.

MANAGER, specialist de înaltă pregătire care, pe baza hotărârilor Consiliului de administrație, ale proprietarului sau, *întreprinzătorului* (v.) și, în interesul firmei, ia decizii privind activitatea economică a întreprinderii, firmei, folosindu-se în acest scop de tehnicile și modelele de management (v.). **M.** exercită atribuții și sarcini care privesc întregul ciclu de conducere, activitatea generală a unității economice, deciziile sale influențând direct acțiunile și comportamentul salariaților. V. și *întreprinzător*.

MANDAT, document, împuternicire scrisă dată de o persoană, numită *mandant*, altei persoane numită *mandatar*, prin care se stipulează condiții de reprezentare în numele și în interesul acesteia, privind administrarea anumitor bunuri, gestionarea sau practicarea unor activități economice, efectuarea unor operațiuni etc., în schimbul unei remunerații.

MARCA A FABRICII, semn distinctiv specific unei întreprinderi, firme etc., constituit din cuvinte, litere, cifre, reprezentări grafice etc. prin care se individualizează și se diferențiază produsele, lucrările sau serviciile lor de cele identice sau similare cu ale altor firme din țară sau străinătate. **M.f.** stimulează îmbunătățirea permanentă a bunurilor economice respective și garantează consumatorului parametrii calitativi minimi prevăzuți în certificatul de marcă și care sînt aliniate la tehnica sau tehnologia mondială. **M.f.** se protejează prin înregistrarea ei la organul de stat competent, nici o altă persoană fizică sau juridică nemaiputînd folosi semnul distinctiv respectiv și nici măcar unul asemănător.

MARFA, *bun* (v.) rezultat dintr-o activitate economică destinat satisfacerii unor nevoi ale altor persoane decît ale producătorilor, precum și titlurile de valoare supuse tranzacțiilor de vânzare-cumpărare. **M.** reprezintă unitatea dintre *utilitate* (v.), verificată și confirmată de consumatori și *valoarea de schimb*. În structura bunurilor marfare se includ: factorii de producție, materiali și umani, bunurile corporale de consum personal și de producție, serviciile de consum, banii, hîrțile de valoare etc. Principalele grupe de

m. sînt: **m. corporale, de consum personal curent** (alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte, bunuri de igienă personală etc.); **m. corporale de consum îndelungat** (mobilă, frigider, radio, televizor etc.); **m. încorporale de consum personal** (servicii de televiziune, de telefoane, de poștă etc.); **m. încorporabile de consum social** (serviciile de instrucție în școlile particulare, de salubritate etc.); **m. capital** (mașini, utilaje, instalații etc.); **m. resurse naturale** (pămînt, subsolul unei suprafețe de teren etc.); **m. muncă**; **m. corporabile și încorporabile rezultate ale cercetării științifice** (cărți, brevete, programe de calculator, marca fabricii etc.); **m. servicii manageriale** (de marketing, de managemet, în general de consulting); **m. monedă și hîrtie de valoare**. V. și **bun, valoare**.

MARKETING. 1. Ansamblul activităților practice, metodelor, tehnicilor de investigare și instrumentarului de analiză adecvat, în cadrul căruia se materializează o concepție modernă asupra orientării, organizării și utilizării factorilor de producție de către agenții economici, pentru satisfacerea cerințelor pieții cu bunuri materiale și servicii în vederea obținerii profitului ridicat de către întreprinzători. În locul viziunii «a vinde ceea ce s-a produs», **m.** a introdus concepția de «a produce ceea ce se poate vinde cu costuri cît mai reduse». Pentru realizarea în practică a **m.**, orice activitate economică trebuie să aibă ca punct de plecare studiarea complexă a cererii și ofertei pe piață. Finalizarea acestei activități cuprinde, pe lîngă vînzarea produselor, și urmărirea comportării bunurilor economice în consum, cunoașterea nivelului de satisfacere a cerințelor pieței, piața devenind astfel elementul principal de referință pentru desfășurarea activității de **m.** Aria principalelor activități de **m.** include: prospectarea riguroasă a pieței, identificarea și orientarea cererii și preferințele agenților economici și producerea, numai pe această bază, a bunurilor materiale și a serviciilor; proiectarea în această viziune a viitorului produs (sau a gamei de produse) destinat satisfacerii cerințelor pieței; introducerea produsului în fabricație de serie pe baza concluziilor obținute în urma testării produsului; pregătirea pieței pentru acceptarea produsului, lansarea lui pe piață și menținerea atenției cumpărătorilor asupra produsului respectiv; stabilirea canalelor de distribuție optimă, a formelor și metodelor de tehnologie modernă a circulației produselor, astfel încît cumpărătorul să le poată găsi la locul și timpul potrivit în cantități și la prețul rezultat din confruntarea ce-

rierii cu oferta pe piață; urmărirea comportării produsului la consumator; asocierea vânzării produselor cu organizarea prestărilor de serviciu în favoarea consumatorilor, inclusiv în procesul utilizării acestora. Importanța deosebită a **m.** a dus la organizarea în cadrul marilor firme a compartimentelor de **m.**, care exercită funcții integratoare în procesul conducerii macroeconomice. 2. Concepția modernă, bazată pe utilizarea unor metode științifice, cu privire la organizarea și desfășurarea activităților economice potrivit cerințelor prezente și viitoare ale pieței, competenței și concurenței în scopul satisfacerii exigențelor consumatorilor și al stimulării producătorului prin utilizarea unor metode științifice. 3. Disciplină de învățămînt avînd ca obiect studiarea gîndirii teoretice, activităților, metodelor și tehnicilor specifice domeniului. Disciplina de **m.** se studiază în țara noastră în învățămîntul superior economic și tehnic, precum și în compartimentele specializate ale principalilor agenți economici. *V. și cerere, management, ofertă, piață.*

MECANISM AL BURSEI, *v. bursă.*

P MECANISM AL ECONOMIEI DE PIAȚĂ, mod specific de realizare a raporturilor, legăturilor sau corelațiilor dintre activitățile desfășurate în vederea satisfacerii nevoilor umane și resurselor solicitate în acest scop, respectiv de modificare a acestor raporturi pe baza schimbărilor ce survin atît în existența socială, cît și în volumul, structura, calitatea și dinamica resurselor. **M.e.** de **p.** pune în evidență modul în care are loc evoluția, realizarea vieții economice prin conexiunea reciprocă a elementelor ei structurale, prin schimbarea pozițiilor acestora și a modificării raporturilor de dependență dintre ele, pe baza disponibilităților și favorabilităților pieței. **M.** al **e.** de **p.** surprinde mijloacele și metodele de antrenare a resurselor limitate, ca și pîrghiile de susținere a activităților prin care economia în ansamblul ei și fiecare verigă autonomă a acesteia sînt puse în mișcare cu raționalitate și eficiență economică. Ca mecanism liber, spontan al acțiunii economice, **m.e.** de **p.** se caracterizează prin următoarele: libera inițiativă a agenților economici, pe baza proprietății private și în condițiile legii, este cea care asigură echilibrul relativ dinamic dintre resursele limitate și nevoile umane nelimitate; fiecare agent economic agregat (producătorii, consumatorii, băncile dintr-o economie națională etc.) și fiecare agent economic individual, fiecare subiect al proprietății își apără interesele cu forțele lui economi-

ce; schimburile de bunuri materiale și de servicii, de factori de producție și de bunuri de consum personal se desfășoară pe bază de criterii economice, mobilul acestora fiind profitul obținut în condiții de concurență loială; echilibrul dintre producție și consum se asigură cu ajutorul pîrghiilor economice, pe baza legii cererii și ofertei, a mecanismului prețurilor; statul democrat de drept, ca agent economic autonom, are un rol notabil și prin politica sa economică. **M.e. de p.** îmbină, în maniera specifică și în proporții diferite, mai multe submecanisme, cel al pieței și al planificării ocupînd locuri principale. În condițiile economiei de piață, mecanismul cererii și al ofertei, al prețurilor este cel care deține rolul hotărîtor. Combinarea concretă a celor două submecanisme, eficiența fiecăruia și a ambelor, luate împreună, depind de sistemul economic real, ca și de alți factori (sociali, tehnologici, mediului internațional etc.).

MECANISM AL PREȚURILOR, componentă principală a mecanismului economic, proces complex de formare și utilizare a prețurilor, mijloc de cunoaștere a stării sistemului economic și de anticipare a evoluției acestuia. În țările cu economie de piață, prețurile se formează liber, pe baza evoluției raportului dintre cerere și oferta de bunuri economice. Pe piață, în tranzacțiile de schimb dintre agenții economici, producători și cumpărători, se confruntă însă forțe concurențiale de puteri diferite, cei puternici avînd posibilitatea să-și impună, parțial sau total, prețurile stabilite de ei, denumite *prețuri administrate*. În prezent, în țările cu economie de piață dezvoltată predomină **p.a.** (vezi prețurile pe piețele oțelului, automobilelor, aluminiului, mașinilor unelte, tutunului, băuturilor alcoolice etc.). Formarea liberă a prețurilor nu exclude stabilirea de către producători a unor anumite niveluri ale prețurilor, prin care se urmărește recuperarea costurilor factorilor de producție și obținerea unui profit normal. Prețurile pieței sînt cele care rezultă din confruntarea directă dintre cererea și oferta de bunuri economice, la un moment dat. În condițiile economiei centralizat-planificate se folosesc diferite modalități de repartizare a profitului pe produse și servicii. De regulă, aceasta se face în funcție de factorii de producție avansați sau consumați, rezultînd anumite *tipuri de preț*. Cele mai cunoscute **t. de p.** sînt prețurile tip monofactorial și prețurile tip multifactorial. **P.t. monofactorial**, cînd repartizarea profitului se face prin cote calculate, de pildă, în raport cu salariile; **p.t. multifactorial** presupun repartizarea profitului prin cote calculate asupra mai multor elemente de cheltuieli

(în raport cu costul total, cu capitalul avansat — fix și circulant, cu salariile plus amortizările etc.). În condițiile trecerii la economia de piață, în țara noastră are loc un amplu proces de liberalizare a prețurilor, mărirea lor efectivă rezultând din condițiile concrete ale economiei naționale românești, din confruntarea loială pe piață a agenților economici producători și consumatori, înlăturându-se elementele subiective, arbitrare ce pot să apară din partea anumitor agenți economici. V. și *preț*.

* **MECANISM ECONOMIC**, modalitate de funcționare a sistemului economic și a componentelor sale, ansamblul principiilor, corelațiilor, formelor, metodelor, instrumentelor și pîrghiilor economice, sancționate juridic, pe baza cărora și prin care agenții economici realizează, reglează și perfecționează propria lor activitate, ținînd seama de principiul raționalității economice. Practic, **m.e.** este alcătuit dintr-o multitudine de subsisteme de funcționare și reglatoare, cum sînt, de pildă, **m.** prețurilor, **m.** formării veniturilor, **m.** burselor etc.. **M.e.** pune în funcțiune latura obiectivă și cea subiectivă a activității economice, îmbinînd cadrul general cu cel particular și asigurînd finalitatea acestuia. Sub acest aspect, raportul dintre cadrul general și cel particular ale **m.e.** se poate prezenta sub două forme: ca raport liber și ca raport de comandă. **M.e.** caracterizat prin raporturile libere între agenții economici este denumit **m.** al *economiei de piață* (v.), iar cel bazat pe raporturile de comandă, **m.** al *economiei planificate*. În practica economică însă nu există și nu funcționează nici unul nici altul în formă pură, din contră, în diferite grade și intensități sînt incluse elemente ale celuilalt **m.e.**, în interiorul tipului de **m.e.** predominant. Aprecierea naturii **m.e.** ca fiind de piață sau de planificare centralizată se face în raport cu elementele ce caracterizează la un moment dat un anumit **m.e.** Pe lângă aceste două tipuri principale de **m.e.**, mai ales în țările în curs de dezvoltare, acționează și un tip intermediar care conține în proporții însemnate elemente ale celor două tipuri de bază. **M.e.** de *pieță* se caracterizează prin mobilitate și adaptabilitate, agentul economic avînd o participare activă, directă, asigurîndu-se astfel corelarea interesului acestuia cu rezultatele acțiunii economice. Sensul mișcării acestui **m.e.** este de la individ la colectivitate. **M.e. planificate**, specific economiei țărilor socialiste, concentrează deciziile economice într-un centru unic printr-o organizare economică, socială și politică centralizată; mișcarea procesului eco-

conomic este concepută într-un sistem vertical, ierarhizat; fluxul decizional se transmite de sus în jos, instrumentele și pîrghiile economiei fiind substituite cu cele de natură administrativ-birocratică; în planurile elaborate au preponderență indicatorii fizici, față de cei în expresie bănească și, în consecință, factorii cantitativi sînt prioritari în raport cu cei calitativi și de structură; instrumentele financiare și monetare au un rol pasiv în viața economică. Aceste trăsături evidențiază practic și limitele acestui tip de m.e. Printre altele, acestea se exprimă printr-o serie de aspecte: a) sensul mișcării este de la colectivitate la individ, contrar raportului liber, agentul economic fiind doar o variabilă a funcției dezvoltării economiei, subordonat priorităților generale; b) reglarea apriorică, prin plan, a raportului dintre producție și nevoia socială sacrifică libertatea agentului economic, dreptul acestuia de decizie și acțiune individuală și, în consecință, reduce eficiența activității economice, în unele situații pînă la anularea ei; c) introducerea în sistemul economic a unor instrumente și pîrghii noneconomice, administrative, coercitive, accentuează subiectivismul, arbitrarul în viața economică. Indiferent însă de aceste limite, planificarea este considerată o metodă rațională, care imprimă activității economice o orientare permanentă prospectivă, în sensul cunoașterii și controlării fenomenelor economice. De aceea, planificarea este justificată și sînt necesare eforturi în direcția perfecționării metodelor și tehnicilor sale. Dar, pentru a asigura o corelare rațională anticipată între nevoi și resurse este necesară perfecționarea activității de planificare și anume: înlăturarea caracterului exclusivist al conducerii planificate, prin utilizarea elementelor specifice economiei de piață; legătura între plan și activitatea economică reală să se facă exclusiv prin intermediul instrumentelor, pîrghiilor și metodelor economice, eliminîndu-se cele de comandă, coercitive, cu caracter administrativ-birocratic; asigurarea unei largi autonomii a agenților economici în ceea ce privește utilizarea patrimoniului lor, relațiile cu ceilalți parteneri. V. și *mecanism al economiei de piață*.

MICROECONOMIE, nivel de structurare verticală a activității economice, care cuprinde totalitatea proceselor și fenomenelor economice, a raporturilor cauzale și funcționale, care se formează între participanții la viața economică ce se structurează la nivelul unităților economice și al verigilor administrativ-teritoriale de bază (comună, oraș

etc.). Între acestea, în funcție de specificul lor tehnic, economic, organizatoric și juridic se desfășoară o multitudine de relații și fluxuri economice pe linia aprovizionării, desfacerii, prestărilor de servicii tehnice, științifice, manageriale etc.

MINIM DE TRAI (minim vital), un anumit nivel al veniturilor necesare satisfacerii nevoilor elementare de consum ale unei persoane sau familii, care diferă de la o țară la alta și de la o perioadă la alta, în raport cu gradul dezvoltării economice, tradiții etc. **M. de t.** constituie pragul sărăciei, orice abatere în jos însemnând practic imposibilitatea satisfacerii necesităților vitale ale categoriilor populației afectate. **V. și protecție socială.**

MONDOECONOMIE (economie mondială), ansamblul economiilor naționale și al relațiilor economice dintre ele. În **m.** acționează statele, ca participante autonome la viața economică, întreprinderile și organizațiile cu activitate în mai multe țări, diferitele instituții și organisme economice internaționale etc.

P **MONEDA.** 1) În sens general, semn bănesc, simbol al unei anumite cantități de aur și argint, care înlocuiește, în procesul de circulație, banii confecționați din aceste metale. În circulație există **m.** sub formă metalică (aramă, nichel etc.), *bani de hirtie* (v.) și *bacnotele* (v.). În prezent în noțiunea de **m.** se cuprinde și *banii scripturari* sau **m. de cont.** Baterea **m.** este un atribut exclusiv al statului emitent. 2) Inițial, prin **m.** se înțelegea o piesă de metal (aur, argint, cupru, nichel etc.), cu o greutate, formă și valoare nominală stabilită prin lege, care servea ca mijloc de circulație, de plată și de tezaurizare. **M.** poate avea valoare proprie deplină când este din metal prețios (**m. principală**) sau valoarea reprezentativă (**m. divizionară**), inferioare valorii nominale. **M. principală**, care constituie o unitate monetară cu rol de *etalon al prețurilor*, se numește **m. de bază**, iar ceea ce corespunde mai multor unități monetare, **m. multiplă**. Conform legii monetare din 1867, România a adoptat ca **m. națională leul**. După primul război mondial, baterea de **m. de aur și de argint** a încetat. În prezent, în țară circulă **m. divizionară**. **V. și bani, convertibilitate.**

MONOPOL. 1) Situație a unei piețe cu o singură firmă ofertantă a unui produs sau cu mai mulți oferanți acționând ca unul singur și eliminând astfel concurența. **M.** fixează

prețul de vânzare, ceea ce îi permite să obțină *supraprofit* (v.). 2) Singura firmă ofertantă a unui produs sau serviciu pentru care nu există înlocuitori. De exemplu, *m. natural* din ramuri de activitate în care concurența este nepracticabilă și denumite servicii publice (electricitate, gaze, căi ferate, apă, telecomunicații etc.). Aceste servicii sînt controlate și administrate astfel încît să nu se poată abuza de poziția lor de *m.*, constituind *m. de stat*.

MULTIPLICATOR, v. principiul ~

MUNCA. 1) În general, acțiune specifică umană, care îl definește pe om ca specie în ansamblul regnului animal. Prim *m.* omul devine o ființă valorizatoare în măsură să desfășoare activității creatoare, să prefigureze în conștiință scopul acțiunii sale, făurindu-și mijloacele adecvate atingerii scopului propus. 2) Factor de producție primar, originar, comun tuturor genurilor de activități sociale. *M.* reprezintă activitatea fizică și sau intelectuală prin care oamenii, utilizînd uneltele și instrumentele adecvate își valorifică aptitudinile, cunoștințele și experiența pe care le posedă, în vederea obținerii de bunuri necesare satisfacerii trebuințelor lor. În cadrul oricărei activități economice, *m.* constituie factorul de producție activ, primordial. *M.* are două laturi: *fizică și intelectuală*. Latura *fizică* a *m.*, consumul de energie fizică, musculară; latura *intelectuală* a *m.*, consumul de energie nervoasă. Într-o anumită etapă istorică, latura fizică a *m.* a fost preponderentă; treptat a avut loc un proces de trecere de la efortul uman preponderent fizic la efortul intelectual, *m.* dobîndind, în zilele noastre, un caracter creativ, prin excelență. Creativitatea omului se caracterizează prin noutate, originalitate, prin rezultate superioare, prin capacitatea de a cerceta, descoperi și sintetiza noi legități ale dezvoltării în cele mai diverse domenii ale activității sociale, înainte de toate în știință, tehnică, economie, de a crea bunuri cu caracteristici superioare, noi opere de artă, noi valori spirituale, de a găsi noi forme, metode de conducere și organizare etc. Sub aspectul pregătirii necesare desfășurării activității economice, *m.* se prezintă sub două forme: *simplă și complexă*. *M.s.* nu necesită o pregătire profesională specială; *m.c.* necesită însușirea unor cunoștințe speciale. Diminuarea rolului *m.s.* și creșterea rolului *m.c.*, superior calificate, impune sporirea importanței laturii calitative a factorului uman, intensifica-

rea procesului de formare și perfecționare permanentă a resurselor de **m.** devenind astfel o problemă esențială a fiecărei țări. În aceste condiții, școala cu diferitele ei trepte, profiluri și specialități, la care se adaugă și instituțiile profilate în perfecționarea cadrelor, au rol hotărâtor în accentuarea caracterului complex al **m.**, al creativității **m.**

N

NEGOCIERE, tratative cu privire la problemele de interes comun și al căror rezultate se consemnează în convenții, tratate, acorduri potrivit înțelegerii dintre părți. **N.** pot fi între două părți (*bilaterale*) și între mai multe părți (*multilaterale*). **N. comercială**, tratative care se desfășoară între persoane fizice sau juridice în scopul realizării unor înțelegeri sau încheieri unor contracte comerciale sau de cooperare economică internațională; prelungirea aplicabilității acestora sau convenirea asupra unor modificări ale anumitor elemente din astfel de acte intrate în vigoare. **N.c.** pot avea loc: la nivelul statelor sau guvernelor în vederea încheierii unor acorduri comerciale; la nivelul ministerelor sau al altor organe ale administrației de stat, abilitate în acest scop, în vederea realizării unor înțelegeri pe plan departamental; între diferiți întreprinzători în scopul încheierii unor contracte de export, import sau de cooperare economică internațională. **N.c.** se desfășoară asupra domeniilor de colaborare economică, categoria de mărfuri sau acțiuni de cooperare vizate, cantitatea și calitatea bunurilor, termenele de livrare, prețul și modalitățile de plată, diferite clauze oferite reciproc sau unilateral etc. Se poartă **n.** și în legătură cu acțiunea de vânzare și cumpărare de efecte publice, de convertire a hîrtilor de valoare în bani. De asemenea, au loc **n.** între diferiți întreprinzători, uneori și cu participarea reprezentanților administrației de stat, cu privire la stabilirea prețurilor bunurilor economice. O formă specială de **n.** reprezintă **n. colective de muncă** între reprezentanții patronatului și ai salariaților, în anumite condiții și cu participarea puterii de stat, care privesc nivelul salariului, formele de salarizare, durata muncii și a concediilor, indexarea salariului în condițiile creșterii indicelui prețurilor.

NEVOI (umane), ansamblul cerințelor a căror satisfacere permit existența și dezvoltarea purtătorilor lor — indivizi, grupurile sociale, societatea în ansamblul său. Conținutul

n. îl reprezintă acele schimburi ale omului cu mediul ambiant. **N.** sînt un atribut imanent al omului și se manifestă ca dorințe subiective ale lui pentru obținerea în scopul consumării, utilizării, contemplării, unor factori de satisfacție, care pot fi: obiecte, servicii, informații. **N.** pot fi: *substanțial-energetice și informaționale; definite și nedefinite; naturale și artificiale; elementare* (de bază, fundamentale) și *superioare* (complexe, elevate). Oricare din aceste nevoi pot fi *individuale* sau *sociale*, în funcție de nivelul la care se manifestă. **N.** nu se identifică cu *cererea* (v.); ele au o accepțiune mult mai largă, cuprinzînd și acele *trebuințe* care se satisfac în afara pieței.

NIVEL DE TRAI, componentă principală a *calității vieții* (v.), care reflectă gradul de satisfacere a necesităților vitale de viață ale populației unei țări, unui grup social sau a unei persoane. Pentru caracterizarea **n.** de **t.** se utilizează o serie de indicatori, cum sînt nivelul și dinamica veniturilor; nivelul și evoluția prețurilor; nivelul, structura și dinamica consumului de bunuri materiale și servicii; gradul de ocupare a forței de muncă, condițiile de locuit și de transport, accesul la învățămînt, știință, cultură, artă, sport, starea de sănătate a populației etc. **V.** și *calitatea vieții, cost al vieții, minim de trai.*

O

OBIECT AL PROPRIETĂȚII, v. *bun.*

OBLIGAȚIUNE. 1) Hîrtie de valoare emisă de stat, de o instituție publică (în unele cazuri și de societăți comerciale) cu titlu de creanță în vederea lansării unui împrumut și care conferă posesorului său calitatea de creditor și dreptul de a primi pentru suma împrumutată un anumit venit fix sub forma de *dobîndă* (v) stabilită dinainte, indiferent de rezultatele obținute de cel care le-a emis. **O.** poate fi *nominală*, în care este specificat numele beneficiarului, și la *purtător*, care conferă drepturi persoanei ce o deține. **O.** nu are valoare proprie, ea reprezintă o formă a capitalului fictiv, deși ea se cumpără, se vinde și se gajează 2) **O.** *C.E.C.*, înscris emis de Casa de Economii și Consemnațiuni din România, care servește ca instrument de atragere, cu titlu rambursabil, a disponibilităților bănești ale populației

și folosite de către stat. Veniturile cuvenite depunătorilor pe **o. C.E.C.** se acordă sub formă de câștiguri pe bază de tragere la sorți. **O. C.E.C.** sînt rambursabile la prezenta-re.

OCUPARE A RESURSELOR DE MUNCA, proces de transformare a resurselor de muncă potențiale în factor uman activ de producție, atît la nivelul unităților economice, cît și la nivelul economiei naționale. Procesul **o.r.** de **m.** se realizează pe baza asigurării unor condiții tehnice, economice, sociale, cultural-informaționale etc., prin care populația aptă de muncă este antrenată în activități utile. Mărimea gradului de **o.** a **r.** de **m.** se exprimă prin raportul dintre populația ocupată și populația activă potențială. **V.** și **șomaj.**

OFERTA, cantitatea totală de bunuri materiale și servicii destinată schimbului prin intermediul vînzării-cumpărării pe piață, la un anumit preț, într-o perioadă de timp determinată. Realizarea **o.** are loc prin confruntarea sa cu *cererea* (**v**) în cadrul tranzacțiilor comerciale. **O.** depinde de mai mulți factori: a) prețul mărfii respective; b) nivelul costului de producție; c) nivelul prețului la care se vînd celelalte mărfuri; d) cantitatea și calitatea mărfurilor similare oferite pe piață; e) condițiile de mediu natural sau social-politic. **O.** apare sub diferite forme: **o.** de mărfuri, **o.** de servicii **o.** fermă, **o.** facultativă, **o.** angajament, **o.** cu termen fix, **o.** cu grad mediu de complexitate, **o.** externă etc. Există o *lege generală a o.* care evidențiază faptul că de la un anumit nivel, creșterea producției fizice este însoțită de cea a costului. Această lege presupune două faze: a) creșterea producției fizice este urmată de o reducere a costului mediu total, precum și a costului marginal, iar costul mediu total este mai mare decît costul marginal; b) sporirea producției fizice este însoțită de o creștere atît a costului mediu total cît și a celui marginal, în condițiile în care costul mediu total este mai mic decît cel marginal. *Elasticitatea o.* pune în evidență modificarea **o.** (Q_1), în funcție de schimbarea prețului (ΔP) și se comensurează cu ajutorul coeficientului de elasticitate a **o.** ($E Q_1$), care se prezintă sub forma următoarei relații:

$$EQ_1 = \frac{\Delta Q_1}{Q_1} : \frac{\Delta P_1}{P_1}$$

În funcție de elasticitatea față de preț, forma **o.** poate

fi: a) elastică [$(E_{Q_i} > 1)$]; b) inelastică ($E_Q > 1$); c) unitară, ($E_Q = 1$); d) perfect elastică (E_Q tinde spre infinit, e) perfect inelastică ($E_Q = 0$). **O.** de mărfuri constituie o componentă principală a pieței și cuprinde totalitatea mărfurilor existente sub formă de stocuri în diferite stadii ale circulației (cu ridicata sau amănuntul) și de stocuri de produse finite în producție, care urmează să intre în circulație. V. *cerere, cost*.

OLIGOPOL, situație a unei piețe cu concurență imperfectă, dominantă de un număr relativ mic de firme producătoare sau vânzătoare a căror ofertă afectează prețul. V. și *concurență*.

P

PARTE SOCIALĂ, aportul unei persoane fizice sau juridice în formă bănească sau naturală la formarea patrimoniului unei societăți comerciale cu răspundere limitată sau a unei asociații, cooperative etc. **P.s.** este atestată prin emiterea de către administratorii societății a unor certificate speciale. Spre deosebire de *acțiune* (v.), **p.s.** nu este negociabilă; ea poate fi transmisă numai în condițiile în care toți asociații sau majoritatea lor sînt de acord, sau în caz de succesiune. Posesorii de **p.s.** au dreptul la încasarea unei părți din profitul unității respective.

PARTENERIAT, totalitatea persoanelor ce se asociază în vederea exercitării unor acte de comerț, dar care au rol diferit în cadrul respectivei asociații; unii au rol activ în conducerea activității economice, alții rol pasiv, prin participare la capital, fără a se implica în conducere.

PATRIMONIU, ansamblul drepturilor și obligațiilor cu conținut economic (sub forma de bunuri economice, titluri de credit etc.), exprimate sub formă bănească, ce aparțin persoanelor fizice și juridice. Sub aspect contabil, **p.** este surprins în activul și pasivul din bilanțul unităților economico-sociale.

PATRON, proprietar de stabiliment, exploatare, întreprindere, mare unitate etc. care folosește salariați.

PATRONAT. 1. Totalitate a patronilor existenți într-o țară, într-o ramură etc. 2. Relație de subordonare a unor

persoane fizice sau juridice, precum și a unor acțiuni social-culturale față de anumite fundații, așezăminte, comitete sau persoane fizice (cu sens de patronare).

☞ PAMÎNT (factor de producție), factor natural și primar al producției, cadrul general de desfășurare a tuturor activităților umane, arsenalul primitiv al tuturor uneltelor și instrumentelor de muncă, depozitul original al resurselor de materii prime și energetice. În *sens larg*, **p.** cuprinde solul, subsolul, aerul, apa, fauna, flora etc.; în *sens restrîns*, el se referă numai la sol, denumit și *fond funciar* (v.). **P.** în calitate de corp natural, viu, se caracterizează printr-o înaltă capacitate de regenerare și de sporire a fertilității sale naturale, ceea ce necesită folosirea lui rațională, intensivă, prevenirea dezechilibrelor ecologice.

☞ PERSOANA JURIDICĂ, asociere de persoane fizice, constituită potrivit legii, ce funcționează pe bază de statut și înregistrată la organul de stat competent. Prin statut se precizează raporturile economice și juridice prin care se certifică proprietatea asupra patrimoniului utilizat în scop definit, precum și calitatea de debitor sau creditor, distinctă de cea a persoanelor fizice care o alcătuiesc. Calitatea de **p.j.** se exprimă prin următoarele atribute: organizare de sine stătătoare; patrimoniu distinct, care să-i permită să desfășoare o activitate specifică și să suporte riscurile acestei activități; scop precis, în concordanță cu interesul obștesc; denumire; sediu. **P.j.** pot fi *publice* (de utilitate publică și care prestează servicii publice sau de interes general) și *private*, care exercită activități prin libera inițiativă a unei asociații de persoane fizice, în concordanță cu prevederile legale (societăți comerciale, fundații, așezăminte, comitete etc.).

☞ PIAȚA, totalitatea relațiilor generate de actele de vânzare-cumpărare, împreună cu fenomenele legate de manifestarea ofertei și cererii de bunuri economice, inclusiv titlurile de credit, în conexiunea lor cu spațiul și timpul în care se desfășoară. În plus, în sfera **p.** se includ și condițiile concrete în care se formează și se manifestă oferta și cererea de bunuri economice. Privită în dinamică, **p.** include și procese potențiale ca: cererea în formare, oferta potențială, oferta pasivă etc. Pe **p.** se verifică concordanța dintre nivelul, structura, calitatea producției (ale ofertei) și nivelul, structura și calitatea consumului (ale cererii), finalizînd

du-se astfel acțiunea legii cererii și ofertei. Prin informațiile oferite de **p.**, agenții economici pot acționa în direcția realizării echilibrului dintre cererea și oferta de mărfuri. Orice **p.** se caracterizează prin: obiect (tranzacții economice specifice); volum, potențial, capacitate; structură (mod de organizare a componentelor, a rețelei de desfacere și negociere a investițiilor aferente); arie geografică. În funcție de obiectul actelor de vânzare-cumpărare, de aria geografică, de modul de desfășurare a tranzacțiilor, **p.** se prezintă sub numeroase forme și tipuri, cele mai semnificative fiind: a) **p. bunurilor de consum final**, ansamblul vânzărilor și cumpărărilor de obiecte și servicii de consum personal (bunuri de consum curent și bunuri de folosință îndelungată), precum și toate acele operațiuni care definesc sfera economică a comerțului cu amănuntul și cu ridicata; b) **p. muncii**, ansamblul relațiilor dintre cererea și oferta de resurse de muncă în funcție de nivelul și oscilațiile *salariului*, pe baza cărora are loc procesul de ocupare a populației active în mărimea, structura și calitatea corespunzătoare exigențelor **p.**; c) **p. capitalurilor** (în sens larg), ansamblul relațiilor ce apar în procesul trecerii capitalului real dintr-o formă în alta pe fluxul proceselor tehnologice și economice în care este implicat, denumită și **p. factorilor de producție**; ea constă în schimbarea lui din forma bani în formă de elemente materiale și umane ale procesului de producție (mașini, utilaje, materii prime, resurse de muncă etc.), din această formă în marfă, iar, apoi, din nou în formă bănească. În sens restrâns, **p.c.** cuprinde tranzacțiile cu capital bănesc, respectiv împrumuturile pe care agenții economici financiari le acordă celor interesați și avînd *bonitatea financiară* (v.) necesară, pe termen determinat, în schimbul rambursării lor împreună cu dobînda curentă; d) **p. monetară (p. bănească)**, ansamblul tranzacțiilor de capital bănesc pe termen scurt (pînă la un an). Pe **p.m.** băncile centrale și băncile comerciale acordă credite și împrumuturi pe termen scurt sau primesc sume de bani din partea deponenților pentru formarea depozitelor bancare; e) **p. financiară**, ansamblul operațiunilor de vânzare-cumpărare a *acțiunilor* (v.) și *obligațiilor* (v.), atît cele legate de înființarea unor noi societăți pe acțiuni sau de suplimentare a capitalului lor social inițial și de lansare a unor împrumuturi de stat și care formează **p.f. primară**, cît și cele de vânzare-cumpărare, de negociere la *bursă* (v.) a obligațiilor și acțiunilor existente ce dublează capitalul real existent în afaceri diferite și care formează **p.f. secundară**; f) **p. valutară**, totalitatea instituțiilor

lor specializate dintr-un anumit centru financiar, care participă la operațiunile de schimb valutar, de vânzare-cumpărare de monede naționale convertibile. Pe p.v. se formează *cursul de schimb valutar* (v.). În funcție de raportul economic de forțe dintre vânzători și cumpărători, dintre anumiți vânzători și concurenții lor pe o anumită p., dintre anumiți cumpărători și concurenții lor, există p. cu *concurența, perfectă* sau *pură*, p. cu *concurență monopolistică*, p. cu *concurență tip monopol* și p. cu *concurență imperfectă*. V. și *bursă, capital, concurența, mecanism al economiei de piață, mecanism al prețurilor*.

PLAN (macroeconomic), ansamblul rațional de măsuri guvernamentale, consemnate într-un document de stat, adoptate în vederea organizării și dirijării activității economice, tinzându-se către asigurarea unor echilibre dinamice de amploare, diferite de acelea care ar rezulta din funcționarea spontană a pieței imperfecte; un ansamblu de politici economice și sociale, exprimate în țeluri cuantificate și obiective variate, prin care sînt orientate deciziile persoanelor fizice și juridice pe un anumit orizont de timp. În țările cu economie de piață consolidată, în care se recunoaște că întreprinderile private desfășoară activități economice raționale și eficiente pe baza propriei lor inițiative și a favorabilităților pieței, p. are un caracter de previziune pentru sectorul particular, un reductor al incertitudinilor agenților economici. În țările cu economia condusă centralizat, p. constituie instrumentul principal prin care se realizează anticipat raportul dintre nevoi și resurse. În țările cu o bogată experiență în planificarea orientativă, p. cuprinde trei grupe principale de măsuri: *previziunile* (liniile dezvoltării normale, trendurile economiei naționale, ca și acele dezechilibre cu șanse de a deveni reale și periculoase în orizontul de timp adoptat, de regulă cinci ani); *proiecțiile* (măsurile specifice de politică economică pe care guvernul le susține, prin pîrghii economice, cu scopul de a stăvili sau de a reduce intensitatea dezechilibrelor prevăzute); *obiectivele* (măsurile preconizate de guvern avînd o pronunțată încărcătură socială, prestațiile de servicii sociale de către administrațiile publice sau încurajate de ele). V. și *planificare, programare economică, prognoză economică*.

PLANIFICARE, modalitate specifică de prefigurare a dezvoltării la nivelul unităților, cît și al economiei naționale.

le, componentă a *mecanismului economic* (v.). **P.** constituie un subsistem reglator al economiei moderne, compatibil cu celelalte subsisteme de reglare specifice acestui sistem economic, inclusiv cu mecanismul relativ automat al liberei concurențe, al legii cererii și ofertei și al formării prețurilor pe baza acestei legi. La nivelul unității economice, **p.** constă din fundamentarea și formularea strategiei dezvoltării viitoare a întreprinderii și din elaborarea prognozelor, planurilor și programelor menite să orienteze factorii implicați în direcția transpunerii în viață a strategiilor adoptate democratic și dimensionate realist. Din punctul de vedere al economiei naționale, **p.** reprezintă o formă a politicii de creștere economică. **P.** s-a prezentat și se prezintă încă sub mai multe forme. **P. indicativă**, prin care statul indică ceea ce trebuie făcut pentru a atinge obiectivele alese, dar nu intervine direct în viața economică; statul nu face decât să explice obiectivele și să ducă muncă de convingere pentru realizarea lor. **P. incitativă**, prin care statul nu ordonă (comandă) realizarea obiectivelor de plan stabilite democratic, ci acordă avantaje (fiscale, de pildă) aceluia care realizează planul și penalizează pe cei care nu ating anumiți indicatori ai lui. **P. imperativă**, este aceea unde statul întocmește și ordonă realizarea planului; întreprinderile trebuie să execute ordinele statului. În cadrul categoriei respective se includ: **p. imperativă centralizată**, practică în țările socialiste și considerată metodă principală de conducere unitară a economiei naționale și **p. imperativă descentralizată**, în care se acordă o importanță mai mare instanțelor regionale; **p. informală**, există în acele țări în care nu se întocmesc planuri la nivel național, avînd însă loc o strînsă coordonare a deciziilor luate de puterea de stat și a celor luate de întreprinderile private. **P.** desemnează trei realități strîns legate între ele: existența de *organisme statale specializate*; *elaborarea de planuri* și de alte instrumente de **p.**; planul ca document de stat consemnativ. Există un consens în a aprecia că **p.** a avut și va avea unele efecte generale pozitive cu toate că acestea nu pot fi măsurate cu precizie. V. și *mecanism economic*, *plan*, *prognoză economică*, *programare economică*.

PLASAMENT, în sens general, sumă de bani investită într-o activitate economică sau afaceri de bursă, financiare etc., în vederea obținerii de profit.

POLITICA ECONOMICA, componentă a *mecanismului economic* (v.) care constă dintr-un ansamblu de principii, de norme și reguli ce stau la baza activității economice a statului, administrațiilor publice centrale și locale și care este desfășurată în numele intereselor naționale imediată și de perspectivă, precum și mijloacele și metodele folosite pentru a realiza strategia propusă. **P.e.** diferă de la o țară la alta, se modifică de la o perioadă la alta. În unele situații, prin **p.e.** se urmărește crearea condițiilor de accelerare a progresului economic și social, în altele preîntâmpinarea sau eliminarea unor fenomene negative din economie. **P.e.** este constituită din o multitudine din compartimente parțiale: **p. de investiții**, **p. industrială**, **p. agrară**, **p. de pregătire a resurselor de muncă**, **p. comercială**, **p. financiară** și **de credit**, **p. valutară**, **p. monetară**, **p.e. externă** etc. V. și *mecanism economic*.

POLITICA SOCIALA, ansamblul de măsuri economice și noneconomice, fundamentate pe o anumită concepție, specifică diferitelor țări ale lumii, prin care puterea publică realizează o utilizare normativă a resurselor sale și o distribuire a veniturilor, în scopul îndeplinirii principiilor de justiție și dreptate socială. Precizată în programe sociale, **p.s.** se concretizează în măsuri și instrumente menite să asigure o creștere a standardului de viață și îmbunătățirea calității vieții, precum și protecția populației de efectele negative ce pot să apară, în anumite perioade de timp, ca urmare a unor situații economice și politice deosebite (război, recesiune, calamități naturale etc.). Pe plan național și internațional sînt elaborate strategii privind îmbunătățirea calității vieții. În țara noastră, **p.s.** vizează următoarele direcții: a) asigurarea unui loc de muncă pentru fiecare cetățean apt de muncă și a unui nivel de trai decent; b) protecția salariaților prin acțiuni sindicale și o legislație corespunzătoare; c) protecția grupurilor sociale defavorizate (șomeri, familii cu mulți copii, bătrîni, orfani, handicapați etc.); d) satisfacerea unor necesități colective (învățămînt, sănătate, cultură, artă, sport etc.); e) protecția populației împotriva unor procese sociale patologice (alcoolismul, utilizarea drogurilor, criminalitatea, tensiunile interetnice etc.). Aceste măsuri de **p.s.** se îndeplinesc în condițiile asigurării libertății economice și a drepturilor fundamentale ale omului. Unele din ele au fost deja legiferate (ex.: Legea privind protecția socială a șomerilor și reintegrarea lor profesională), altele sînt în curs de legiferare.

POLITA, înscris într-o formă specială, emis de persoane fizice sau juridice, prin care se atribuie posesorului acesteia un drept de creanță asupra unei sume de bani ce va fi onorată de către debitor la scadență. În funcție de modul și de condițiile stingerii datoriei, de forma pe care o îmbracă câștigul aferent, **p.** poartă diferite denumiri: cambie, bilet la ordin, trată, cec, obligațiune, acțiune, unele constituind baza banilor de credit. **P.** se pot afla în posesia creditorului pînă la scadență, pot fi transmise altei persoane pentru stingerea unor obligațiuni sau se pot afla la bănci, fiind scontate pentru obținerea de credit. **P. inversă (recambia)**, **p.** prezentată debitorului de către persoana care a achitat **p.** protestată, ca urmare a neachitării ei la scadență și prin care debitorul este obligat să restituie suma plătită inclusiv dobînzile și cheltuielile de protest.

POPULAȚIE (umană), totalitatea persoanelor fizice autohtone care locuiesc pe un anumit teritoriu național, într-o anumită perioadă de timp, inclusiv cetățenii țării respective aflați peste graniță, și care constituie condiția esențială a existenței și progresului oricărei economii naționale. Categoriile ale **p.:** *în vîrstă de muncă; aptă de muncă; activă; ocupată; inactivă*. Potențialul uman ce poate fi atras și utilizat într-o activitate reprezintă *resursele de muncă, care cuprind: populația în vîrstă de muncă și aptă de muncă. Consumul resurselor de muncă ocupate în orice activitate socială constituie munca (v).*

PORTOFOLIU. 1) Totalitatea titlurilor de credit sub *forma efectelor de comerț (v.), valorilor mobiliare (v.) și a titlurilor reprezentative ale mărfii* aflate în posesiunea persoanelor fizice și juridice. 2). **P.** de *comenzi*, totalitatea comenzilor existente la dispoziția unor agenți economici producători sau concurenți. **V.** și *titlu de credit, titlu de valoare*.

POTENȚIAL ECONOMIC, stocul de resurse economice atrase în circuitul economic sau susceptibile de a fi utilizate în calitate de *factori de producție (v.)*, care reflectă forța economică a unei țări, la un moment dat. **P.e.** cuprinde: a) resursele de muncă, sub aspect cantitativ, structural și calitativ; b) resursele naturale, atrase și utilizate; c) stocul de capital fix și circulant, inclusiv investițiile în curs de execuție; d) bunurile populației; e) soldul dintre creanțele și angajamentele externe; f) potențialul creativ, patrimoniul științific și cultural. Toate aceste componente ale **p.e.** sînt

privite în legătura lor nemijlocită cu mediul înconjurător. Distingem următoarele forme de **p.e.**: a) **p.e. maxim**, totalitatea stocurilor de resurse economice, inclusiv cele care nu pot fi încă utilizate la un anumit moment, fie ca urmare a lipsei de tehnologie, fie a inexistenței cererii pentru astfel de resurse sau a neasigurării eficienței utilizării lor; b) **p.e. valorificabil**, totalitatea resurselor economice ce pot fi utilizate pentru producerea de bunuri economice; c) **p.e. atras în circuitul economic**, parte a **p.e. valorificabil** atras efectiv în producerea de bunuri economice. Diferența dintre **p.e.v.** și cel **a.** reprezintă resurse economice neutilizate, aflate în stare latentă. După criteriul ariei geografice, **p.e.** se grupează în **p.e. național**, cel existent într-o anumită țară și care îi aparține și **p.e. regional** sau **mondial**, care se referă la resursele oceanului planetar, ale spațiului cosmic etc. și care formează patrimoniul întregii omenirii. Nivelul **p.e.** este pus în evidență printr-o multitudine de indicatori economici, cum ar fi: numărul populației apte de muncă și structura ei pe vârste și medii; ponderea specialiștilor cu pregătire superioară; mărimea, structura și dinamica averii naționale și ale venitului național; volumul, structura și calitatea capitalului fix și a celui circulant; numărul de brevete; mărimea rezervelor valutare etc. V. și **avuție națională, capital, resurse economice, resursă informațională, pământ, populație.**

PRESTARI DE SERVICII, formă a activității economice ale cărei rezultate satisfac nevoi umane personale sau de producție, dar care nu se prezintă sub forma unui bun material. Din categoria acestor activități fac parte: transporturile, activitățile turistice, reparațiile bunurilor de folosință îndelungată, comerțul, consultațiile medicale sau juridice, consultațiile și lecțiile profesorilor, munca salariaților casnici, serviciile financiare și de asigurări etc. V. și **servicii.**

PREȚ, sumă de bani pe care o primește vânzătorul în schimbul unui bun economic, expresie bănească a valorii recunoscute a bunului economic. **P. stabilite** în mod liber reflectă, prin nivelul și dinamica lor, condițiile de formare a ofertei ca și pe cele de formare a cererii, raportul dintre cerere și ofertă, puterea de cumpărare a banilor. **P.** au un rol primordial în mecanismul economiei de piață; ele se constituie în rețeaua fundamentală de informații pentru deciziile agenților economici, pentru întregul sistem economic. Prin

dinamica lor, **p.** semnaleză producătorilor schimbările ce intervin în preferințele economice ale consumatorilor, acestora din urmă arătându-le modificările în condițiile de combinare și consumare a factorilor de producție. Nivelurile și dinamica **p.** impun priorități în producerea bunurilor economice, atestă metodele bune de organizare și conducere și le condamnă pe cele învechite, delimitează persoanele și grupurile de persoane care au acces la bunurile produse, orientează agenții economici în alocarea pe domenii a factorilor de care dispun. Pentru a fi viabil pentru producător (vînzător), **p.** pieței trebuie să le asigure recuperarea costului și obținerea profitului normal, care-l recompensează pe întreprinzător. În practica economică, există o mare diversitate de **p.** O semnificație specială prezintă abordarea lor ca **p. libere** și ca **p. administrate**. **P. libere** sînt cele care se formează în condițiile concurenței deschise, libere, în care nici unul dintre agenții pieței nu poate influența sau decide în mod unilateral stabilirea nivelului și dinamicii. **p.** Ele respectă în mod fidel condițiile de formare a ofertei și a cererii, semnalînd prin evoluția lor raportul dintre modul de alocare și consumare a factorilor de producție și dinamica nevoii sociale. **P. administrate** sînt acelea ale căror nivel și dinamică se află sub influența firmei (firmelor) cu o poziție cheie, care controlează piața și sau a statului. Majoritatea **p.** bunurilor de consum practicate, ale **p.** bunurilor de capital, ale creditului (dobînda, taxa scontului) pe piața financiară (cursul acțiunilor) și pe piața muncii (salariul) sînt prețuri administrate. Deși formate pe baza situației și forței de care dispune un agent economic sau un grup de agenți economici, stabilirea **p.a.** urmărește, de regulă, maximizarea vînzărilor, premisă a obținerii profiturilor scontate. În toate țările cu economie de piață, statul are rol activ în formarea și evoluția **p.**, utilizînd, în special, pîrghii economice: achizițiile de stat, subvențiile acordate unor producători, politica de comerț exterior, sistemul stocurilor strategice, alocațiile și asistența socială de la buget, investițiile publice etc. Statul influențează formarea **p.** prin *pîrghii indirecte*, în sensul influențării raportului dintre cerere și ofertă (în special pentru anumite categorii de mărfuri). Se folosesc în acest sens instrumentele politicii financiare și de credit. Intervenția statului se realizează și *direct* prin: fixarea nivelului **p.** pentru anumite categorii de bunurilor economice, mai ales servicii sociale; stabilirea unor limite inferioare sau superioare de **p.** (taxarea **p.**); legiferarea mecanismului de modificare a **p.**; înghețarea pen-

tru anumite perioade a **p.** ca măsură excepțională. Se apreciază că cea mai amplă intervenție directă a statului în domeniul **p.** vizează produsele agricole. Pe piața mondială se practică următoarele categorii de **p.**: **p. bursei** (cotație de bursă), practicat pentru mărfurile fungibile, standardizat la dispoziție sau la termen, pe bază de mostre sau după condițiile de calitate; **p. de licitație**, rezultat din licitații publice, pentru vânzarea unor bunuri economice, adjudecarea unor construcții economice sau sociale etc.; **p. de catalog** (de liste), stabilit de exportatori pe baza cheltuielilor de producție la care se adaugă profitul format la piață în raport de cerere și ofertă; **p. care este difuzat** firmelor importatoare pentru negocierea unor bunuri materiale (lamine, rulmenți, mașini unelte, tractoare etc.); **p. de tranzacție**, **p.** efectiv realizat în momentul vânzării-cumpărării unui produs.

PREȚ AL OBLIGAȚIUNII, suma dobândită în tranzacțiile de bursă ale obligațiunilor (**P.**) **P.o.** este influențat de mărimea *stabilită a dobânzii* — **D** (cuponul obligațiunii) și de rata actuală a dobânzii (**d**), adică:

$$P = \frac{D}{d}$$

Deci, când rata dobânzii crește, **p.o.** scade și invers.

PREȚ AL PĂMÎNTULUI, sumă de bani ce se plătește pentru transferarea dreptului de proprietate al unei persoane fizice sau juridice asupra unei suprafețe de teren altei persoane prin actul de vânzare-cumpărare. **P.p.** este egal cu suma de bani care, depusă la bancă de către proprietar, i-ar aduce acestuia un venit anual egal cu renta încasată. El depinde de mărimea rentei (**R**) și de rata dobânzii plătite de bănci pentru sumele depuse de deponenți (**d**), adică:

$$p.p. = \frac{R}{d}$$

P.p. are tendință de creștere datorită ofertei rigide de terenuri spre arendare, precum și a tendinței de creștere a ratei dobânzii. V. și *dobîndă, rentă*.

PRINCIPIU AL ACCELERATORULUI, formulat de către A. Aftalion (1913) și de J. B. Clark (1917) și care exprimă relațiile de interdependență dintre creșterea venitului național, ca măsură a anticipărilor privind cererea agregată,

și cea a investițiilor nete; reflectă efectul amplificat al venitului național — Y (producției, consumului) asupra investițiilor (I), cu cât trebuie să crească Y , pentru a se efectua o anumită investiție. Coeficientul de accelerare (a) se exprimă prin relația:

$$a = \frac{I_t}{Y_t - Y_{t-1}}, \quad \text{unde } t = \text{perioadă.}$$

PRINCIPIU AL MULTIPLICATORULUI, formulat de R.F.Khan și utilizat de către J.M. Keynes, într-o construcție evoluată, în legătură cu examinarea înclinației spre consum. Este cunoscut sub denumirea de multiplicator al investiției (K), o formă particulară a multiplicatorului conexiunii inverse. Acesta exprimă efectele creșterii investițiilor (ΔI) asupra creșterii venitului național (ΔY) și se prezintă sub forma raportului dintre variația venitului național și cea a investițiilor, adică

$$K = \frac{\Delta Y}{\Delta I} \quad \text{sau} \quad \frac{1}{1-c},$$

unde c reprezintă înclinația marginală spre consum (partea din sporul de venit național destinată consumului). Multiplicatorul investițiilor arată de câte ori sporul investițiilor este cuprins în sporul venitului național, adică $\Delta Y = K \cdot \Delta I$, în care $K > 1$.

PRINCIPIU AL ACTUALIZARII, instrument de fundamentare a deciziilor economice cu implicații pe termen lung. Acest **p.** pornește de la constatarea că dacă se depune la bancă o sumă de bani (S), aceasta în timp se amplifică, devenind după n ani $S(1 + d)^n$, unde d este rata anuală a dobânzii. Invers, unei sume de bani ce se va afla peste n ani într-un depozit bancar îi corespunde, în prezent, o depunere $\frac{S}{(1 + d)^n}$. Din perspectiva unui debitor, un credit

(S) cu termenul la scadență n ani, contractat în prezent, implică peste n ani achitarea sumei $S(1 + d)^n$; pe de altă parte, unei sume ce va fi achitată peste n ani, îi corespunde, în prezent, un credit

$$\frac{S}{(1 + d)^n}$$

cu termen de scadență n ani.

PRIVATIZARE, acțiune de trecere în proprietatea privată a unor bunuri și activități care s-au aflat în proprietatea publică și în administrația statului. În ultima perioadă, **p.** prezintă un proces caracteristic majorității statelor lumii. În condițiile țărilor în care a existat monopolul pro-

prietății de stat, **p.** constituie procesul de așezare a vieții economice pe criteriul raționalității și eficienței economice, ea asigură mobilitatea și adaptabilitatea agenților economici la condițiile obiective impuse de piață, precum și corelarea intereselor producătorilor cu rezultatele activității lor. În țara noastră are loc un amplu proces de **p.** care poate fi privit sub două aspecte: *al micii p.* (aparitia de unități economice, proprietate individuală și privată, pe baza liberei inițiative a agenților economici) și *al marii p.* (transformarea unei mari părți a întreprinderilor de stat în societăți comerciale).

PROCES ECONOMIC, fenomen economic privit în mișcare. **P.e** exprimă transformările cantitative, structurale și calitative în starea realității economice, care evidențiază desfășurarea în timp și în spațiu a faptelor și actelor economice. De pildă, creșterea prețurilor, modificarea ofertei sau a cererii de bunuri economice, creșterea productivității, într-un interval de timp sînt **p.e.** **P.e.** se desfășoară pe baza contradicțiilor interne proprii unui anumit fenomen economic, cît și pe baza celor care apar între diferitele fenomene și **p.e.** V. și *fenomen economic*.

PRODUCTIVITATE, eficiența cu care sînt avansați, combinați, substituiți și consumați factorii de producție. Mărimea **p.** se calculează fie prin raportarea producției obținute, într-o anumită perioadă, la volumul factorilor utilizați în aceeași perioadă pentru obținerea respectivei producții, fie prin raportarea factorilor utilizați la producția obținută. **P.** se prezintă ca **p. parțială** și ca **p. globală**. **P. parțială** exprimă eficiența utilizării fiecărui factor de producție în parte (muncă, capital, pămînt, progres tehnic etc.). Ținînd seama de rolul activ al factorului muncă în ansamblul factorilor de producție, **p. muncii** ocupă un loc deosebit în rîndul **p. parțiale**. **P. muncii** se calculează fie prin raportarea producției la munca cheltuită pentru obținerea acesteia, fie prin raportarea cheltuielilor de muncă la producția obținută, în ambele situații luîndu-se în considerare și calitatea bunurilor economice. În primul caz, **p. muncii** reflectă numărul de unități de bunuri ce revine la o unitate de muncă (pe om-zi, om-oră, om-săptămînă, salariat etc.); în cel de-al doilea caz, **p. muncii** reflectă consumul de factor de muncă ce revine la o unitatea de bun economic. **P. globală** exprimă eficiența combinării și consumării tuturor factorilor de producție, de regulă la nivel de unitate economică de bază, aceasta arătînd

performanța de ansamblu a activității economice. **P.** pe ansamblul economiei naționale (**p. națională**) se determină prin raportarea efectelor economice brute sau nete, sub forma produsului intern brut sau a venitului național, la consumul total de factori de producție din perioada respectivă. Acest consum este privit atât sub forma lui fizică (consum însumat prin metode științifice), cât și a factorilor financiari (dobânzi, profituri, impozite etc.). **P. marginală** reprezintă randamentul ultimei unități dintr-un anumit factor de producție (**p. marginală parțială**) sau randamentul ultimei unități din masa tuturor factorilor de producție consumați (**p. marginală totală**). **P. marginală parțială** se calculează fie prin raportarea sporului de producție obținut pe baza consumării ultimei unități dintr-un anumit factor (de pildă, munca), ceilalți factori fiind considerați constanți, fie prin raportul dintre sporul dintr-un factor ocazionat cu producerea unei unități suplimentare de producție.

✓ **PRODUCTIE**, componentă a activității economice a cărei funcție esențială constă în combinarea și utilizarea factorilor materiali și umani în vederea obținerii de noi bunuri economice (bunuri materiale și servicii), respectiv a sporirii utilităților acestora. **P.** este motorul economiei, ea asigurând satisfacerea nevoilor crescînde ale oamenilor, sporirea *avuției naționale, creșterea bunăstării națiunilor*. **P.** asigură locuri de muncă; în cadrul ei cele mai multe dintre familii încasează venituri; numai pe baza rezultatelor ei poate spori consumul. În funcție de caracterul rezultatelor finale ale **p.**, aceasta poate fi materială și nematerială (prestări de servicii). **P. materială** constă din totalitatea proceselor fizico-chimice, biologice, economice etc., prin care obiecte din natură sau bunuri corporale ale proceselor de producție anterioare sînt supuse unor modificări substanțiale și structurale spre a le face utile sau mai utile oamenilor. În cadrul acestei forme de **p.** se disting: **p. industrială**, **p. agricolă**, activitățile de construcții etc.

PRODUCTIE GLOBALA, indicator specific *sistemului producției materiale* (v.) care relevă, sub formă bănească, întreaga activitate economică desfășurată la nivel microeconomic, într-o perioadă de un an **P.g. agricolă**, expresie bănească a produselor agricole vegetale și animale, în formă naturală și brută, obținute într-un an, la care se însumează soldul producției vegetale neterminată, costul înființării și întreținerii plantațiilor pomiviticele pînă la intrarea lor pe

rod. **P.g.** a *întreprinderii industriale*, expresie bănească a produselor finite fabricate din materii prime și materiale proprii, achiziționate sau ale clienților, livrate sau în curs de livrare, la care se adaugă semifabricatele din producție proprie livrate, soldul creșterii sau descreșterii stocurilor de producție neterminată, lucrările cu caracter industrial executate pentru terți, pentru investiții proprii și celelalte sectoare neindustriale ale unității, reparațiile capitale aferente capitalului fix etc. **P.g.** include înregistrări repetate, legate de consumul de resurse naturale. **V.** și *produs global, produs social total*.

✓ **PRODUȚIE NETA**, indicator specific *sistemului producției materiale* (v.) ce evidențiază mărimea cheltuielilor legate de recompensarea factorului uman, care participă la producerea de bunuri economice. În structura **p.n.** se cuprind salariile și adaosurile la salarii, contribuțiile la asigurările sociale și la ajutorul de șomaj, profitul (beneficiul), impozitul pe circulația mărfurilor și alte elemente legate de activitatea factorului uman participant direct sau indirect la producerea de bunuri economice. Se calculează fie prin scăderea din *producția globală* (v.) a cheltuielilor materiale, fie prin însumarea elementelor sale componente. **V.** și *venit național*.

PRODUS DISPONIBIL, totalitatea bunurilor economice destinate folosirii *venitului disponibil* (v.). **P.d.** se deduce din produsul intern brut prin adăugarea importurilor și scăderea exporturilor. Componentele sale materiale sînt destinate consumului privat și public, formării capitalului fix și stocurilor de capital circulant.

✓ **PRODUS FINAL** (valoare adăugată), indicator macroeconomic prin care se apreciază, în expresie bănească, totalitatea bunurilor economice, ajunse, în decursul unui an, în ultimul stadiu al circuitului economic. Se determină prin diminuarea *produsului social total* (v.) cu mărimea consumului intermediar. Sub aspect natural-material se concretizează în bunurile economice destinate consumului personal și social, înlocuirii capitalului fix consumat, acumulării și constituirii stocului de capital și exportului. Sub aspect bănesc, **p.f.** este format din *venitul național* la care se adaugă fondul de amortizare anual. **V.** și *venit național*.

X PRODUS GLOBAL, indicator calculat în sistemul producției materiale care însumează, la nivelul ramurilor producției materiale, *producția globală* (v.) obținută de unitățile economice componente. **P.g.** conține înregistrări repetate, ceea ce deformează contribuția ramurilor la producerea venitului național. Prin însumarea **p.g.** obținut în toate ramurile producției materiale se determină mărimea *produsului social total* (v.).

X PRODUS GLOBAL BRUT, indicator macroeconomic calculat în sistemul conturilor naționale și prin care se exprimă, în formă bănească, rezultatele activității economice, cu caracter marfar și nemarfar, obținute în subsistemele economiei naționale, într-o perioadă de un an. Se calculează prin următoarele modalități: a) însumarea producției brute de bunuri materiale și servicii, în expresie bănească realizată pe piață și a producției brute de bunuri materiale și servicii, care nu au caracter marfar; b) însumarea intrărilor intermediare (bunurile materiale și serviciile destinate consumului intermediar, în expresie bănească) și a intrărilor primare (valoarea adăugată brută, formată din amortizarea capitalului fix și valoarea adăugată netă); c) însumarea consumului intermediar, în expresie bănească, și a consumului final **P.g.b.** include înregistrări repetate, ceea ce limitează posibilitățile de apreciere reală a activității depuse de agenții economici, *V.* și *produsul social total, sistem al conturilor naționale.*

PRODUS INTERN BRUT (P.I.B.), indicator macroeconomic calculat în sistemul conturilor naționale, prin care se exprimă mărimea valorii adăugate brute a bunurilor materiale și serviciilor produse în interiorul țării. Se determină ca diferență între *produsul global brut* și consumul intermediar. **P.i.b.** evidențiază masa de bunuri materiale și servicii, sub aspect fizic și bănesc, produsă într-un an, de agenții economici ce își desfășoară activitatea pe teritoriul țării. *V.* și *produs global brut, produs național brut, sistem al conturilor naționale.*

PRODUS INTERN NET (P.I.N.), exprimă mărimea valorii adăugate nete, calculată pe baza fluxurilor financiare, ca diferență între *produsul intern net* (v.) și fondul de amortizare.

PRODUS NAȚIONAL BRUT (P.N.B.), indicator macroeconomic calculat în sistemul conturilor naționale, prin care se exprimă, în formă bănească, rezultatele activității agenților economici autohtoni, care activează în interiorul țării și în afara teritoriului național. Se determină prin scăderea din *produsul intern brut* (v.) a părții produse de agenții economici străini, la care se adaugă rezultatele economice ale agenților autohtoni obținute din activitatea desfășurată pe teritoriul altor țări. P.N.B. poate fi mai mare sau mai mic decât P.I.B. în funcție de sensul soldului (pozitiv sau negativ) dintre rezultatele realizate de agenții economici naționali în afara granițelor țării și cele realizate de agenții economici străini, în interiorul granițelor naționale. V. și *produs intern brut*.

PRODUS NAȚIONAL NET (P.N.N.), indicator macroeconomic calculat în sistemul conturilor naționale care reliefează mărimea rezultatelor economice nete obținute de agenții economici aparținând unei țări, ce își desfășoară activitatea pe teritoriul național și al altor țări. Se determină prin scăderea din *produsul național brut* (v.) a mărimei amortizării capitalului fix. După stadiile mișcării, P.N.N. — producție, repartiție și consum — se utilizează următoarele modalități de calcul: a) însumarea valorii nete a bunurilor materiale și a serviciilor produse într-un an; b) însumarea veniturilor obținute de proprietarii factorilor de producție; c) însumarea cheltuielilor făcute pentru consum și sporirea avuției (investiții și creșterea stocurilor). Unitate producătoare de P.N.N. se consideră orice individ, firmă sau organ guvernamental, care produce bunuri materiale și servicii. În calculul acestui indicator se include orice activitate desfășurată de persoane fizice sau juridice, care se încadrează în una din următoarele ramuri: agricultură, silvicultură, pescuit, industrie, construcții, electricitate, gaz, apă și servicii de salubritate, transport, depozite și comunicații, comerț, bănci și asigurări, case de locuit, administrația publică, armata, serviciile educative, medicale, culturale, de amuzament, casnice, hoteliere și de alimentație publică, spălătorii, frizerii, și alte servicii personale, servicii judiciare, religioase, cele practicate de asociații, cluburi și alte organizații. În condițiile în care P.N.N. este evaluat la prețurile factorilor de producție, conținutul său este sinonim cu al *venitului național* (v.) V. și *produs național brut*.

PRODUS NET, indicator specific sistemului producției materiale, care însumează, la nivelul ramurilor, producția netă obținută de unitățile economice componente. Prin agregarea **p.n.** obținut în toate ramurile producției materiale se determină mărimea *venitului național* (v.).

PRODUS SOCIAL TOTAL (GLOBAL), indicator macroeconomic calculat în sistemul producției materiale, care reflectă, în expresie bănească, totalitatea bunurilor economice produse în ramurile sferei productive în decurs de un an. Sub aspect natural-material, **P.S.T.** se constituie din totalitatea bunurilor de investiții și a bunurilor de consum sub aspect valoric și cuprinde: a) cheltuielile de producție aferente bunurilor economice produse; b) veniturile primare ale populației ocupate din sfera productivă, ale unităților economice și ale statului. **P.S.T.** se calculează prin agregarea produsului global al ramurilor producției materiale. Drept urmare, **P.S.T.** include și consumul intermediar care cuprinde înregistrări repetate.

PROFIT, *in sens general*, venit, câștig, realizat din desfășurarea unei activități. *In sens restrâns*, venit ce revine posesorului de capital drept recompensă a utilizării acestuia în calitate de factor de producție. **P.** este scopul și rațiunea oricărei acțiuni economice, mobilul principal al investirii capitalului, criteriu de apreciere a eficienței economice, a rentabilității. Maximizarea **p.** constituie motivația agentului economic de a acționa într-un anumit domeniu de activitate lucrativă, criteriu de fundamentare a opțiunii sale privind orientarea capitalului și restructurarea producției. **P.** stimulează eforturile agentului economic în vederea perfecționării activității sale, cultivă spiritul de economisire. În același timp, **p.** are o semnificație deosebită și pentru societate, pe seama prelevării unei părți a acestuia la bugetele administrațiilor, asigurându-se satisfacerea unor nevoi sociale generale: învățămînt, sănătate, artă, cultură, protecție socială, administrație de stat, sport, apărare etc. **P.** se calculează ca excedent al prețului de vânzare peste cheltuielile de producție efectuate de agenții economici. Ca mărime, **p.** se prezintă sub mai multe forme: a) **p. brut** (total), diferența dintre încasările obținute într-o anumită perioadă din vânzarea bunurilor economice și a cheltuielilor de producție aferente acestora; b) **p. net**, cea parte a **p. brut** care se obține prin scăderea pierderilor înregistrate în activitatea desfășurată și alte scăzăminte prevăzute de le-

ge; acesta se repartizează societărilor sub forma de dividende și pentru alte destinații economice prevăzute; **p. impozabil**, bază de calcul al impozitelor sau al prelevărilor legale. În țara noastră, potrivit legislației în vigoare, din **p. brut** se scad următoarele elemente: salariile întreprinzătorului, dobânda la capitalul investit, chiria plătită pentru clădiri, arenda pentru pământ, partea destinată rezervelor; prelevările și donațiile făcute în scop umanitar, pentru sporirea activității științifice, sociale, culturale și sportive; alocații pentru copii plătite de acei agenți economici care nu evidențiază aceste sume în costuri; cheltuielile de pregătire profesională și practica în producție; **p. normal**, minim de câștig pe care trebuie să-l obțină întreprinzătorul pentru a-și investi capitalul; **p. suplimentar**, realizat de acei întreprinzători care produc cu costuri individuale mai reduse decât cele considerate normale; acesta este egal cu diferența între **p. net** și **p. normal**. Agenții economici care dețin unele poziții monopoliste în producție sau pe piață și care vând produsele la prețuri de monopol realizează **p. de monopol**, care este mai mare decât profitul normal. În funcție de natura activității și de domeniul în care se obține, se disting următoarele forme: **p. industrial**, obținut de întreprinzătorii industriași; **p. comercial**, încasat de comercianți și **p. bancar** obținut de instituțiile bancare. O formă specială de **p.** sînt *dividendele* (v.) încasate de acționari din profitul net realizat de societățile la care dețin *acțiuni* (v.). **P.** se prezintă sub formă absolută și relativă. Suma absolută a **p.** obținută de o firmă, ramură sau pe ansamblul economiei naționale reprezintă masa **p.** Raportul procentual dintre masa **p.** (P) și costul de producție (Ct) reprezintă rata profitului

(pr'), adică:
$$pr' = \frac{P}{Ct} \cdot 100. \text{ V. și rata profitului.}$$

PROGNOZA ECONOMICA, evaluare anticipativă, probabilă, circumscrisă într-un anumit orizont de timp, pe baza unor metode științifice de investigare a proceselor economice, a evoluției viitoare a diferitelor domenii de activitate economică sau a economiei naționale, în ansamblul său. Prin **p.e.** se estimează situația probabilă a domeniului investigat, luîndu-se în considerare modificările previzibile ale factorilor creșterii economice. La baza elaborării **p.e.** stau următoarele cerințe: formularea variantelor dezvoltării viitoare; analiza retrospectivă a proceselor economice supuse prognozării și a tendinței de manifestare a lor sub impactul modificărilor factorilor creșterii economice; analiza comple-

xă, multilaterală a domeniului de investigat sub aspect economic, tehnologic, sociologic, în profil de ramură, teritorial etc.. După domeniul de activitate investigat, **p.e.** pot fi: **p.** ale *producției*, **p.** ale *consumului*, **p.** ale resurselor de muncă, **p.** *dezvoltării diferitelor ramuri* (industrie, agricultură, transport, turism, servicii etc.). După sfera de cuprindere, **p.** pot fi: **p.** *mondoeconomice*, care privesc economia mondială, zone ale lumii sau unele domenii ale acesteia; **p.** *macroeconomice*, care se referă la ansamblul economiei naționale; **p.** *mezoeconomice*, care au în vedere ramuri și subramuri ale economiei naționale sau diferite domenii de activitate; **p.** *microeconomice*, care au în vedere evoluția unor bunuri materiale sau servicii economice, a tehnologiilor de fabricație, a consumurilor specifice etc.; **p.** *teritoriale*, care privesc o anumită unitate administrativ-teritorială, zonă, precum și întreg teritoriul național. După gradul de agregare, **p.** pot fi: *mono și multisectoriale* (un sector al economiei naționale, mai multe sau economia națională în ansamblul său, un factor sau mai mulți factori ai creșterii economice). După orizontul de timp, **p.** pot fi: *pe termen lung* (15—35 de ani și peste), *pe termen mediu* (5—10 ani) și *pe termen scurt* (1—2 ani sau mai puțin). În vederea elaborării **p.e.** se utilizează un sistem de modele prin care se determină mai multe variante posibile de dezvoltare economică. Cele mai frecvente metode și tehnici de **p.e.** sînt: metodele de extrapolare, metodele normative, metodele intuitive, analiza factorială, analiza de structură, comparațiile internaționale etc. V. și *creștere economică, planificare*.

PROGRAMARE ECONOMICĂ, acțiune de defalcare, etapizare și sincronizare a unor sarcini precise, în timp și spațiu, inclusiv de repartizare pe factori de răspundere, concretizate în profil de execuție, prin care se realizează, în condiții de eficiență, obiective economice prealabil stabilite. **P.e.** vizează probleme de aprovizionare, producție și desfacere a bunurilor economice, pregătirea forței de muncă, derularea lucrărilor de investiții etc. **P.e.** se bazează pe folosirea unor metode și tehnici corespunzătoare; importanță deosebită prezintă **p.** matematică (**p.** *dinamică*, **p.** *discretă*, **p.** *liniară*) și metoda drumului critic. Acestea permit alegerea variantei optime pentru realizarea obiectivului propus. V. și *plan*.

PROGRES, salt calitativ într-un anumit domeniu de activitate umană, sensul ascendent al dezvoltării acestuia. **P. economic**, trecerea activității economice desfășurată la diferite nivele de agregare, de la o treaptă inferioară a dezvoltării la una superioară, exprimată în sporirea productivității, în creșterea dimensiunilor venitului național pe locuitor, în condițiile modernizării structurilor economice. **P. social**, ridicarea pe trepte superioare a condițiilor umane, a modului de viață a oamenilor, a condițiilor de muncă și de viață ale populației unei națiuni, permanenta îmbunătățire a *calității vieții* (v.). **P. științific**, ansamblul descoperirilor epocale și a marilor realizări teoretice în toate domeniile științei, cu deosebire în științele fundamentale (matematica, fizica, chimia, biologia etc.), tehnologice și umaniste, materializate într-o mare diversitate de invenții și inovații. **P. tehnic**, consecință a utilizării și valorificării rezultatelor inovării, ale cercetării științifice, care constă din perfecționarea tehnicii, tehnologiei și conducerii manageriale. Pe suportul p.t. au loc schimbări în conținutul, structura și calitatea factorilor materiali ai producției, modificări în rolul și locul factorului uman în activitatea socială, perfecționarea multiplelor aspecte ale organizării și conducerii. Între aceste forme de p. există relații de intercondiționare.

PROPRIETATE, ansamblul relațiilor dintre oameni în legătură cu însușirea bunurilor, relații guvernate de norme sociale specifice diferitelor perioade istorice. Conținutul p. este abordat în trei sensuri: economic, juridic și filosofic. Pentru ca relația socială de proprietate să dobândească *sensul ei economic*, este nevoie ca acestea să fie relații efectiv de exercitare a atributelor de proprietar asupra unor bunuri identificabile și măsurabile în mod direct și nemijlocit (nu prin intervenția altei persoane și nu așa cum sînt ele precizate în norme juridice). De asemenea, relația de p. presupune manifestarea concretă a personalității umane în actul social (nu manifestarea dorită și nici cea maximă) avînd la bază cauze reale (tradiții, mecanisme speciale de impunere etc.). Manifestarea concret-istorică a calității oamenilor de proprietari autentici este în funcție de condițiile materiale, de factori de producție existenți, îndeosebi de cei tehnico-științifici. Ca raport social-economic real, p. se caracterizează prin următoarele: reprezintă o apropiere, o însușire a unui bun fizic sau a unuia incorporeal; subiectul, titularul ei exercită atribuțiile sale prin puterea proprie, el supunîndu-se doar legilor adoptate democratic; el își reali-

zează atributele în interesul său. Cu intrarea în lumea contemporană, cu îmbogățirea obiectului **p.** s-a diversificat și structura economică a relației de **p.** Structura internă a raportului economic actual de **p.** cuprinde: apropierea ca posesiune; utilizarea obiectului **p.**; dreptul de gospodărire, administrare și gestionare; dispoziția asupra obiectului **p.**; dreptul de culegere a roadelor etc., toate acestea în condițiile respectării legilor, așa cum sînt ele într-o țară sau alta. Înstrăinarea totalității atributelor **p.** generează relații economice de vânzare-cumpărare, de donație și de moștenire. Înstrăinarea separată a anumitor atribute ale **p.** stă la baza altor relații economice, cum sînt cele de închiriere, de embatic, de arendare, de credit, locație în gestiune, concesiune etc. Corectă în esența sa, viziunea economică privitoare la natura **p.**, privită în general, reprezintă o abstracție științifică. Raporturile sociale de **p.**, fiind extrem de complexe, de diverse și de dinamice, se concretizează într-o multitudine de forme de existență. În prezent există următoarele forme fundamentale de **p.**: privată-particulară și publică. **P. particulară** ocupă locul central în sistemul **p.** din țările cu economie de piață. În cadrul acestei forme se disting: **p. individuală**, în cazul în care cel ce stăpînește factorii de producție îi și folosește direct (**p.i.** a meșteșugarului, a țărănului, a prestatorului de servicii); **p. privat-individuală**, atunci cînd un anume proprietar deține factori de producție pe care îi utilizează cu lucrători salariați nonproprietari; **p. privat-asociațivă** care, la rîndul ei, se prezintă ca **asociații** ale proprietarilor individuali (asociații de muncă, cooperative etc.) și ca **societăți** de capitaluri, situație în care proprietarii societari folosesc salariați nonproprietari. **P. publică** (de stat) este prezentă, în proporții diferite, în toate țările lumii. Ea se caracterizează prin aceea că bunurile, îndeosebi factorii de producție, se află în proprietatea organizațiilor statale, privite ca subiect de proprietate, aceasta fiind folosită de diferite administrații publice. **P.** statului se constituie și funcționează la mai multe niveluri, aceasta fiind folosită de: statul central (federativ, unional sau unitar); statele ce fac parte din federație sau din uniune; administrațiile publice locale. Din combinarea formelor fundamentale de **p.** a rezultat **p. mixtă**. Această formă de **p.** există, de asemenea, în toate țările lumii. Capitalul unităților ce fac parte din acest sector provine din participările unor *persoane fizice* (proprietari individuali sau privați), ca și din cele ale unor *persoane juridice* (cooperative, societăți de persoane, societăți de capitaluri, inclusiv ale

diferitelor întreprinderi și organizații publice etc.). Această formă de **p.** implică și participări din mai multe țări, situație în care ia naștere **p. mixtă multinațională**. Multiplele forme de **p.**, apărute în concordanță cu cerințele legilor obiective sînt compatibile. Criteriul esențial al compatibilității multiplelor forme de **p.**, ca și al modificării raporturilor dintre ele, constă în creșterea eficienței economice și în modernizarea aparatului productiv al societății. Oricare ar fi forma de **p.**, esențialul este să se dezvolte **p.** individuală provenită din muncă, singura compatibilă cu manifestarea deplină a personalității umane.

PROPRIETATE FUNCIARĂ, modalitate de deținere a terenurilor de orice fel, indiferent de destinația și de domeniul (public sau privat) din care face parte *fondul funciar* (v.) al țării. În evoluția sa, **p.f.** a cunoscut mai multe forme: **p.f. comună** sau *obștească*, care aparținea obștilor sătești ce foloseau în comun anumite terenuri; **p.f. particulară, privat-individuală**, în care titularii dreptului de proprietate sînt persoane fizice sau juridice, care exploatează independent pămîntul, cu forțe proprii (fermele familiale) sau cu forță de muncă salariată; **p.f. asociată**, rezultă din asocierea mai multor proprietari care își unesc capitalurile în vederea valorificării terenurilor ce le aparțin; **p.f. cooperatistă**, care ia naștere prin unirea eforturilor mai multor producători agricoli pentru a exploata în comun pămîntul pe care îl au, rezultatele împărțindu-se după terenul adus în cooperativă și munca depusă; **p.f. de stat** reprezentată de unitățile agricole, care aparțin administrației centrale (unități de cercetare, reproducție, de interes național etc.) sau administrației locale, care administrează și exploatează diferite suprafețe de teren (izlazuri comunale, iazuri, eleștee, liziere de pădure ș.a.); **p.f. publică**, ce se extinde asupra unor terenuri care fac parte din domeniul public avînd o importanță națională deosebită (rezervații, parcuri naționale, platforme maritime continentale etc.). În țara noastră, conform Legii fondului funciar, prin deținători de terenuri se înțeleg titularii dreptului de proprietate, ai altor drepturi reale asupra acestora sau cei care, potrivit legii civile, au calitatea de posesori ori deținători precari. Terenurile pot face obiectivul dreptului de proprietate privată sau al altor drepturi reale, avînd ca titulari persoane fizice sau juridice, ori pot aparține domeniului public sau domeniului privat. Domeniul public poate fi de interes național, caz în care proprietatea asupra sa, în regim de drept public, aparține statului. Terenurile

care fac parte din domeniul public (cele pe care sînt amplasate construcțiile de interes public: piețe, rețele stradale, porturi, aeroporturi etc.) sînt scoase din circuitul civil, dreptul de proprietate asupra lor fiind imprescriptibil. Domeniul public este și de *interes local*, cînd proprietatea aparține, în regim de drept public, comunelor, orașelor, municipiilor, județelor. Terenurile aflate în domeniul privat al statului, comunelor, orașelor, municipiilor și județelor sînt supuse dispozițiilor de drept comun, dacă legea nu prevede altfel. De pildă, terenurile întreprinderilor agricole de stat, transformate în societăți comerciale.

PROPRIETATE INDUSTRIALA, drepturi ale persoanelor fizice și sau juridice asupra investițiilor, desenelor și modelelor de utilizare a acestora, mărcilor de fabrică, numelui său comercial și, în general, asupra creației lor individuale. **P.i.** are manifestări variabile în funcție de obiectele ei. Drepturile de proprietate asupra invențiilor, de pildă, sînt sancționate de guverne sau de alte organisme autorizate sub formă de *brevete de invenții* (v.).

PROPRIETATE LITERARĂ ȘI ARTISTICA, drept de proprietate asupra creației intelectuale, dreptul de autor asupra unei creații cultural-științifice și artistice, ce poartă amprenta unei personalități originale și a unei inteligențe creative exclusivă, de neconfundat cu altele. **P.l** și **a.** este cea mai sacră și cea mai personală formă de proprietate.

PUTERE DE CUMPARARE, capacitatea populației de a procura bunuri materiale și servicii destinate consumului personal, în raport cu veniturile sale. **P. de c.** este în raport direct cu nivelul veniturilor populației și în raport invers proporțional cu nivelul prețurilor bunurilor destinate consumului personal. **P. de c.** se reflectă în mărimea și dinamica salariului real. **V.** și *salariu*.

R

RABAT COMERCIAL, cotă procentuală ce se aplică prețului cu amănuntul, care revine comerciantului detailist sau cumpărătorului. În economiile conduse centralizat, **r.c.** are drept scop acoperirea cheltuielilor de circulație și constitui-

rea beneficiilor la nivelul unităților comerciale. În aceste condiții, r.c. este identic cu adaosul comercial. În țările cu economie de piață, r.c. este utilizat ca instrument stimulator al vânzărilor, în condițiile în care cererea este redusă sau în scădere. Se folosește, de asemenea, în scopul cointereseării cumpărătorilor pentru a achiziționa cantități mai mari de mărfuri, respectiv în a păstra relațiile lor cu aceiași comercianți

RARITATE, insuficiență a unei resurse economice, în-deosebi naturale, în raport cu nevoia ce trebuie satisfăcută. Se pot distinge mai multe forme de r.: *naturală*, ce ține de vitregia naturii; *de penurie*, generată de o scădere accidentală a ofertei, accidente economice, sociale etc.; *r. pieței*, care apare când se înregistrează o creștere rapidă, neașteptată a cererii, oferta rămânând la nivelul anterior (se mai numește și *r. relativă*); *r. speculativă* (artificială, generată de o reducere voluntară a ofertei de către agenții economici producători pentru a menține sau a spori prețurile. În cadrul teoriei utilității marginale, r. constituie unul din elementele ce stau la baza valorii; un bun are o valoare mai mare când este mai rar, o valoare mai mică atunci când el se găsește din abundență. Se consideră că r. este de nedespărțit de utilitatea unui bun. În viziunea acestui curent de gândire, explicarea valorii unui bun nu face abstracție de greutatea dobândirii lui. În gândirea neoclasică, r. este o realitate universală și atemporală ea fiind caracteristică tuturor bunurilor: informații, resurse naturale, bani, timp. De aceea, adepții acestei teorii consideră că prețurile pieței sînt indicatorii r. relative a bunurilor reproductibile.

RATA A DOBÎNZII (d), raportul dintre masa dobînzii (D) realizată într-o anumită perioadă și capitalul împrumutat (K), adică

$$d = \frac{D}{K} \cdot 100$$

Mărimea r.d. depinde de cererea și oferta de capital de împrumut, de rata profitului și de gradul de depreciere a monedei. R.d. este mai redusă decît rata profitului existentă în economie. Pentru a limita efectele deprecierei monedei asupra capitalului împrumutat, r.d. se indexează cu indicele inflației. V. și *dobîndă, profit*.

RATA A PROFITULUI, raport procentual dintre masa profitului și costul de producție sau capitalul avansat, care evidențiază gradul de rentabilitate, de valorificare a fac-

torilor de producție. **R.p.** se calculează pe produs și tirmă, ramură și economie națională. Ea îndeplinește funcția de orientare a producției, a activității economice în general. Mărimea **r.p.** oscilează între două limite — minimă și maximă. *Limita minimă* o constituie **r.p.** marginal, cea rată care asigură o masă a profitului considerată de agenții economici ca satisfăcătoare pentru a accepta continuarea activității lor; *limita maximă* reprezintă cea mărime care teoretic marchează începutul scăderii volumului vânzărilor. **R.p.** este influențată de următorii factori: nivelul productivității; nivelul costului de producție; prețul de vânzare; volumul, structura și calitatea activității economice; repartizarea veniturilor între posesorii factorilor de producție; durata de rotație a capitalului. Dacă primii factori influențează mărimea **r.p.** în raport direct proporțional, ultimul factor o influențează în raport invers proporțional.

RAȚIONALITATE ECONOMICA, componentă a raționalității umane, exprimă capacitatea activității economice de a răspunde în cel mai înalt grad scopului propus: satisfacerea cât mai bună a trebuințelor. **R.e.** se realizează în cadrul confruntărilor libere, dar loiale, a diferitelor activități economice. În procesul competițional sînt promovate activitățile economice raționale și sînt eliminate cele care nu decurg din nevoi umane reale. **R.e.** se impune prin *eficiența economică* (v.) care este nu numai expresia, ci și măsura acesteia.

RECAMBIO, v. *poliță*.

RECESIUNE ECONOMICA, stare a conjuncturii economice caracterizată printr-o situație dificilă a unei economii naționale sau a unor ramuri ale ei. Principalele ei trăsături sînt: încetinirea creșterii economice sau începutul restrîngerii producției; creșterea șomajului și a inflației; încetinirea vânzărilor și tendința de creștere a stocurilor la producători sau în sfera circulației; scăderea veniturilor etc. Dacă procesul se prelungește și nu poate fi stăpînit, **r.e.** se poate transforma într-o veritabilă *depresiune* (v.), adică o restrîngere cumulativă a activității economice și a gradului de utilizare a factorilor de producție. **R.e.** constituie o etapă a ciclului economic decenal, în care se întrepătrund unele fenomene caracteritice atît fazei de criză, cît și a celei de depresiune.

RECLAMA, formă sau procedeu de publicitate constând din difuzarea de informații care atrag atenția cumpărătorilor potențiali asupra anumitor bunuri materiale sau servicii în scopul influențării acestora de a cumpăra sau utiliza aceste bunuri economice. R. este subordonată adesea activității de concurență (v.) între agenții economici. R. se folosește în cele mai diferite sectoare ale activității economice, întreprinderi și firme producătoare, unități social-culturale, în prestări de servicii, turism, asigurări sociale, transporturi și altele. Cea mai frecvent utilizată este r. *comercială*, care se referă la popularizarea mărfurilor, a magazinelor, a unor forme speciale de vânzare sau de efectuare a serviciilor în scopul sporirii devalorii comerciale. Ca mijloace de r. se practică: *marca de fabrică* (v.) și de comerț; r. grafică, în special prin tipărire; r. prin efecte luminoase; r. prin viu grai (megafon, radio); r. combinată (cinema, televiziune); r. prin etalarea produselor (vitrină, expoziții); r. prin servicii și/sau facilități acordate cumpărătorului etc. Pentru activitatea agenților economici este deosebit de importantă cercetarea de r., desfășurată în vederea culegerii informațiilor necesare aprecierii eficienței activității promoționale. Prin cercetarea r. se stabilesc cele mai eficiente canale de transmitere a mesajelor publicitare în masă, a structurii subiecților ce recepționează mesajele transmise, a efectului informațiilor transmise. Pe această bază, agentul economic își fundamentează strategia promoțională. Există modele matematice prin care se poate măsura eficiența r.

REDEVENȚĂ, sumă de bani plătită periodic de persoane care au concesiionat anumite bunuri (mine, terenuri agricole sau forestiere, lucrări de drumuri publice sau exploatarea lor etc.), care au contractat licențe prin know-how. Mărimea r. se stabilește prin contractul între titularul dreptului concesiionat și beneficiarul acestuia, proporțional cu folosirea, exploatarea bunului ce face obiectul contractului. Cota r. poate fi fixă sau variabilă, aceasta din urmă rezultând din aplicarea unor cote procentuale la cifra de afaceri realizată prin exploatarea bunului concesiionat, la volumul producției obținute pe terenul concesiionat etc. V. *concesiune, licență*.

REFORMA ECONOMICA, schimbare în structurile tehnologice, economice ale unei țări precum și în mecanismele de funcționare a economiei în vederea ridicării activității economice pe trepte superioare. De-a lungul timpului, țările lumii au înfăptuit numeroase r.e., progresul lor fiind de fapt un proces neîntrerupt de trecere de la un echilibru relativ la altul, de la un grad de eficiență la altul. În țara noastră, r.e. actuală se identifică cu însăși *tranziția la economia de piață* prin care economia românească — puternic centralizată și distorsionată sub raport tehnico-științific și economic — va evolua către o structură liberalizată, cu mecanisme de piață bine definite, spre rentabilizarea tuturor activităților, prin valorificarea eficientă a posibilităților economice pe baza favoribilităților pieței și prin implementarea tehnologiilor avansate folosite, în mod curent, pe plan mondial. În condițiile actuale, înfăptuirea r.e. se suprapune celei mai profunde crize economice pe care a cunoscut-o țara noastră. De aceea, r.e. trebuie să oprească criza în care se află țara, să asigure intrarea vieții economice în normal, proces în cadrul căruia va începe și va continua tranziția graduală efectuată în ritm rapid și în cadrul căreia implementarea mecanismelor juridice și economice strict necesare funcționării economiei de piață să se facă în mod accelerat.

REGIE AUTONOMA (regie publică), formă de întreprindere, persoană juridică care are ca obiect exploatarea, valorificarea în scop de profit a unor bunuri aflate în proprietatea statului; ea concretizează și valorificarea unor drepturi ale statului, cum ar fi perceperea de impozite. **R.a.** se caracterizează prin personalitate juridică proprie și prin gestiune separată de bugetul statului. Totuși, gestiunea r.a. prin rezultatele ei financiare, este legată într-o măsură mai mare de proprietatea publică. Comparativ cu societățile comerciale, r.a. poate fi *directă*, dacă funcțiile ei economico-financiare sînt încredințate unor manageri salariați (funcționari de stat) și *indirectă*, dacă aceste funcții sînt concesionate, închiriate sau date în locație de gestiune unor întreprinzători particulari. În țara noastră, cedarea temporară a unor drepturi de proprietate ale statului se face pe baza legii.

REGISTRU AL COMERȚULUI, document public, înmatriculat oficial la organul competent, în care agenții economici (persoane fizice, societăți comerciale, regii autonome, organizații comerciale etc.) au obligația să înscrie mișcarea actelor și faptelor economice prevăzute în lege: donația, vânzarea, locațiunea sau gajul fondului de comerț; brevetele de invenții, mărcile de fabrică, de comerț și de servicii; hotărîrea de punere sub interdicție a comerciantului, de declarare în stare de faliment etc. Înregistrările se fac numai în baza unei încheieri a judecătorului delegat sau, după caz, a unei hotărîri judecătorești definitive. Comerciantul este obligat a menționa pe facturi, oferte, comenzi, tarife, prospecte și orice alte documente întrebuintate în comerț, numărul de ordine sub care este înmatriculată firma în r.c. și anul înmatriculării. Obligațiile privind r.c. nu privesc meseriașii și țărani, care își desfac produsele din gospodăria proprie.

RENTABILITATE, formă a eficienței economice care evidențiază capacitatea agenților economici de a realiza profit (beneficiu). Mărimea *profitului* (v.) reprezintă expresia *absolută* a r. Indicatorii care măsoară r. în expresie *relativă* sînt: raportul procentual între suma totală a profitului și mărimea capitalului (sau numai a capitalului fix); raportul procentual între suma totală a profitului și *costul de producție* (v). Pe unitate de produs, r. relativă se determină ca: raport procentual între profitul obținut pe unitate de produs și mărimea capitalului necesar (sau a capitalului fix ce revine pe unitatea de produs); raport procentual între profitul obținut pe unitatea de produs și costul mediu al produsului. Astfel calculată, r. relativă este numită și rata r.R., absolută este determinată de mărimea prețurilor de vânzare și a costurilor de producție, de diferența dintre ele. În plus, r. relativă este influențată și de mărimea capitalului avansat și de viteza de rotație a acestuia.

RENȚĂ, sumă de bani plătită pentru folosirea unui factor de producție sau a unui bun economic cu calități deosebite, care aparține altei persoane. Realizarea r. presupune existența simultană a următoarelor condiții: bunul să fie limitat cantitativ; să nu poată fi substituit cu un alt bun, cel puțin o anumită perioadă; oferta lui să fie inelastică (limitată) în raport cu cererea. Pentru proprietarul bunului respectiv, r. constituie un venit, o recompensă în schimbul transferării temporare a dreptului de folosință a acestuia.

Principala formă de *r.* este *r. funciară* sau *r. pământului*, care se formează în agricultură și silvicultură. Aceasta reprezintă o sumă de bani plătită de arendaș proprietarului funciar pentru dreptul de a exploata pe termen limitat terenul acestuia. *R.f.* rezultă din prețul ridicat al produselor agricole a căror cerere în creștere se confruntă cu oferta puțin elastică, datorită caracterului limitat al pământului ca principal factor de producție în agricultură. Ea este egală cu diferența dintre prețul de vânzare al produsului agricol și costul de producție plus profitul normal al arendașului. *R.f.* îmbracă următoarele forme: a) *r.f. absolută*, suma încasată de proprietarul funciar de la arendaș (*v*) drept *chirie pentru terenul arendat, indiferent de calitatea și poziția acestuia*; b) *r.f. diferențială*, care se formează pe baza deosebirilor de fertilitate sau de poziție față de centrele de aprovizionare, desfacere și căile de comunicație a terenurilor cultivate, precum și a diferențelor de eficiență ce pot să apară între investițiile de capital ce se fac în producția agricolă; c) *r. de monopol*, sumă ce se încasează de proprietarii unor suprafețe de teren de pe care se obțin produse în cantități foarte reduse, cu calități excepționale și care sînt foarte căutate de consumatori. *R. de monopol*, este un *supraprofit* (*v.*) încasat de proprietarul funciar ce decurge din prețul de monopol la care se vînd aceste produse, determinate de capacitatea de cumpărare și preferințele consumatorilor. Alte forme de *r.* sînt: *r. minieră*, plata făcută de arendaș proprietarului pentru terenul arendat și exploatarea zăcămintelor aflate în subsolul acestuia; *r. din construcții*, care se formează în sectorul construcțiilor, pe baza deosebirilor de poziție dintre terenurile afectate diverselor construcții; mărirea ei este influențată de cererea și oferta de astfel de terenuri; *r. de raritate*, care revine posesorului de factori de producție sau de alte bunuri economice rare, pentru a căror utilizare se plătește un preț mai ridicat; *r. de transfer*, care se obține în urma modificării destinației unor factori de producție, prin care se asigură o folosire mai rentabilă a acestora. *V.* și *preț*.

REPARTIȚIE, componentă a activității economice prin care bunurile materiale și serviciile sînt orientate spre destinațiile lor normale și în care se distribuie și se redistribuie veniturile populației. Principalele operațiuni de repartitie a veniturilor în societate intră în competența sistemului bancaro-financiar și de asigurări.

RESCONT (taxă, rată reescont), mărimea procentuală a dobânzii reținută de către banca centrală la operațiunile ce intervin între aceasta și băncile comerciale care solicită credit pe seama *efectelor de comerț* (v.) neajunse la scadență și aflate în portofoliu propriu. Operațiunea de transmitere a acestor titluri de credit între cele două instituții este denumită *rescontare*. V. și *discont*, *scont*.

RESTRUCTURARE ECONOMICA, proces, cuprinzător și de durată, de modificare a structurilor fundamentale ale vieții economice, de schimbare a relațiilor dintre ele în concordanță cu exigențele tehnico-științifice și prin mecanisme care să dezvolte inițiativa agenților economici, în condițiile utilizării pîrghiilor economice (preț, profit, dobîndă, cost, salariu etc.) în vederea creșterii eficienței economice și a stimulării progresului social. **R.e.** poate fi: a) **r. proprietății**, care în condițiile existenței monopolului absolut al proprietății de stat înseamnă înlăturarea acesteia și crearea pluralismului formelor de proprietate; b) **r.e. de ramură**, care presupune eliminarea disproporțiilor de ramură, sporirea ponderii ramurilor care răspund exigențelor revoluției tehnico-științifice și diminuarea celor care se dovedesc a fi anacronice; c) **r. tehnologică**, care presupune renunțarea la vechile tehnologii și utilizarea celor noi, moderne. *Îmbunătățirea structurilor teritoriale* asigură dezvoltarea tuturor zonelor, localităților, ocuparea resurselor de muncă, obținerea de venituri mai mari în mediul rural etc.

RESURSA ECONOMICA, totalitatea elementelor materiale și umane, reale și monetare, ce pot fi atrase și utilizate în producția de noi bunuri economice în scopul satisfacerii nevoilor sociale. **R.e.** cuprind **r. primare** (umane și naturale) și **r. derivate** (stocul de capital, informația, inovația, progresul științific și tehnic, abilitatea întreprinzătorului etc.). Principala **r.e.** este *populația* (v.), ea fiind condiția esențială a existenței și progresului societății. **R.e. naturale** sînt oferite de natură, fie direct, fie prin prelucrarea lor. **R.e.n.** cuprind: a) *elementele materiale* (obiectele naturale ale muncii), cum sînt :*pămîntul*, fauna, flora, minereurile, lemnul, apa etc.; b) *forțele energetice* (căderea apelor, energia solară, marea, energia eoliană, energia electrică, reacțiile chimice și nucleare etc.). După caracterul reproducerii și duratei folosirii lor, **r.e.n.** se clasifică în: a) *reproductibile* (sau regenerabile) care se reproduc după

fiecare ciclu de producție (fondul funciar, fondul forestier, fondul cinegetic, apa) și *nereproductibile* (sau *neregenerabile*) care nu se reproduc natural și sînt epuizabile (zăcămintele de combustibili fosili, minereurile metalifere și nemetalifere etc.). După volumul rezervelor disponibile, exploatabile în raport cu cererea de consum, **r.e.n.** se împart în *abundente* și *deficitare*. După gradul lor de recuperare și refolosire se divid în: *recuperabile* (substanțe minerale utile și neferoase etc.); *parțial recuperabile* (în special resursele biologice — fondul agricol, fondul forestier etc.); *nerecuperabile* (în special resursele energetice). **R.e.n.**, în special cele neregenerabile și parțial neregenerabile, au un caracter limitat, raritatea lor constituind o restricție în activitatea economică, ceea ce impune preocupări constante pentru păstrarea, conservarea și utilizarea lor rațională, pentru protecția mediului natural. Principala **r.e.** derivată o reprezintă stocul de capital real, care în esență este o **r.e. acumulată**. De această resursă depinde continuitatea producției și nivelul randamentului utilizării **r.e.** primare. **V.** și *abilitate a întreprinzătorului, factor de producție, progres,, resursă informațională*.

RESURSA INFORMAȚIONALĂ, resursă economică derivată, creată, obținută și produsă de om în cadrul societății. **R.i.** este o expresie a cunoștințelor științifice și tehnice încorporată în factorul uman, apreciată ca o **r.** natural-materială de o deosebită importanță în viața economică. **R.i.** purtată pe un suport material (hîrtie, film, disc, memorie magnetică, memoria semiconductoarelor etc.) conduce direct procesele de producție, înlocuiește factorul uman în activități, funcții care, pînă la apariția inteligenței artificiale, păreau de neînlocuit. Pe măsura constituirii băncilor de date, a extinderii rețelei teletinformatică crește rolul **r.i.**, utilizarea ei cuprinzînd ramuri și sectoare de activitate, noi componente ale activității umane. **V.** și *r. economice, inovație, invenție, progres*.

REZULTATE ECONOMICE, efecte materiale, bănești și sociale ale combinării și utilizării factorilor de producție, ieșirii (output-uri) obținute din diferitele activități economice a căror destinație este fie satisfacerea nevoilor de producție, fie a celor de consum. Ele prezintă importanță atît din punct de vedere al nevoilor ce trebuie satisfăcute, cît și al aprecierii eficienței utilizării factorilor de producție. După gradul de cuprindere a elementelor valorice com-

ponente, **r.e.** îmbracă următoarele forme: *globale-brute* (produsul global, produsul social total); *finale* (produsul final); nou create (venitul național); *nete* (profitul). **R.e.** oglindesc întreaga activitate desfășurată de agenții economici, cuprinzând bunurile materiale și serviciile cu caracter marfar și nemarfar. Ele includ toate cheltuielile legate de producerea bunurilor materiale și serviciilor destinate consumului intermediar și a celui final. **R.f.** reflectă valoarea bunurilor materiale și a serviciilor produse în interiorul unei țări și ajunse în ultimul stadiu al circuitului, fiind destinate consumului final. **R.e.n.c.** reliefează partea de valoare ce se adaugă ca valoare nouă la valoarea factorilor materiali consumați. **R.e.n.**, evidențiază acea parte a **r.e.g.** care rămîne după scăderea cheltuielilor de producție efectuate pentru producerea bunurilor materiale și a serviciilor și a altor impozite directe și indirecte. După efortul pe care îl implică desfășurarea anumitor activități economice, precum și în raport cu spațiul și timpul de manifestare, **r.e.** se clasifică în: **r.e. directe**, în legătură nemijlocită cu declanșarea unei acțiuni economice (producția de grâu, de struguri, calea ferată construită etc.); **r.e. indirecte**, produs al **r.e.d.** sau apărute concomitent cu acestea (construcția unei căi ferate atrage și construcția de viaducte, poduri etc.) și care prin consecințele lor au un rol pozitiv sau negativ asupra costului dezvoltării și a calității vieții; **r.e. propagate**, ansamblul implicațiilor ce se produc în lanț în toate compartimentele de activitate aflate în interdependență. Acestea au un rol deosebit de important în asigurarea echilibrului structurii economiei naționale, ele compensînd insuficiența **r.e.d.** și **i.** **R.e.** se înregistrează la nivel micro, mezo, macro și mondoeconomic. **R.e. microeconomice**, cele obținute la nivelul primar al activității economice se integrează și care se regăsesc la nivel mezo, macro și mondoeconomic. Integrarea **r.e. microeconomice** se realizează pe baza unor metodologii de calcul, care asigură obținerea unor expresii măsurabile și comparabile ale activității mai multor agenți economici de același fel sau neomogeni, aflați pe diferite trepte de agregare. **R.e.** se măsoară prin indicatori specifici diferitelor nivele de agregare. V. și *sistem al conturilor naționale, sistem al producției materiale.*

ROTAȚIE A CAPITALULUI, reluarea permanentă a fluxului circular al capitalului (circuitul capitalului), a procesului prin care banii sau capitalul lichid se transformă în resurse economice necesare producției (*stadiul aprovizio-*

nării), a utilizării și transformării factorilor de producție în bunuri economice destinate vânzării pe piață (*stadiul producției*), a trecerii acestor bunuri din formă marfară în formă bănească (*stadiul desfacerii*). Timpul necesar pentru parcurgerea acestui proces complet reprezintă durata de r. a c. (viteza de r. a c.). Viteza de r. a c. depinde de durata circuitului fiecărei componente a capitalului (fix și circulant) și este influențată de: durata proceselor de aprovizionare cu factori de producție, durata producției și cea a desfacerii; mărimea și ponderea fiecărei componente a capitalului. În general, cu cât ponderea capitalului fix în totalul capitalului este mai ridicată cu atât viteza de rotație a capitalului este mai mică și invers.

S

★ SALARIU, venit al persoanelor care își închiriază capacitatea de muncă pentru a trăi. În țările dezvoltate economic, s. reprezintă forma de venit a mării majorități a populației. În sens larg, prin s. se înțelege venitul provenit din muncă, indiferent de forma juridică în care se desfășoară, deci venitul întreprinzătorului, al micului producător, al fermelor familiale, al liber profesioniștilor etc. S. reprezintă acea parte a venitului național destinată recompensării salariaților sub formă bănească sau și naturală. S. îmbracă două forme principale de manifestare: s. *nominal* și s. *real*. S.n., suma de bani încasată de posesorii factorului muncă pentru munca depusă. Acesta poate fi *brut* (întreaga sumă de bani cuvenită factorului muncă) și *net* (suma efectiv încasată, după scăderea din s.b. a impozitului pe s., a contribuției pentru șomaj, asigurări și pensii etc.). S.r. exprimă cantitatea de bunuri materiale și servicii care pot fi procurate, la un moment dat, cu s.n. S.r. este influențat deci, de doi factori: mărimea s.n. și nivelul prețurilor de vânzare ale bunurilor de consum personal. Dacă S.n. crește mai repede decât prețurile, atunci s.r. crește și invers. Alături de aceste forme de s., mai există și s. *familial* și s. *social*. S.f. cuprinde alocațiile pentru copii, ajutoarele de naștere, de căsătorii etc. S.s., parte a venitului național folosit de puterea publică pentru protecție socială. În acest context, un loc aparte ocupă s. *minim*, adică acel venit al salariatului asigurat prin lege, sub care agenții economici nu au voie să coboare s., indiferent de raportul dintre cererea și oferta

de muncă. Recompensarea muncii se face prin mai multe modalități de salarizare: pe unitatea de timp (în regie), în acord și mixtă. Mărimea s. are un caracter dinamic; pe termen lung, pe fondul unor oscilații de la o perioadă la alta, aceasta are o tendință de creștere; pe termen scurt, ea poate să crească sau să stagneze, în condițiile unor evoluții pozitive sau negative neesențiale. Principalii factori care influențează mărimea și dinamica s. sînt: raportul dintre cerere și ofertă pe piața muncii; productivitatea; costul resurselor de muncă; dimensiunile cheltuielilor de instruire și calificare profesională; evoluția nivelului prețurilor la bunurile economice de strictă necesitate; gradul de organizare a sindicatelor și capacitatea acestora de a acționa în folosul salariaților; capacitatea salariaților de a se impune în fața patronatului în perioada negocierilor colective; legislația sindicală și revendicările din fiecare țară etc. În problema s., un rol important îl are statul care intervine între patronat și sindicate prin legi și alte reglementări normative în vederea preîntîmpinării conflictelor legate de s. plătite, respectiv încasate. În timpul negocierilor colective privind s., se discută și se stabilesc nivelul salariului orar, durata zilei de muncă, adaosurile la s., indexarea s. etc. V. și *sistem de salarizare*.

SCONT (taxa, rata scontului), mărimea procentuală a dobînzii percepute de bănci asupra valorii nominale a efectelor de comerț (cambie, bilet la ordin etc.) achitate înainte de scadența. Operațiunea prin care o bancă achiziționează la vedere, de la unul din clienții săi, o creanță la termen oferind suma înscrisă pe efectul de comerț, respectiv mai puțin comisionul și dobînda, poartă denumirea de *scontare*. Mărimea dobînzii depinde de valoarea titlului de comerț, perioada pînă la scadență și taxa (rata) scontului. S. este fixat de banca centrală și reprezintă o pîrghie a politicii de credit, fiind punct de reper la stabilirea ratei dobînzii pentru diverse operațiuni de credit și un instrument de influențare a activității economice; scăderea s. face mai avantajoasă apelarea la credit și stimulează afacerile, favorizează migrarea spre alte țări a unor capitaluri, cu efecte negative asupra balanței de plăți și a cursului de schimb al monedei naționale. Majorarea s. frînează cererea de credit, favorizează atragerea de capitaluri străine și creșterea cursului de schimb al monedei naționale. V. și *discont, rescont*.

SCONT DE CASA, reducere de preț acordată de vânzător cumpărătorului, când acesta achită imediat o tranzacție pe termen.

SCRIS FUNCİAR, titlul de credit emis de bănci specializate pentru împrumutul garantat prin ipotecarea terenului sau clădirii debitorului. **S.f.** este preluat de proprietarul bunurilor ipotecate, la valoarea sa nominală, el putînd fi negociat la bursa de valori. La scadență, în valoare nominală echivalentă cu suma împrumutului acordat, este restituit băncilor ipotecare. *V. și ipotecă, lombard.*

SCRISOARE DE TRASURA, *v. fracht.*

SERVICII, *v. bun.*

SERVICIU al DATORIEI PUBLICE, achitarea de către debitor a *anuității* (*v.*) aferente unui împrumut intern sau extern. **S.d.p.** cuprinde rata de amortizare (rambursare) și dobînda cuvenită.

SISTEM AL CONTURILOR NAȚIONALE (S.C.N.), modalitate de măsurare a rezultatelor macroeconomice, care se fundamentează pe teoria factorilor de producție, utilizată de către organismele economice ale Organizației Națiunilor Unite, de majoritatea țărilor lumii. **S.c.n.** se caracterizează prin existența a trei elemente de bază: agenții (subiecții economici), operațiunile și conturile. *Agenții economici* sînt grupați în mai multe categorii. *Operațiunile* cuprind toate acțiunile economice și financiare efectuate de agenți și se referă la fluxurile materiale (producție, consum și formarea capitalului) și la fluxurile financiare (venituri, cheltuieli, finanțarea capitalului). *Conturile*, stabilite în funcție de natura operațiunilor efectuate, evidențiază distinct fluxurile materiale și cele financiare și delimitează bunurile economice în marfare și nemarfare (colective). De asemenea, sînt delimitate legăturile dintre agenții economici, ceea ce permite cunoașterea relațiilor economice dintre aceștia. Sub raport temporal, conturile se alcătuiesc trimestrial, anual, multianual sau la un moment dat; sub aspect spațial, se delimitează în profil național, plurinațional și regional. În cadrul **s.c.n.** există patru conturi: de producție, de consum, de acumulare și de schimburi cu străinătatea. Ansamblul economiei naționale este prezentat într-o matrice generală, construită

pe baza unor matrici simplificate ce corespund celor patru conturi naționale. Pe această bază se realizează la nivel micro, mezo și macroeconomic corelarea dintre fluxurile materiale și cele financiare, precum și de patrimoniu, care relevă potențialul economic. Informațiile furnizate prin **s.c.n.** stau la baza calculării indicatorilor sintetici. Indicatorii macroeconomici se exprimă în prețuri curente și prețuri comparabile, constante. V. și *sistem al producției materiale*.

SISTEM AL PRODUCȚIEI MATERIALE (sau **SISTEM DE BALANȚE ALE ECONOMIEI NAȚIONALE**), modalitate de măsurare a rezultatelor macroeconomice care se fundamentează pe teoria muncii productive, specifică țărilor socialiste și fostelor țări socialiste cu economia centralizată planificată. La baza **s.p.m.** stă concepția potrivit căreia venitul național se creează numai în sfera producției materiale. Acest sistem pune pe prim plan fluxurile materiale din economie și acordă o atenție redusă informațiilor privind fluxurile financiare. **S.p.m.** cuprinde patru balanțe principale: balanța materială a reproducției (balanța producției, consumului și acumulării produsului social); balanța financiară a reproducției (balanța producției, repartiției și folosirii venitului național); balanța forței de muncă; balanța avuției naționale. În țara noastră, concomitent cu utilizarea **s.p.m.**, se folosește și sistemul conturilor naționale, care, pe măsura trecerii la economia de piață, se extinde, iar în final va deveni unic. Indicatorii sintetici calculați în cadrul **s.p.m.** se exprimă în mai multe categorii de prețuri, care se practică în diferite ramuri economice. Între indicatorii calculați prin **s.p.m.** și cei prin sistemul conturilor naționale există relații bazate prin includerea sau excluderea unor elemente, care înlătură principalele diferențe de calcul, asigurându-se astfel trecerea de la un indicator la altul, comparabilitatea internațională a activității depuse în diferitele țări ale lumii. V. și *sistem al conturilor naționale*.

SISTEM DE SALARIZARE, totalitatea modalităților de recompensare a muncii utilizate de către agenții economici, stabilite în cadrul negocierilor colective între patron și sindicate și consemnate în contractul colectiv de muncă, prin care se corelează veniturile salariale cu consumurile de muncă. În general, s. de s. cuprinde următoarele elemente: **s. tarifar** (rețele tarifare, indicatoare tarifare de încadrare,

salariu tarifar), *formele de salarizare, s. premial, s. de sporuri, s. de normare a muncii*. În cadrul s. de s. un loc important prezintă formele de salarizare. Acestea se prezintă într-o diversitate de variante adaptate la condițiile diferitelor firme, întreprinderi etc. Ele au menirea să stimuleze creșterea producției, a productivității, ridicarea calității bunurilor economice, reducerea consumurilor specifice, inovațiile, invențiile etc. Principalele modalități de salarizare sînt: pe unitate de timp (în regie); în acord; mixtă. a) *Salarizarea pe unitatea de timp* (în regie), mărimea salariului depinzînd de timpul lucrat și nivelul salariului pe unitatea de timp. b) *Salarizare în acord*, mărimea salariului este în funcție de numărul de produse sau operațiuni executate într-o anumită perioadă de timp și nivelul tarifului stabilit. Se practică *acord individual, colectiv* (pe echipă) și *global* (pe secție, întreprindere etc.), fiecare avînd avantaje și dezavantaje. În cadrul acestor forme de acord, după modul de stabilire a tarifelor de plată, se disting: acordul *simplu* (același tarif de salariu), *progresiv* (tarife diferențiate, în creștere, pentru cantitățile obținute peste anumite praguri stabilite) și *regresiv* (tarifele de plată scad în funcție de gradul de depășire a unor praguri stabilite). O variantă a acestei forme de salarizare este *salarizarea pe bază de remize sau cote procentuale*. c) *Salarizarea mixtă*, o îmbinare între primele două forme de salarizare, recompensarea muncii fiind în funcție de îndeplinirea unor condiții tehnice, tehnologice, economice, organizatorice etc. Toate elementele s. de s. sînt perfectibile, ele se modifică în permanență, se stabilesc în cadrul negocierilor colective dintre sindicate și patronat și înscrise în contractul colectiv de muncă. V. și *salariu*.

SOCIETATE, grupare de mai multe persoane care se învoiesc să pună ceva în comun în vederea împărțirii profitului ce ar putea rezulta din activitatea desfășurată, căreia legea îi recunoaște personalitatea juridică (morală), considerată ca proprietară a unui patrimoniu social. Prin caracteristicile sale patrimoniale și prin scopul înființării și funcționării, s. se deosebește de asociația economică. În funcție de obiectul său de activitate, s. poate fi *civilă*, atunci cînd are drept scop principal satisfacerea nevoilor de trai ale asociațiilor săi și *s. comercială*, dacă desfășoară activități calificate de lege drept acte sau fapte de comerț. V. și *societate comercială*.

10 SOCIETATE ANONIMA, asociație de capitaluri constituită din cel mult 7 societari presupunând un control riguros al aportului membrilor societății. Reglementarea s.a. are caracter antimonopolist. Această formă de s. este specifică Franței și țărilor care aplică Codul comercial francez. În România nu se aplică regulile s.a.

14 SOCIETATE COMERCIALA, unitate economică formată din mai multe persoane fizice și/sau juridice (numite asociați sau acționari, după caz), avînd cel puțin o trăsătură comună, exprimată într-un interes comun. Ca întreprindere, s.c. reprezintă locul unde se combină și se utilizează factorii de producție avansați, rezultatele obținute fiind împărțite pentru recompensarea participanților la activitatea economică. În țările cu economie de piață, s.c. reprezintă forma principală de întreprindere. În practica economico-juridică, sînt consacrate două tipuri fundamentale de s.c.: de persoane și de capitaluri. Există unele societăți de persoane care prestează diferite servicii nonmarfare, acestea fiind denumite *societăți civile*. S.c. de *persoane*, se împart, la rîndul lor, în societăți în nume colectiv și societăți în comandită simplă, criteriul departajator formîndu-l responsabilitatea asociaților — subiecți de proprietate față de patrimoniul societății. S.c. de *p.* în *nume colectiv* sînt constituite dintr-un singur fel de asociați, aportul acestora sub formă de părți sociale fiind netransmisibil. Asociații răspund nelimitat, subsidiar și solidar de pasivul social al respectivei s.c. S.c. de *p.* în *comandită simplă* se caracterizează prin aceea că aportul asociaților nu este cesional și negociabil. În aceste s.c., asociații se împart în două categorii: *comanditații* (v.), cei care răspund în mod subsidiar, solidar și nelimitat pentru obligațiile societății și *comanditarii* (v.), care răspund de acestea numai în limita mărimii aportului lor la formarea capitalului social. S.c. de *capitaluri* se grupează în comandită pe acțiuni și societăți pe acțiuni. În s.c. în *comandită pe acțiuni*, societarii sînt de două categorii: comanditați și comanditari (cei care răspund de obligațiile societății în limita acțiunilor subscrise și deținute). S.c. *pe acțiuni* (*societate pe acțiuni*) este cea mai reprezentativă formă de s.c. Capitalul s. pe *a.* este format prin contribuția acționarilor sub forma unor înscrisuri, numite *acțiuni* (v.). Acționarii pot fi persoane fizice și/sau juridice. Drepturile acționarilor sînt încorporate în acțiuni, care se transmit prin vînzare-cumpărarea acestora. Patrimoniul s. pe *a.* este format pe baza participațiilor ac-

ționarilor la fondare, ca și la lansare unor noi pachete de acțiuni. Totalitatea acțiunilor formează partea principală a capitalului fictiv sau duplicatul de hîrtie al capitalului real. Conducerea generală a s. pe a. este asigurată de adunarea generală a acționarilor, respectiv de adunarea reprezentanților aleși de aceștia. Fiecare acționar are drept de vot, numărul votului fiecăruia fiind proporțional cu numărul și puterea acțiunilor deținute. Conducerea curentă a s. pe a. este încredințată unui consiliu de administrație, ales sau numit de adunarea generală. Deținătorul de acțiuni primește anual un *dividend* (v.), mărimea acestuia fiind proporțională cu numărul acțiunilor și cu masa profitului obținut de s. pe a. O formă principală de s.c. o constituie *societatea cu răspundere limitată*. Aceasta integrează în funcționarea sa elemente împrumutate atât de la s.c. de persoane, cât și de la s.c. de capitaluri. Capitalul social al respectivei s.c. este divizat în părți sociale netransmisibile (ca în cazul s.c. de p.), asociații săi, în număr limitat, răspunzînd pentru pasivul social numai în limita aportului lor la capital (ca în s.c. de c.). Toate tipurile și formele s.c. realizează, în fapt, combinații speciale ale proprietății particulare, ale atributelor dreptului de proprietate în modul de utilizare a factorilor de producție.

SOLVABILITATE, capacitatea unei persoane fizice sau juridice de a stinge la scadență obligațiile asumate față de creditorii săi. V. și *lichiditate*.

STAND BY, modalitate de creditare în relațiile internaționale, linie de credit care urmărește asigurarea cu anticipație a împrumutului în cadrul unui anumit plafon. Banca acordă clienților săi dreptul de a obține credite succesive, după nevoi, într-o perioadă convenită (3—5 ani) pînă la un total prestabil. Pentru sumele utilizate, debitorul plătește o dobîndă calculată în funcție de dobînda pieței din ziua utilizării efective. Pentru sumele neutilizate, se plătește un comision de angajament. Creditele s.b., numite și angajamente stand-by, sînt larg utilizate în activitatea F.M.I. (v.).

STATUL — AGENT ECONOMIC, calitate definită prin ansamblul serviciilor nonmarfare prestate de administrațiile publice celorlalți agenți economici. Veniturile acestui agent economic provin din prelevările obligatorii asupra altor participanți la viața economică, conform legilor fiscale. Servicii

publice nonmarfare prestează: administrațiile publice centrale (ministerele și asimilatele lor); administrațiile locale de stat; instituțiile de învățămînt public; instituțiile de ocrotire a sănătății; rețeaua de instituții menite să asigure completarea securității sociale pe bază de subvenții de stat; casele de pensii suplimentare și speciale (asistența socială publică); instituțiile sportive de interes național etc. În cadrul acestor categorii de servicii se includ și serviciile prestate de infrastructurile publice rutiere, portuare aerodromuri etc. În afara acestor funcții social-economice, statul se prezintă ca agent economic producător prin întreprinderile publice, ca agent economic bancar-financiar prin unitățile bancare și financiare de stat, ca și agent economic consumator prin achizițiile de bunuri economice făcute pe seama veniturilor bugetare pentru scopuri de interes general.

V. și *agent economic, planificare.*

STRATEGIE A DEZVOLTĂRII, ansamblu de decizii cu caracter prospectiv care privesc orientarea generală a dezvoltării economice într-o anumită etapă. Prin **s.d.** se stabilesc direcțiile fundamentale de acțiune pentru atingerea obiectivelor urmărite. **S.d.** se elaborează și se urmărește la diferite niveluri: micro, mezo, macro și mondoeconomic. Obiectivele **s.d.** economiei naționale se înscriu în programe și proiecte sub forma unor sarcini generale și se realizează prin mobilizarea agenților economici cu ajutorul unor pîrghii și măsuri obiective, în principal, de natură economică.

STRUCTURA ECONOMICĂ, ansamblul elementelor componente ale unei entități economice, grupate după anumite criterii, precum și relațiile de interdependență dintre ele. **S.e.** poate fi privită la nivel micro, mezo, macro și mondoeconomic. O deosebită importanță prezintă *structura economiei naționale*, care constă din sfere, domenii, ramuri, subramuri și unități economice de bază etc., precum și din relațiile multiple dintre ele. Structura economiei naționale se caracterizează printr-o organizare morfologică (un anumit nivel al corelațiilor funcționale dintre subsistemele ei), acțiuni economice, sistem de factori și o anumită dinamică. În raport de anumite criterii, structura economiei naționale este privită din mai multe unghiuri. Astfel, pe baza raporturilor dintre industrie și agricultură, ca ramuri de bază în economia contemporană, se disting următoarele *tipuri de economie*: economie agrară; economie agro-indus-

trială, economie industrial-agrară; economie industrială tehnologică. Privită sub aspectul tehnologiilor principale utilizate, se distinge *s. tehnologică*. Diviziunea socială a muncii generează *s. de ramură* a economiei naționale, constituită din totalitatea ramurilor și subramurilor economice, precum și din relațiile de interconținere dintre ele, care se manifestă, în principal, sub forma schimbului de mărfuri. Ramurile și subramurile economice, prin trăsăturile și funcțiile lor comune, sînt grupate în sectoare: *s. primar* (agricultură, silvicultură, industria extractivă); *s. secundar* (industria prelucrătoare); *s. terțiar* (cercetare științifică, serviciile de orice gen). În unele țări, cercetarea științifică este cuprinsă distinct în *s. quaternar*. După ponderea populației ocupate în aceste ramuri și sectoare, economia națională este privită prin *s. demoeconomică*. După spațiul în care se desfășoară activitatea economică, economia națională este privită sub aspectul *s. teritoriale*, care cuprinde întregul teritoriu național, divizat în zone, regiuni economice, județe, localități etc. În raport cu diviziunea muncii și cu forma de proprietate, economia națională este privită sub aspectul *s. organizionale*. *S.o.* reprezintă un ansamblu corelat și agregat de entități economice și verigi organizatorice, precum și relațiile ce se manifestă între acestea pe plan orizontal și vertical.

După forma de proprietate, *s.o.* se prezintă astfel: firme cu un singur proprietar, firme în proprietate asociativă, societăți pe acțiuni, întreprinderi publice, societăți mixte (particulare și de stat), cooperative etc. *S.* economiei naționale, elementele ei componente și conexiunile dintre acestea se interinfluențează și se modifică sub impactul unor factori interni și externi.

SUBDEZVOLTARE, stare economică caracterizată prin: nivel scăzut de dezvoltare și utilizare a factorilor de producție; disproporții și dezechilibre economice; activități industriale slabe sau inexistente; predominanța activității agricole; utilizare scăzută a capitalului tehnic; venit individual mediu scăzut; specializare în unul sau un număr mic de produse primare (fie agricole, fie de materii prime); nivel scăzut al indicatorilor nivelului de trai etc. Lichidarea *s.* constituie o problemă stringentă a lumii contemporane, care implică convergența armonioasă a doi factori: efortul propriu al fiecărui popor din țările respective și realizarea unei colaborări și cooperări internaționale care să înlesnească, să sprijine și să protejeze aceste eforturi.

SUB-PARI, curs de schimb realizat la bursă sub nivelul valorii nominale a acțiunilor sau al parității valutilor. V. și *supra-pari*.

SUBIECT DE PROPRIETATE, titular al dreptului de proprietate, respectiv-persoană fizică sau juridică care exercită atribuțiile raportului economic de proprietate asupra unor lucruri determinate, în mod direct și nemijlocit, fără a fi necesară intervenția unei alte persoane. S. de p. pot fi indivizii (oamenii) considerați individual sau colectiv și statul. *Indivizii* au valențe sporite de afirmare creatoare ca s. de p. Ei își manifestă această calitate concomitent cu cea de producători (adică își valorifică liber capacitatea de a munci în cadrul social dat) și ca neproducători (sub diferite forme în afara celei de folosire directă a obiectului ce îl dețin în proprietate). *Sociogrupurile* ca s. de p. sînt grupări de oameni liberi care au cel puțin o trăsătură comună, manifestată într-un interes comun și au comportamente comune în raport de acest interes. Sociogrupurile se prezintă într-o mare varietate de forme: de la cea mai simplă formă temporară de asociere, pînă la o mare societate pe acțiuni multinațională, specifică economiei contemporane. *Organizațiile* ca s. de p. se delimitează între ele după criterii riguroase, ele fiind uniuni de întreprinderi constituite pe ramuri, sectoare, zone, unități teritoriale, în cadrul cărora s. de p. de diferite tipuri sînt subordonați funcțiilor pentru care au fost create organizațiile. În genere, statul ca s. de p. poate fi considerat o organizație de un fel deosebit. V. și *proprietate, societate comercială*.

SUBSTITUIRE A FACTORILOR DE PRODUCȚIE, proces economic de o deosebită importanță în activitatea agenților economici, componentă a combinării factorilor de producție și care reliefează, cu prioritate, latura sa economică. Prin acest proces, o anumită cantitate dintr-un factor de producție sau din unele elemente materiale ale acestuia se înlocuiește printr-o cantitate determinată dintr-un alt factor de producție, în condițiile în care volumul producției rămîne neschimbat. S. poate avea loc între factorul muncă și factorul capital sau factorul natural, între diferitele elemente componente ale factorilor de producție (înlocuirea materiilor prime naturale cu cele sintetice, a factorului muncă autohton cu cel imigrant etc.).

La luarea deciziei de s. a f. de p., agentul economic, pe bază de calcul, va ține seama de mărimea următori-

lor indicatori: *rata marginală* (extremală) de substituire; elasticitatea producției; productivitatea marginală a factorilor de producție; randamentul marginal (extremal) al factorilor de producție. **R.m. de s.**, indicator care exprimă mărimea substituției factorilor de producție, numărul de unități din factorul y care poate înlocui o unitate din factorul x, în condițiile obținerii aceluiași volum de producție.

$$\text{R.m. de S.} = -\frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{f_x}{f_y}, \text{ unde } \Delta x, \Delta y \text{ reprezintă variația}$$

factorilor de producție; f_x, f_y = producția marginală a factorilor x și y. Deoarece unul din factori crește iar celălalt scade, **r.m. de s.** are semn negativ. **R.m. de s.** se află în raport invers proporțional cu *productivitatea marginală a factorilor substituți*. **P.m. a f.s.** (W_m) exprimă relația dintre creșterea producției (ΔQ) și creșterea unui factor de producție (Δx) pînă la limita permisă de combinația cu ceilalți factori de producție, al căror consum este constant, adică

$$W_m = \frac{\Delta Q}{\Delta x}. \text{ Ca urmare a } \textit{randamentului descrescînd al}$$

factorilor de producție, **p.m. a f.s.** este pozitivă sau negativă. Randamentul marginal (extremal) al factorilor de producție, reprezintă punctul maxim de creștere a producției prin mărirea cu o unitate a unui factor de producție, ceilalți rămînînd constanți. Împreună cu **r.m. de s.**, **r.m. al f. de p.** fundamentează limita pînă unde poate spori un factor de producție, ceilalți rămînînd neschimbați, pentru a se obține creșterea maximă a producției. Modificarea producției, ca rezultat al influenței conjugate a factorilor de producție reprezintă *elasticitatea producției*. Influența unui factor asupra sporului de producție se evidențiază prin *coeficientul de elasticitate a producției* (K_e). **C. de e a p.** arată cu cîte procente poate spori producția ca urmare a influenței creșterii cu un procent a unui factor. Se calculează prin relația:

$$K_e = \frac{\Delta Q}{Q} : \frac{\Delta X_1}{X_1} \text{ el fiind mai mare, egal sau mai mic}$$

ca 1. Se mai poate determina și ca raport între randamentul marginal al factorului x și randamentul mediu al factorului respectiv, adică

$$K_e = \frac{\Delta Q}{\Delta x_1} : \frac{Q}{x_1}$$

SUPRA-PARI, curs de schimb realizat la bursă peste nivelul valorii nominale a acțiunilor sau al parității valutare. **V. și sub-pari.**

SUPRAPROFIT, profit suplimentar obținut de acei agenți economici care folosesc factori de producție cu calități deosebite și produc cu cheltuieli individuale mai reduse decât ale celorlalți producători. **S.**, este o parte a *profitului* (*v*), care depășește profitul normal. **S.** se obține și de acei agenți care au o poziție de monopol în producție sau pe piață și care le permit să-și vândă produsele la prețuri de monopol, fiind o parte a prețului de monopol. **V.** și *preț, profit, rentă*.

SWAP, schimb de monede naționale convertibile între băncile centrale (troc valutar) pentru sporirea rezervelor oficiale de devize, echilibrarea temporară a balanțelor de plăți, pentru finanțarea intervențiilor pe piețele valutare.

SWITCH. 1. Operațiune comercială de reexport prin care se urmărește fie acoperirea unui sold pasiv dintr-un cont de *clearing* (*v.*), fie valorificarea unui sold pozitiv existent într-un astfel de cont. În funcție de sensul în care se desfășoară, operațiunea de **s.** poate fi de *tip aller* (când se reexportă o marfă importată dintr-o țară terță într-o țară parteneră de clearing în vederea stingerii unor debite existente în contul bilateral de clearing), de *tip retour* (se reexportă o marfă importată dintr-o țară terță în vederea valorificării unor disponibilități existente în contul bilateral prin transformarea lor în devize convertibile) și de tip *aller-retour* (operație ce rezultă din **s.** de sensuri diferite).

Ș

ȘOMAJ, ansamblul persoanelor active fără ocupație și care caută de lucru. La nivel macroeconomic, **ș.** reprezintă ansamblul persoanelor în stare de inactivitate, ceea ce înseamnă neocuparea unei părți a resurselor de muncă potențiale. O persoană se află în situația de **ș.**, dacă întrunește simultan următoarele condiții: să fie capabilă de muncă și lipsită de un loc de muncă; să caute efectiv un loc de muncă salarizat; să fie dispusă să se angajeze imediat. **Ș.** se calculează ca mărime absolută și relativă. Mărimea relativă a **ș.** se determină prin raportarea numărului șomerilor la populația activă, la populația ocupată, la numărul salariaților. Se cunosc mai multe forme de **ș.:** *ș. conjunctural* sau *ciclic* care rezultă dintr-o încetinire sau reducere temporară a creșterii economice, expresie a evoluției ciclice a economiei,

a diferitelor ramuri; *ș. voluntar*, legat de perioada necesară pentru trecerea unei persoane de la un loc de muncă la altul. *Ș.v.* include persoanele care preferă să-și înceteze temporar activitatea, apreciind că veniturile obținute pe seama ajutorului de *ș.* sînt acceptabile pentru o existență decentă; *ș. sezonier*, generat de fluctuațiile importante, de la o perioadă la alta, în decursul unui an, a activității economice (agricultură, construcții, turism, unele subramuri ale industriei alimentare); *ș. structural*, determinat de modificările importante, de durată în structurile demografice, economice, instituțional-teritoriale (neconcordanțe în structura pe profesii, pe vîrste, nivel de calificare); *ș. tehnic*, determinat de întreruperea sau restrîngerea activității economice ca urmare a lipsei sau insuficienței unor factori de producție (energie, materii prime, subansamble etc.); *ș. tehnologic*, cauzat de introducerea unor inovații care economisesc resursele de muncă, substituindu-le în proporții diferite cu capital (mecanizare, automatizare, robotizare, informatizare), care nu sînt însoțite de creșterea corespunzătoare a volumului de activitate. O persoană se poate afla în stare de *ș. total* cînd respectiva persoană este în inactivitate completă, durabilă, dorind să ocupe un loc de muncă în schimbul unui salariu sau de *ș. parțial*, atunci cînd are loc o reducere impusă mai mare sau mai mică a duratei săptămîinii de lucru însoțită de diminuarea salariului. În ultimele decenii are loc o tendință de creștere a *ș.* în toate țările, în special în cele în curs de dezvoltare și subdezvoltate. Categoriile cele mai afectate de șomaj sînt tinerii, femeile, persoanele de vîrstă matură. V. și *ocupare a resurselor de muncă*.

ȘTIINȚA ECONOMICA, ansamblul organizat al cunoștințelor veridice referitoare la realitatea economică, la fenomenele și procesele economice, ca și la relațiile esențiale dintre faptele economice, toate acestea privite în evoluția lor istorică; *ș.e.* constă nu doar din rezultatele cercetării științifice exprimate în teorii economice și consemnate în tratate și lucrări științifice, ci și din ansamblul de instrumente și metode de structurare și restructurare a acestor rezultate. Fiind știință umanistă (socială), ea are drept obiect acțiunile indivizilor și grupurilor de indivizi în procesul producției, circulației, repartiției și consumului bunurilor materiale și serviciilor în scopul satisfacerii, cu resurse economice limitate, a trebuințelor nelimitate ale oamenilor. Procesul apariției *ș.e.* a fost îndelungat și contradictoriu. Ca urmare, în prezent există un amplu sistem al *ș.e.* În cadrul

acestui se disting *ș.e. fundamentale*, *ș.e. aplicative* și *ș.e. de graniță*. Cele mai cunoscute *ș.e.* sînt următoarele: economia politică, istoria economică, istoria gîndirii economice, macroeconomia, economia mondială, statistica, contabilitatea, managementul (industrial, agricol, în construcții etc.), marketingul, științe financiare, știința relațiilor economice internaționale, informatica economică, economia protecției mediului, sociologia economică, psihologia economică etc. *Ș.e.* are, în primul rînd, o funcție *cognitivă* constînd în analiza esenței realității economice și formularea rezultatelor în concepte, principii, reguli, legi, teorii; de asemenea, ea are o funcție *normativă*, în sensul că indică mijloacele, căile, metodele ce pot fi folosite pentru a asigura raționalitatea și eficiența activității economice.

T, Ț

TANTIEMA, suma de bani încasată de membrii consiliului de administrație și ai comisiei de cenzori din cadrul unei societăți pe acțiuni; de regulă, o cotă procentuală din profitul net, pentru exercitarea funcției de conducere și de control asupra activității economico-financiare a acesteia. Pe lîngă **t**, persoanele respective încasează *jetoane de prezență*, iar dacă sînt asociați și *dividend*.

TARIF VAMAL, document în care sînt cuprinse, după anumite criterii, nivelurile taxelor vamale pe produse. **T.v.** poate include și mărfurile scutite de taxe vamale. **T.v.** sînt: a) *de import*, care se referă la mărfurile ce se importă; b) *de export*, aplicabile mărfurilor ce fac obiectul exportului, cu ocazia ieșirii acestora de pe teritoriul vamal (este utilizat numai pentru un număr redus de produse de strictă necesitate pentru economia națională sau pentru importanță strategică). Există **t.v. simplu**, cu o singură coloană, cînd taxele se aplică nediferențiat, indiferent de proveniența sau destinația mărfurilor; **t.v. compuse**, cu două sau mai multe coloane de taxe vamale, diferențiate pe categorii de țări, în funcție de regimul aplicabil mărfurilor provenind din acestea. Pe lîngă aceste forme mai există: **t.v. compuse autonome** (taxele sînt stabilite în mod independent); **t.v. compuse autonom-convenționale** (cu coloane pentru taxe vamale autonome și cu coloane de taxe vamale stabilite convențional pe baza unor acorduri comerciale).

TAXA A SCONTULUI, v. *scont*.

TAXA VAMALA, mărime procentuală ce se aplică mărfurilor care trec frontierele vamale ale unei țări. **T.v.** este utilizată pentru frînarea sau impulsionarea schimburilor comerciale externe, în funcție de obiectivele urmărite prin politica comercială a statului, precum și pentru realizarea anumitor venituri bugetare. După obiectul impunerii se disting: **t.v. de import, de export și de tranzit**. După modul de fixare, **t.v.** pot fi *autonome, convenționale, preferențiale*. După modalitatea de percepere, **t.v.** sînt: *ad-valorem, specifice, mixte* sau *combinate*. Nivelurile **t.v.** se regăsesc în *tarifele vamele* (v.).

TEORIE ECONOMICĂ, ansamblul ideilor, principiilor, concepțelor, enunțurilor, regulilor și legilor economice — sistematic ordonate și ierarhizate, care explică un mare număr de fapte și reflectă realitatea economică în planul gândirii. **T.e.** este nucleul științei economice. Una și aceeași realitate economică este reflectată în mai multe **t.e.** diferite. În condițiile economiei de piață, **t.e.** este chemată să elaboreze regulile de utilizare optimală a resurselor economice limitate și modalitățile de realizare a bunăstării. V. și *știința economică*.

TITLU DE CREDIT, înscris, act juridic ce apare sub o formă specială, care conferă beneficiarului acestuia un drept de creanță sau de asociere fiind purtătoare de dividende, dobîndă, rentă sau alte forme de venit. După conținutul lor (natura prestației), **t. de c.** sînt: *propriu-zise, reprezentative și de participație*. **T. de c. propriu-zise**, prin care debitorul se obligă să restituie la termen o anumită sumă de bani, cantitate de mărfuri sau **t. de c.** În cadrul acestora se includ *efectele de comerț* (cambia, biletul la ordin, cec-ul, **t. datoriei publice**, obligațiile emise de societăți comerciale, polițele de asigurare etc.). **T. de c. reprezentative**, dreptul de proprietate real sau de gaj asupra unui anumit bun corporal aflat în depozit, încărcat pentru transport sau în curs de transport. Din aceste categorii fac parte *conosamentul* (v.), *recipisa de depozit și warrantul* (v.). **T. de participație** decurg din calitatea de asociat la o societate comercială și care se caracterizează prin aceea că nu încorporează un drept real, fiind o parte a capitalului fictiv. În cadrul acestora se includ acțiunile și părțile sociale. După modul de transmitere a lor, **t. de c.** pot fi: a) *nominative*

(au înscrise date privind numele și prenumele proprietarului; transmiterea lor se face prin intermediul agentului special de bursă, iar încasarea drepturilor curente prin prezentarea lor); b) *la purtător* (nu cuprinde date despre posesorul lui, transmiterea se face fără formalități, prin simplă înmînare a lui, iar cîștigurile aferente se încasează prin prezentarea cupoanelor). În cadrul acestei categorii se includ acțiunile, cecurile, împrumuturile publice, conosamentele (dacă marfa încărcată nu este achitată); c) *la ordin* (transmisibile prin gir, cîștigurile convenite putîndu-se încasa de ultimul deținător, în condiții asemănătoare cu t. de c.n.); d) *mixte* (nominative sub aspectul proprietății, la purtător, sub cel al încasării cîștigului). Din punct de vedere al termenului, t. de c. sînt: *pe termen scurt*, de maximum un an (efectele de comerț) și *pe termen lung* (rentele și obligațiunile). Primele se negociază pe piața monetară, celelalte pe piața financiară, la cursuri (prețuri) formate pe baza cererii și ofertei de capital bănesc. V. și *efect comercial*, *efect public*, *titlu de valoare*.

TITLU DE PROPRIETAR, act juridic ce atestă dreptul real asupra unor bunuri economice, mobiliare și imobiliare, aflate în posesia persoanelor fizice, juridice și a statului. T. de p. se poate înstrăina prin vînzare, moștenire sau donație.

TITLU DE VALOARE, titlu de credit transmisibil și negociabil pe piața financiară, ce confirmă beneficiarului acestuia un drept de creanță sau de asociere. După natura lor, t. de v. sînt t. de stat, acțiuni, obligațiuni, părți sociale.

TITLU DE ÎMPRUMUT, înscris, sub forma unei obligațiuni ce certifică o dotare publică, format dintr-un talon și mai multe cupoane. Talonul atestă dreptul posesorului asupra sumei înscrisă pe obligațiune. Cuponul confirmă dreptul de a încasa periodic o anumită dobîndă și, totodată, stingerea eșalonată a datoriei publice contractată.

TRAS, persoană fizică sau juridică, asupra căreia s-a emis o *cambie* (v.) și care este obligată să achite la scadență suma înscrisă pe respectivul *titlu de credit* (v.).

TRATA, titlu de credit pe termen scurt, utilizat ca instrument de plată prin care un creditor (numit

trăgător) dă dispoziție debitorului său (tras) să plătească o anumită sumă unui terț (beneficiar), la o anumită dată și într-un loc stabilit, fără a indica operațiunea care a generat creanța. **T.** poate fi transmisă prin operațiunea de gir (andosare), poate fi scontată la o bancă, care remite posesorului ei suma înscrisă sau poate fi păstrată în portofoliul beneficiarului pînă la scadență. În relațiile de afaceri, termenul de **t.** se utilizează sinonim cu cel de *cambie*. **V.** și *rescont*.

TRAGATOR, emitentul cambiei ce va fi achitată la scadență de o persoană, denumită *tras* (v.).

TREZORERIE. 1, Casa de bani a statului (tezaurul), locul unde se păstrează și se gestionează banii statului. 2, Operațiunile bănești, financiare și bugetare efectuate de organele specializate ale statului în vederea atragerii disponibilităților bănești și utilizării lor, în scopul executării funcțiilor sale.

TROC, schimb direct al unui bun contra unui alt bun fără intervenția banilor. Bunurile care fac obiectul **t.** au utilități diferite, răspund unor nevoi diferite în a căror satisfacere sînt interesați reciproc deținătorii celor două bunuri. **T.** a precedat economia monetară, caracterizînd tranziția de la economia natuarlă la cea de schimb. Forma de **t.** nu este exclusă nici în economia de schimb, inclusiv în condițiile contemporane, ca o formă excepțională de schimb între țări ori în interiorul țării, cînd agenții de schimb îl preferă fără a mai apela la monedele depreciate. **T.** se practică în cazul colecționarilor care schimbă între ei piese de colecție care le prisosesc reciproc.

TRUST, situația de piață oligopolistică, rezultată din gruparea de capitaluri sub aceeași conducere; operațiunea de fuziunea întreprinderilor, a căror conducere financiar-economică comună este asigurată de o societate *holding* (v.).

U

UNIUNE VAMALĂ, acord între două sau mai multe state prin care se convine desființarea barierelor vamale și aplicarea unei politici comerciale comune față de terțe țări. **U.v.** asigură o liberă circulație a mărfurilor între țările participante.

UTILITATE, capacitatea reală sau presupusă a unui bun de a satisface o nevoie umană prin folosirea sa în producție sau în consumul final personal. U. este dată de proprietățile, de însușirile (fizice, chimice, estetice etc.) proprii fiecărui bun economic. Aceasta dobîndește *sens economic* atunci cînd: a) se stabilește o relație între caracteristicile bunului și cel puțin una din nevoile individului sau societății, indiferent de faptul că este în discuție o nevoie «reală» sau una «indusă», prin obiceiuri, modă, credință, reclamă etc. În definirea sensului economic al bunurilor tot la fel de puțin important este faptul că nevoia în a căror împlinire vin caracteristicile acestora sînt conforme sau nu cu normele morale, etice sau cu valorile dominante la un moment dat în societate. În relațiile dintre nevoile omului și caracteristicile bunurilor economice rolul determinant îl are *omul*, ca purtător al nevoilor în a căror împlinire vin bunurile economice. Pe măsura progreselor științei și tehnicii, oamenii descoperă noi relații între caracteristicile bunurilor și nevoile lor. Apare tendința obiectivă de amplificare a unor bunuri economice, iar nevoile cunosc o tendință de diversificare. În împlinirea nevoilor vin bunuri economice pe care oamenii le utilizează anterior doar pentru unele din caracteristicile lor. b). Sensul economic al u. este condiționat de conștientizarea relației dintre caracteristicile bunului economic și nevoi, atunci cînd oamenii sînt *convinși* că prin însușirile lor, bunurile consumate le aduc un *serviciu* real, o satisfacție personală ori contribuie la creșterea bogăției sociale. Important este ca oamenii să *creadă* că bunurile au anumite calități utile pentru ei. c). De asemenea, comunitatea, în ansamblul ei, trebuie să fie capabilă să folosească u. intrinsecă a bunurilor pentru satisfacerea nevoilor. Deși u. are determinări în natura proprie a fiecărui bun economic marfar, ea are o puternică încărcătură *subiectivă*, depinzînd de raportul pe care fiecare individ îl stabilește între bunul economic și nevoile sale. Pornind de la această realitate, în gîndirea economică contemporană se disting două curente de abordare a utilității. Primul, consideră că u. este intrinsecă bunurilor economice de a satisface o nevoie, a producției sau a populației, după care toate elementele unei mulțimi de bunuri omogene au aceeași u. Celălalt curent numit *marginalist*, acordă o deosebită importanță componentei subiective, rolului intensității nevoii individuale în determinarea u. bunurilor economice. V. și *utilitate marginală*.

UTILITATE MARGINALA, utilitatea ultimei cantități (unități, doze, lot) dintr-un bun economic, care satisface nevoia cea mai puțin stringentă și pe care cumpărătorul o apreciază că merită să fie achiziționată. Conceptul a fost elaborat de școala economică austriacă, în baza căruia **u.** are o determinare preponderent subiectivă. Teoria **u.m.** face distincție între **u.** totală și **u.m.** Aceasta din urmă califică, ierarhizează, din punct de vedere al individului numai **u. suplimentară**, adăugată cu fiecare unitate nouă dintr-un produs. **U.m.** a bunurilor are tendința să se reducă cu fiecare nouă unitate consumată (pentru că se reduce intensitatea nevoilor); în schimb, **u.** cumulată, succesiv, sporește odată cu sporirea consumului, însă cu sporuri descrescânde. Pe această bază s-a fundamentat *legea utilității marginale descrescânde*, după care, atunci când cantitatea consumată dintr-un produs crește, **u.m.** a produsului tinde să se diminueze. Se apreciază că achizițiile cumpărătorului vor fi astfel ordonate, încât **u.** obținută de la ultima unitate dintr-un anumit bun să fie egală cu cea obținută prin cheltuirea venitului în oricare alt mod.

UZUFRACT, dreptul unei persoane denumită uzufructuar, de a folosi în interesul său, o perioadă de timp, un bun proprietatea altei persoane. **U.** poate fi pe un anumit termen sau pe perioada cât este în viață uzufructuarul.

UZURĂ FIZICĂ, pierderea totală a proprietăților tehnice de exploatare a capitalului fix, ca urmare a folosirii în producție au a acțiunii agenților naturali. Concomitent, are loc și o pierdere sub formă bănească, care constă în transferarea eşalonată a prețului de achiziționare a capitalului fix asupra costului noilor bunuri economice. Prețul de achiziționare a capitalului fix se transferă, sub forma amortizării, în prețul noilor bunuri economice.

UZURĂ MORALĂ, deprecierea randamentelor de exploatare ale capitalului fix și/sau pierderea unei părți a prețului său de achiziționare, procese cauzate de progresul tehnic. Unele componente fizice ale capitalului se depreciază tehnic și economic, în comparație cu exemplarele noi de același gen; la altele, prețul de achiziționare a noilor exemplare scade, comparativ cu prețul de achiziționare al celor existente. În consecință, devine posibilă și necesară înlocuirea

VW

VALOARE, latura intrinsecă a oricărui bun economic. În mod curent, termenul de *v.* se utilizează în situații și cu sensuri diferite. Se vorbește de *v.* unei mobile, dar și a unei opere de artă. Problematika *v.* economice a constituit o temă fundamentală a științei economice de-a lungul secolelor, a fost și este terenul unor ample confruntări de idei; ea a cunoscut modificări importante, cu adăugiri de sensuri noi. În timp, s-au cristalizat două teorii în problema valorii: teoria *valorii muncă* (*v.*) și teoria *valorii utilitare* (*v.*). Ele nu sînt ireductibile, iar privite în sine, fiecare este mai mult sau mai puțin parțială. În orice condiții, activitatea economică este unitatea producției și a consumului, puse în contact prin intermediul pieței. Așa după cum schimbul este unitatea ofertei și a cererii, a utilității atribuite și a puterii de cumpărare, mărimea *v.* este determinată de consumul de factori realizat pentru obținerea bunului economic și de utilitatea ce i-o conferă consumatorul. *V.* este o categorie macroeconomică, ea formîndu-se în procesul concurenței variatelor categorii de interese (producătorii între ei, producători și cumpărători, cumpărători între ei). *V.* unor bunuri economice se formează și în legătură cu *v.* celorlalte bunuri oferite pe piață. Aceasta pentru că factorii de producție care servesc la obținerea altor bunuri economice își regăsesc *v.* în noile bunuri. În plus, numeroase bunuri economice sînt substituibile, iar comparabilitatea dintre ele se impune din punctul de vedere al intereselor producătorilor și consumatorilor. În fine, dacă pentru producerea unui gen de bunuri se alocă un volum de factori de producție mai mare ori mai mic decît cel impus de nevoia socială, aceasta se va repercuta și asupra condițiilor de formare a *v.* Se poate aprecia că *v.* economică exprimă consumul de factori desfășurat în condițiile unei activități socialmente posibilă și necesară, care se bazează pe condițiile tehnologice accesibile și factorii de producție disponibili și pe performanțele cumpărătorilor (formate pe baza opțiunilor subiective ale indivizilor și pe procesele de constituire a veniturilor — salariu, profit, rentă etc. —, sintetizate în mărimea cererii solvabile). În condițiile actualului sistem de măsurare economică evaluarea *v.* se face prin preț. *V.* și *mecanism al prețurilor, preț, utilitate.*

VALOARE INTERNAȚIONALĂ, expresie a cheltuielilor de factori de producție pentru producerea și comercializarea unui bun economic și a confruntării pe piața mondială dintre cererea și oferta din acel bun. Mărimea v.i. este dată de condițiile existente în țările care aduc majoritatea bunurilor economice respective pe piața mondială sau de țara care domină piața respectivă. Întrucât piața mondială este unică, un bun economic are o singură v.i., aceasta este considerată etalon pentru evoluția prețurilor la care aceasta se comercializează. V.i. se impune spontan pe piața internațională, ca o tendință dominantă, iar prețurile care trebuie să o exprime integrează în nivelul lor raportul între cerere și ofertă. Diferențele între valorile naționale (v.) și v.i. ale aceleiași mărfi au la bază, în principal, deosebirile în ceea ce privește productivitatea, calitatea și volumul producției, costurile de producție, raportul dintre cerere și oferta de mărfuri etc. V. și *valoare națională*.

VALOARE MUNCA, teorie economică conform căreia substanța valorii este munca producătorilor de bunuri reproductibile, materializată în noi bunuri economice. În activitatea productivă, munca concretă acționează asupra obiectului muncii, conservă și transferă valoarea mijloacelor de producție utilizate asupra bunurilor care rezultă din procesul de producție; concomitent munca abstractă creează valoare nouă, pe care o fixează noului bun, alături de munca trecută. În determinarea mărimii v. economice se are în vedere consumul *total* de muncă vie și materializată, ocazionat de *producția* propriu-zisă a bunului respectiv, cât și cheltuielile din *amonte* și *avalul acesteia*. *Mărimea valorii se manifestă la piață prin valoarea de schimb și reprezintă raportul cantitativ în care se schimbă două bunuri; la rindul ei, valoarea de schimb se prezintă sub forma prețului*. În condițiile pluralității formelor de proprietate și a structurilor de organizare a activității economice care caracterizează economia de piață, bunuri identice sînt produse de agenți economici avînd condiții diferite de înzestrare tehnică, organizare, calificare a forței de muncă, intensitate a muncii etc. Ca atare, ei cheltuiesc cantități diferite de muncă vie și materializată pentru obținerea aceluiași bun; aceasta formează *valoarea individuală* a mărfii a cărei mărime este dată de timpul de muncă individual. Prin acțiunea legilor economice, a confruntării intereselor producătorilor, ale acestora cu cele ale cumpărătorilor, bunuri identice, indiferent de condițiile individuale în care au fost produse, sînt

reduse la aceeași valoare economică — *valoarea socială*, determinată de timpul de muncă socialmente necesar. La un moment dat, mărimea timpului de muncă socialmente necesar și deci a valorii sociale este obiectiv determinată de condițiile existente în economie.

VALOARE NAȚIONALĂ, expresie a consumului de factori pentru producerea unui bun economic și a utilizării lui, apreciată de consumatori, în condițiile sociale specifice economiei naționale. Mărimea v.n. unui bun economic ca și dinamica acesteia este dependentă de numeroși factori și condiții specifice țării: nivelul productivității, care, la rîndul său, reflectă gradul de încorporare a progresului științifico-tehnic; condițiile de producție dominante ale ramurilor; interdependențele din economia mondială și mecanismul de funcționare a economiei naționale în ansamblu și a fiecărui subsistem în parte; raportul dintre cererea și oferta pentru o marfă sau alta; structurile muncii pe grade de calificare etc. În condițiile interdependențelor economice tot mai complexe pe plan mondial, v.n. este tot mai mult influențată de valoarea internațională, îndeosebi de prețurile produselor procurate pe piețele internaționale. V. și *valoare internațională*.

VALOARE UTILITATE, teorie care explică valoarea prin utilitatea și raritatea bunurilor economice. Fondată în sec. XVIII-lea de către Turgot și Condillac, ea a fost dezvoltată de școala austriacă, care alături de utilitate și raritate, au așezat și intensitatea trebuințelor umane. Dacă toate celelalte condiții sînt date, se consideră că mărimea v. depinde de intensitatea nevoilor. Pe măsura satisfacerii trebuințelor se reduce intensitatea nevoii, deci și valoarea pe care cumpărătorul o conferă bunurilor cumpărate. V.u. are semnificație pentru fiecare bun în parte și numai cu o nevoie anumită, cu dimensiunile acesteia, Școala neo-clasică susține că valoarea bunurilor economice este dată atît de prețul de cost integral (full-cost), cît și utilitatea ce le-o conferă cumpărătorul, de preferințele economice ale acestuia, preferințe ce se află sub incidența mărimii și sursei venitului. V. și *utilitate marginală*.

VALORI MOBILIARE, titluri de credit care certifică o creanță pe termen lung, rambursabilă sau un drept de asocierie sub forma unui aport în bani și/sau în natură. În această categorie se cuprind acțiunile, părțile sociale, obli-

gațiunile emise de societățile comerciale, bunurile sau titlurile de împrumut de stat. Ele sînt purtătoare de venituri sub forma de dividend, dobînzii, rente etc. V. și *titlu de valoare*.

☞ VENIT. 1) *La nivel microeconomic*, recompensă primită de posesorii factorilor de producție, care îmbracă forma de salariu, profit, dobîndă și rentă. 2) *La nivel macroeconomic*, expresie agregată a formelor de v. însușite de posesorii factorilor de producție. În țările cu economie de piață, la nivelul economiei naționale, v. se prezintă sub următoarele forme: v. *disponibil*, v. *personal*, v. *național*. V.d. reprezintă sumele bănești încasate de persoane particulare și care dispun de ele după preferințele lor. V.p. este constituit din v.d. la care se adaugă impozitele personale plătite de către administrațiile centrale, federală sau locală. V.n. este format din v.p. la care se adaugă profitul societăților comerciale, cotizațiile pentru asigurările sociale, excedentele de salarii (diferența pozitivă dintre salariile care urmează să fie plătite și cele efectiv plătite), din care se scad transferurile efectuate de întreprinderi și de către stat, dobînzile plătite de stat, dobînzile la împrumuturile de consum și dividendele. Mărirea rezultatelor din însumarea și scăderea acestor elemente se corectează cu modificarea stocurilor, obținîndu-se v.n. V. și *venitul național*.

☞ VENIT MARGINAL, venit suplimentar obținut în urma utilizării unei doze adiționale dintr-un factor de producție. Condiția esențială pentru realizarea v.m. este ca prețul de vînzare al noului lot de bunuri economice să depășească costul marginal al acestora. La baza v.m. se află *legea randamentelor neproportionale*, potrivit căreia sporirea unui factor de producție asigură sporirea producției și a venitului pînă la un punct, dincolo de care, la aceleași doze adiționale, venitul tinde să se diminueze tot mai mult, atingînd limita inferioară (v.m. = zero), atunci cînd prețul de vînzare devine egal cu costul marginal. V. și *cost*, *profit*.

☞ VENIT NAȚIONAL, indicator macroeconomic; calculat în sistemul producției materiale, el exprimă valoarea adăugată netă, obținută în decursul unui an în sfera productivă. Se determină prin scăderea din *produsul social total* (v.) a bunurilor și serviciilor materiale exprimate în formă bănească, consumate în procesul producerii lor. Sub aspect natural-material se concretizează în totalitatea bunurilor

de satisfacție (de consum) și în acea parte a bunurilor de investiții (mijloace de producție) care depășesc mărimea celor consumate în procesul obținerii produsului social total și care este destinată acumulării și formării rezervelor. Sub aspect bănesc, cuprinde veniturile primare ale populației ocupate în sfera productivă, ale unităților productive și cele ale statului. În țara noastră, în calculul **v.n.** se iau în considerare activitățile ce se desfășoară în: agricultură, silvicultură, industrie (inclusiv casnică și industria mică), construcții, transport și telecomunicații, circulația mărfurilor, cercetarea aplicativă și de dezvoltare, proiectarea, prelucrarea informației, colectarea deșeurilor, dispensare veterinare, centre de combatere a dăunătorilor în agricultură și silvicultură, turism și activități hoteliere, producția de filme și editorială, unități de curățătorii, spălătorii și vopșitorii, gospodăria comunală și altele. Tendința este de includere treptată și a altor servicii în calculul **v.n.**, apropiindu-l de structura *produsului național net* (v.). **V.n.** este supus procesului de repartitie care cuprinde două etape: distribuirea (repartizarea primară) și redistribuirea (repartizarea secundară). Prin procesul de distribuire a **v.n.** are loc împărțirea integrală a acestuia între participanții direcți la producerea lui: lucrătorii sferei productive, unitățile productive și statul. Veniturile rezultate în urma distribuirii se numesc *venituri primare*, cele mai importante fiind salariile, profitul și impozitul pe circulația mărfurilor. Redistribuirea **v.n.** constituie procesul trecerii dintr-un patrimoniu în altul fără echivalent direct a unei părți din veniturile primare în urma cărora rezultă *veniturile secundare* (derivate). Principalele forme de **v.s.** sînt salariile lucrătorilor din sfera neproductivă, bursele școlare, taxele de orice natură plătite administrației centrale sau locale, alocațiile sociale, ajutoarele de șomaj etc. În principal, **r.v.n.** se realizează prin intermediul sistemului financiar, al sistemului de prețuri și tarife, plata serviciilor neproductive. **V.** și *venit*.

× **VENIT NET**, indicator economic calculat în sistemul producției materiale prin care se exprimă acea parte a prețurilor bunurilor economice care depășește cheltuielile de producție aferente acestora. **V.n.** îmbracă următoarele forme: beneficiu (profitul), impozitul pe circulația mărfurilor, contribuții pentru asigurări sociale, impozitul pe salarii, impozitul pe profit, contribuții pentru fondul de șomaj, taxe, dobînzii, etc.

WARANT, titlu de credit, varietate a *biletului la ordin* (v.) compus din două documente (unul de depozit și unul de amanet) emis de unitatea de antrepozite asupra unor bunuri materiale aflate în păstrarea ei. **W.** certifică proprietatea exportatorului asupra acestor bunuri, pînă în momentul achitării lor de către importator, care intră în posesia acestui titlu de credit.

Z

ZONĂ LIBERĂ, parte a teritoriului național, de regulă porturi și aeroporturi, în cadrul căreia comerțul cu produse, în speță cele industriale, este liberalizat, prin desființarea oricăror taxe vamale și restricții cantitative.

ZONĂ MONETARĂ, grupare de țări, state sau teritorii în cadrul căreia schimburile se realizează grație monedei celui mai puternic, moneda respectivă ocupînd un loc preferențial în raport cu monedele țărilor din afara zonei. Trăsăturile principale ale **z.m.** sînt: susținerea unui curs fix al monedelor țărilor în raport cu valuta țării dominante; schimbarea cursului valutelor în raport cu alte valute numai cu acordul țării emitente, a valutei dominante în **z.m.**; păstrarea rezervelor valutare ale țărilor membre la banca țării care emite valuta forte pentru zonă; schimbul valutar liber între țările care intră în zonă, respectiv restricții în raport cu țările terțe; concentrarea decontărilor externe ale țărilor membre la banca țării emitente a monedei ce domină în zonă. Cele mai cunoscute **z.m.** sînt: zona lirei sterline, zona dolarului și zona francului francez: **Z.m.** a lirei sterline a avut cea mai largă cuprindere. După 1967, multe țări făcînd parte din zonă s-au orientat spre dolar. Noile aranjamente valutare din ultimele trei decenii, creșterea rolului FMI, apariția și consolidarea D.S.T.-urilor, ale E.C.U.-lui, au îngustat mult importanța **z.m.**

III. APLICAȚII ȘI CALCULE ECONOMICE

1. ACTUALIZARE, vezi pag. 39

Dacă se depune în sistemul bancar o sumă de bani S , aceasta devine, după n ani, $S_n = S(1 + d)^n$, unde d este rata anuală a dobânzii; spre exemplu, dacă un agent economic depune în sistemul bancar $S = 10.000$ unități monetare, rata anuală a dobânzii fiind $d = 10\%$, atunci, după un an, suma inițială devine $S_1 = 10.000 (1 + 0,10) = 11.000$ unități monetare, iar după doi ani $S_2 = 10.000 (1 + 0,10)^2 = 12.000$ unități monetare.

Invers, unei sume de bani S_n ce se va afla peste n ani într-un depozit bancar, îi corespunde, în prezent, o depunere

$$S = \frac{S_n}{(1 + d)^n};$$

dacă un agent economic dorește să obțină peste doi ani un depozit bancar $S_n = 12.000$ unități monetare, atunci suma ce ar trebui să fie depusă în prezent este

$$S = \frac{12.000}{(1 + 0,10)^2} = 10.000 \text{ unități monetare}$$

Din perspectiva unui debitor, un credit S cu termenul de scadență n ani, contractat în prezent, implică, peste n ani, achitarea sumei $S_n = S(1 + d)^n$; spre exemplu, un credit de 100.00 unități monetare cu termenul de scadență 2 ani, implică peste 2 ani, achitarea sumei $S_2 = 100.000 \cdot (1 + 0,15)^2 = 132.250$ unități monetare, dacă rata anuală a dobânzii este $d = 15\%$.

Pe de altă parte, unei sume S_n ce va fi achitată peste n ani îi corespunde, în prezent, un credit,

$$S = \frac{S_n}{(1 + r)^n}$$

cu termenul de scadență n ani; sumei $S_2 = 132.250$ unități monetare ce va fi achitată peste 2 ani, îi corespunde, în prezent, creditul

$$S = \frac{132.250}{(1 + 0,15)^2}$$

cu termenul de scadență 2 ani.

Se consideră un producător care anticipează că cererea pentru produsul său va evolua, pe parcursul unui deceniu, conform datelor prezentate în tabelul de mai jos; se presupune că pentru realizarea unei producții anuale de 10.000 produse este necesar un echipament și că anual se scot din funcțiune 5 echipamente; în plus, se admite că producătorul dispune inițial de 10 echipamente.

În aceste condiții, stocul necesar de echipamente, investiția netă și investiția brută se prezintă după cum urmează:

Anul	Cererea anticipată — bucăți —	Stocul necesar de echipamente (cererea 10.000)	Investiția netă (creșterea stocului necesar de echipamente)	Investiția de înlocuire	Investiția brută (investiția netă + investiția de înlocuire)
1	100.000	10	0	5	5
2	100.000	10	0	5	5
3	150.000	15	5	5	10
4	150.000	15	0	5	5
5	200.000	20	5	5	10
6	200.000	20	0	5	5
7	200.000	20	0	5	5
8	150.000	15	—5	5	0
9	100.000	10	—5	5	0
10	100.000	10	0	5	5

Se observă corelația strinsă dintre investiția netă și variațiile cererii anticipate. În anul 3, de exemplu, o creștere cu 50% în cererea de consum (anticipată) va determina o sporire a cererii de investiții (investiția brută) cu 100%. Efectul accelerator al cererii asupra investiției va fi de

$$\frac{100}{50} = 2 \text{ ori}$$

3.1. *Determinarea sumei anuale a amortizării (Sa)*. În acest scop, se iau în considerație următoarele elemente: prețul de achiziție al utilajului ($V = 1.000.000$ lei); veniturile obținute din casarea utilajului ($r = 150.000$ lei); cheltuielile făcute cu demontarea utilajului ($d = 50.000$ lei); durata de funcționare a utilajului ($T = 10$ ani). Aplicând relația:

$$Sa = \frac{V - r + d}{T}$$

rezultă că Sa este de 110.000 lei anual. Dacă prin folosirea acestui utilaj se obțin anual 10.000 de produse, în costul fiecărei bucăți se vor include 11 lei, reprezentând cheltuieli cu amortizarea aferente utilajului folosit. Aceasta înseamnă că după 10 ani, când utilajul este complet uzat fizic, prețul de achiziție al utilajului este recuperat, urmînd să fie înlocuit prin cumpărarea unui nou exemplar, cu aceleași caracteristici tehnico-economice sau mai performant.

3.2. *Determinarea ratei (normei) de amortizare*. Considerăm că suma anuală a amortizării (Sa) este de 110.000 lei, iar prețul de achiziție al utilajului (V) este de 1.000.000 lei; atunci rata amortizării (Ra) va fi de 11%, adică:

$$Ra = \frac{Sa}{V} \cdot 100 = \frac{110.000}{1.000.000} \cdot 100 = 11\%$$

3.3. *Modalități de amortizare* În funcție de condițiile de exploatare a diferitelor elemente de capital fix, precum și în vederea preîntîmpinării uzurii morale se practică următoarele modalități de amortizare: lineară (proporțională), progresivă și regresivă.

a) *Amortizarea lineară (proporțională)*. De pildă, prețul de achiziție al unui utilaj (V) este de 1.000.000 lei, iar durata de funcționare (T) a acestuia este de 25 ani. În această situație, rata de amortizare ce va fi folosită în acest interval de timp va fi de 4%, adică

$$\frac{1}{T} \cdot 100 = \frac{1}{25} \cdot 100 = 4\%$$

Ea se poate determina și ca raport procentual între suma anuală a amortizării, și prețul de achiziție al respectivului capital fix.

b) *Amortizarea progresivă*. Ratele de amortizare se stabilesc în funcție de sistemul uzurii efective a capitalului fix și în concordanță cu reparațiile capitale, ele crescînd spre finalul perioadei de funcționare a acestuia. De pildă, dacă prețul de achiziție este $V = 950.000$ lei iar durata normată de funcționare $T = 10$ ani, se presupune că rata

anuală de amortizare este în primii 3 ani de 8%, în următorii 3 ani de 10% iar în ultimii patru ani este de 11,5%. Suma anuală a amortizării va avea următoarea evoluție:

Perioada de funcționare — ani —	Rata amortizării — % —	Mărimea anuală a amortizării — lei —	Abatere față de suma anuală a amortizării în varianta lineară — lei —
anul 1	8	76.000	— 19.000
anul 2	8	76.000	— 19.000
anul 3	8	76.000	— 19.000
anul 4	10	95.000	0
anul 5	10	95.000	0
anul 6	10	95.000	0
anul 7	11,5	109.250	+ 14.250
anul 8	11,5	109.250	+ 14.250
anul 9	11,5	109.250	+ 14.250
anul 10	11,5	109.250	+ 14.250
T=10 ani	100 %	S_a=950.000 lei	S_a=0

c) *Amortizarea regresivă* presupune stabilirea de cote mai mari de amortizare la începutul perioadei de funcționare a capitalului fix, iar spre sfârșitul perioadei, rate de amortizare mai mici. De pildă, dacă $V = 1.000.000$ iar $T = 10$, situația se prezintă astfel:

Perioada de funcționare — ani —	Rata amortizării — % —	Mărimea anuală a amortizării — lei —	Abaterea—față de suma anuală a amortizării în varianta lineară — lei —
anul 1	10	100.000	—
anul 2	11	110.000	+ 10.000
anul 3	12	120.000	+ 20.000
anul 4	13	130.000	+ 30.000
anul 5	14	140.000	+ 40.000
anul 6	15	150.000	+ 50.000
anul 7	8	80.000	— 20.000
anul 8	7	70.000	— 30.000
anul 9	6	60.000	— 40.000
anul 10	4	40.000	— 60.000
T = 10 ani	10%	S_a=950.000 lei	S_a=0

4. BILANȚUL INVESTIȚIEI, v. pag. 54

Bilanțul (B) se calculează conform relației:

$$B = \frac{P_1}{1+d} + \frac{P_2}{(1+d)^2} + \dots + \frac{P_n}{(1+d)^n}$$

unde d reprezintă rata dobânzii, n durata economică de funcționare a obiectivului de investiție, iar $P_1, P_2, \dots, P_n$ anticipările privind profiturile anuale ce se vor obține ca urmare a funcționării obiectivului respectiv.

Dacă $n = 3$ ani, $d = 4\%$, $P_1 = 104\,000$ unități monetare, $P_2 = 108\,160$ unități monetare și $P_3 = 112\,486$ unități monetare, atunci:

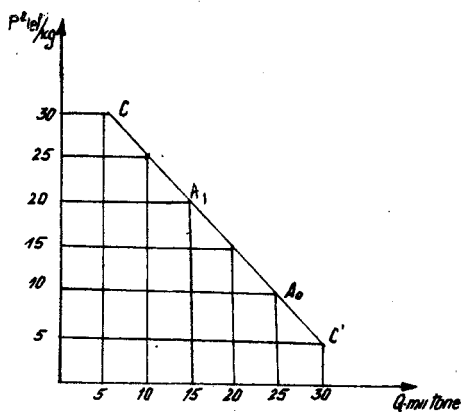
$$B = \frac{104.000}{1 + 0,04} + \frac{108.160}{(1 + 0,04)^2} + \frac{112.486}{(1 + 0,04)^3} = 300.000$$

unități monetare

Pentru ca investiția să fie rentabilă este necesar ca valoarea acesteia să fie inferioară bilanțului.

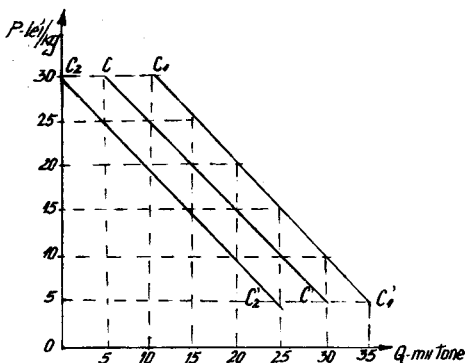
5. CEREREA, v. pag. 64

a) Cantitatea de tomate solicitată pe piață depinde de prețul tomatelor, în condițiile în care ceilalți factori ce influențează cererea rămân constanți, conform graficului următor:

Se observă că o creștere a prețului tomatelor determină scăderea cererii. De exemplu, creșterea prețului de la 10 unități monetare (punctul A_0) la 20 unități monetare (punctul A_1) determină o scădere a cantității solicitate de la 25 mii tone la 15 mii tone.

b) Cantitatea de tomate solicitată pe piață depinde și de alți factori, cum ar fi: prețul celorlalte bunuri (în special al celor ce se pot substitui sau asocia în consum cu tomatele), venitul consumatorilor, preferințele acestora.

Acești factori determină deplasarea curbei cererii. O majorare a veniturilor consumatorilor determină o deplasare a curbei cererii din CC' în $C_1 C_1$.

Reducerea prețului pentru legumele cu care tomatele se pot substitui în consum determină o deplasare a curbei cererii de la CC' la $C_2 C_2$.

6. CEREREA DE MONEDĂ, v. pag 64

Cererea de monedă este determinată de motivele: tranzacțional, precauțional și speculativ.

Se pot admite, spre exemplu, următoarele ipoteze:

a) cererea de monedă generată de motivul tranzacțional (MT) este dependentă de nivelul veniturii național Y , conform relației:

$$MT = 0,20 Y$$

b) cererea de monedă determinată de motivul precauțional (MP) reprezintă 30% din cererea de monedă generată de motivul tranzacțional:

$$MP = 0,30 MT$$

c) cererea de monedă rezultată din motivul speculativ (MS) variază invers proporțional cu rata dobânzii d , în baza relației:

$$MS = 140 - 80d$$

Cererea totală de monedă M este:

$$M = MT + MP + MS$$

Dacă $Y = 1.800$ miliarde unități monetare și $d = 10\%$, atunci:

$$MT = 0,20 \cdot 1800 = 360 \text{ miliarde unități monetare}$$

$$MP = 0,30 \cdot 360 = 108 \text{ miliarde unități monetare}$$

$$MS = 140 - 80 \cdot 0,10 = 132 \text{ miliarde unități monetare}$$

$$M = 360 - 108 + 132 = 600 \text{ miliarde unități monetare}$$

7. CÎȘTIGUL POTENȚIAL AL DEȚINĂTORULUI UNEI OBLIGAȚIUNI, v. pag. 128

Cîștigul potențial al deținătorului unei obligațiuni cu termenul de scadență practic infinit este rezultatul însumării ratei actuale a dobânzii cu variația procentuală anticipată a prețului obligațiunii.

Dacă D este cuponul obligațiunii, d rata actuală a dobânzii, de rata anticipată a dobânzii, P prețul actual al obligațiunii, iar Pe prețul anticipat al obligațiunii, atunci:

$$d = \frac{D}{P} \qquad de = \frac{P}{Pe} \times d$$

Cîștigul potențial c al deținătorului obligațiunii este:

$$c = d + \frac{Pe - P}{P} = d + \frac{\frac{D}{de} - \frac{D}{d}}{\frac{D}{d}} = d + \frac{d}{de} - 1$$

Spre exemplu, dacă $d = 10\%$, $de = 8\%$, atunci $c = 35\%$; dacă $d = 10\%$, $de = 16\%$, atunci $c = -27,5\%$.

Cîștigul potențial este nul, $c = 0$, dacă:

$$d = \frac{de}{de + 1}$$

Dacă $d > \frac{de}{de + 1}$, atunci cîștigul potențial al obligațiunii este pozitiv; corespunzător, dacă $d < \frac{de}{de + 1}$, cîștigul potențial este negativ, ceea ce reprezintă, în fapt, o pierdere.

Se consideră un întreprinzător care intenționează să înființeze o întreprindere cu scop lucrativ. Anticipările întreprinzătorului privind rentabilitatea întreprinderii sînt reflectate în următorul cont de exploatare:

Cont de exploatare		
— previziune —		— mii unități monetare —
1. Venituri		1000
2. Costuri		750
a) consum de capital circulant		600
b) consum de capital fix		50
c) consum de forță de muncă		100
3. Profit (1—2)		250

Pentru a evalua, însă, cît mai corect rentabilitatea întreprinderii, pe lângă elementele de bază din contul previzional de exploatare, întreprinzătorul ar trebui să ia în considerație, în plus, următoarele:

a) salariul ce l-ar obține dacă nu ar înființa întreprinderea și s-ar angaja la altă întreprindere: 50 mii unități monetare;

b) dobînda ce i-ar reveni dacă, renunțînd la înființarea întreprinderii, ar depune o parte din capitalul bănesc de care dispune în sistemul bancar: 10 mii unități monetare;

c) profitul ce l-ar realiza dacă ar participa cu restul capitalului bănesc de care dispune la o societate comercială pe acțiuni deja înființată: 180 mii unități monetare.

Toate elementele anterioare constituie costul implicit care, alături de cel explicit, reprezintă costul de oportunitate; contul previzional de exploatare, corectat prin includerea costului de oportunitate, este:

Contul de exploatare		
— previziuni —		— mii unități monetare —
1. Venituri		1000
2. Costuri explicite		750
3. Profit contabil (1—2)		250
4. Costuri implicite		240
5. Profit economic (3—4)		10

Întrucît profitul economic este pozitiv, înființarea întreprinderii este rentabilă; dacă profitul economic ar fi fost negativ, atunci înființarea întreprinderii, deși rentabilă la un calcul contabil simplu, nu ar fi fost oportună.

9. COSTUL, v. pag 77

a) Relația dintre mărimea costului total (CT) și nivelul producției realizate (y) într-o întreprindere oarecare este cea din tabelul următor:

y — buc. —	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
CT — mii unități — monetare	60	100	130	150	160	165	180	214	260	330	420

COSTUL TOTAL reprezintă totalitatea consumurilor de factori de producție, fixe sau variabile:

$$CT = CF + CV$$

În exemplul analizat, COSTUL FIX (costul producerii a zero unități) este de 60.000 unități monetare:

$$CF = 60 \text{ mii unități monetare}$$

iar COSTUL VARIABIL:

$$CV = CT - CF$$

De exemplu, pentru:

$$y = 1, CV(1) = CT(1) - CF = 100 - 60 = 40 \text{ mii unități monetare}$$

$$y = 2, CV(2) = CT(2) - CF = 130 - 60 = 70 \text{ mii unități monetare}$$

COSTUL MARGINAL reprezintă suplimentul de cost ocazionat de producerea unei unități suplimentare de produs:

$$C_m = CT(i) - CT(i-1) = CV(i) + CF - CV(i-1) + CF = \\ = CV(i) - CV(i-1)$$

De exemplu, pentru:

$$y = 1, C_m(1) = CT(1) - CT(0) = 100 - 60 = 40 \text{ mii unități monetare}$$

$$C_m(1) = CV(1) - CV(0) = 40 - 0 = 40 \text{ mii unități monetare}$$

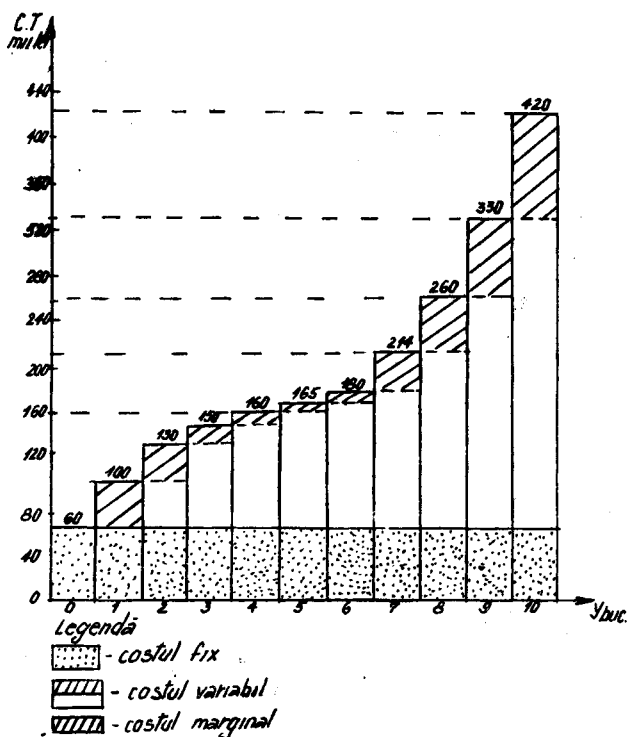
$$y = 2, C_m(2) = CT(2) - CT(1) = 130 - 100 = 30 \text{ mii unități monetare}$$

$$C_m(2) = CV(2) - CV(1) = 70 - 40 = 30 \text{ mii unități monetare}$$

Rezultatul calculelor au fost trecute în tabelul următor:

Y buc.	CT mii unități monetare	CF mii unități monetare	CV mii unități monetare	C _m mii unități monetare
0	60	60	—	—
1	100	60	40	40
2	130	60	70	30
3	150	60	90	20
4	160	60	100	10
5	165	60	105	5
6	180	60	120	15
7	214	60	154	34
8	260	60	200	46
9	330	60	270	70
10	420	60	360	90

Dependența costului total de nivelul producției obținute este redată în graficul următor:

Costul total și cel variabil au o tendință de creștere continuă odată cu creșterea volumului producției (Y) în timp ce costul fix rămâne constant.

Costul marginal are o tendință de descreștere pînă la $y = 5$, după care nivelul său crește.

b) Pentru același exemplu, vom determina COSTUL TOTAL MEDIU (CTM), COSTUL FIX MEDIU (CFM), COSTUL VARIABIL MEDIU (CVM) și vom reprezenta grafic evoluția costurilor medii și a costului marginal în funcție de nivelul producției (y).

Costul total mediu sau costul unitar se determină prin raportarea costului total la nivelul producției:

$$CTM = \frac{CT(y)}{y}$$

De exemplu, pentru:

$$y = 1, CTM(1) = \frac{100}{1} = 100 \text{ mii lei}$$

$$y = 2, CTM(2) = \frac{130}{2} = 65 \text{ mii lei}$$

Costul fix mediu se obține prin raportarea costului fix la nivelul producției:

$$CFM = \frac{CF}{y}$$

De exemplu, pentru:

$$y = 1, CFM(1) = \frac{60}{1} = 60 \text{ mii lei}$$

$$y = 2, CFM(2) = \frac{60}{2} = 30 \text{ mii lei}$$

Costul variabil mediu se obține prin raportarea costului variabil la volumul producției:

$$CVM = \frac{CV(y)}{y}$$

De exemplu, pentru:

$$y = 1, CVM(1) = \frac{40}{1} = 40 \text{ mii lei}$$

$$y = 2, CVM(2) = \frac{70}{2} = 35 \text{ mii lei}$$

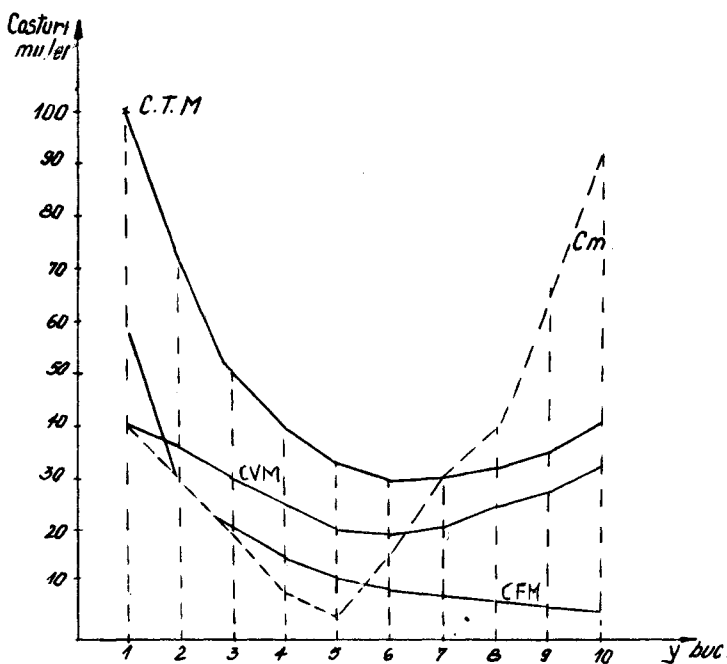
Costul total mediu se obține prin însumarea costului fix mediu și a costului variabil mediu:

$$CTM = \frac{CT(y)}{y}$$

Rezultatele calculului au fost trecute în tabelul următor:

Y buc monetare	CTM mii unități monetare	CFM mii unități monetare	CVM mii unități
0			
1	100	60	10
2	75	30	35
3	50	20	30
4	40	15	25
5	35	12	21
6	30	10	20
7	30,57	8,57	22
8	32,50	7,50	25
9	36,67	6,67	30
10	42	6	36

Dependența costurilor medii și a costului marginal de nivelul producției este redată în graficul următor:

Costul fix mediu are o tendință de scădere.

Costul variabil mediu evoluează în funcție de costul marginal. Cît timp costul marginal este inferior costului mediu (variabil sau total), producția unei unități suplimentare diminuează costul mediu. Cînd costul marginal devine mai mare decît costul mediu, producția unei unități suplimentare mărește costul mediu. Minimul costului mediu (variabil sau total) apare în punctul în care costul mediu este egal cu cel marginal.

Costul total mediu are o evoluție influențată atîi de costul fix mediu, cît și de costul variabil mediu.

c) INFLUENȚA UNUI COST MARGINAL MAI SCAZUT DECÎT COSTUL UNITAR ASUPRA COSTULUI UNITAR.

Fie o întreprindere ce realizează 1000 bucăți dintr-un produs cu un cost unitar de 10 unități monetare bucată. Pentru realizarea unui lot suplimentar de 100 bucăți, cheltuielile suplimentare ar fi de 800 unități monetare.

Se observă că inițial, costul unitar al producției era de 10 unități monetare, iar lotul nou presupune un cost marginal de $\frac{800}{100} = 8$ unități monetare pe bucată, mai mic decît

costul unitar al producției anterior obținute. Din această cauză, costul unitar al întregii producții (1100 bucăți) scade la:

$$\frac{1\ 000 \times 10 + 800}{1\ 000 + 100} = \frac{10\ 800}{1\ 100} = 9,80 \text{ lei/bucată}$$

d) INFLUENȚA UNUI COST MARGINAL MAI RIDICAT DECÎT COSTUL UNITAR ASUPRA COSTULUI UNITAR

Fie o întreprindere ce produce 1000 bucăți dintr-un produs la costul unitar 10 unități monetare bucată. Pentru realizarea unei producții suplimentare de 100 bucăți, cheltuielile suplimentare sînt de 1200 unități monetare.

Se observă că față de costul unitar al producției inițiale, de 10 unități monetare, noul lot presupune un cost marginal mai ridicat, de $\frac{1\ 200}{100} = 12$ unități monetare bucată. Din

accastă cauză, costul unitar al întregii producții (1100 bucăți) va crește la:

$$\frac{100 \cdot 1\ 000 + 1\ 200}{1\ 100} = 10,20 \text{ unități monetare bucată}$$

În cazul obținerii unui credit $S = 50.000$ unități monetare, rambursabil în tranșe egale în timp de 5 ani, cu o rată a dobânzii $d = 10\%$, masa dobânzii ce urmează a fi plătită în fiecare an se va stabili astfel:

Anul	Valoarea nerambursată	Masa dobânzii $D = s.d.$	Rata creditului R
1	50.000	5.000	10.000
2	40.000	4.000	10.000
3	30.000	3.000	10.000
4	20.000	2.000	10.000
5	10.000	1.000	10.000

11 ELASTICITATEA CERERII ȘI OFERTEI ÎN RAPORT CU PREȚUL. 64

1. Pentru un produs alimentar, o creștere a prețului de la $P_0 = 20$ unități monetare la $P_1 = 25$ unități monetare determină o reducere a cererii de la $Q_1 = 1000$ bucăți la $Q_0 = 800$ bucăți.

Coefficientul de elasticitate a cererii în funcție de preț (E_c) se determină astfel:

$$E_c = \frac{Q_1 - Q_0}{Q_0} / \frac{P_1 - P_0}{P_0} = \frac{800 - 1000}{1000} / \frac{25 - 20}{20} = -0,80$$

Cererea este relativ inelastică întrucât unei creșteri de 1% a prețului îi corespunde o reducere de numai 0,8% a cererii.

2. Pentru un aparat electronic, o creștere a prețului de la $P_0 = 1000$ unități monetare la $P_1 = 1200$ unități monetare determină o sporire a ofertei cu $Q = 500$ bucăți față de cantitatea inițială $Q_0 = 2000$ bucăți.

Coefficientul de elasticitate a ofertei în raport cu preț (E_c) se determină astfel:

$$E_c = \frac{Q_1 - Q_0}{Q_0} / \frac{P_1 - P_0}{P_0} = \frac{\Delta Q}{Q_0} / \frac{\Delta P}{P_0} = \frac{500}{2000} / \frac{1200 - 1000}{1000} = 1,25$$

Oferta este relativ elastică, întrucât o creștere cu 1% a prețului determină o creștere cu 1,25% a ofertei.

12. FUNCȚIA DE PRODUCȚIE, v. pag 101

Tabelul următor reprezintă o funcție de producție cu doi factori de producție: munca (L) și capitalul (K).

6	48	70	84	94	102	108
5	46	64	78	88	96	102
4	40	56	70	80	88	94
3	34	48	60	70	78	84
2	21	36	48	54	64	70
1	10	24	36	42	46	48
$\sqrt{L}$	1	2	3	4	5	6

Fiecare căsuță a tabelului reprezintă producția ce poate fi obținută prin utilizarea diferitelor cantități de factori de producție (muncă și capitalul). Considerînd că piața are o capacitate de absorbție de 48 bucăți, acest nivel al producției poate fi obținut utilizînd diferite combinații ale celor doi factori de producție:

a) $K = 6$; $L = 1$; b) $K = 3$, $L = 2$; c) $K = 2$,
 $L = 3$; d) $K = 1$, $L = 6$.

În cazul în care costul consumului unei unități de capital este 5000 unități monetare, iar cel al unei unități de muncă este 2000 unități monetare, costul fiecărei combinații a factorilor pentru obținerea producției specificate se poate determina astfel:

- a) $6 \cdot 3000 + 1 \cdot 2000 = 20.000$ lei
- b) $3 \cdot 3000 + 2 \cdot 2000 = 13.000$ lei
- c) $2 \cdot 3000 + 3 \cdot 2000 = 12.000$ lei
- d) $1 \cdot 3000 + 5 \cdot 2000 = 15.000$ lei

Deci, combinația cea mai eficientă din punctul de vedere al costului este cea de la poziția c.

Se consideră o economie în cadrul căreia se consumă numai trei bunuri B1, B2 și B3. Prețurile acestor bunuri în doi ani consecutivi — T și $T + 1$ — precum și structura bugetului consumatorilor — respectiv ponderile cheltuielilor generate de achiziționarea fiecărui bun în totalul cheltuielilor de consum — se prezintă astfel:

Indicele prețurilor bunurilor de consum în anul $T + 1$ comparativ cu anul T — $I_{T+1/T}$ — este:

$$I_{T+1/T} = \frac{7}{5} \cdot 0,60 + \frac{32}{25} \cdot 0,30 + \frac{115}{100} \cdot 0,10 = 1,339.$$

sau:

$$I_{T+1/T} = 133,9\%$$

14. MULTIPLICATORUL BANILOR, v. pag. 140

Multiplicatorul banilor k se calculează prin raportarea masei monetare M la baza monetară H :

$$k = \frac{M}{H}$$

În condițiile în care numerarul aflat la publicul nebanca este $N = 150$ miliarde unități monetare, depozitele la vedere în băncile comerciale se ridică la $D = 450$ miliarde unități monetare, iar rezervele băncilor comerciale însumează $R = 90$ miliarde unități monetare, atunci:

$M = N + D = 150 + 450 = 600$ miliarde unități monetare

$H = N + R = 150 + 90 = 240$ miliarde unități monetare și deci:

$$k = \frac{M}{H} = \frac{600}{240} = 2,5$$

Multiplicatorul creditului m se calculează pe baza relației:

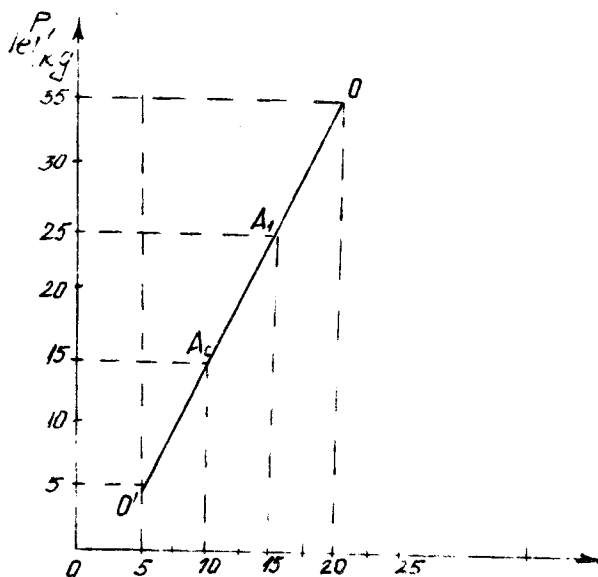
$$m = \frac{1}{c}$$

unde c reprezintă cota obligatorie de rezerve a băncilor comerciale.

Dacă $c = 20\%$, atunci $m = 5$. În aceste condiții, crearea unui depozit bancar de 1000 unități monetare la o bancă comercială, determină, pe ansamblul sistemului bancar, o expansiune a masei monetare cu 5000 unități monetare.

16. OFERTA, v pag 129

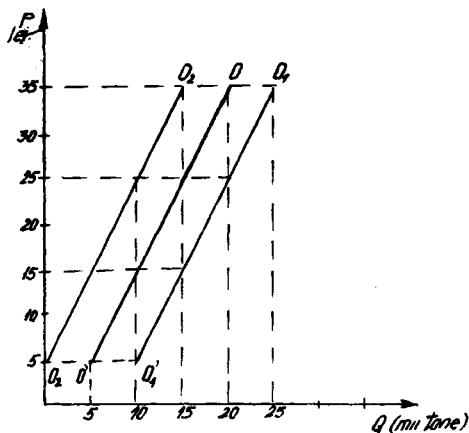
a) Cantitatea de tomate oferite pe piață depinde de prețul tomatelor, în condițiile în care ceilalți factori ce influențează oferta rămân constanți, conform graficului următor:

Se observă pe acest grafic că o creștere a prețului tomatelor determină o creștere a cantității oferite. De exemplu,

o creștere a prețului de la 15 unități monetare (punctul A_0) la 25 unități monetare (punctul A_1) determină o creștere a cantității oferite de la 10 mii tone la 15 mii tone.

b) Cantitatea de tomate oferită pe piață depinde și de alți factori cum ar fi prețul factorilor de producție utilizați, prețul unor bunuri alternative în producție sau vremea bună.

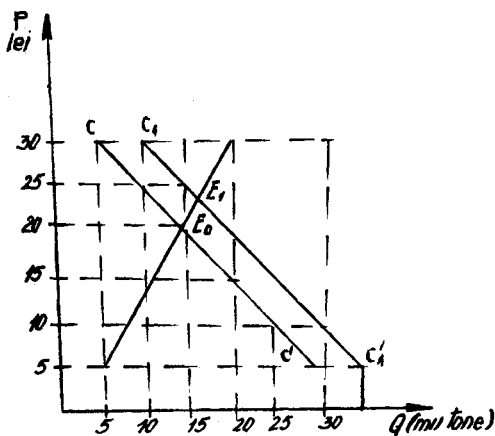

Acești factori determină deplasarea curbei ofertei. De exemplu, o majorare a prețului îngrășămintelor determină deplasarea curbei în O_2O_2 . Condiții climatice mai favorabile pentru cultura tomatelor determină deplasarea curbei ofertei în O_1O_1 . Pentru fiecare nivel de preț, cantitatea oferită va fi mai mare față de cazul OO' .

17. PREȚUL DE PIAȚĂ, v. pag 137

a) O piață se află în echilibru când, la prețul pieței, cererea este egală cu oferta. Toți cumpărătorii și toți producătorii realizează tranzacțiile dorite la acest nivel al prețului. Grafic, punctul de echilibru se află la intersecția curbei cererii cu curba ofertei; coordonatele acestui punct definesc atât cantitatea vândută și cumpărată q_e , cât și prețul ce asigură echilibrul p_e . Echilibrul este stabil atît timp cît toate celelalte condiții ce pot influența cererea sau oferta rămîn neschimbate.

În cazul pieței tomatelor, situația este reprezentată în graficul de mai jos:

Punctul E este punctul de echilibru. Producătorii vor produce 14.375 tone la prețul $p_e = 26,63$ unități monetare kg, cantitate ce va fi integral cumpărată.

aa) În cazul în care prețul inițial pe piața tomatelor este $p_1 = 30$ unități monetare kg, cantitatea oferită $O(30) = 20$ mii tone depășește cantitatea cerută $C(30) = 5$ mii tone; se produce în plus 15 mii tone (surplus de ofertă). Pentru a-și putea vinde producția realizată, producătorii vor coborî prețul.

ab) În cazul în care prețul inițial pe piața tomatelor este $p_2 = 5$ unități monetare kg, cantitatea oferită $O(5) = 5$ mii tone este inferioară cantității cerute $C(5) = 30$ mii tone. O mare parte a cumpărătorilor nu va găsi tomate la acest preț. Atât timp cât insuficiența ofertei se va manifesta, consumatorii vor determina o creștere a prețului.

b) În cazul în care alți factori în afară de prețul produsului se modifică, o deplasare a curbei cererii sau ofertei va determina apariția unui nou echilibru. Presupunem că venitul consumatorului crește astfel încât cererea se deplasează de la CC' la C_1C_1 , conform graficului de mai jos:

Punctul de echilibru se mută de la E_0 la E_1 , pentru care o cantitate mai mare ($Q_e = 16\ 250$ mii tone) va fi vîndută la un preț, de asemenea, mai mare ($P_e = 23,75$ unități monetare kg.).

18. PREȚUL UNEI OBLIGAȚIUNI, v. pag. 137

Prețul unei obligațiuni cu termenul de scadență practic infinit este determinat de dobînda fixă a obligațiunii (cuponul obligațiunii) și de rata actuală a dobînzii, conform relației:

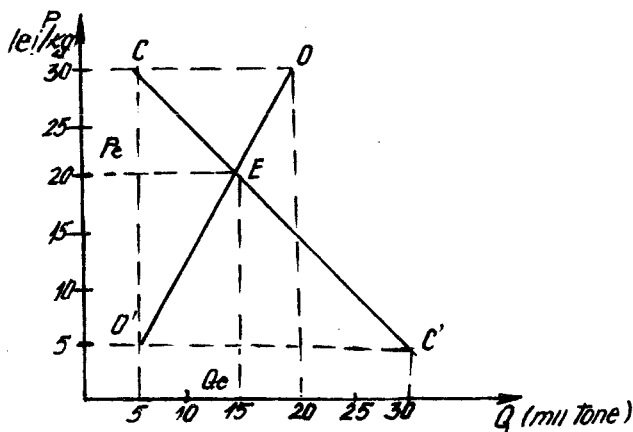
$$P = D$$

d

unde P este prețul obligațiunii, D cuponul obligațiunii, iar d rata actuală a dobînzii.

Spre exemplu, dacă $D = 1000$ unități monetare, $d = 5\%$, atunci $P = 20\ 000$ unități monetare; cînd $d = 10\%$, prețul aceleiași obligațiuni devine $P = 10\ 000$ unități monetare.

Se observă că atunci cînd rata dobînzii crește, prețul obligațiunii scade; invers, dacă rata dobînzii se reduce, atunci prețul obligațiunii crește.

1. Pentru un volum al producției $Y = 100.000$ bucăți se folosesc $L = 10$ salariați. Productivitatea medie a muncii (PM_L) în această situație va fi

$$PM_L = \frac{Y(L)}{L} = \frac{100.000}{10} = 10.000 \text{ buc./muncitor.}$$

Angajarea a încă 5 muncitori suplimentari (L), în condițiile în care ceilalți factori de producție folosiți rămân constanți, determină un spor al producției de 40.000 (y). Productivitatea marginală a muncii (P_{mL}) va fi:

$$P_{mL} = \frac{\Delta y}{\Delta L} = \frac{40.000}{5} = 8.000 \text{ buc./muncitor}$$

2. Prin utilizarea a 20 mașini-unelte (K) un întreprinzător reușește obținerea unei producții (y) în valoare de 2 milioane unități monetare anual. În această situație productivitatea medie a capitalului folosit se va calcula:

$$PM_K = \frac{y(K)}{K} = \frac{2.000.000}{20} = 100.000 \text{ lei/mașină}$$

Folosirea suplimentară a 5 mașini-unelte (K) determină o creștere a producției cu 800.000 lei anual (y).

Productivitatea marginală a capitalului utilizat (P_{mK}) va fi:

$$P_{mK} = \frac{\Delta y}{\Delta K} = \frac{800.000}{5} = 160.000 \text{ lei/mașină}$$

3. Dependența dintre volumul producției obținute (y) de către un fermier în funcție de suprafața de teren (N) utilizată, în condițiile în care capitalul și munca folosite rămân constante, este următoarea:

Suprafața de teren utilizată (N) — ha —	0	1	2	3	4	5	6
Producția totală (y) — mii kg —	0	30	70	120	140	130	100

Productivitatea medie și marginală a utilizării factorului de producție natural (terenul) se prezintă astfel:

Suprafața de teren N	Producția totală y	Productivitate medie yM_N	Productivitate marginală Y_{mN}
0	0	0	
1	30	30	30
2	70	35	40
3	120	40	50
4	140	35	20
5	130	26	-10
6	100	16,6	-30

În tabelul de mai sus, productivitatea medie s-a calculat ca raport între producția totală și cantitatea de factor utilizat

$$YM_N = \frac{Y(N)}{N}, \text{ de exemplu, pentru } N=3. \quad yM$$

(3) = $\frac{120}{3} = 40$ mii kg ha iar productivitatea marginală a factorului

$$Y_{mN} = \frac{\Delta Y}{\Delta N}, \text{ de exemplu, pentru}$$

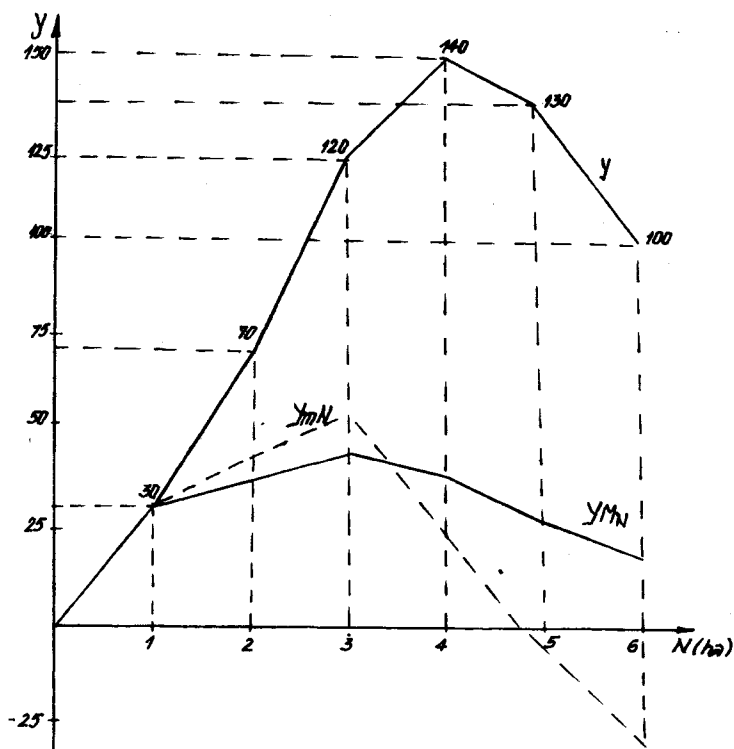
$$N=3, \quad y_m(3) = \frac{120-70}{3-2} = 50 \text{ mii kg ha.}$$

NOTĂ: Producția totală aferentă unui volum al factorului de producție este egală cu suma productivităților marginale corespunzătoare unităților succesive de factor.

$$\text{Ex.: } y(3) = y_m(1) + y_m(2) + y_m(3) = 30 + 40 + 50 = 120 \text{ mii kg.}$$

Evoluția producției și productivității în funcție de volumul terenului utilizat este reprezentată în graficul de mai jos:

În condițiile în care productivitatea marginală este superioară productivității medii, această situație va determina o creștere a productivității medii pînă în punctul în care cele două curbe se intersectează (ceea ce se observă și pe grafic pentru $N = 3,4$). Cînd productivitatea marginală a factorului de producție este inferioară productivității medii, curba productivității medii va avea o tendință de scădere (pe grafic, pentru $N = 3,5$).

20. RABATUL COMERCIAL, v. pag. 152

O întreprindere comercială cu amănuntul cumpără un lot de 100.000 bucăți de săpun, articol al cărui preț de piață este 60 unități monetare pe bucată. Furnizorul acordă un rabat comercial de 10%. Cheltuielile de circulație aferente acestei operații au fost de 400.000 unități monetare. Masa rabatului comercial acordat de furnizor (RC) precum și ma-

sa profitului obținut de întreprinderea comercială după efectuarea operațiunii (P) se determină astfel:

$$D = 60 \times 100.000 = 6 \text{ milioane lei}$$

$$RC = D \cdot rc = 6.000.000 \times \frac{10}{100} = 600.000 \text{ lei}$$

În aceste condiții, masa profitului se obține prin deducerea din rabatul comercial a cheltuielilor de circulație, adică:

$$P = 600.000 - 400.000 = 200.000 \text{ unități monetare}$$

21. SALARIUL REAL, v. pag. 162

Salariul real se calculează prin raportarea salariului nominal la indicele prețurilor bunurilor de consum. Astfel, dacă în perioada $T + 1$ salariul nominal este 6.000 unități monetare, iar indicele prețurilor bunurilor de consum în perioada $T + 1$ față de perioada T este 125%, atunci salariul real corespunzător perioadei $T + 1$ este:

$$\frac{6.000}{1,25} = 4.800 \text{ unități monetare}$$

Dacă salariul nominal din perioada T (perioadă de bază) este 4000 unități monetare, atunci, prin convenție, acesta reprezintă și salariul real pentru perioada respectivă.

Dinamica (indicele) salariului real se poate calcula prin raportarea salariului real din perioada $T + 1$ la salariul real din perioada T , — care coincide, în fapt, cu salariul nominal sau prin raportarea indicelui salariului nominal la indicele prețurilor bunurilor de consum.

Conform primei metode, dinamica salariului real rezultă din:

$$\frac{4.800}{4.000} \cdot 100 = 120\%$$

În cadrul celei de-a doua metode, indicele salariului nominal este:

$$\frac{6.000}{4.000} \cdot 100 = 150\%$$

și, deci, dinamica salariului real în perioada $T + 1$ față de perioada T se obține din:

$$\frac{150}{125} \cdot 100 = 120\%$$

Se consideră un agent economic care, avind la dispoziție suma de 9000 unități monetare intenționează să achiziționeze trei tipuri de acțiuni: X, Y și Z. Anticipările agentului economic privind câștigul potențial al fiecărui tip de acțiune sînt:

- a) pentru acțiunea X, 10%;
- b) pentru acțiunea X, 20%;
- c) pentru acțiunea Z, 30%.

De regulă, se admite ipoteza conform căreia câștigul potențial este direct proporțional cu gradul de risc.

Dacă agentul economic este adversar convins al riscului, atunci structura portofoliului său este:

Tip de acțiune	Sumă — unități monetare
X	9.000
Y	0
Z	0
TOTAL	9.000

iar câștigul mediu potențial este 10%.

Dacă agentul economic este mare iubitor de risc, atunci structura portofoliului său este:

Tip de acțiune	Suma unități monetare
X	0
Y	0
Z	9.000
TOTAL	9.000

iar câștigul mediu potențial este 30%.

Dacă agentul economic urmărește diversificarea riscului, atunci structura portofoliului său este:

Tip de acțiune	Sumă unități monetare
X	3.000
Y	3.000
Z	3.000
TOTAL	9.000

iar câștigul mediu potențial este:

$$\frac{3\,000 \cdot 10 + 3\,000 \cdot 20 + 3\,000 \cdot 30}{9\,000} = 20\%$$

Desigur, există și alte variante ale structurii portofoliului ce corespund unor grade diferite de evitare a riscului sau de asumare a acestuia sau de diversificare a sa. Spre exemplu, următoarea structură a portofoliului:

Tip de acțiune	Suma -- unități monetare
X	4.000
Y	3.000
Z	2.000
TOTAL	9.000

ce asigură câștigul mediu potențial de:

$$\frac{4\,000 \cdot 10 + 3\,000 \cdot 20 + 2\,000 \cdot 30}{9\,000} = 17,8\%$$

manifestă o tendință spre diversificarea riscului.

23. TEORIA CANTITATIVĂ A MONEDEI, v. pag. 125

Se consideră o economie pentru care venitul național este $Y = 1\,800$ miliarde unități monetare și masa monetară este $M = 600$ miliarde unități monetare.

Viteza de circulație a monedei V se poate calcula din relația $MV = PY$, în care P reprezintă nivelul general al prețurilor, utilizând ipoteza $P = 1$:

$$V = \frac{PY}{M} = \frac{1\,800}{600} = 3$$

Dacă se presupune că Y este venitul național corespunzător ocupării depline a forței de muncă și se admite constanța vitezei de circulație a monedei, atunci sporirea masei monetare cu 300 miliarde unități monetare — de la $M = 600$ miliarde unități monetare la $M = 900$ miliarde unități monetare — se regăsește integral în creșterea nivelului general al prețurilor cu 50% — de la $P = 1$ la $P' = 1,5$ — conform relației:

$$P' = \frac{M'}{M} \cdot P = \frac{900}{600} = 1,5$$

Dependența dintre utilitatea consumului succesiv a 8 pere, într-o perioadă de timp, înregistrează pentru un consumator următoarea evoluție:

Nivelul consumului Y buc	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Utilitatea totala U unități	0	85	150	200	240	270	290	300	300

Vom determina utilitatea marginală a fiecărei pere și vom reprezenta grafic evoluția utilității totale și marginale în funcție de nivelul consumului.

Utilitatea marginală (U_m) reprezintă suplimentul de utilitate pe care un consumator îl resimte atunci cînd nivelul consumului crește cu o unitate, și se determină astfel:

$$U_m(i) = U_i - U_{i-1}$$

adică, pentru $Y = 1$ $U_m(1) = U(1) - U(0) = 85 - 0 = 85$

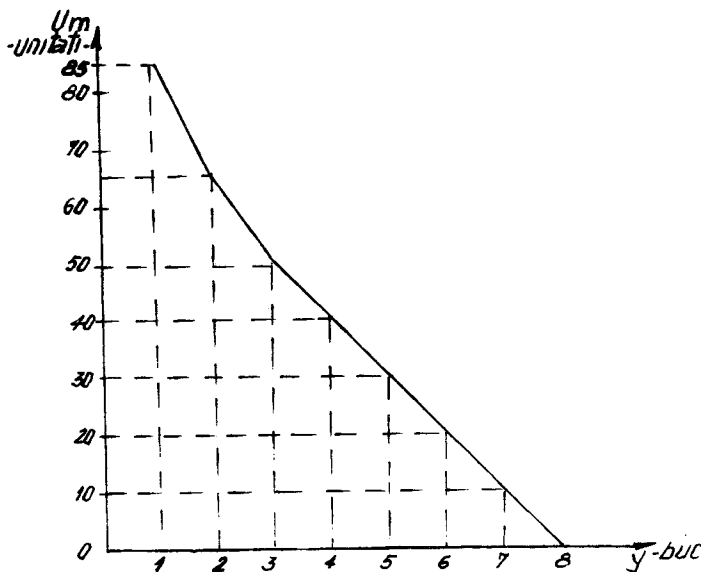
$Y = 2$ $U_m(2) = U(2) - U(1) = 150 - 85 = 65$

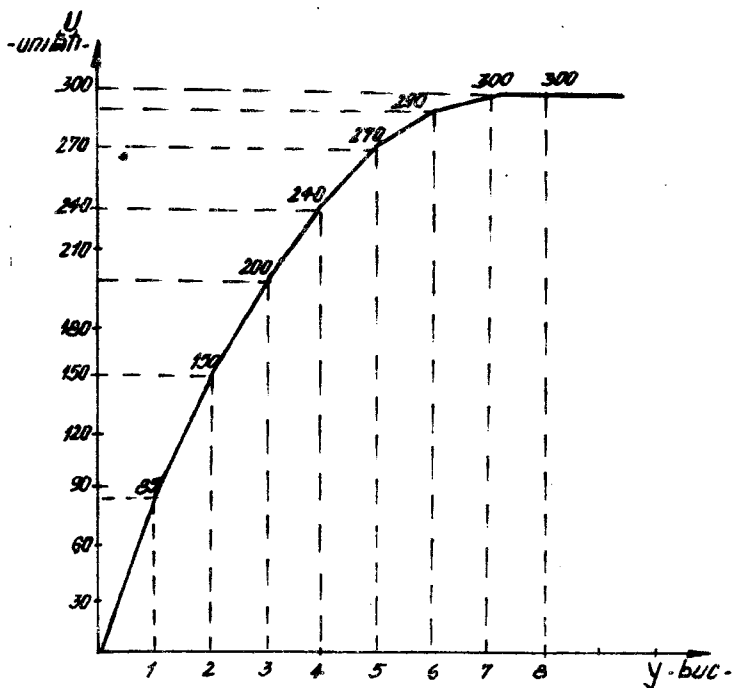
$Y = 3$ $U_m(3) = U(3) - U(2) = 200 - 150 = 50$

Rezultatele au fost sistematizate în următorul tabel:

y — buc —	0	1	2	3	4	5	6	7	8
U_m — unit. —	0	85	65	50	40	30	20	10	0

Dependența dintre utilitatea totală a consumului și nivelul acestuia a fost redată în graficul de mai jos:

Se observă că utilitatea totală crește pe măsura sporirii consumului, în ritm din ce în ce mai mic, pînă la un punct numit punct de saturație (în cazul nostru, $y = 7$). Utilitatea marginală descrește pe măsura creșterii consumului (legea utilității marginale descrescînde), iar peste punctul de saturație devine nulă.

Notă: Utilitatea aferentă consumului a 5 unități este egală cu suma utilităților marginale) ale primelor cinci bucăți consumate

$$U(5) = U_m(1) + U_m(2) + U_m(3) + U_m(4) + U_m(5)$$

INDICE

A

Abilitate a întreprinzătorului
Accelerator, v. *principiul*
Accept
Acord
Acord General pentru Tarife și
Comerț
Acoperire
Acreditiv
Activitate economică
Actualizare
Acționar
Acțiune
Adjudecare
Afacere, v. *business*
Agent economic
Agiu
Agregat monetar
Agrobusiness
Amanetare, v. *gaj*
Amendă

Amortizare
Andosare
Andosament, v. *gir*
Angajament stand by, v. *stand by*
Anuitate
Arbitraj
Arendare
Arendaș
Arendă
Asanare
Asigurare
Asociație economică
Autoconsum
Autofinanțare
Autonomie
Aval
Avuție

B

Balanță comercială
Balanță de plăți
Balanță economică
Balanță patrimonială
Bancă
Bancnotă, v. *bilet de bancă*
Bancrută
Bani
Beneficiar
Beneficiu, v. *profit*
Bilanț al investiției
Bilet de bancă
Bilet la ordin

Bon de tezaur
Bonificație
Bonitate financiară
Boom economic
Brevet de invenție
Buget de familie
Buget de stat
Buletin de bursă
Bun
Bun economic, v. *bun*
Bursă
Bursă a muncii
Business

C

- Calitate
 Calitate a vieții
 Cambie
 Capital
 Cartel
 Cash, v. *disponibilități bănești*
 Cec
 Cerere
 Ciclicitate a dezvoltării economice
 Ciclu economic, v. *ciclicitate a dezvoltării economice*
 Cifră de afaceri
 Circuit economic mondial
 Circulație
 Clauză
 Clearing
 Client
 Comanditar
 Comanditat
 Combinare a factorilor de producție
 Comision
 Competitivitate
 Concesiune
 Concurență
 Concurs comercial
 Conjunctură economică
 Consonament
 Consignație
 Consulting
 Consum
 Cont de exploatare
 Contingentare
 Contract economic
 Convertibilitate
 Cooperare economică
 Cooperativă
 Cost
 Cost al vieții
 Cost de oportunitate
 Coș valutar
 Crah
 Creanță
 Credit
 Creditor
 Creștere economică
 Criză economică
 Curs al acțiunilor
 Curs de schimb valutar

D

- Datorie
 Debitor
 Decalaj economic
 Decizie economică
 Decontare bancară
 Deficit
 Deflație
 Depozit
 Depresiune economică
 Devalorizare
 Dever, v. *cifra de afaceri*
 Devize
 Disagio
 Discont
 Disponibilitate monetară
 Disponibilități bănești
 Dividend
 Diviziune a muncii
 Dobândă
 Drepturi speciale de tragere
 D.S.T., v. *drepturi speciale de tragere*
 Duopol

E

Echilibru economic
Economie, v. activitate economică
Economie de piață
Economie de tranziție
Economist
Efect comercial
Efect economic, v. *rezultate*
    economice
Efect public
Eficiență economică

Emisiune monetară
Etalon aur
Etalon aur-devize
Etatizare
Eurodolari
Eurovalute
Evaziune fiscală
Excedent
Expansiune
Export

F

Factor de producție
Factură
Faliment
Fenomen economic
Finanțare
Firmă
Firmă de afaceri
F.M.I., v. *fondul monetar*
    internațional

Fond funciar
Fondul Monetar Internațional
Fracht
Franco
Funcție de producție
Furnizor

G

Gaj
Garant
Garanție
G.A.T.T., v. Acordul General
    pentru Tarife și Comerț

Gestiune
Gir
Girant
Giratar

H

Hedging
Hîrtie de valoare

Hîrtie monedă
Holding

I, I, J

Import
Impozit
Impunere
Indexare
Indicator economic
Indice economic
Inflație
Inovație
Insolvabilitate
Integrare economică
Invenție

Investiție
Investiție de portofoliu
Ipotecă
Împrumut, v. *credit*
Închiriere
Înscris
Întreprindere
Întreprinzător
Înviorare
Joc de bursă

L

Leasing
Lege economică
Legislație economică
Liberalizare a prețurilor
Libertate economică
Liberă inițiativă

Licență
Lichiditate
Lichiditate internațională
Licitatie
Locație de gestiune
Lombard

M

Macroeconomie	Mecanism al prețurilor
Management	Mecanism economic
Manager	Microeconomie
Mandat	Minim de trai
Marcă a fabricii	Mondoeconomie
Marfă	Monedă
Marketing	Monopol
Mecanism al bursei, v. <i>bursă</i>	Multiplicator, v. <i>principiu al</i>
Mecanism al economiei de piață	Munca

N

Negociere
Nevoi
Nivel de trai

O

Obiect al proprietății, v. <i>bun</i>	Ofertă
Obligațiune	Oligopol
Ocupare a resurselor de muncă	

P

Parte socială	Plan
Parteneriat	Planificare
Patrimoniu	Plasament
Patron	Politică economică
Patronat	Politică socială
Pământ	Poliță
Persoană juridică	Populație
Piață	Portofoliu

Potențial economic
Prestări de servcii
Preț
Preț al obligațiunii
Preț al pământului
Principiu al acceleratorului
Principiu al multiplicatorului
Principiu al actualizării
Privatizare
Proces economic
Productivitate
Producție
Producție globală
Producție netă
Produs disponibil
Produs final
Produs global

Produs global brut
Produs intern brut
Produs intern net
Produs național brut
Produs național net
Produs net
Produs social total (global)
Profit
Prognoză economică
Programare economică
Progres
Proprietate
Proprietate funciară
Proprietate industrială
Proprietate literară și
artistică
Putere de cumpărare

R

Rabat comercial
Raritate
Rată a dobânzii
Rată a profitului
Raționalitate economică
Recambio, v. *poliță*
Recesiune economică
Reclamă
Redevență
Reformă economică

Regie autonomă
Registru al comerțului
Rentabilitate
Rentă
Repartiție
Rescont
Restructurare economică
Resursă economică
Resursă informațională
Rezultate economice
Rotație a capitalului

S, Ș

Salariu	Stand by
Scont	Statul — agent economic
Scont de casă	Strategie a dezvoltării
Scris funciar	Structură economică
Scrisoare de trăsură, v. <i>fracht</i>	Subdezvoltare
Servicii, v. <i>bun</i>	Sub-pari
Serviciu al datoriei publice	Subiect de proprietate
Sistem al conturilor naționale	Substituire a factorilor de producție
Sistem al producției materiale	Supra-pari
Sistem de salarizare	Supraprofit
Societate	Swap
Societate anonimă	Switch
Societate comercială	Șomaj
Solvabilitate	Știință economică

T

Tantiemă	Titlu de împrumut
Tarif vamal	Tras
Taxă a scontului, v. <i>scont</i>	Trată
Taxă vamală	Trăgător
Teorie economică	Trezorerie
Titlu de credit	Troc
Titlu de proprietate	Trust
Titlu de valoare	

U

Uniune vamală	Uzufruct
Utilitate	Uzură fizică
Utilitate marginală	Uzură morală

V, W

Valoare
Valoare internațională
Valoare muncă
Valoare națională
Valoare utilitate
Valori mobiliare

Venit
Venit marginal
Venit național
Venit net
Warant

Z

Zonă liberă
Zonă monetară

Coordonator științific Prof. dr. C. Manolescu
Tehnoredactor Drosu Ioan

Format 700 x 1000/24
Apărut decembrie 1991

«Arta Grafică S.A.»
